بەشی دووەم

باس لە شانۆی سالارەوە

چەمکی ئاهەنگ لە شانۆی سالاردا

نیهاد جامی

"گۆڤاری (هونەر) ژمارە (٩,١٠)ی ساڵی ٢٠٠٠- دهۆک"

(دڵدارانی باران) و (ڕوانەی ڕەشبەڵەک) دەروازەیەکی ئاهەنگێکی شانۆیی بوو لای هونەرمەند (ئەحمەد سالار) بەڵام ئەم شانۆیە نەیتوانی لە شانۆی شیعری دەربازی بێت، تا ناوەڕاستی هەشتاکان تەنها وەک چەند هەوڵدانێک مایەوە، چونکە پێویستی بەڕێنماییەک هەبوو بۆ تێگەیستن لە ئەزموون، شانۆی ئاهەنگسازی مەغریبیش ئەو چەندە بوو دەبوو سەرەتا بۆ خۆ داڵدان بچیتە ژێریەوە، تا لە (نالی و خەونێکی ئەرخەوانی) بکەوێتە سەمایەک لەبەردەم ئەو بارانەدا، کە پێویستی بەچەندی ئەوانیش نەبێت، تەنها ئەوی تەنەبێ، کە برانەکەتە و ژ مەکەی خێرا و توند دەبێت، دیارە ڕۆشنبیری دۆگما ئەو ڕۆشنبیرەی هەرکاتێ گوێی لە ناوەکان بوو بەوەرگرتن ناوی دەبات، ڕۆشنبیرییەکە بەتاڵە لە زانین، بۆیە ناونانی (شانۆی سالار) بە - ئاهەنگسازی - مەغریبی، ناونانێکە لە دەرەوەی زانین وە بەکردەی ناونان هەستاوە، چونکە دابڕینێکی گەورە هەیە لەنێوان ئەو دوو ئەزموونە، دیارترین خاڵ بەراوردیشیان (چەمکی ئاهەنگ)ە کە لای (الطیب الصدیقی، عبدالكريم بشیر) و هاوڕێکانیان ئەو چەمکە مانایەکی دیاریکراوی هەیە و زیاتر هەوڵی ڕۆچوون دەدات بەنێوگێڕانەوەو هەڵگری بونیادێکی فکریە، لەوەشدا بۆمان دەردەکەوێ کە ئاهەنگ چەمکێکی فکریە، کەچی لای هونەرمەند (ئەحمەد سالار) ئاهەنگ کردەیەکی بەرجەستەکراوە، کە پێکهاتەی وێنەی شانۆییە، نەش ئەو مانا فکریەی ئاهەنگ کە (عبدالكريم بەشیر) لە دەقێکی مۆنۆدرامی وەک (خەڵک و بەرد) بەرجەستەی کە دەکات.

کەواتە ئەزموونی سالار لەکوێ لەگەڵ مەغریبەکان ئاشت دەبێتەوە؟!

ئەگەر چی پێش هەموو شتێ دەبێ ئەوە بزانین شانۆی ئاهەنگسازی مەغریبی خاوەنی ناسنامەی ڕاستەقینەی خۆی نییە، چونکە نەیتوانیوە خۆی لە ئەزموونی تراجیدیا بکاتەوە، ئەوەتە (عبدالرحمن بن زیدان) کە ئیمزای لەسەر چەند بەیاننامەیەکی ئاهەنگسازی کردووە دەڵێ «دابڕانێک نادۆزرێتەوە لەنێوان ئەزموونی شانۆی ئاهەنگسازی و ئەزموونە کۆنەکان».

لەگەڵ ئەوەشدا سالار لە وەرگرتنی موفرەدەی ئاهەنگ لە چەشنی (دەف، بخور) کاریگەری ئەوانی لەسەرە، یا متمانەکردنە سەر چەمکی ڕەسەنایەتی، بەڵام ئایا ئەوە مانای وایە سالار لە ئەزموونەکەیدا لاسایی دەکاتەوە!؟

سالار بۆ چوارچێوە دەرەکیمەکەی ئەزموونەکەی ویستویەتی سوود وەربگرێت و لە جیهانی خۆیەوە مامەڵەی لە تەکدا بکات، بۆیە ئەگەر شانۆی ئاهەنگسازی مەغریبی توانیوویەتی سوود لە ئایینی ئیسلام وەربگرێت و لە سرووتی ئەو ئایینە نزیک بێتەوە، ئەوە دەکرێ (شانۆی سالار)یش بۆ دۆزینەوە و گەڕان هەوڵی بەشانۆکردنی سرووتی زەردەشتیەت بدات، ئەو تەکنیکەیە نەک سالار بەڵکو ئاهەنگسازە عەرەبییەکانیش دەسبەرداری نەبوونە، ئەگەرچی گێڕانەوە لەو ئەزموونەی سالاردا خەونێکە قوتابییەکان لە وانەیەکی قوتابخانە دەینوێنن.

بۆیە بە (نالی و خەونێکی ئەرخەوانی) بەرەو ئەزموونێک دەڕوات سەرەتایەکە بۆ دۆزینەوەی ڕێگایەک کە تەنها عەشقێک (مەحوی)یانە توانای هەیە بەشاڕێگەیەکانی بگەیەنێت.

بۆیە چەمکی ئاهەنگ لە (کاتێ هەڵۆ بەرز ئەفڕێ) پەیوەندی (ئەکتەر/ وەرگر) دەکات بەهاوکێشەی سەرەکی بنیاتنانی گوتاری نمایش، بەوەش (تیۆری نامۆبوونی برێخت) بۆ شانۆکاری کورد ڕۆشن بکاتەوە، ئەگەر لە خەونەکەی نالی موفرەدەکانی ئاهەنگ ڕووبەڕووی هەژاری دەبنەوە، ئەوا لەو کاتەی هەڵۆ بەرز ئەفڕێ موفرەدەکان لەو هەژارییە ڕزگاریان دەبێت، بەوەش توانای دەسەڵاتی ئەکتەر زیاتر دەسەپێ بۆ گوزارشت لە ئاماژەکان و سەرباری بوار فراوانییەک بۆ خوێندنەوەی وەرگر فەراهەم دەکرێت، بەڵام ئەوەی تووشی ڕاچەنینی خێرامان بکات، تەوزیف نەکردنی بەشێک لە گۆرانییەکان و هەندێ لە شیعرەکانە، ئەوەش (گۆرانی/ ڕووداو) دەکات بەدوو وێنەی (بینراو/ بیستراو)ی هاودژ، ئەو خاڵەش پێشتر هونەرمەند (دانا ڕەئووف) ئاماژەی پێداوە. نووسەر مەبەستیەتی شوناسێکی کوردی بەشانۆکەی ببەخشێت، هەر جارەی بەشێوەیەک دەیەوێ گوتارێکی مێژوویی فیکری نیشان بدات، ئەگەر چی فۆرمی ئاهەنگ شێوەیەک ڕەهای بە خۆ گرتووە، بەڵام ئەوەی لە (جزیری وانەی ئەڤیندا دەدات) مەبەست دروستکردنی پەیوەندییەکە لەنێوان (نەورۆز) وەک جەژنێکی نەتەوەیی و (جزیری) وەک ئاماژەیەک، ئەگەر چی ئاهەنگ باڵی بەسەردا کێشاوە، بەڵام لەو دەقەدا ئەوەی فەزای

گشتی داگیر دەکات (ڕووداوی درامیە) لە ڕێگەی فکری ئاهەنگ بەوەش لە (جزیری)دا دەیەوێ بۆ خۆ دووبارە نەکردنەوە و گۆڕینی تەکنیکی شێوا ئاهەنگ، لە ئاهەنگی مەغریبییەکانەوە سوودمەند بێت، هەرچەندە تەکنیکی ئاهەنگ لە (جزیری) ئاهەنگسازی مەغربی نییە، بەڵکو ویستوویەتی لەنێوان دوو ئەزموونەکەی پێشوو خۆی (نالی/ هەڵۆ) و ئاهەنگسازی مەغریبی ڕێگایەکی تر بدۆزێتەوە، ئەگەر چی لە (نالی و خەونێکی ئەرخەوانی) چونکە شێوەی کەلەپوور بۆ یەکەم جار دەگۆڕێت و ڕووبەڕووی ئەو ئەزموونە نوێیەمان دەکاتەوە بەتایبەت لە ڕووی ئاهەنگی شانۆیی، بەڵام زیاتری گرتۆتە خۆی، ئەوەش ئەو سەفەرە ئەزموونکارییەی سالارە لێرەوەیە کاتێ (سالار) دەیەوێ (زەمەنی نووسین) دەمی مێژوو نەبێت، ئەوا سەلەفیەت ناتوانێ لە باڵای ئەو ئەزموونە نزیک بێتەوە، بۆیە دەخوازێ کە لە هێڵی مێژوو لانەدات، ئەوەش کارێکە سالار نایەتە ژێر بارییەوە، چونکە ئەو دەزانێت (ئەزموونگەری نووسینەوەی ڕابردوو نییە) بەڵکو ڕابردوو لە ئەزموونی ئەودا کەناڵێکە بۆ پەیوەندی کردن بە (ئێستا) و دۆزینەوە بۆ (ئایندە)یە، لەوەشدا دڵنیا دەبین کە ئەو دەقێکی تر بەرهەم ناهێنیت، ئەگەر نەزانێ لە مەداری دەقی پێشوو دەردەچێت.

بە (کێشەی چوون و نەچوون یان گریمان نالی هاتەوە) دوادەقی قۆناغ دەنووسێت دەتوانین بەترۆپکی ئەزموونگەری سالاری دابنێین، کە هێنانەوەی نالی بەخوێندنەوەیەکی جیا لەوەی پێشوو، هەر بۆیە ئەو قۆناغەی ئەزموونەی سالار بەنالی دەست پێدەکا و هەر بەویش کۆتایی دێنێ، نالی بەمەداری مەنەلۆژە ناسراوەکەی هاملێت دەسوڕێنێتەوە، ئەو دەقە دەیەوێ بەجیا لە هەر سێ دەقەکەی پێشوو بەهەناسەیەکی درێژەوە بۆ ئاهەنگ بێت، هەر بۆیە ئەگەر لە (کاتێ هەڵۆ بەرز ئەفڕێ)دا تەوزیف کردنی شیعر و گۆرانی ماناکانی ئاهەنگ لە دەست بدەن ئەوا لەو دەقەدا گۆرانی بێ وەزیفە نایەت، بەتایبەت جوانترین تەوزیفی گۆرانی لەو قۆناغەی سالاردا «خوایە بێمەوە دونیا هێلانە بکەم» کە ڕووداو ئاوێتەی سرووتی ئاهەنگ دەکات، یا تەوزیف کردنی ئەو دێرە شیعرەی نالی «پێم دەڵێن مەحبوبە خێڵ و قیچە مەیلی شەڕ دەکا خێل و قیچەیا...» بەوەش بەرگێکی تری وەبەر نمایشە شانۆییەکە دەکات.

سەراپاگیری ئەو قۆناغە هەوڵ دەدات چارەسەری کەلینی تەکنیکەکان بکات بەتایبەت (گێڕانەوە) کە پێشوو ئاماژەمان بۆیە لەکاتێکا شانۆکارانی جیهان هەوڵیان داوە سرووده ئایینییەکان بگۆڕن بۆ کاری شانۆیی و لە پێش هەمووشیان شانۆکارانی یۆنانی، بۆچی

سالار بیر لەوە ناکاتەوە لە قۆناغی تازەی کارکردنیدا زەردەشتیەت بکاتە ئاهەنگێکی شانۆیی...!؟

وە ناونانی ئەو ئەزموونە بەمیتۆد هەڵەیەکە و کەسانێکی زۆر تێی دەکەون، چونکە ئەو ئەزموونە ئەزموونی عەرەبەکانیش خاسیەتی سەربەخۆی تیا نییە، هێندە عەرەبەکان چەند بەیاننامەیەکی شانۆییان نوسیوە و سالار نەینووسیوە، بەڵام ئەوە مانای ئەوە نییە کە لە دیدەگای ڕەخنەییەوە سەیری ئەو ئەزموونانە نەکەین، چونکە سالار تاکە هونەرمەندی نەوەکەی خۆیەتی کە گیانی بەرەنگاری و نوێگەری تیا دەبینرێ، لە ناوەڕاستی هەشتاکان لەگەڵ لاوانی ئەزموونگەری شانۆی کوردی هات و ئەمجارەشیان بەکتێبێکەوە لەگەڵ ئەو نەوەیەی ڕاپەڕین بەردەوامی خۆی ڕادەگەیەنێت.

بۆیە خوێندەوارێکی هۆشیاری وەک مامۆستا سالار دەزانێت ئێمە شەڕی پێ نافرۆشین، بەڵکو دەمانەوێ دەیالۆگی ڕەخنەیی لەسەر شانۆکەی ساز بکەین، نەک وەک ڕەخنەگرێکی سەلەفی بۆ ئەوەی شەرعیەت بدات لە وتارێکدا دەنووسێت گوایە ئەو نەوە نوێیە سالار بەسەلەفی تێدەگەن، لێرەدا زۆر بەتوندی ڕووبەڕوویان دەوەستینەوە لە کوێ وتمان سالار سەلەفییە؟!

با وەڵام بدەنەوە، چونکە سالار نەک بۆ نەوەی سەلەفی ئەو نەوەیەی لە مێژە هەست بەمردنیان کراوە، بەڵکو بۆ نەوەی نوێش بوونی ئەو هونەرمەندە بۆمان مایەی شانازییە، بۆیە هەرگیز ناکرێ سەلەف خۆی لەگەڵ سالار بەراوردە بکات، چونکە سالار ئەوە ئەزموونەکانیەتی، بەڵام کوا کار و پرۆژەکانی سەلەفی؟! دوانی ئێمە لەسەر ئەزموونی سالار چەند ئەو ڕاستییە دەسەلمێنێ کە نەوەیەک هاتووە دەیالۆگی ڕەخنەیی و مەعریفی ساز بکات، هێندە مردنی سەلەفی ڕادەگەیەنن ئەوە کێیە لە پێناو چەپڵە و ئافەرینێک وتارۆکەیەک دەنووسێت لە هیچ شوێنێ بۆی بێ دوناکرێتەوە، بۆیە پەنا ئەباتە بەر گۆڤارێکی سیاسی...!

کێشە ئەوەی هاتووە لە بونیادی ناوەکی ئەزموونەکانیش بدوێت!؟

بۆیە سەلەفی شایەنی وەڵام نییە، بەڵام دەمەوێ ئەو وتەیەی (فرانسیس یۆنش) بێنمەوە یادی هونەرمەند مامۆستا (ئەحمەد سالار) کە دەڵێ «من قسە دەکەم، تۆ تێم دەگەیت، کەواتە ئێمە هەین».

لە نالی و خەونێکی ئەرخەوانی بۆ (گریمان نالی هاتەوە)

ئەزموونی ئاهەنگسازی سالار بەدوو قۆناغ هاتووە، قۆناغی یەکەم لە ساڵی ١٩٨٧ بە (نالی و خەونێکی ئەرخەوانی) دەست پێدەکات و لە ١٩٩٠ بە (کێشەی چوون و نەچوون یان گریمان نالی هاتەوە) کۆتایی دێت.

سالار لە نۆژەنی ئەزموونەکەیدا (نالی و خەونێکی ئەرخەوانی) دەمی نووسینەوەی مێژوو دەوەستێنێ، بەوەی ئیتر نابێ شانۆکاری کورد مێژوونووس بێت، بەڵکو دەبێ بەرهەمهێنەرە دەق بێت، کاری ئەو دەبێتە زیندووکردنەوەی زەمەنێک لەنێو ساتی دۆزینەوەی بۆشایی شانۆدا، بەوەش کەلەپووری لە دەمی (ئەنتۆگرافی) هەڵدەوەشێتەوە و بەدیدێکی ئەزموونکاریا نەمامەلەی لەتەکدا دەکات سرووتی نمایش لەناو (هەنووکە)دا دەچێتەوە (ڕابردوو)، لێرەدا پرسیاری سالار جیاوازە لەو پرسیارەی (برێخیت) ئاڕاستەی شانۆ و ئەکتەرەکانی دەکات:

(ئەگەر ئێوە لە شوێنی کەسایەتیەکەبان چۆن ڕەفتارتان دەکرد...!؟) کە سالار دەیەوێ ئەو پرسیارە بگۆڕێ و پێمان بڵێ: (دەبێ لە دەمی ئێمەدا نالی عەشق و ئەوینی بۆ حەبیبە لە خەونێکی هاوچەرخانەدا بەئەرخەوانی بکات) ئەوەی ئەو لە مێژووی وەردەگرێت (زەمەنی ڕووداو) کە بەهۆی (زەمەنی ئێستا) وە هارمۆنیەتێکی زەمەنی دروست دەکات، ئەوەش سرووتی ئەو ئاهەنگە شانۆییە کە (گۆچان، دەف، داری عود، گۆرانی، ئاواز مۆسیقا)دەگەڕێنێتەوە نێو نمایش (دەق).

هەروەک چۆن دەسبەرداری تەکنیکی شانۆی یۆنانی نابێت لە ڕووی (گێڕانەوەی ڕووداو) لە ڕێگەی (کۆرس) لەپاڵ (گێڕەرەوە) کە لە دەربڕینی دەیالۆگ بۆ دوانیان لەگەڵ (نالی) دەیانەوێ بەرەو مێژوو گەشتمان پێ بکەن ئەگەر چی لەو دەقەدا (گێڕانەوەی) دەبێ بەکەلێنێک کە نایەڵن چەمکی ئاهەنگ لە شێوەی بەرامبەر وەرگرێت، دوورنییە ئەوەش کارێکی بەئەنقەست بێ و سالار بیەوێ بیکات، ئەوەش بنەمای پێدا، لە (گریمان نالی هاتەوە) سەرباری کۆرس (گێڕانەوە) بەئاقارێکی جیاواز دەبات، بەوەی گێڕانەوەی دەبێ بە (کەسایەتی ئامادەگی) وەک ئامادەبوونێکی مێژوویی، ئەوەش پەیوەندی کردنە بە (دەمی وەرگر) لە ئاهەنگ، بۆیە هەریەک لە (پیرەمێرد) و (فەقێ تەیرانی) فەزایەک لە وێنە هزریکانی وەرگر داگیر دەکەن کە دەبنە شاهیدی ڕاستەقینەی مێژوو، ئەوەش گومان دەسڕێتەوە، چونکە دەشێ (گێڕانەوە) گومان دروست بکات، بەڵام بوونی کەسایەتییەکی وەک (فەقێ تەیران) یەقینمان پێ دەدات، کۆچی کورد لەو قۆناغەدا لەگوتاری نەتەوەی

ئێمە دەکەوێتە ژێرمەترسییەوە دەبەسترێتەوە بەمێژوو «نالی: ئەم کۆچ و چوونە، وەک مەرگ و ئاکامە، هەر دەبێ ببێ» ئەوینی نالی بۆ حەبیبە لە مێژووی ئیرۆسیەتەوە بۆ دەلالەتی سیاسی دەچێت، چونکە هەر لە سەرەتاوە دەقەکە دەیەوێ مێژوو لە (ئێستا)دا زیندوو بکاتەوە، دالێک لە پشت مێژوو فڕێدات، دەیەوێ (دال)ی نێردراو دەلالەتێکی تری بۆ بدۆزینەوە، ئەوەش گەڕانە بەدوای مانا لە ڕێگەی کوشتنی ئاماژەی نێردراو، بۆ ئەو پرۆسەیەی خوێندنەوەکە سەرلەنوێ ئاماژە بەرهەم دێنێتەوە «نالی بەچاوانت (حەبێ) نەبوایە (نالی)نەدەبوو، (گلگامش) (حەبی)ی نەبوایە نەدەبوو قارەمان.

بەرهەمهێنانەوەی ئاماژە لە کۆتایی دەق گەڕانەوەیەکە بۆ سەر مانای گریمان کراوەکانی نالی دەڵێ (بەڵێ بەرەنگار دەبم، بەڵێ هەم) کە ئەوەش کۆتایی بەگومانی هاملێت دێنێ و لە پانتاییەکی کراوەتردا مانا دەلالەتەکان خۆمی دەست نیشان دەکات چونکە (من) لای نالی چەمکی مانەوەی کوردە لە ساتەوەختی دەق کە دەبێ بەهەڵگری (گوتاری مانەوەی کورد).

شۆڕش و بەردەوامی دەبەخشێتە مێژوو، ئەوەش داکۆکی کردنە لە مێژووی ئاو، کە سالار لە هەریەک لە ئەزموونەکانیدا لە چەمکێکی بەختیاری بۆ ململانێیکانی ژیان دەبات.

لە دەقی (لەژێر تارای سورمەچندا) ئاوێنە دەبێتە ئەو موفرەدەیەی کە لەکاتی بووک هێنراوە جەردە لە کاروانەکەی داوە و ئاوێنەی بووکیش دزراوە، ئەو ئاوێنەیە لەلای بووک مانایەکی مەجازی هەیە، ڕوانینی خەونەکانیەتی بۆ ژیان، بۆیە بەهەموو ئاوێنەکانی تر ڕازی نابێت، چونکە ئاوێنەکانی تر بەلایەوە «لێڵ و تاریک و تەماوین ڕوخساری خۆم بۆ نابینرێ تارماییم دێتە بەرچاو».

ئەوە لە کاتێکدا لەگەڵ دزینی ئاوێنەکە هەموو ئاوێنەکەی بۆ نەدۆزرێتەوە «ئەوا تارای بووکێنییەکەم فڕێ دەدەم» کەواتە ئاوێنە دەبێتە مێژوویەک کە پەیوەندی بەبەرائەتی کۆمەڵگاوە دەبێ، بۆیە بەبێ دەرکردنی نیازە ڕەشەکانی هەرگیز ئاوێنە تەلخ بووەکان ڕۆشن نابنەوە، ئەوەش بونیانێکە لەنێو دەقەکانی سالار کە زۆر خۆ دووبارە دەکەنەوە کە دەلالەتی ناپاکی دەدەن بەدەستەوە، نایەڵن ئاسوودەیی ڕوومان تێ بکات، چونکە سالار دەیەوێ ئەو حەقیقەتە بکاتە خاوەن چەمکێکی ڕەها کەسە ناپاکەکان لە قۆناغی ڕزگاری ئێمەدا کۆتاییان نەهاتووە و بەردەوام لەناو شۆڕشەکانماندان، مێژووی ئێمە پڕیەتی لە کەسانی

زۆڵ و ناپاک و خاک فرۆش، بۆیە تابوونی ئەوانە هەبێ ئاوێنەی ماڵەکانمان هەر بەژەنگ و تەڵخاوی دەمێننەوە. بەڵام ئاخۆ تا چەند ئەو بونیادە دێتە نێو سرووتی ئاهەنگ بەشداری لەو گەمەیە دەکات کە دەسەڵات ڕوویەکی تەواوکەریەتی، ئاخۆ (پاشا) دەبێ بەهێمایەک بۆ ئەو دەسەڵاتە تا لە دوا دەقی ئەو ئەزموونە (گەمەی شار و پاشای گەمە)دا وەڵامی پرسیارەکانی ئەو ئەزموونە ئەداتەوە!؟

ئاو جارێکی تر دەبێتەوە هێما، ئەمجارەیان دەبێ بەدەلالەتی بەختیاری، نەبوونی ئاو پرسیاری سەرەکی ئەو دەقەیە، خاوەن شکۆ دەبێتە بەرپرسیار بەرامبەر بەنەبوونی ئاو، کە هەڵبەت ئاو لێرەدا مەبەست لە خۆش گوزەرانییە خەونی هەمووان دەکەوێتە بەر هەڕەشەی مەرگ ئەوەش پەیوەندی کۆمەڵگایە بەدەسەڵاتەوە، ئاشکراکردنی شوناسی دەسەڵاتە، دەسەڵاتی زەبروزەنگی پاشا، ئەوەش گەڕانەوەیە بۆ ڕابردوو، چارەسەرکردنی مێژووە لە خوێندنەوەیەکی تازەدا، چونکە هەموو ئەو دەقانەی ویستوویانە جارێکی تر سەرکەوتنی (کاوەی ئاسنگەر) و جەژنی نەورۆز بنووسنەوە، نەیانتوانیوە مانا لە دەلالەتی مێژووی دەربکەن لەکاتێکدا سالار بەو دەقەی دێت جارێکی تر (زوحاک) لە شێوەی پاشایەک دەردەخاتەوە کە لە بری (مێشک خواردن) گوێچکە دەخوات و بێ ئەوەی دەلالەتە فکرییەکانی مێژوو بدۆڕێنێت، مەبەست لە (ئاگرە)کە لای (کاوەی ئاسنگەر) دەبێ بەهێمای سەرکەوتن لە (ئێستا)ی دەقیشدا (گوڵ خونچە) داوا لە (بازیان) ئەکات لە کاتی سەرکەوتن مژدەیان بەئاگر پێ بدەن، ئەوەش گەڕانەوەیە بۆ سرووتی زەردەشتیەت و سەرەتای چەمکی (خۆبیوون)ی ئێمەیە، کە (سالار) بەو دەقە قوناغێکی مێژوویی دەنووسێتەوە قۆناغێکی بەدوو هەنگاو دێت و لە دووتوێی کتێبێکدا ناوی دەنێ (شانۆی سالار) ئەوەش ئەزموونی دوانزەساڵە، لەو قۆناغەدا ویستوویەتی چارەسەری کەلەپوور بکات، بۆیە ئەو ئەزموونە کاتێ لێرە تەواو دەبێ، دەبێ لە هەنگاوەکانی ئایندەی ئەو تانوپۆیانەی خۆی بەجێ بێڵێ بەرەو ڕیتوالی ئاهەنگی نەفرێنەرترمان ببێنی.

لە کۆتاییدا ڕێز و خۆشەویستیمان و چەپکێ گوڵی بەرۆکی (حەبیبە و سەلما و چنور و ئاسکۆل) ئەمجارەیان لە ئێمەوە بۆ بەرۆکی هونەرمەندی گەورە (ئەحمەد سالار) لە یەخەی ئەو هونەرمەندە گەورەیە دەدەین و جارێکی تریش لەگەڵ (فرانسیس بۆنش «من قسە دەکەم، تۆ تێم دەگەیت، کەواتە ئێمە هەین».

***

ئەحمەد سالار و خەونی بەردەوامی مێژوویەک بۆ شانۆی کوردی

محەمەد نزار

ئەریک بینتلی لە هەڵسەنگاندنی بۆ ئەرکی بنیاتنانی ڕابردووی کەسایەتییەکانی شانۆنامەکانی شکسپیردا لە بارەی (کۆریۆلانوس و ماکبەث و لیر و تیمۆن)ەوە دەڵێت کە ئەمانە کەسایەتی بێ ڕابردوون و بەدوای ڕابردوودا دەگەڕێن.

هەڵسەنگاندنی ڕۆڵ و کەسیەتی هونەرمەندی خۆشەویستمان مامۆستا ئەحمەد سالار بەهەمان ئاڕاستە ئەنجام دەدەین، چونکە ئەحمەد سالار کاتێک کە یەکەم هەنگاوی لەسەر تەختەی شانۆی کوردی هەڵهێنا ، درکی بەگرنگی ڕابردوو بۆ شانۆی کوردی کرد ، هەربۆیە لە مێژەوە خەریکی گەڕانە بەدوای ڕابردوویەکدا بۆ شانۆی کوردی، بەڵام نەک بەو شێوازەی (کۆریۆلانوس و ماکبەث و لیر و تیمون) بەڵکو بەشێوازێکی جیاتر و تایبەتمەندتر، چونکە ئەحمەد سالار لە سەرەتاوە بەو ڕاستییەی زانی کە شانۆی کوردی ڕابردوویەکی دیاریکراو و ئەوتۆی نییە کە بتوانرێت ئاماژەی پێ بکرێت، هەربۆیە تەمەن و ڕەنج و هەوڵەکانی خۆی کرد بەپڕۆژەیەک بۆ دروستکردن و بەدیهێنانی ئەو ڕابردووە.

لە ڕاستیشدا ڕابردوو بەو واتا و مەبەستەی کە مامۆستا سالار بەدوایدا وێڵە، زێتر داکوتانی ڕەگوڕیشەی پتەوە بۆ شانۆیەک کە بتوانرێت لە میانەی کۆمەڵێک خەسڵەت و هێما و بنەما و تایبەتمەندییەوە کەسایەتییەکی سەربەخۆی بۆ دەستەبەر بکرێت. هەڵبەتە لەگەڵ ڕێزمان بۆ ئەو بۆچوونانەی کە لە کولتوور و مێژووی کوردەواریماندا هەندێ دیاردەی شانۆیی یاخود لەڕاستیدا هەندێ دیاردە کە دەکرێت لە ڕوانگەی شانۆوە کەڵکی لێ وەربگرین و جۆرە ڕەگوڕیشە و ڕابردوویەکیش بەوپێیە دیاری بکرێت، بەڵام پێم وایە کە زۆربەی زۆرمان ئەوجۆرە بۆچوونانەمان پێ باش نییە و دەبێت دان بەو ڕاستییە دابنێین کە شانۆ لە بنەڕەتدا هونەرێکی بیانییە و وەک زۆر هونەری دیکەش سنوورەکانی بەزاندووە و لەناو کولتوور و مێژووی گەلانی جیاوازدا جێگای خۆی کردۆتەوە، کەواتە گەڕان بەدوای ڕابردوویەک بۆ شانۆی کوردی، پێویستە بەر لە هەموو شتێک گەڕانێکی واقیعبینانە بێت و خۆی سەپێنراو بەسەر واقیعدا، مامۆستا ئەحمەد سالار، زۆر بەجوانی درکی بەم ڕاستییە کرد هەر بۆیە هەوڵی دا لە میانەی پاراستنی خۆی لە گەڕان بەدوای بابەتی لاوەکیدا و جەختکردن لەسەر بابەتە سەرەکییەکان کە دەتوانرێت لەمیانەوەیان شتێک بەشتێک بکرێت.

لێرەوە بەدرێژایی چل ساڵ، مامۆستا سالار ویستی لەمیانەی سێ شێوازەوە بەو ئامانجە بگات، یەکەم شێوازیان نمایشکردنی بابەتە شانۆییە جیهانییەکان، وەک (دوژمنی گەل)ی ـــــ و (پیسکەی) مۆلێر و شانۆنامەکانی شکسپیر و چیخۆڤ، دووەم شێوازیان، مامۆستا سالار کەوتە تەوزیف کردنی بابەتە کولتووری و مێژوویی و خۆماڵییە جۆراوجۆرەکان لە کۆمەڵە دەقێکی بۆ مەبەستێکی گەورە دادەنران، لەوانەش:

نالی و خەونێکی ئەرخەوانی، کاتێ هەڵۆ بەرز ئەفڕێ، جەزیری وانەی ئەڤینی دەدات، کێشەی چوون و نەچوون، یان گریمان نالی هاتەوە، ئەودەمەی ئەڤینی مەزنتر دەبێ، لەژێر تارای سورمەچندا و چەند دەقێکی دیکە کە یەک لە دوای یەک نمایش کران و تێڕوانینێکی تازەی مامۆستا سالاریان بۆ بینەرانی شانۆ خستەڕوو، ئەم تێڕوانینە بەوەی کە لە زۆربەی ڕەهەندەکانیدا سادەوساکار بوون، کەچی لە هەمان کاتیشدا قووڵاییەکی بابەتییانەی لە خۆی گرتبوو لەمیانەی ئەو ئاوێتەکردنە ڕۆمانسییانەی مامۆستا سالار لەنێوان ڕێبازی شانۆیی و کەرەستەی کوردەواری (کولتوور یاخود مێژوو) لەپاڵ تێئاخنینی تەوژمی عیشقی سۆفییانە بۆ کەسایەتییە سەرەکییەکانی و بەمەش دەیخواست تارایەکی پیرۆز بەسەر ئەو شانۆیەی کە ئامانجێتی دابپۆشێت.

هەڵبەتە گومان لەوەدا نییە کە مامۆستا سالار توانی لە ڕێگای ئەو ئەزموونانەی کە ئاماژەمان پێیان دا ، سەرنجی نەک تەنیا بینەرانی شانۆ بەلای خۆیدا ڕابکێشێت و بەڵکو لەلایەکی دیکەشەوە ڕەخنەگر و ئەوانەی کە بایەخ بەبواری شانۆ دەدەن، پەلکێش کرد تاوەکو لەم ئەزموونانە بکۆڵنەوە و لە میانەی بیر و بۆچوونە جیاوازەکانەوە، ڕاستی و دروستی ئەم ئەزموونانە وەکو هەوڵێکی جددی بۆ وەدەستهێنانی کۆمەڵێک خەسڵەت و هێما و تایبەتمەندی و بنەمای تایبەت بەشانۆی کوردی، هەر ئەوەش بووە هۆی بەردەوامبوونی مامۆستامان لەم هەوڵانەیدا و ئەوەبوو لە هەنگاوی سێیەمدا یاخود شێوازی سێیەم، کەوتە دیاریکردن و چڕکردنەوەی تێڕوانینەکەی لەو دەقە ئەزموونگەرییانەی و دەستنیشان کردنی چوارچێوەیەک یاخود ڕوخسارێک بۆ ئەو تێڕوانینەی لەمیانەی ئەوەی کە ناوی (شانۆی ئاهەنگسازی) لێ نا ، ئەم چوارچێوە و ڕوخسارە لەگەڵ ئەوەی کە مامۆستا سالار لە (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف)دا بەجۆرێکی دیار بەکاری هێنا بەڵام لە شانۆنامەی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) بەئەوپەڕی تێروتەسەلی توانی شانۆ ئاهەنگسازییەکەی لە دیوەخانێکی کوردەواریدا نمایش

بکات و تەماشای تایبەتی خۆی لە بارەی شێوە و ناوەڕۆکی شانۆی کوردییەوە ئاشکرا بکات.

هەڵبەتە ئەوەی کە دەتوانین لەو سێ شێوازەی کاری شانۆیی مامۆستا سالاری هەڵکرێنین، ئەمانەی خوارەوەیە:

(١) لە یەکەم شێوازدا مامۆستا ویستی لەمیانەی نمایشکردنی بەرهەمە شانۆییە جیهانییە جیاوازەکان ئاشناییەکی زێتر لەگەڵ شێوە و ناوەڕۆکی ئەو بەرهەمانەدا وەدەست بێنی، سەرباری ئەوەی کە بەرلەوەش مەبەستی بوو کە بینەری کورد پتر بەوجۆرە بەرهەمانە لە نزیکەوە ئاشنا بکات.

(٢) لە شێوازی دووەم و دوای ئەوەی کە مامۆستا گەیشتە ئاستێکی تاڕادەیەک دیاریکراو لە تێربوونی تیۆری و پراکتیکی لەو جۆرە بەرهەمانە لەمیانەی ئاوێتەکردنی ڕێبازە شانۆییە جیاوازەکان (دەروونی ستانسلافسکی لەگەڵ داستانی بریختی بەئیزافەکردنی چەند ڕوخسارێکی شانۆیی تەسجیلی بیتەر نمایش و شانۆی توندوتیژی ئارتوا و شانۆی میر هۆڵد) ئەو ئاوێتەکردنەش لە بازنەی کولتووری یاخود مێژوویی کوردا حەشار دابوو، مامۆستا ئەم ئەزموونەی دەیویست بەدووبارەبوونەوەی نمایشە شانۆییەکان لەسەر هەمان شێواز، کۆمەڵێک هێما و خەسڵەت و ـــ تایبەتمەندی بۆ شانۆی کوردی دەستەبەر بکات، هەرچەندە پێویستە لێرەدا دان بەوەدابنێین کە مامۆستا ئەحمەد سالار لەو ئەزموونانەیدا توانیوێتی تێگەیشتنی قوڵی خۆی سەبارەت بەڕێبازە شانۆییە جیاوازەکان ڕابگەێنێت، چونکە بەبێ ئەو تێگەیشتنە زۆر مەحاڵ بوو کە بتوانێت بچووکترین هەنگاو بۆ دەرەوەی ئەو چوارچێوە شانۆییانە بهاوێت، لە هەمان کاتیشدا پێویستە ئەوەش ڕەچاو بکەین کە مامۆستا سالار توانیوێتی بەوەستایانە کەڵک لە بابەتە کولتووری و مێژووییەکان وەربگرێت، هەرچەندە مامەڵەی لەگەڵ ئەوجۆرە بابەتانەدا جیاوازییەکی یەکجار گەورەی لەگەڵ مامەڵەی کەسانی دیکەدا هەیە، چونکە شانۆکار هەرگیز تەماشای کولتوور و مێژوو لەو گۆشانەوە ناکات کە کەسانی دیکە تەماشای لێوە دەکەن، بەڵکو لە زۆربەی کاتدا تەماشاکردنی شانۆکار بەجۆرە خەملاندن یاخود پێشبینی کردنێک لە قەڵەم دەدرێت، لێرەشەوە کەسایەتییەکانی شانۆی سالار، هەمان ئەو کەسایەتییە واقیعبینانە نین کە ڕۆڵەکەیان دەگێڕن، بەڵکو پێکهاتەیەکی جیاوازن لە بنچینەیەکی ڕابردوو بەئیزافەکردنی تێگەیشتنی ئێستا و ئەوەی کە دەخوازێن ڕۆژێک لە

ڕۆژان ببووایە، بەم کارەش مامۆستا سالار تایبەتمەندی خۆی لە مامەڵەکردن لەگەڵ کەسایەتییەکانیدا ئاشکرا دەکات، تێڕوانین و مامەڵەکردنی مێژوونووس بەرجەستە بکات، هەر بۆ نموونەش، شکسپیر هەرگیز بەهەمان شێواز و تێڕوانینی(بلوتاریک) مامەڵەی لەگەڵ یولیۆس سیزەر و مارک ئەنتۆنیۆدا ئەکرد، بەڵکو لە زۆر شوێندا چاوی لەوەی کە بلوتارک (یاخود مێژوو) دەیگوت بەئاشکرا دەپۆشی و ئەوەی کە خۆی دەیخواست یاخود بەباشی دەزانی دەیخستە بری.

٣- لە شێوازی سێیەمدا مامۆستا سالار تایبەتمەندی خۆی وەک هونەرمەندێکی شانۆکاری کورد لە بەرهەمە شانۆییەکان ئاشکرا کرد، واتە لەپاڵ تەماشاکردنی برێخت بۆ مەسەلە جیاوازەکان، ئەحمەد سالار تەماشاکردنی تایبەتی خۆی خستە ڕوو لەو کاتەیشی کە شانۆ ئەرستییەکەی ستانسلافسکی یاخود شانۆی هاندانی باکتۆر یاخود شانۆی تەسجیلی بیتەر ڤایس هەیە، ئەوا شان بەشانی ئەوانەش شانۆ ئاهەنگسازییە کوردەکەی ئەحمەد سالاریش هەیە. هەڵبەتە ئەم تایبەتمەندییەی کە لە مامۆستا ئەحمەد سالاردا باسی دەکەین، هەمان ئەو بەهرە و توانایەیە کە بەدرێژایی مێژووی شانۆی جیهانی لەلایەن چەند کەسێکەوە بەرجەستەکراوە، بۆ نموونە لە سەردەمی ولیم شکسپیردا چەندین نووسەری شانۆیی دیکە لەپاڵ شکسپیردا هەبوون، وەکو (بن جۆنسن) کە لەلایەن کۆشکی پاشایەتییەوە بە (شای شاعیران) ناوزەدکرا و کاریگەرییەکی ئەوتۆ لەگەڵ ڕۆڵێکی بەرجەستەی لەو سەردەمەدا هەبوو، جگە لە بن جۆنسن نووسەری دیکەی وەکو (جۆرج چاپمەن) و (جۆن مارستن) و (تۆماس دیکەر) و (تۆماس میلدلتن) و (سیریل تیرنەر) هاوچەرخی شکسپیربوون، بەڵام تەنها شکسپیر توانی بوون و کاریگەری خۆی لەسەر شانۆی ئنگلیزیدا بسەلمێنێت و لە ڕێگای ئەو تایبەتمەندییەی کە بەرهەمەکانی لە هاوچەرخەکانی خۆی جیاکردەوە، توانی شوێن دەستی خۆی بەدرێژایی مێژووی شانۆی ئنگلیزی بهێڵێتەوە.

هەمان قسەش بەسەر درامانووسی ئیسپانی (پێدرۆ کالدیرۆن دیلا بارکا)دا کە بەکالدیرۆن ناسراوە، دەگوترێت تەنانەت توانی بەسەر ناوی (لوپێ دی دۆگا)دا کە لەو سەردەمی پێش خۆیدا ژیابوو، زاڵ ببێت. بەبۆچوونی ئێمە ئەوەی کە شکسپیر و کالدیرۆن و ئەحمەد سالاری لە هاوچەرخەکانی خۆیان جوداکردۆتەوە، ئەو تایبەتمەندییەیە کە هەرسێکیان و ئەوانەی هاوشێوەیان لە بەرهەمەکانیاندا بەدی دەکرێت و،

تایبەتمەندییەکەشیان لەبنەڕەتدا لە تایبەتمەندی خاک و سەردەم هەڵدەقوڵێت. لێرەدا نامانەوێت بەباسکردنی مامۆستا سالار لە ڕۆڵ و بایەخی شانۆکارانی کوردی دیکە کەم بکەینەوە و ئەوان بەلاوەکی و مامۆستا سالاریش بەسەرەکی لە قەڵەم بدەین، چونکە خودی ئەحمەد سالاریش بەم جۆرە ڕێزبەندی کردنە ڕازی نییە، بەڵام ئێمە ئاماژە بەڕاستییەکی یەکجار گرنگ دەدەین کە هەمیشە لە زۆر بواردا مەسەلەکانی بەلایەکدا خستووە، ئەویش ڕۆڵی مامۆستا سالار و ئاستی خۆشەویستییەتی لەناو گەلی کوردا، چونکە بەدرێژایی چل ساڵ و لەمیانەی دراما تەلەفیزیۆنی و بەرهەمە شانۆییەکانی توانی پێگەیەکی یەکجار تایبەتی لەناو دڵ و هزری بینەرانی کوردا وەدەست بێنی، ئەو پێگەیەش لەڕاستیدا بەرهەمی مێژووی نزیکەی نیو سەدە کار و ماندووبوونی بەردەوامە کە خۆشبەختانە توانی لەئاکامدا بنچینەیەکی یەکجار پێویست بۆ شانۆی کوردی دابمەزرێنێ.

مامۆستا سالار لە میانەی پەیوەندی بەردەوامی بەقوتابخانە و ڕێبازە شانۆییە جیهانییەکان و لەلایەکەوە و پەیوەندی بەتینیشی بەکولتوور و مێژووی نەتەوەی کورد و تەفاعولکردنی لەگەڵ هەموو ئێش و ئازارەکان و خواست و ئارەزووەکانی تاکە تاکەی کورد، توانی پردێکی مرۆیی لەنێوان ئەوەی کە نێودەوڵەتییەکان لەنێوان ئەوەی کە خۆماڵی و تایبەتییە بەرقەرار بکات. بەم کارەیش مامۆستا دەخوازێت ئەو ڕاستییە گرنگە بۆ هەموو جیهان بسەلمێنێت کە نەتەوەی کوردیش وەک هەموو نەتەوە و گەلانی دیکەی جیهان، پەیامێکی مرۆیی هەیە و دەخوازێت لەمیانەی چالاکییە هونەری و ئەدەبییەکانیدا بەرجەستەی بکات، هەرچەندە مامۆستا سالار لە زۆر بەرهەمیدا ئاماژە بەیەکبوونی چەوسانەوەی مرۆیی لە سەرانسەری جیهاندا دەکات، بەڵام کە دێتەسەر کوردستان ئەوا زۆر بەوشیارانە هەڵوەستە دەکات و بەوردی لە موفرەدەکانی چەوسانەوەی نەتەوەی کورد دەدوێت و دەیەوێت بەهەموو جیهان ڕابگەیێنێت کە چەوسانەوەی گەلی کورد لەنێوان چەوسانەوەکانی گەلانی سەر گۆی زەوی تایبەتمەندییەکی جوداکاری خۆی هەیە کە وێنە و هاوشێوەی بەهۆی فاکتەرە جیاوازەکانەوە نەک تەنیا کەمن بەڵکو دەگمەنیشن.

ئەم ڕەهەندە مرۆییەی کە مامۆستا سالار بەدرێژایی هەوڵ و ڕەنجی لە شانۆی کوردیدا هەوڵی خستنە ڕووی کردووە، بەئاوێتەکردنی لەگەڵ ڕەهەندەکانی دیکەدا، قووڵاییەکی مەعنەوی پڕ لە واتای بەکارە شانۆییەکانی بەخشی، لێرەشدا حەزدەکەم ئاماژە بدەم بەوتەیەکی فەیلەسوف و بیرمەند و مێژوونووسی بەناوبانگ (ویل دیۆرانت) کاتێک کە

دەڵێت: (نەمری بۆ ئەو مێژووەیە کە هەڵگری پەیامێکی مرۆییە) کاتێکیش کە زێتر لە ڕەهەندە مرۆییەکەی شانۆی سالار ورد دەبێتەوە، ئەوکاتە بۆمان دەردەکەوێت کە مامۆستا سالار لەو تێڕوانینە قوڵ و بەئاگایەی لە کارە شانۆییەکانیدا ویستوویەتی ئەو پەیامە مرۆییەی وەک گڕوبڵێسەکەی باباگوڕگوڕ ئامادەییەکی هەمیشەیی هەبێت، ئەمڕۆش کە سەردەمی دیالۆگ و لێک حاڵیبوونی و شانازییە کە ئەو ڕەهەندانەی کە لەو دیالۆگ و لێک حاڵیبوونەدا جەختیان لەسەر دەکرێت، مامۆستای گەورەمان بەدرێژایی نزیکەی نیو سەدە هەوڵ و تەقەللای بێ وچان پێی لەسەریان داگرتووە، هەر لەم ڕوانگەشەوە، ڕەخنەگران و ئەوانەی کە لە بارەی شانۆوە دەنووسن، دەتوانن لەم بارەوە بکۆڵنەوەو زێتر تیشکی بخەنەسەر و ئەو ڕاستییە ڕوون بکەنەوە کە شانۆی سالار پەیامی مرۆڤایەتی وەک دروشمێکی ئیستیهلاکی یان مەبەستێکی میکاڤیلییانە بەرز نەکردۆتەوە، بەڵکو وەکو بنچینەیەک و ژیلەمۆیەکی بەردەوام لە پێکهاتە و داڕشتنی شانۆکەیدا بەکاری هێناوە... لە کۆتاییدا، دەمانەوێت لەم کاتە پیرۆزەدا کە ڕێز لە ڕەنج و هەوڵی چل ساڵەی مامۆستا سالار دەگیرێت، ئاماژەش بەمەسەلەیەکی هەستیاری دیکە بدەین کە مامۆستا بەدرێژایی ئامادەبوونی لە شانۆدا بەدەوروبەرەکەی بەخشیوە، ئەو مەسەلەیەش خۆشەویستی خاک و گەل و مرۆڤە کە لە هەموو قسە و کردەوەکانی مامۆستای خۆشەویستمان ڕەنگی دەدایەوە، ئێستاش لەبیرمە کاتێک کە بۆ یەکەم جار لە ژیانمدا مامۆستا سالارم بینی و ناسی لە نزیکەوە لە هۆڵی چالاکی قوتابخانەکانی سلێمانی (خالیدییە) لە ساڵی (١٩٧٥)دا کاتێک پەروەردەی سلێمانی خەریکی ئامادەکردنی ئۆپەرێتی کۆتایی زۆردار بوو لە دەرهێنانی مامۆستا بەدیعە دارتاش، هەرکە مامۆستا ئەحمەد سالار خۆی کرد بەهۆڵەکەدا: هەموو لە کارکەوتن و وەکو باران بەسەر مامۆستادا داباڕین، ئەوکاتە لە نزیکەوە دیقەتم لە مامۆستا دەدا کە بۆ یەکەم جار بوو بەدیمەنی شادبیمەوە، بەڵام ئەوەی کە زۆر سەرنجی ڕاکێشام لە گەرمەی زەردەخەنە ئاساییە هەمیشەییەکەی ئەحمەد سالاردا، دوو فرمێسکی قەتیسماوم لە چاواندا بەدی کرد و بەهۆی ئەوەی کە تازە نسکۆی ساڵی ١٩٧٥ ڕووی دابوو، ئەو فرمێسکانەم بەچەند ئاڕاستەیەکی جیاواز لێک دایەوە، بەڵام هەر لەو کاتەشدا وتە بەنرخەکەی دوستۆفسکیم لەیادبوو کە دەڵێت:

(مەزن ئەو کەسەیە کە زەردەخەنە دەکات و چاوی پڕ لە فرمێسکە).

زمان... لە شانۆی سالاردا

لوقمان غەریب

(ڕەشی شەوانم بەگڕی عەشق سپی کردەوە) ئەم دێڕە شیعرەی مامۆستا سالارم پڕاوپڕ مانای ئەو داهێنان و وەرچەرخانەیە کە هونەرمەندی گەورەی کورد ئەحمەد سالار لە بزاڤی شانۆی کوردیدا خوڵقاندوویەتی... بەعەشقێکی گەورەی هونەرییانەوە، تەرزێک لە شانۆی داهێنا کە سیما هەڵگری شانۆیەکی کوردەواری پوختە.

شانۆی سالار وەک پرۆسەیەکی ئەفراندن بۆتە بنچینەیەکی پتەوی شانۆی کوردی و لەواری کەلتووریشدا زەمینەیەکی بابەتی و چۆنایەتی بۆ ئەم هونەرە ڕەخساندووە... جیا لەوەی کە لە واقعی ئەمڕۆی جیهان و سەرهەڵدانی پرۆسەکانی ئاڵوگۆڕی کەلتووریدا دەرفەتێکی بێ وێنەیە بۆ پشکداری کردنی کوردیش وەک نەتەوەیەکی گەورە و دێرین لەو پرۆسەیەدا کە ئەمڕۆ بەئەنتەرکلتورالیزم ناودەبرێ... بێگومان هەندێ جار پێناسەی لێکدانەوەی ئەوتۆ بۆ ئەم زاراوەیە تەرح ئەکرێ کە بەقەد مەودای نێوان شام و شیراز لێیەوە دوورن. هەڵبەتە زاراوەی ئاڵوگۆڕی کەلتووری کە ساڵانێکە مشتومڕێکی زۆری لەسەرە بەخاڵی یەکەم لەنێوان ئەو کلتورانەدا ئەنجام ئەدرێ کە خاوەنی مۆرک و خەسڵەت و سیمای شارستانی خۆیانن. کاتێ کە پرۆسەیەکی لەم جۆرە دێتە ئاراوە دەبێ کایەی کامڵبووی خۆی بۆ ڕەخسێنرابێت و یەکە بنچینەییەکانی ئامادەباش کرابن ... کلێچەریش تاقە بوارێکی دیاریکراو نییە تا بەشێوازێکی سەرپێییانە کاری بۆ بکرێ لە پرۆسەیەکی جیهانی ئاوا گەورەدا بەشداری پێ بکرێ... هەڵبەتە ئەمە بابەتێکی دووردرێژترە و کاتێکی تری ئەوێ تا هەموو لایەنەکانی ورد بکرێتەوە...

ئەمڕۆکە شانۆ و سینەما دوو هونەری کاریگەر و بەدەسەڵاتن بۆ بەشداری کردن لە پرۆسەی ئاڵوگۆڕی کەلتوورییدا بەتایبەتی ئەوەی کە ئێمە مەبەستمانە قسەی لەسەر بکەین هونەری شانۆیە کە لە پرۆسەی ئەنتەرکلتورالیزم ئەتوانی ڕۆڵێکی سەرەکی و کاریگەر بگێڕێ. چونکە لە هونەری شانۆ سەرجەم بوارەکانی کەلتوور بەشێوەیەکی بەرجەستەکی بەرچاو دەکەون بەتایبەتی ئەو موفرەدانەی کە مۆرکی تایبەتی و سیمای کەلتوورەکە دەبەخشن. کە دەڵێین شانۆی سالار ڕەخسێنەری دەرفەتی بەشداربوونە لە کۆدی کەلتووری شانۆی نێو نەتەوەییدا ئەوە لەبەر ئەم جۆرە دەسەڵاتە فراوانەیە کە ئەو شێوازە

شانۆیە لە واری یەکە جۆراوجۆرەکانی کەلتووردا هەیەتی (کەلتووری کوردەواری) زمان، ئاهەنگ، جلوبەرگ، بابەت، کەشی کوردەواری، فۆلکلۆر چەندین بڕگە و بابەتی تری کەلتووری کە شانۆ باشترین پێگەیە بۆ کۆبوونەوەی ئەو (ڕەنگ و دەنگە) کەلتووریانەی کە ئەمڕۆ بوونەتە کایەیەکی بەهێز بۆ ناساندنی دۆزی هەر نەتەوەیەک.

شانۆی سالار لە درێژەی ئەزموونی پڕ بەخششی خۆیدا تەقەلایەکی زۆری بۆ هێنانەدی ئەو مەبەستانە داوە و توانیویشیەتی بەشێوازێکی هێجگار ئەفرێنەرانە وەک هەر شانۆیەکی تری بەشێکی کەی ئەم جیهانە بگاتە ترۆپکی باڵای مەبەستە پیرۆزەکەی... لەوەتای ئەم تەرزە شانۆییە ڕەسەنە هاتۆتە بواری ئەفراندنەوە، چەندین وتار و لێکۆڵینەوە و هەڵسەنگاندنی جۆراوجۆری لەسەر پێشکەش کراوە کە بەلای منەوە هێشتا ئەوە پارسەنگێکی کەمە بۆ کێش و بەهای ئەم ستایلە شانۆیەی کە مامۆستای هونەرمەند ئەحمەد سالار داهێنەر و ڕابەریەتی... ئەوەشی تائێستا سەبارەت بەشانۆی سالار کەمتر قسەوباسی لەسەر کراوە لایەنی زمانە (زمانی شانۆ)... بێگومان زمانە کایەی سەرەکی دروستبوونی تێکستە، بەڵام زمان، لە ڕووی هەڵسەنگاندنی ڕێزمانە نا بەڵکو ئەو زمانەی کە وێناکردنێکی وەستایانەی بێ هاوتا بەڕەوتی ڕووداوەکان هێڵی درامی ناو تێکستەکان ئەبەخشێ... ئەرستۆ لە بارەی زمانی شانۆوە دەڵێت [زمان لە شانۆدا، بریتی نییە لە دروستکردنی دیالۆگی نێوان کاراکتەرەکان، بەقەد ئەوەی بەشێکە لە بابەتی سەرەکی دەقەکە و بەشداری کردن لە هونەری چنینی ڕووداوەکاندا]... زمان لە شانۆدا تەنها ڕیزکردنی کۆمەڵێ زاراوە و وشەی دیاریکراو نییە، زمان لە شانۆدا ئەو بنەما بەهێزەیە کە جۆرێ لە جووڵە و ڕیتم و ئاڵوگۆڕی بەردەوام دروست ئەکات یەکێ لە خەسڵەتە پڕ ئەفراندنەکانی شانۆی سالار ئەو زمانە تایبەت و ناسک و شیعراویەیە کە تێکستەکانی پێ داڕێژراوە، ئەو خەیاڵە فراوان و ڕەنگاوڕەنگەیە کە لە ئاسمانی ئەستێرەبارانی هزری مامۆستا سالار چراخانێکی خولقاندووە... جوانکاری لە دروستکردنی ڕستەکاندا، پاراوی هێنانی دەیان و سەدان وشەی ڕەنگاوڕەنگ، زیندووکردنەوەی دەیان ناو و ئاوەڵناوی جوان و ڕەسەنی کوردی کە لە بیرەوەری نەتەوەدا تۆزیان لێ نیشتبوو... ئەم جۆرە زمانە بیسەر و خوێنەر ئەباتە دنیایەکی ڕەنگاوڕەنگی گوێگرتن لەو وێرد و سەربوردانەی کە لە چوارچێوەی دەقە شانۆییەکان تەوزیف کراون... ئەمەش بێ ئەوەی تۆزقاڵێک لەلایەنی پەیامە شانۆییەکە کەم بکاتەوە و لە تێکستێکی شانۆییەوە بەئاڕاستەی تێکستێکی هەقایەت ئامێزی فۆلکلۆری ببات، بەپێچەوانەوە

بەڵکو شانۆی سالار بەئەفراندنێکی گەورەوە توانیویەتی دەسەڵاتی بەسەر لایەنی کەلەپووری و فۆلکلۆری و ئەتنۆگرافیدا بکێشێ و بەقازانجی پەیامە شانۆییەکە بەکاریان بهێنێ... ئەرستۆ لەبارەی زمان و گێڕانەوەی دەقەوە ئەڵێت [گێڕانەوە (محاکاه) یەکێکە لە غەریزەکانی مرۆڤ کە لە گیانلەبەرانی تری جیا ئەکاتەوە، مرۆڤ چێژێکی تایبەت لە گێڕانەوەی هەر ڕووداوێک ئەبینێت... ئەم غەریزەیەش مرۆڤی بەئاراستەی فێربووندا بردووە].

بێگومان هونەری گێڕانەوە کە سەرچاوەکەی زمانە بەکایەی سەرەکی هەموو هونەرەکانی تری وەک (شیعر، مۆسیقا، نیگار) دائەنرێ هەریەک لەمانەش زمانی تایبەتی خۆیان هەیە... باشترین زمانی گێڕانەوە لە شیعردا وەک ئەرستۆ و هۆراس ئەڵێن ئەو زمانەیە کە بەکورتی و پوختی و خێرا و پاراو بیرۆکە و ڕووداوەکەی پێ باس ئەکرێ.

زمانی گێڕانەوە لە تێکستەکانی شانۆی سالاردا بەشێوەیەکی وردەکارانە و بەدروستکردنی جوانکاری لە ڕیتمی دەربڕینی ڕستەکاندا دارێژراوە... ئەو زمانە تایبەتە گوێگر بەئاراستەی وەرگرتنی چێژێکی تایبەتیدا ئەبات و دەسەڵات بەسەر ڕاکێشانی سەرنجیدا دەگریت و ناچاری ئەکات کە تامەزرۆیانە گوێبیستی بێت، ئەمە جگە لەوەی کە زمانەکە خۆی خاوەنی خەسڵەت و ئەدگارێکی تایبەت بەخۆیەتی، بەتایبەتی لە بواری بەکارهێنانی وشەی جوان و ڕیزکردنی ڕستەی شیعری پڕ واتا و وێناکردنی خەیاڵەکاندا...

ئەم خەسڵەتی جوانکارییە لە زمانی تێکستەکانی شانۆی سالاردا هەر لە یەکەم تێکستەوە دەست پێدەکات (نالی و خەونێکی ئەرخەوانی) و پاشان هێدی هێدی لە دەقەکانی پاش ئەمدا بەرەو هەڵکشان و ئەفراندنی زیاتر ئاراستە ئەگرێ... ستاتیکا لە داڕشتنی زمانی تێکستەکانی شانۆی سالاردا، بەشێوازێکی کاریگەر و درێژخایەن لە بیرەوەری خوێنەران و وەرگرانیدا ئەمێنێتەوە، هەر ئەمەش خەسڵەتەکانی پرۆسەیەکی ئەفراندنی بەردەوامی بەم ستایلە شانۆییە بەخشیوە... لە هەمان کاتدا پێکانی ئەو خاڵی چێژ وەرگرتنەیە کە ئەرستۆ سەبارەت بەبینەری ئاسایی شانۆ باسی لێوە دەکات. با نموونەیەک لە تێکستی شانۆیی نالی و خەونێکی ئەرخەوانی وەربگرین [بازنەیەکی پڕ لە نووری پیرۆزی نەخشاند، فرییە ئاسمان بووە ڕووی کیژۆڵەیەکی کوردی خوردە ساڵ] ئەبینین زمان زۆر وەستایانە و شارەزایانە بەجوانکارییەوە دەسەڵاتی بەسەر وێناکردنی خەیاڵی نووسەردا کێشاوە جیا لەوەی کە جۆرێک لە ڕیتمی شیعری لە دروستکردنی ڕستەکاندا ئەبیسترێ... پاشان ئەم پرۆسە جوانکارییە بەداهێنانێکی زیاتر بەردەوام دەبێت

و سەراپای پەرەگرافەکانی تێکستەکان داگیر دەکات بەرەو هەڵکشانێکی هونەرییانەی جوانتریان دەبات... ئەوەتا لە (جزیری وانەی ئەڤیندا ئەدات) دەیان ڕستەی جوانی وێناکراوی پڕ واتا ئەبینین و ئەبیستین چۆن نووسەر لە داڕشتنی خەیاڵی خۆیدا زمانێکی چەندە تایبەتمەند و پاراوی هەیە [لەگەڵ هەر وشەیەکدا نمەبارانێ دەباری و کیژانی ئەم شارە پرچیان بۆ بارانەکە پەخشان دەکرد و ئەیان وت پرچمان دەبێتە پرچی ئایشێ و فاتمە و خاتووزین].

پلەی هەڵکشانی ئەم جوانکارییە تا دوایین تێکستی شانۆی سالار هەر بەردەوامە و لە (شانۆی کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف و ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) ئەبینین چۆن بەترۆپکی داهێنان ئەگات.

ئەوەتا لە شانۆیی کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جافدا لە زاری گوڵ خونچەوە ئەڵێت [ئێوارە وەختانە و خۆر لە تاقی ئاسمانی شاری هەڵەبجەیا، خۆی بەسینە و گەردنی ئاسمانی حەوتەمینەوە هەڵواسیوە و نابزوێ. گەواڵە هەورە بەیەکاچووەکانی چیای بەمۆ و ناوچەوانی چیای شاهۆ گلاژاو گروتنی و هەر دێن و دەچن، لەوە ئەچێ منەی کار و کارەساتێکی تەلیسماوی پڕ نهێنی بکەن]... سەرنجی ئەم ڕستە جوانە پڕ واتا و ڕیتم ڕێکانە بدە، چۆن بەشێوازێکی پڕ لە ئەفراندن و هونەر بۆ وێناکردنی پێشبینی کارەساتێکی گەورەی وەک شەهیدکردنی شاعیری نیشتمانپەروەر ئەحمەد موختار جاف داڕێژراون [خۆر لە تاقی ئاسمانی شاری هەڵەبجەیا... خۆی بەسینە و گەردنی ئاسمانی حەوتەمینەوە هەڵواسیوە... منەی کار و کارەساتێکی تەلیسماوی]

خەسڵەتێکی تری شانۆی سالار لە بواری زمانی داڕشتنی تێکستەکاندا، هێنانەدی ئەو هەوڵ و تەقەلایانەیە کە بۆ پاراستنی زمانی کوردی لە فەوتانی بەشێکی زۆری لایەنی ڕەسەنایەتی لەلایەن مامۆستا سالارەوە دراوە. یەکێکیش لەو هەوڵانە، دووبارە زیندووکردنەوەی زمانی گێڕانەوەی کۆن و دێرینی کوردەوارییە کە لە گێڕانەوەی هەقایەت و داستان و ئەفسانە کۆنەکاندا ڕۆڵێکی تایبەتمەندی گێڕاوە و هۆکارێک بووە لە خولقاندنی کەشێکی تەلیسماوی بۆ دروست بوونی سروتە ئەفسانەییە کوردییەکان.

تێکستەکانی شانۆی سالار، وەک نموونەیەکی بەرزی بێ وێنەی دەقی خۆماڵی کوردەواریی... خاوەنی سەلیقەیەکی وردە و ئەیەوێت بەخەیاڵێکی فراوانی کوردەوارییانەوە پەیامە شانۆییەکە و خەوش و ناپارسەنگییەکانی ڕۆژگار بەزمانێکی حیکایەت ئامێز و

ئەفسانەیی ئاوێتە بکات و دواتر لە سرووتێکی ئاهەنگسازیدا دەرئەنجامەکان لێک بداتەوە.

هێنانە کایەی ئەو زمانە دێرینە کە زمانی گێڕانەوەی ئەفسانە کۆنەکانی کوردەوارییە، جگە لەوەی کە لەباری کەلتوورییەوە دەستکەوتێکی ئەزموونی گەورەیە و مەودای مەبەستەکانی سەرەتای ئەم بابەتە فراوانتر ئەکات لە هەمان کاتدا هۆکارێکی بابەتی بەپێزیشە بۆ هەڵگێڕانەوەی مەبەستی ئێستای ناو دەقەکان و دروستکردنی جۆرێک لە تەعبیریەت بۆ داڕشتنەوەی هێڵی درامی تێکستەکان... لەپاڵ ئەمەشدا خۆی لەخۆیدا زمانی گێڕانەوەی ئەفسانە و هەقایەت هەڵگری ئەو مۆرکانەیە کە سەبارەت بەچێژی وەرگر پێشتر ئاماژەم بۆ کرد... زمانی گێڕانەوەی ئەفسانە خوڵقێنەری جۆرە سرووتێکە کە کاتی خۆی پانتاییەکی فراوانی لە ژیانی خەڵکیدا داگیر کردبوو، زۆرجار بەجووڵاندنی ئەو زاکیرە کۆنانە مرۆڤ تەزوویەکی خۆشی بەگیانیدا دێت و پەلکێشی و دواکەوتنی ڕەوتی ڕووداوەکانی ناو تێکستەکەی ئەکات. لای مامۆستا سالار هێنانەوە کایەی ئەم شێوازە زمانە دێرینە بەو شێوازە کەلەپووری و فۆلکلۆرییە نییە کە هەبووە و وتراوەتەوە. بەڵکو بەشێوازێک بەکارهێنراوە کە پڕاوپڕ گۆڕانکارییە و تەنها لە فۆرمەکەیدا سوودی لێ وەرگیراوە. ئەگینا ناوەڕۆک ئەو ناوەڕۆکەیە کە پەیامی شانۆکە و دەسەڵاتی خەیاڵی دەرهێنەر ئەیەوێ بیگەیەنێت تەنها ئەوەی کە لەم بوارەدا بەکارهاتووە ئەو شێوازە زمانەیە کە سردی بابەتە دێرینەکانی پێکراوە، ئەمەش لە داڕشتنی تێکستی شانۆی کوردیدا بەخاڵی داهێنان دائەنرێ چونکە لەگەڵ ئەوەی کە وەک لایەنێکی ئەدەبی بابەتەکە تەوزیف کراوەتەوە لە هەمان کاتیشدا وەک بوارێکی کەلەپووری بەقازانجی چەمک و تێگەیشتنی شانۆیەکی کەلتووری ڕەسەن زیندووکراوەتەوە با چەند نموونەیەک لەم بابەتە لە تێکستەکانی شانۆی سالار بخەینە بەرچاو لە دەقی ئەودەمەی ئەڤین مەزنتر دەبێ ئەڵێت [وەک ئەڵێن زەمان زەمانی شازووری کوڕی زوحاک بوو، کچی پاشا ژیر و چەلەنگ تابلێی جوان، خوا گشت جوانی لە ڕووی ئەوا نەخشاندبوو...].

لە دوایین دەقیشدا کە شانۆیی ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ بوو بەم جۆرە خەیاڵە داستانییەکان ئاوێتەکراوە [کێوانی باڵی هەڵۆیان شکێن، کێوێکی پڕ لە هەور و هەڵای...]

لەم نموونەدا ئەبینین کە چۆن بەزمانێکی شیعری ئاوێتە بەچەندین وشەی دێرین و بەدەسەڵات لە خوڵقاندنی ئەفسانە ترسناک و خەیاڵاوییەکاندا دیالۆگە شانۆییەکان

داڕێژراون... بەمەش وەک پێشتریش ئاماژەم بۆ کرد ئەم تەرزە شانۆییە هەر لە سەرەتای سەرهەڵدانیەوە ویستوویەتی دەرفەتێک بێت بۆ زیندووکردنەوەی نەریت و میراتی دوێنێی پڕ لە ڕووداو و کارەسات و سەروەری بەستنەوەیان بەموفرەداتی ژیانی ڕۆژگارەوە. هەر بۆیە لە سەرجەم یەکە پێکهاتووەکانییەوە ئەبینین شانۆیەکی پڕاوپڕ داهێنان و تازەگەرییە ئاخۆ بەکارهێنانەوەی ئەفسانە کۆنەکان لەناو دەقی ئەدەبیدا زیندووکردنەوەی دەقاودەقی ناوەڕۆکی ئەو ئەفسانانەیە یاخود بریتییە لە بەکارهێنانەوەیەکی نوێ بۆ سەرجەم پێکهاتەکانی ئەو لایەنە وەک (زمان، کەسایەتی جۆر و کەشی گێڕانەوەکە، شکڵ و سیمای حیکایەتخوان) کە ئەمەیان لە تێکستەکانی شانۆی سالاردا لە ئاستێکی هەرەبەرزی ئەفراندنا بەدی ئەکرێت.

جیا لەوانەش زمان لە تێکستەکانی شانۆی سالاردا دەسەڵاتێکی بەرفراوانی بەسەر بەکارهێنانی چەندین وشە و دەستەواژەی دانسقەی ئەوتۆدا هەیە کە لە کەناری لە بیرچوونەوە و فەوتانا بوون... هەڵبەتە هەڵبژاردنی بابەت لە دەقەکانی شانۆی سالاردا دەخوازێ زمانێکی تایبەت و چەندین جۆر ناو و ئاوەڵناو و دەستەواژەی پێویستی بۆ بدۆزرێتەوە هەر ئەمەش لە ڕووی ئەدەبییەوە بەهایەکی بەرزی کەم وێنە بەتێکستی شانۆی سالار دەبەخشێ چونکە لە ڕاستیدا ئەو دەستەواژە و وشانە خۆیان زاوەی سەردەمی ڕووداوەکانی ناو دەقەکەن... واتا زەمەنەکە دەخوازێ کە دەقنووس بەدوای ئەو وشانەدا بگەڕێ لێرەشدا بایەخی زانینی زمان و ئاشنابوون بەو جیهانە فراوانە بۆ نووسینی هەر دەقێکی ئەدەبی دیار دەکەوێت. جگە لەمەش ئەو موفرەدانە هاوکێشی ئەندێشە و پانتایی خەیاڵی نووسەرن و خواستراوی وێردی گفتوگوتاری ناو شانۆییەکە دیالۆگی کەسایەتییەکان و ڕەوتی ڕووداوەکانن... ئەم خەسڵەتەش دەکرێ پێی بوترێ بەشێکی تری پرۆسەی ئەفراندن لە نووسینی تێکستەکانی شانۆی سالاردا کە پوخت بەو زمانە نووسراوە کە زادەی ڕۆژگاری خۆیەتی. لێرەدا بەپێویستی ئەزانم کە چەند نموونەیەک بخەمە پێش چاو [لەدوا قوچەی کەشکەلانی فەلەکدا فەنەری گرت... تارای سوورمەچن... ڕۆژانی گوڵ ڕەنگ... خوردە ساڵ... لالە ڕەنگین... نمەبارانی بەختەباران... تەختەبەن... جلوس... هەزارویەک ڕەنگە] ئەگەر شیعر بەپێی لێکدانەوەی زانستی شانۆ لە سەردەمەکانی کلاسیزمدا بەیەکەیەکی کاریگەر و بنەمایەکی بەهێزی شانۆ دابنرێ، ئەوا زمانی نووسینەوەی دەقیش ئەکرێ هەمان مامەڵەی لەگەڵدا بکرێ چونکە خودی شیعریش ئاکامی دەربڕینێکی تایبەتییە کە زمان هەڵسووڕاندنی دیاری ئەکات. گەر ئاوڕێک لە سەرەتای

سەرهەڵدانی دراما و شانۆ بدەینەوە. ئەوا ئەو کاریگەریەمان بۆ دەرئەکەویت کە هەریەک لە ئەرستۆ و هۆراس و ییتس و تا بەشکسپیر ئەگات باسیان لێوە کردووە... هەر لە ئەرستۆشەوە تا سەردەمی شکسپیر و کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەیەم زمانی شانۆ زمانێکی شیعری ئەندێشە فراوان بوون چونکە وەک ئەرستۆ ئاماژەی بۆ ئەکات شیعر توانایەکی بێ سنووری هەیە لە داڕشتنی خەیاڵ و دروستکردنی ڕووداوەکاندا... لەم بارەیەوە ییتس ئاماژە بەوە ئەکات کە تەنانەت لە ڕووی پانتایی وەرگریشەوە زمانی شیعری توانایەکی باڵادەستتری هەیە... ییتس سەبارەت بەشانۆی شیعری شکسپیر ئەڵێت [هونەری شکسپیر، هونەرێکی سینی بوو، زۆرجار بەهەڵچوونێکی زۆرەوە بلیمەتانە بابەتەکانی تەرح کردووە، هەندێ جاریش بەشێوازێکی ستاتیکی لیریکی... بەڵام هەرچۆنێ بێت هەر میللی بووە. ئەمەش بۆ ئەوە ئەگەڕێتەوە کە شانۆی شکسپیر بەزمانی شیعر نووسراوە... شیعریش بەشێکە لە ژیانی خەڵک بەتایبەتی ئەو کەسانەی کە کڵێتسا لەسەر داڕشتنی ڕستەی قورس و بەکارهێنانی وشەی کاریگەر ڕایهێناون].

کەواتە پێویستە تێکستی شانۆ بەو زمانە بنووسرێتەوە کە جۆرە ڕیتمێکی تایبەتی تیادایە... بێگومان ئەوەش زمانی شیعرە بەپێی ڕۆژگار و سەردەمی خۆی لە یەکەم ئەزموونی شانۆی سالارەوە کە تێکستی نالی و خەونێکی ئەرخەوانییە ئەم نەریتە شانۆییە وەک سەرجەم پێکهاتەکانی تر بەشێوازێکی وەستایانە و پڕ لە داهێنانەوە ئاوێتەی دەقەکانی کراون نموونەش زۆرن... لەپاڵ ئەمەشدا بۆ زیاتر سیما هەڵگرتنی شانۆییەکانی بەڕەنگ و ڕواڵەتێکی کوردەوارییانە. زۆربەی پاڵەوانەکان لە شاعیرانی گەورەی کورد پێک هێناوە و لە ژیان و سەربردەی ئەوانەوە هێڵی درامی تێکستەکانی ئاوێتەی ڕەوتی ئەو سەردەمە و ئێستا کردۆتەوە... وەک مامۆستا سالار خۆشی ئەڵێت زمانی کوردی زمانی شیعرە، زمانی ئەڤینە، زمانی جوانکاری و ڕەنگاوڕەنگییە... لە درێژەی نووسینەوەی تێکستەکاندا ئەم زمانە شیعرییە لەپاڵ وتنەوەی هەندێ گۆرانی فۆلکلۆری و بەیت و بالۆرەی کۆنی کوردەوارییدا وێناکردنێکی جوان بەدیمەنەکان و داڕشتنی ڕەهەندی ڕووداوەکان ئەدەن کە دەکرێ بەمەش بڵێی مۆرکێکی تایبەت بەشانۆی سالار... هەڵبەتە لەپاڵ شیعرا گۆرانی زمانێکی تر ئەبێت بۆ ڕێکخستنی کەشی ئەو ئاهەنگانەی کە تێکەڵاوی ئەم ستایلە شانۆییەن و پێی ئەوترێ شانۆی ئاهەنگ ئامێز... هەڵبەتە ناوەڕۆک و پێکهاتەی ئەو شیعر و گۆرانیانەش کە زۆربەیان فۆلکلۆرن بەئامانجی نمایشکردنێکی ئەتنۆگرافی بەکار نەهاتووە، بەڵکو مەبەستێکی تر یان مەبەست گەلێکی

تر لە پشتیەوە هەن کە پێشتریش ئاماژەم بۆ کرد، ئەویش هێنانەدی شانۆیەکی ڕەسەنی کوردەوارییە کە بتوانی لە ئاستی ئاڵوگۆڕی کەلتووری نێونەتەوەییدا ڕۆڵی تایبەتی خۆی بگێڕێ.. چونکە گەر دیقەت لەو شیعر و گۆرانیانە بدەین کە لە تێکستەکانی شانۆی سالاردا بەکارهاتوون ئەبینین شاعیر وەک ئەرستۆ داوای لێ دەکات نەی ویستووە کوتومت وەک مێژوونووسێک ڕووداوەکان تۆمار بکات. بەڵکو بەدەسەڵاتێکی داهێنەرانەوە تەواوی ئەو موفرەداتە کەلەپوورییانەی خستۆتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە و بەمەبەستی گەیاندنی پەیامە شانۆییەکە بەکاری هێناون... هەر لەبەر ئەمەشە ئەرستۆ شیعر لە مێژوو بەمەزنتر دائەنێ و شاعیر بەداهێنەری ئایندە و شیعر بەباشترین هۆکاری گێڕانەوە و ڕاکێشەری زەوقی وەرگر دائەنێت. ڕەنگە ئەگەر بەدوای خاڵەکانی داهێنانی شانۆی سالاردا بگەڕێین، ڕەنگە ئەمە یەکێک بێت و لەو بنچینە پتەوانەی کە بونیادی شانۆیەکی ڕەسەنی کوردی پێ دابنرێ شانۆیەک کە بەڕەنگ و ڕواڵەت و ناوەڕۆک مۆرکێکی ڕەسەنی کوردەوارییانەی هەبێت... هەر هەموو ئەم خەسڵەتە تایبەتانەی زمان لە شانۆی سالاردا وای کردووە کە لە کەمترین پانتاییدا تایبەتمەندییەکانی بناسرێتەوە و بەگوێگرتن لە تەنها ڕستەیەک بزانرێ کە ئەوە لە سەرچاوەی کانییەکی ڕوونی بەرتریفەی مانگەشەوی ستایلی شانۆی سالارە و، هەڵهێنجراوە هەر ئەم تەرزە شانۆیەش دەبێتە بنەمایەکی پتەو بۆ شانۆی ڕەسەنی کوردی و شانازی پێوەکردنی لە ئاڵوگۆڕی شانۆی کلتووری نێونەتەوەییدا لە کۆتاییشدا، منیش تەنها ئەو دێڕە شیعرەی جزیری پێشکەش بەشانۆکار و هونەرمەندی گەورەی کورد مامۆستا ئەحمەد سالار ئەکەم کە ئەفەرمووێ:

خانێ خانان لامعێ نەجما تە هەر پڕ نوور بێ
کەشتیا بەختێ تە ئەز بایێ موخالف دووربێ

٢٠٠٢/٦/٤

ئەو سەرچاوانەی بۆ ئەم نووسینە سوودیان لێ وەرگیراوە:
– شانۆی سالار – ئەحمەد سالار – هەولێر **١٩٩٩**.
– نظریه الدراما من ارسطو الیٰ الآن – الدکتور رشاد رشدی.
– مجله الادیب المعاصر – مشکلات الشعر المسرحی– الدکتور عبدالستار جواد.
– خلق الدراما الشعریه – رولاند بیکوک.

***

نموونەی کاریگەری کەلەپووری کوردی لە شانۆی کوردیدا

ڕۆژانی گوڵ ڕەنگ

ئیبراهیم ئەحمەد سمۆ

"ئیبراهیم ئەحمەد سمۆ – کاریگەریی کەلەپووری کوردی لە شانۆی کوردیدا چاپی یەکەم – ٢٠٠١ – دهۆک".

نموونەی کاریگەری کەلەپووری کوردی لە شانۆی کوردیدا وەکو کارێکی هونەری تەواو

١– شانۆگەریی:

ڕۆژانی گوڵ ڕەنگ(*)

پێش ئەوە بچینە ناو بابەتی کارتێکردنی کەلەپووری کوردی لەسەر ئەم شانۆنامەیە بەپێویستی دەزانین ئەم شانۆگەرییە لەگەڵ ئەم خاڵانەی خوارەوە بدوێین بۆ ئەوەی بابەتەکە بەئاسانی بێتە بەرچاو:

١– دیباجە
٢– خاڵی دەرچوون
٣– ڕووداوی بڵندڕۆ
٤– دۆزینەوەکان
٥– تێبینی کردن
٦– گرێ سازکردن
٧– دروستکردنی تاوەزرۆنی
٨– تەنگوچەڵەمەی درامایی
٩– ترۆپک
١٠– ڕووداوی نزمڕۆ
١١– چارەسەری(*)

ئەگەر ئێمە بەوردی سەیری ئەم خاڵانەی سەرەوە بکەین پتر بەدڵنیاییەوە دەڵێم کارەکانی هونەرمەند (ئەحمەد سالار) بەگشتی و بەتایبەتی (ڕۆژانی گوڵ ڕەنگ) لە کارە سەرکەوتووەکانی ئەم هونەرمەندەیە، بۆیە بەباشم زانی بیکەمە نموونەیەکی کاریگەرێتی

کەلەپووری مێژووی کوردی لەسەر گەشەکردنی شانۆی کوردی.

لەم شانۆگەرییەدا یەکەم خاڵ بەرچاو دەبێت بەکارهێنانی ناوە کوردییەکانی ئەو دەڤەرەیە کە ڕووداوەکان لەوێ دەست پێ دەکەن و کۆتایی پێ دێت ناوەکان:

(هەباس، ڕێنۆ، ڕەنجۆ، سەردار، نازەنین، هەیاس، مەمۆ، حەسەن، عەبدی شێرڤان، ڕەمەزان، خازێ، شەریف، محۆ، مینا، حەپسە، عەبدال).

بەکارهێنانی کەلەپوور لە هەر دەسپێکردنی شانۆگەرییەکە دیار دەبێت ئەویش بەکارهێنانی گۆرانییە:

کەواتە خاڵی دەرچوون؛ سترانە، گۆرانی و گۆرانییەکەش پڕ بەسوود و بەمانایە.

لە کەزیەی لوولی داستاندا
گوڵی بەڕۆکی ستراندا
چرای ئەڤینێ هەڵکرا
ڕۆش، ڕۆش
هەتاو لە تادیا داگیرسا
خۆزگە و حەزێکی وای
ڕەوان:
بڵند، بالا، هەور ئاسا
مزگێنی وەرزی باران بوو
نەورۆزی پڕ نوقڵانە بوو
هەبوو – نەبوو
دەروو تەنگ بوو، ژیان
لەنگ بوو
ئاسۆ، تەماوی و تاریک بوو
ناحەز نیازی بەدی وابوو
سپێدەیان تاڵان بکا
بزەی خەونی جوانیان زڕاند
ئاواتی گوڵ ڕەنگیان ژاکاند
حەزیان تۆراند

ڕۆژانی تووس
لەشی گرانی دەکشاند
ئارەزوو بۆ خنکاندن بوو
لە گۆمی لێڵ و مەنگدا بوو
ژێر قورسایی سەنگ و بەرد
بوو
نان، لە قوڕگی نەهەنگدا
بوو
هەر چوار دەور
لە گشت لایە
دەمی گورگی هاری برسی
چاوی واشەی ئاگری سوور
بینراوی دوور و نزیک بوو
لەناو جەرگی شەوی تاردا
لەوپەڕی تاڵێتی تاڵدا
ڕووناکی چاوی هەڵهێنا
شیلەی شیرینی داچۆڕا
هەورازی سەختی
هەڵکشاند
هەنگاوی شوێن شوێنی دەنا
پەڕینەوەی پردی دەویست
بیری پرد چاوی هەڵهێنا
پرد بەخولیایەکی وابوو
هەمووانی لە سنگی خۆی
نابوو
پرد سترانی گەرمتر کرد
پرد داستانی شیرینتر

هەبوو نەبوو
ڕۆژگارێ بوو
ژیان جوان بوو
باڵا بەرز و کەڵەگەت بوو
هێندەی باڵا خۆزگەکان بوو
هەبوو نەبوو.

لەم گۆرانییەدا بابەتەکە دیارە زۆرانبازی لەنێوان بوون و نەبوون دایە، زۆرانبازی بڵندڕۆ بەرەو ڕۆژگارێکی جوان بەرەو دانانی پردی دەلالە. پردی دەلال وەکو کەلەپوورێکی مێژووی کوردی بەکار بێت لە بۆ شانۆی کوردیدا خۆی لەخۆیدا هەنگاوێکی پیرۆزە. بەکارهێنانی ڕەگەزی گۆرانی کە یەکێکە لە ڕەگەزەکانی کەلەپووری و شانۆوە. یەکێکە لە ئامێرە هەرە گرنگەکانی کە بەکاری هاتووە لە بۆ خزمەتی ئارمانجی شانۆگەرییەکەیە.

– گڤەگڤی ڕەشەبا و لوورە لووری گورگ ژیانی کوردەواری بەتایبەتی ژیانی لادێی کورد دێتە یاد.

بەکارهێنانی وشەکانی؛ دێو... درنجن... خێون... دەعبابنە. بەرەو ئەفسانە ئەمەش لە بینراوی یەکەم دیارە کەواتە ڕەگەزی دووەم ئەفسانەی بەکارهێناوە ئەمەش بەزۆر لە دیمەنەکانی شانۆگەری بەرچاو دەکەوێت. سەیری ئەم دانوستاندنە بکەین مەبەستمان ئاشکەراتر دەبێت لەسەر زمانی کەسەکانی شانۆگەرییەکە، هەروەکو.

سەردار دەڵێت: هەروەها دەڵێن لەپڕ دەستێکی گەورەی زەبەلاح، ڕەش وەک قیر، لە پایەی پرد دەنەوێ و هەرەسی پێ دێنێ... بەلای پاسەوانەکانەوە دەستی ئەجندە و دێو و درنجە... تەواو نیگەرانی کردووم.

کەواتە سەردار باوەڕی بەو قسە پووچانە هەیە بۆیە بەردەوام دەبێ: خۆم دەچم شەوێک لەو دۆزەخەی دەبەمەسەر؛ بەڵکە پەی بەنهێنی ئەم تەلیسم و جادووە بەرم.

دەبێ ئەوەش بڵێین، لەم شانۆگەرییەدا سەردار سەروەرە بەشکۆ؛ زیاتر سەرۆکی میللەتە.

بوونی ئەنجوومەن لەناو حیکایەتی کوردیدا بەرچاو دەکەوێ، بۆیە نووسەر ئەم خاڵەی لە یاد نەچووە کە دەڵێت: وا چاکە بەزووترین کات ئەنجوومەنی ڕیش چەرموان بانگێشت بکەم.

خاڵی تری بەکارهێنانی کەلەپووری ئامێری خەرمانەکە بۆ دوو خاڵ بەکاردێت:

١- ئامێرێکی زۆر بەسوودە لای جووتیاری کورد.

٢- ئامێرێکی زۆر جوان و بۆ زۆر مانای هونەری بەکاردێت.

زیاتر گرنگی خەرمان دەردەکەوێ کە کەسی سەردار دەڵێت: ناتوانم، چۆن بیری لێ نەکەمەوە. ئەمە لەوە دەچێ ئاگر بەربێتە خەرمانی جووتیارێک و لە بری کوژاندنەوە سەرخەوێکی بۆ بشکێنێ. وەک ئەوە وایە هەر بەتەواوەتی، ئاگر لە کۆشک و سەرام بەربێ و جگەرگۆشەکانم لەناو شاڵاو دابن و ئارام بگرن لە دابونەریتی کوردەواری خەمی پیاو خەمی ژنە و هیچ جارێک ژن لە خەمی پیاوی خودا جیا نەبووتەوە. ئەمەش دیار دەبێت لەسەر زمانی ژنی سەردار کە دەڵێت:

سەردارەکەم، وەنەبێ ئەو خەمە منیشی نەگرتبێتەوە، هەمان هەستی تۆم هەیە.

لێرە ڕووداوەکانی شانۆگەرییەکە بەرەو دۆزینەوەکان دەڕۆن، لەگەڵ پێشچوونی ڕووداوەکان پەندی پێشینان دەور دەبینێت (پیری هەزار و یەک عەیب) ڕووداوەکان بەرەو پرسیارێک دەڕوات کێ بەرپرسە لە وەزعەکە؟ ئەممەیە جوانی داڕشتنی بابەتەکە کە ئەحمەد دەڵێت:

هەمیشە بەلای ئێمە لە دەرەوە بۆمان هاتووە و لەناو خۆماندا تەشەنەی کردووە سەرەڕای ڕەنجۆی باپیرە کە شارەزا و گاڵتەچییە کە لێرەدا ڕەگەزی گاڵتەوگەپیش دێتە پێش ئەمەش لە دیمەنی (٤) بەرچاو دەکرێت. بەرەو ساڵۆخدانی پردەکەیە.

ڕەنجۆ: ئەرێ ئەحمەد هەواڵی پردەکەی شار لە چی دایە؟ ڕۆژ بەڕۆژ شتی سەیرم بەرگوێ دەکەوێ... لێرە لێکچوونێکی جوانە لەنێوان پردەکە لە بنەڕەتدا میللەتەکەیە.

نووسەر بەزیرەکانە کەلەپووری مێژووی کورد بەچیرۆکە ئەفسانەکانی پردی دەلال وەکو ڕەمزێکی جوان گوزارشت لە بارودۆخی میللەتەکەی دەکات.

باپیر ڕەنجۆ تێدەگات و دەڵێت:

ئەم ماستە موویەکی تێدایە. ئەما موو، قەدیمە دەیانوت: هەموو دەردێ دەردەدار کەنەفت ناکا و دەردیش هۆکاری خۆی هەیە.

مەسەلەی خەونی بابێ ڕەنجۆ دێتە پێش:

کوڕەکەم دڵم ختوورەیەکی کردووە... «فلاش باگ» دەور دەبینێت لەنێوان ماڵی بابی

ڕەنجۆ و ماڵی سەردار و سەردار دەڵێت:

باشە دەبێ ئەنجوومگەران چی بڵێن؟ نازەنین وەڵام دەدات:

دەبێ ئەنجوومگەران بڵێن... ئەو ئەستێرە گەشە و ڕیشەدارەی لە کەنارەوە چاو بۆ بەیان دەگێڕێ، ئەوە بەختی نگینتە و ئەو ئەستێرەی قوچکەی ئاسمانیش ئەوە بەلای ڕۆژهەڵاتدا گۆشەی کێشاوە ئەوە نیشانەی فەڕو هاتە.

دیمەنی (٧) هەر لە خزمەتی شانۆگەرییەکەدایە بۆ ئەوەی ڕووداوەکان بەرەو پێش بڕۆن.

دیمەنی (٨، ٩) زنجیرەی بیرۆکەیە و وشەی خەرمان خۆی فەرزدەکات.

ڕەنجۆ:

ئای خازێی خانوومان

خازێی نوقڵانەی شادی

خازێی خەرمانی ڕەنج و

ئاواتی من... خوا ئاگادارت

بێ لە چاوی بەد بەدووربی

دیمەنی (١٠) مەسەلەی پردی دەلالە... کارەساتی پرد ڕووخانە و ڕۆژ ڕۆژی جەربەزەیە، دانوستاندن بەرەو لوتکە دەڕوات.

دیمەنی (١١) خۆشەویستییەکە لەنێوان ڕەنجۆ و خازێ گەورەترە لە خۆشەویستی نێوان دوو دڵداردا، لێکچوونە لە خۆشەویستی خاک و وڵات و نابێت بەجێ بمێنێت،خازێ بێ چارەیە لەبەرئەوەی پرد بەرەو ڕووخانە لەسەر زمانی خازێ باش دیار دەبێت. ڕووخاندنی پرد مانای ئەوەیە میللەتەکە بەرەو نەمانە.

هەموویان چاوەڕێی پردەکەیانە، ئاواتیان هەر پردە، تۆ بڵێی ئەمە چ پردێک بێت میللەت ڕزگار بکات لە برسێتی! نەبوونی دەردوبەڵا، لەسەر زمانی سەردار:

هیوامان بەو پردەیە کە دەروویەکی ئابلۆقە شکێنمان بۆ بکاتەوە. بەبراکانمان و بەکێڵگە و مەزار و پاونەکانمان بگەیەنی. ئەوەش ئەفسوون و هەزار و یەک جادووە.

شوێن هەر عەینی شوێنە، شۆڕەشە شۆڕەشی میللەتی کوردە و پێش وەخت ژی شۆڕەش لە هەمان شوێن شکەستی خوارد من وا بۆ دەچم کە پردی ئەمجارە پردی ساڵی ١٩٧٥ نییە و خەڵک بەرەڵڵا بێن پردی ئەمجارە هەر لە هەمان شوێنە بەڵام بەتینە. پردەکە

یەکبوونی میللەتە. پردەکە ڕەمزی خۆڕاگرتن و شۆڕەشە... دوژمن هەر ئەو دوژمنەیە؛ بەڵام بەتەنها کاتەکە گۆڕاوە و هەباس میللەتە، دەبێ پردەکە چاک بکرێتەوە.

دیمەنەکە بەرەو دۆزینەوەکان دۆزینی چارەسەری کێشەی کورد... بەرجەستەکردنی پرد وەکو کەلەپووری مێژووی کورد خاڵێکی هەرە گرنگی سەرکەوتنی ئەم نووسینەیە. لە ئاوەدانکردنەوەی پردەکە هەباس چ خەڵاتێک وەرگرێت.

ژمارە (٧) لە دیمەنی (١٤) دێتە پێش لە زۆر شوێن ژمارەی (٧) حەوت بەرچاو دەکرێت کە ئەمەش خۆی لەخۆیدا لەناو میللەتی کورد ئەم ژمارەیە زۆر باوە بەتایبەتی لەناو کوردە ئێزدیەکان. حەڤتە هەڤت ڕۆژە، حەوتەوانەی ئاسمان، حەوت تەبەقەی ئاسمان، یەزدانی مەزن بەحەوت ڕۆژ دنیای دروست کرد، حەوت هات و کامڵبوونە، و زیاتریش لەسەر زمانی نازەنین:

حەوتەی پاش منداڵبوون، حەوت کورتە باڵا، حەوت شیرینی سپی ڕەنگی شەوی خەنەبەندان... جارێکی تر لەسەر زمانی سەردار: ئافەرین لەگەڵ ئەوانیشدا ئەژدیهای حەوت سەر و حەوت چاو.

لە دیمەنی (١٥) پردەکە تەواو دەبێت؛ بەڵام بەمەرجێک نابێ هیچ پردێکی وەکو ئەمە دابنرێت. ئەمەش بەهۆی «فلاش باگ» دیار دەبێت لەم دیمەنەدا هەباس تووشی نەگبەتی دەبێت ئەویش بڕینی دەستی ڕاستی هەباسە، ئەمەش خەڵاتی دانانی پردەکە بوو ئەمەش زیاتر دیار دەبێت لە دیمەنی (١٧) کە کارەکە بۆ بەرەو گرێ سازکردن... هەرکە لە زمانی هەباس: کێ دڵێ سەرەڕای چاکەم تووشی جورتم و گوڵمەزێ نابم، خۆ پاسەوانانی کۆشک، لە هەموو شتێ بچن لە مرۆڤ ناچن... وەک سەگی هار وانە.

بەرگریکردن لە مافەکانی خۆی شتێکی ڕەوایە. قسەکەمان سەردار وڵات و سەروەر بڕوانە ئەم دانوستاندنە.

سەردار: دەبێ بەتەنیابن، ئەمجارەیان ناکرێ

نازەنین: بەتەنیا! شتی وا چۆن دەبێ، دوژمنت کەمە، ئەوە لە چوار دەورەوە پیلان لە دوای پیلانت لێ دەکەن، نەء بەخوا ناڕۆی.

زۆرجار لەناو حیکایەتی کوردیدا گوێمان لێ بوونە کە میرەکان زۆرجار خۆیان گۆڕیوە بۆ ئەوەی بزانن خەڵک چ باس دەکەن، لە بۆ ئەم مەبەستە قاوەخانەکەی ڕەمەزانە شەلە هەڵدەبژێرێت، ئەوەی بەخەیاڵیشدا نایە لەوێ باس دەکرێ ئەمەش لە دیمەنی (١٩) باش دیار دەبێت.

دەبێ میللەتی کورد عیبرەت وەرگرێت لە ڕووداوەکان پردەکە نابێ بەپرد ئەگەری خۆی هەیە.

حەسەن: دەزانی بۆ نابێ بەپرد. واتا دوژمنمان زۆرە و دەبێ هەموومان بەرەنگاریان بین، دەزانی بۆ برسێتیە؟ چونکە زۆر وەک تۆ عیبرەتی لە نەهاتییەکان وەرنەگرت و تا نەهامەتیی گەورەی بەدوادا هات... تێکۆشین لێرەدا بەرەو لاوازییە...

ئەحمەد: تێیدایە (لەناو ئەو کەسانەی دەوروپشتی سەردار) هەر کاروبارەکە ئاڵۆز بوو، کەوتە دەربازکردنی زێڕ و پارە، هەندێکیان، هەوڵی شوێن خۆشکردنیانە بۆ کاتی هەڵهاتن.

محۆ: (ڕاستی قسەکان پەسەند دەکات):

بەسەری تۆ هەموویان گۆڕاون، ئەمە غەڕابوونە، دەردی بڕوا پێ بوونە دەشبینی لەسەر کێ دەکەوێ و چ کلۆڵانێ باجەکەی دەدن و ئازار و سزای بەدەمەوە دەچێژن:

زنجیرەی شانۆگەری تا ئێرە سروشتییە، گشت قسەکانی شانۆگەریەکە دەرس و عیبرەتن. باشترین بەڵگە کە میر سامانایە خۆ بەشەڕفرۆش دەزانێ کە یاوەر دەڵێت:

– دەیانەوێ گرەو لە کێ بەرنەوە

– میر– لە شەیتان

پردەکە شۆڕەشە و دوژمنیان زۆر پێ ناخۆشە، میر سامانا زۆر تەنگاوە بۆیە دەڵێت:

– زۆر چاکە... پردێ بۆ یەکگرتنەوەی کوردان بێ هەر شایستەی ڕمانە بەسەر سەری خۆیاندا.

دیمەنی (٢١) دوورکەتنەوە لە بارودۆخی شەڕ و تێکدانە، ڕەنگە مەبەستی نووسەر هەر لە بۆ ئەمەی بینەر یاخود خوێنەر هەست بەماندووبوون نەکات.

دیمەنی (٢٢) بەرەو تێکدانی وەزعی هەباسە.

میر: باشە بۆ نەیکوژین (مەبەست کوشتنی هەباسە أ – أس) کێ پێدەزانێ؟ لێرەدا دەوری یاوەر وەکو دەوری بەکۆی داستانی مەم و زینە.

یاوەر: قوربان، میرم، ئەودەمە فەرمان بدە قۆڵی ڕاستی لەبندا ببڕنەوە.

دیمەنی (٢٣) ژمارەی حەوت... خۆ دیار دەکات کە ژمارەی پیرۆزییە لەناو میللەتی کورد؛ بەڵکو خۆشترین ژمارەیە نووسەر حەزی لێ بێت.

حەوت تاق، حەوت جار مردن، حەوت جار زیندووبوونەوە. جارێکی تر نووسەر بەزیرەکانە دەزانێ کارەکە پێویستی بەگۆڕینی دۆخەکانیە. گۆرانی بەکار دێنێت کە یەکێکە لە ڕەگەزە هەرە گرنگەکانی شانۆی ئاهەنگسازی.

«لۆ وەی لۆ لۆ وەی لۆ لۆ وەی
لۆ
مامۆ هەورا دیار بن ئەوڕۆ
ڕۆژی میرانە
خۆرینی گا و و نەجارانە
تەقینی سۆل و بسمارانە
برقینی کۆسە میسریانە
ویلە ویلی دلو نژادیانە و
عەوی شانە
دەنگی شنگێن داری
دارە مانە
لۆ وەی لۆ لۆ وەی لۆ لۆ وەی لۆ
لۆ وەی لۆ وەی لۆ وەی
لۆ»

دیمەنی (٢٤) بەرەو فلاش باگ جارێکی تر کارەکە دەڕوات دانوستاندنە لەنێوان ڕەنجۆ و خازێی و قارەمانیەتی ڕەنجۆ و هەستێنی بەرامبەر خۆشەویستەکەی دیار دەکات:

– ئەوە چیای جودییە پیرۆزە لە چیایەتی خۆی بکەوێ، ئەمن هەرگیز لە گفتی خۆم ناکەوم.

شانۆگەریەکە بەرەو گرێ و دروستکردنی تامەزرۆیی دەڕوات. لەم دیمەنە. پەندی پێشینان وەکو ڕەگەزێکی گرنگی کەلەپووری بەکاردێت.

خازێ دەڵێ:

– (کوێرە چیت دەوێ دەڵێ: دوو چاوی ساخ)

وای بۆ دەچم کە نووسەر دەوری ڕەنجۆ و خازێ لە بۆ بەستنەوەی کێشەکە و جار جاریش

وەکو گۆڕینی دیمەنەکان بۆ ئەوەی سەردار زاخۆی و دیوانی میر سامانا خوێنەر بیری وشک نەکات؛ بۆیە بەلای منەوە نووسەر لە سەرەڕای دووبارەکردنی دیمەنەکانی ڕەنجۆ و خازێ کە هەر لە مانای ناوەکەیان دیارە ڕەنج و کێشان و داخوازی یەکبوونی میللەتە.

دیمەنی (٢٥) خەونی هەباسە.

هەباس: زینۆ: من خەون نەبینم، کێ دەبێ خەون ببینێ؟ خەونی گوڵ گوڵی.

دیمەنی (٢٦) ژمارەی حەوت جارێکی تر پێش دەکرێت:

– حەوت کاسە شیری، حەوت بزنە ڕەش.

دیمەنی (٢٧) هەباس و دۆزینەوەی ڕێگایەک لە بۆ نەجات بوونی خێزانی هەباسە.

دیمەنی (٢٨) پردی دەلالە و هەباس بەهەموو توانای خۆی شەوێکی پڕ ناخۆش دەباتەسەر.

دیمەنی (٢٩) کارەکە بەرەو شەڕە و نووسەر ئەمڕۆی کورد بەزیرەکانە وەکو زەنگی خەتەرناک دەربڕێت هەروەکو:

– سەردار: ئەو شتە، ئەوەیە خوانەکردە شکستێ بێنێن تەفروتوونا دەبین. زۆر درەنگ خۆمان دەگرینەوە، یان هەر خۆمان ناگرینەوە.

دیمەنی (٣٠) مەسەلەی ڕەوشت کە لەناو کورداندا سمێڵ تاشین زۆر شەرمە.

میر سامانا: بلێین چووین بۆ سمێڵ ڕیشمان دا، هەر ڕیش! بلێین پرچ، برۆ، برژانگ... هتد.

دیمەنی (٣١) بەرگری کردنە، قارەمانییەتی کوردە، دەبێ گشتیان ئامادەبن.

سەردار: با کەس لە خەمی ماڵ و منداڵ و ئەوانەدا نەبێ و تەنیا بیری لەلای بەرەنگاربوونەوەکە بێ.

دیمەنی (٣٢ – ٣٣) مەسەلەی جنۆکە و گورگ ڕەمزن لە بەکارهێنانی شانۆگەرییەکە دەوری حیکایەت لە شانۆگەریەکە دیار دەبێت.

– نەنە مینا: کامە... کوا جنۆکە؟ جنۆکەی چی! هەباسە گیان کەی باسی جنۆکە و هەورەبانم کردووە کوڕەکەم، بابی بابەکەم هەباس، جنۆکە نییە، ئەوانە جنۆکەی حەقایەتن.

چیرۆک و حیکایەتی کۆن هەر بۆ ترساندن و خەوتنی منالآن بەکارهاتووە باشە نووسەر دەوری منالی لە بیر نەکردووە.

منداڵ: نەنە گیان بێدەنگ دەبم، حەقایەتی پردەکە بەچی گەیشت نەنە گیان بەساقەت بم.

دەوری حیکایەت و گوتۆ باش دیار دەبێت:

هەبوو نەبوو کەس لە خوا گەورەتر نەبوو، لە پێغەمبەر خۆشەویستتر نەبوو، لە وەستاباشی وەستاتر نەبوو... لەم حەقایەتەش شیرینتر نەبوو.

دیمەنی (٣٤) مەسەلەی سەگ و بووکەکە چۆن لە چیرۆکەکانی پردی دەلال هاتووە و بەکار هاتووە.

خوایە سەگەکە پێش کەوێ، بۆ ئەوەی ئەو ببێتە قوربان نەک دەلالی جوان بووکی جوان نزیک دەبێت و با خوایە سەگ پێش بکەوێت بەڵام... دەلال... دەبێتە قوربانی.

دیمەنی (٣٦) چیرۆکی ڕاستەقینەی پردی دەلال دێتە پێش، سوود نەوەکو بلێین حیکایەتەکە چۆن وتراوە؛ بەڵام کارە هونەریەکە ویستوویەتی و چۆن لەم دیمەنەوە بازنی دەستی دەلال کە دەبێتە دار هەنجیر بەزیرەکانە و بەجوانی بەکاری هێناوە.

دیمەنی (٣٧-٣٨) مەسەلەی حەوت برا و بەکارهێنانی گۆرانی لە شانۆگەرییەکەدا لە بۆ خزمەتی کارەکە دێنە پێش:

دەلێ لێ لێ، دەلۆ لۆ لۆ
گۆرانییەک دەلێمەوە
دەلێ لێ لێ، دەلۆ لۆ لۆ
دەلێ لێ لێ، دەلۆ لۆ لۆ
گۆرانیەک دەچریکێنم
بەرووی خۆردا
بەرووی دەشتی فراوانی
بێ سنووردا
بەرووی ئەو کەژە
سەختانەی
لە بلندی و سەرکەشیدا
سەریان لەناو هەورا تۆرا

دەلێ لێ لێ، دەلۆ لۆ لۆ
بەپرچی خۆری نەورۆزدا
دەچمە ئاسۆ
نایەمەوە، نایەمەوە
نایەمەوە
هەتا وەکو، چەپکێ لالەی
سووری ئاڵ ئاڵ
بۆ پەرچەمی دەزگیرانی
خۆزگەی هەمووان نەهێنمەوە
دەلێ لێ لێ، دەلۆ لۆ لۆ

دیمەنی (٤٠) و (٤١) و (٤٢) بەرەو شەوانی لاوک وتن بیرهاتنی لاوکی قەڵای دمدم و دوازدە سوارەی مەریوان.

دیمەنەکانی (٤٣) و (٤٤) و (٤٥) و (٤٦) زنجیرەی دیمەنەکانی بەرەو بەدیهاتنی ئاواتی پردەکەیە، هەموویان دڵشادن، هەباس هەست بەگەنجبوونەوە دەکات... هەست دەکات قۆڵەکەی هاتۆتەوە جێگای خۆی و زیاتر ئەم خۆشییە ڕوون دەبێت.

هەباس: خوا یاربێ ڕۆژانی خەم و تەنگانە ڕۆیی و لە بەسەرچوونە... ئەها لە ئاسمان بڕوانە، خۆر، خۆری ئاسمانیش لە ڕۆژانی پێشوو بەتینترە و ڕووناکترە لەهەر تاڵێکدا.

لە کۆتاییدا نووسەر دێتە سەر ناونیشانی شانۆگەرییەکە ئەویش ڕۆژانی گوڵ ڕەنگە هەر لەسەر زمانی هەباس:

- لە هەر شتێ بڕوانم گوڵ ڕەنگە و خەندەم بۆ دەکا... ئەڵڵا لە ڕۆژانی گوڵ ڕەنگ.

چەند سەرنجێکی ڕەخنەگرانە سەبارەت بەشانۆگەری «ڕۆژانی گوڵ ڕەنگ»

- هەوڵێکی دروستە بۆ بەرجەستەکردنی کەلەپووری لە شانۆدا، بەپێی چەمکی شانۆیی لەبەرجەستەدا، واتە ماددەیەکە لە خزمەت ئارمانجی شانۆگەرییەکەدایە، واتە مەبەستی دانەر لە نووسینی ئەو شانۆگەرییەیە.

- دەست پێکردن بەهێما و خەیاڵی ئەفسانەیی، پاشان هێدی هێدی لەبەردەم ڕووداوەکاندا ئەم هێما و خەیاڵانە کاڵ دەبنەوە و هێما واقعیەکان دێنە ئاراوە و جڵەوی

ڕووداوە دراماتیکییەکە دەگرنە دەست بەرەو ئاکامی مەبەستی دەچن.

– ماددەی کەلەپوورییەکە کەوتووەتە ژێر دەسەڵاتی بەها دراماتیکییەکانەوە.

– ڕەوتێکە بەرەو شانۆیەکی کامڵ واتە ئەوەی سەرجەم هونەرەکان و شانۆگەری پێکەوە کۆبکاتەوە، وەکو گۆرانی، شیعر، مۆسیقا، زمان... هتد.

– پشت بەستن بەواقیع لە بنەمای شانۆییدا، بۆیە لە ڕوانگەی بۆچوونی مێژووییەوە دەبینین کە چۆن هێما ئەفسانەییەکان لە ڕێگای مێژووەوەش دەکرێتەوە.

– دانەر هەوڵی داوە سوود لە ستاتیکی زمانی کوردی وەربگرێت وەکو بەهایەکی شانۆگەری چاک، بەتایبەتی ڕیتمە مۆسیقییەکان.

– لە لایەنی تەکنیکییەوە دۆخەکە دانسقە بەدیارکەوت، ئەوەش: سەرەتا شانۆگەرییەکە بەخەیاڵی ئەفسانەیی دەست پێدەکات وەکو خێو و گیانە خراپەکان، پاشان هێدی هێدی بەبێ هیچ زۆر لەخۆکردنێک بەرامبەر بەهێما واقعییەکان نامێنێت.

– هەموو بایەخێکی بەدۆزینەوە و بنیاتنانی پرد داوە وەکو گرنگییەک بۆ ژیان، یان بەرژەوەندی گشتی، یان بەرژەوەندی سەرجەم گەلی تێدا دەردەکەوێت.

– دانەر مەودایەکی ڕامیاری داوەتە چەمکی پرد و بایەخەکەی، بەو هزرەش جێگای پرد و بوونەکەی قایمتر کردووە.

– تەکنیکێکی نوێی بەکارهێناوە لە باڵادەستیی کاری درامی کە نزیکە لە شێوازی سینەمایی لە میانەی پرۆسەی مۆنتاژکردنی دیمەنە کورتەکانیدا.

– سوودی لە تەکنیکەکانی شەپۆڵە هاوچەرخەکانی شانۆیی جیهانی وەرگرتووە.

– سەرجەم بابەت و ڕووداوەکان لە بایەخی دۆزەکەدا بەدیار دەکەون.

– کەسەکان مەودای کەسایەتی تەواوی خۆیان هەیە، وەکو مەودای کۆمەڵایەتی و مەودای سروشتی، دەروونی، لەگەڵ مێژووی کەسایەتیمان.

شانۆیی (وانەی ڕەشبەڵەک)ی ئەحمەد سالار

حەمە کەریم هەورامی

وانەی ڕەشبەڵەک ١٩٨٧

وانەی ڕەشبەڵەک نووسینی هونەرمەند کاک (ئەحمەد سالار)ە، ئەم دراماية بازنەیەکی مەحکەمە... لەناو ئەو بازنەدا گەلێ بیروڕای جوانی تیا خڕکراوەتەوە، بازیبەندێکی زێڕینە بۆ قۆڵبەندکردنی نۆبەرەی درامای کوردی... بابەتی دراماکە یەکێکە و چەند مەسەلەیەک ڕاڤەی دەکەن، هەر یەکێکیان هێمان بۆ بابەتە سەرەکییەکە و ئاماژەی بۆ دەکەن... بابەتەکە هەوڵ و کۆششی باوک و دایکێک ساغ دەکاتەوە کە لەبەر چی کوڕەکەیان بووە بەژێر پێی هەرەس هێنانی ئاژاوەی ئادەمیزادەوە، بۆچی لەناو ڕەشبەڵەکی شارستانیەت و هەڵسوکەوتی ئادەمیزاددا پێشێل کراوە!

دراماکە سەرتاپای بەدرامای هێماسازی دەژمێردرێت کە بەشێوازی هۆنراوە ئامێز دانراوە، پەیوەندی بەکێشەی نەتەوایەتی ئەم سەردەمەی خۆمانەوە هەیە... بۆنی کلۆڵی و دەردی سەری و کێشەی خۆماڵی لێوە دێت... لەبەرئەمە دراماکە بەهونەرێکی ڕەسەن دەزانرێ...

کورتەی دراماکە

لەسەرەتاوە دوو موهەریج - کلاوچی - دێنە پێشەوە باسی مەسەلەیەکی نەدرکاو دەکەن، مەسەلەکە تراژیدیاییێکە، لەناو چوارچێوەی ئەو تراژیدیایەدا، هەموو پێداویستێکی تیایە، هونەرێکە زۆر پیرۆزە، چونکە فێرمان دەکات کە چۆن وشەی دابڕێژین و بیبێژین، لەناو ئەو چوارچێوەدا گۆرانییە، سەمایە، گۆڤەندە، هێنانەدی و تەسەل کردنی حەز و ئارەزووە، گەلێ جیهانێکی بەرفراوانە، هەموو شتێ لەوێدا جوانە و جێی بووەتەوە، تەنیا وشەی قەدەغە نەبێ تیایا بەکار نەهاتووە... دوورگەی (تۆبیا)یە... سنووری لەبەردەم ئارەزووەکاندا، دانەناوە: (دروشمێک، وشەیەک، وەک قەدەغەمان لا نییە).

لەناو ئەو جیهانە بەرینەدا کێت دەوێ لەوێیە، چیت دەوێ هەیە، گەنجینەی هەموو سەربووردەیەکە، فایلی هەموو کەسێ لەوێدا پارێزراوە، ئەمە شانۆیە، چەندان داستان و ئەفسانەی جۆراوجۆر و سەربوردەی ڕووداوەکانی تیایە، هەر یەکێک لەوانەش فایلی تایبەتی بۆ کراوە، هەر فایلێک کتێبێکە، هەر کەسێک لەوێ قوتابییەکە، شانۆکە خۆیشی

هەم جیهانە، هەم قوتابخانەیە...

دایک و باوکێک پەرۆشن، کوڕەکەیان ئەنجامی سەرکەوتنی لە تاقیکردنەوەدا نەدراوەتێ، بڕوانامەی نییە، کەچی قوتابی ئەو قوتابخانەش بووە... کوا بڕوانامەکەی؟...

(دایک: دەبێ شتێکیان هەبێ بەرامبەر، ئەگینا بۆچی کارتیان نەداوەتێ، بۆ کوڕی خەڵکی هەموو بەکارتەوە گەڕانەوە؟)(١)

دایکی کوڕەکە دڵنیایە کوڕەکەی لە قوتابییەکانی تر کەمتر نییە... لەوەش دڵنیایە کە دەرچووە... ئەی بۆ ئەنجامەکەی دیار نییە... کەوتووەتە ناو گۆمی خەم و پەژارەوە...

(دایک: پێم وت... باشە بۆ کارتت وەرنەگرتووە، ها کوڕم؟ کوا بەڵگەنامەکەت؟ چیت کردووە؟ کوڕم بۆ بووی بەتەختەی سەر ئاو... چی بووە بۆ دەمت گۆ ناکات؟.

کوڕ: نەیان دامێ؟

باوک: ئەرێ بۆچی... لەچیت کەمە...

کوڕ: ئیتر نازانم... حەز ئەکەن پرسیار کەن)(٢)

باوک ناچارە بچێتە لای مامۆستا، بۆ ئەوەی سۆراخی ئەنجامی کوڕەکەی بکات... مامۆستاش بەشوێن بەڵگەنامەی کوڕەکەدا دەگەڕێ و چەند فایلێک دەکاتەوە... لەناو هەر فایلێکدا جیهانێکی تایبەت هەیە، بابزانین لە دووتۆی فایلی یەکەمدا، چییە؟ لەناو فایلی یەکەمدا گۆرانیبێژێک و چەندان قوتابی هەن، لەناو قوتابییەکانیشدا یەکێکی یاخی و یەکێکی ڕێبوار هەیە...

وا دایک و باوک چاوەڕوانن مامۆستا لەو فایلەدا مەسەلەکەیان بۆ ساغ بکاتەوە، لە قوتابییە یاخیبووەکە نزیک دەبێتەوە، وا سەوداسەری شتێکە کە بەلای ئەو مەسەلەیەدا ناچێ و مێشکی بەجۆرێک تەنگ دراوە ئاگای لە هیچ نەماوە... گۆرانیبێژیش ئەو مەسەلەیە بەداستانێک دەزانێ کە لە دووتۆی (لاوک)دا تواوەتەوە و لێی جیانابێتەوە، مامۆستا بەرەو هەورازی داستانە سەختەکان سەر دەکەوێ و یەکە یەکە دەیان پشکنێ، لە پاشماوەی ئەو داستانانەدا تاقە کاسەسەرێ مابوو، ئەویش کرابوو بەپێکی مەی خواردنەوە، دوای ماوەیەکیش لە بازاڕدا فرۆشرابوو، تەماشای داستانێکی نزیکتر دەکات،

(١) وانەی ڕەشبەڵەک (ل١٣).

(٢) وانەی ڕەشبەڵەک (ل١٣).

داستانەکە دەردێکی بێ دەرمانی گرتووە، جەنجاڵێکە، ئاژاوەیەکە، چاوەڕوانی درەختێکە و بەر ناگرێ، تەنانەت سێبەریشی نییە، گۆرانی خۆزگا و بریا دووپات دەکاتەوە، ڕێبوارێکیش لەو داستانەدا پەنگاوە و گیری خواردووە، بۆ دەرێک دەگەڕێ دەربازبێ...

(قوتابی ڕێبوار: براکانم کوانی ڕێگا؟
هاوار ڕێگا... هاوار هاواریانی ڕێگا
چارم بکەن... دەربازم بکەن
وام لەگەرداوی نەبووندا...)(١)

باوک ئۆقرەی نامێنێ و هاوار دەکات...

(باوک: کوا...؟ کوا؟ کوا؟ ئەنجامی ئەم نەوەیە...)(٢)

مامۆستا داوا لە باوکە دەکات کە ئارام بگرێ تا تەماشای فایلێکی تر بکات...

فایلێکی تر دەکاتەوە، لەم فایلەدا سێ کەس، ناوداری جیهانی ئەم فایلەن... فەیلەسوف، سەرلەشکر، شاعیر...

وتەکانی فەیلەسوف بۆنی نائومێدی دەبەخشن، پێی وایە گەڕان بەشوێن ئەنجامی ئەو نەوەیەدا کەوتنە ناو تونێلێکە کە ئەوسەری دیار نییە... کەچی چارەویستی ئەو ئەنجامە وا لە سنگی ئەودا تۆمار کراوە... هەر وەبزانە ئەو بڕیاری هەموو شتێکی دا...

سەر لەشکریش گوێز لە باخەڵی خۆیدا دەژمێرێ، بەلایەوە مەسەلەکە هەر جەنگە و نەدۆڕاوە، چونکە بازیبەندی ورەبەرنەدانی لەباڵ کراوە، هەر وەبزانە هەڵسایەوە و دۆزرایەوە.

شاعیریش: وشەی گەرم و سوورکراوە بەکار دێنێ، مەسەلەکەی پێ ئاسانە و ڕۆژێک دەبێ لەبەر دەستی پۆلاینی ئەودا ملکەچ بکات، ئەو خۆشەویستییەتی و ئەمیش دڵدارە، هەرگیز لەیەک ناپچڕێن...

بەڵێ ئەو مەسەلەیە ڕێسێکە ئەو داوی ڕەنگاوڕەنگی بۆ چامەکانی لێ دروست دەکات...

ئیتر هەر یەک دەفتەری خۆی دەخوێنێتەوە و ئاگای لە چاوەڕوانی باوکە نییە...

مامۆستاش: سەری لێ شێواوە و لەجیاتی ئەوەی وەرامی باوکەی چاوەڕوان بداتەوە،

(١) وانەی ڕەشبەڵەک (ل١٣).

(٢) وانەی ڕەشبەڵەک (ل٣٠).

ئەو لە باوکە دەپرسێ...

(مامۆستا: باوکی قوتابی بێ بەڵگەنامە، ئەنجامی کوڕەکەت نەدیوە؟!

باوک: فایلی تر تەماشاکەن)(١)

فایلی سێیەم دەکرێتەوە، ڕووداوەکانی جەنگی دووەمی جیهانی تیا تۆمار کراوە، سەرەتا بەکۆمەڵە برینێک پێک هاتووە...

شاعیرێک دێتە پێشەوە ئەو برینانە دەکات بەدەسرازەی هۆنراوەکانی، چەپکێ گوڵی سوور و زەردی هۆنراوەیەکی پێ دەڕازێنێتەوە...

سەرلەشکریش سنگی دەردەپەڕێنێ و باسی ستراتیژیەتی جوگرافی جەنگ دەکات و جێگەی بەفەیلەسووفەکە لەق دەکات، باوکی قوتابییەکەش وەک لەسەر ساجی سوور دانیشتبێ بێ ئارام بووە و هەر چاوەڕوانە وا شاعیرێک دەماری لاملەکانی ڕاست بوونەتەوە و شیعر دەخوێنێتەوە...

هەر لەو فایلەدا قوتابییەکی دۆکتۆرای دەروونناسی دێتە پێشەوە و ئاگای تەنیا لای خۆیەتی و دەڵێی لەگوێی گادا خەوتووە، لە حەز و ئارەزووەکانی ئادەمیزاد دەکۆڵێتەوە و دەیەوێ ڕێی کتێبخانەکان شارەزابێ، کەچی سەرلەشکر ڕێگەی لێ دەگرێت.

(سەرلەشکر: ڕاو و ڕێوی ناوێ کوا پسوڵەی ڕێگادان)(٢)

مەسەلەی حەز و خوایش دێتە پێشەوە و درێژە دەکێشێ تا دەگاتە سەر حەزەکانی گڵگامێش کە بەشوێن ژیانی هەتا هەتاییدا گەڕا و شەیدابوو... فەیلەسوف و شاعیرەکە لەو شەیدا بوونەی گڵگامێشە سەرگەردان بوون، پێیان وابوو نیوەی ماوە و نیوەکەی تری فەوتاوە، ئەگەر ئەو نیوەکەی تری بدۆزرێتەوە، دیارە دەزانن لەکوێوە سەر دەردەکات، بەڵام دەستیان بەداوێکی باریکی ئەو حەزەوە گرتووە ئەم سەری لە (ورکا)یە و ئەو سەری لەناو دارستانەکەی (لوبنان) دایە، لەوێ هەموو حەزەکان تاسان، ئیتر فەیلەسووف و شاعیر دەس دەکەنە قسەی وڕێنە ئامێز و نقوم دەبن... کڵاوچی -موهەریجە- کان زۆریان ڕێسا و داوا لە قوتابییەکەی دوکتۆرای سایکۆلۆژیەت دەکەن، کە خەریکی نووسین و تۆمارکردن بێ و بەکوێدا هاتووە بگەڕێتەوە... سەرلەشکر وەک مێمڵ ڕێی پێ دەگرێ و داوای مۆری

---

(١) هەمان سەرچاوە ل٣٠.

(٢) هەمان سەرچاوە – ل٤١.

فیزەی گەڕانە دواوەی لێ دەکات...

(سەرلەشکر: ئەوە هێڵی گەڕانەوەت کوا؟).

قوتابییەکەی دوکتۆرا... هەر ئەوەندە دەڵێ: کە ئەو خەڵکە هەموو شێتن و لەناو لافاوی نەفامیدا تاساون...

بڕوانامەی قوتابییە بێ ئەنجامەکە لەم فایلەشدا نەبوو! ئەی چی لێ هات، با فایلێکی تر بکەینەوە... بەڵام پێش ئەوەی فایلەکە بکەینەوە، وا مامۆستا ڕوو دەکاتە قوتابییەکانی و دەڵێ:

(مامۆستا: لەوی وتمان چی لێ فێر بوون؟.

قوتابییەکان: بڕوات بەرەو لوتکەی بڵند ڕانەوەستێ، هەنگاو بنێ... خۆر لە ئەژنۆ و چاوی دانێ، ئەوسا نامە و ماندوێتی ڕێ... پێک شاد دەبن کامەرانی لێ سەوز دەبێ).(١)

فایلی چوارەمیش دەکرێتەوە، ئەم فایلە سەربوردەکەی (گالیلۆ)ی تیایە، ئەوە بوو لە سەدەی شانزەهەمدا گالیلۆ، تیورەکەی کۆپەرنیکۆسی پۆڵۆنی سەلماند کە زەوی بنکەی گەردوون نییە و، بەڵکو ئەستێرەیەکە لەو گەردوونەدا، یەکێکە لەو ئەستێرانە کە بەدەور خۆردا دەسووڕێتەوە، ئاسمانیش خێوەتێک نییە لەسەر زەوی هەڵدرابێ یان سەربانی زەوی نییە، ئەوەبوو گالیلۆ لەبەردەم دادگای پشکنیندا بەگوناحبار و گومڕا درایە دادگا... هەمدیسان پێشەکی ئەم فایلە بەشیعری شاعیرێک ڕازاوەتەوە، فەیلەسووفیش هەر خەریکی دواندنە سەبارەت بە (ئەدیسۆن) و (ئەنیشتاین)... گالیلۆ پەشیمان بیێتەوە، بەڵام ڕاستی تازە کەوتە دەم قوتابییەکانی قوتابخانەوە، هیچ هێزێک نییە بەربەستی بکات.

دادگا بڕیار دەدا نەک تەنیا هەر گالیلۆ بەڵکو هەر کەسێکی تر لەسەر ئەو بڕوایە بێ کە زەوی بنکەی گەردوون نییە سزا دەدرێ!...

شاعیری ناو فایلەکە زوو پاشەکشێی لێ دەکات و خۆی دەدزێتەوە... ئەو تەنیا لە شیعردا ناوی شت دەبا... تەڵە بۆ خەڵک دەسنیشان دەکات و خۆی لێی دوور دەخاتەوە... ئەم فایلە باسی چوار مێخەکێشانی عیسا و کوشتنی سوکراتی تیا هاتووە، هەموو

---

(١) هەمان سەرچاوە ل٤١.

شەهیدی ڕێی ڕاستی و زانیارین... ئیتر گوڵمەز لەمەڕ ئەوانە ڕوو دەدات و مەسەلە سەرەکییەکەی قوتابییە بێ بڕوانامەکە گوم دەبێ و باوکیش هەر چاوەڕوانە...

باوکی قوتابییەکە دێتە قسە و دەڵێ:

(باوکی قوتابی: مامۆستا: ئەم داستانە زۆری خایاند و وزەم لەبەر بڕا، کوا ئەنجامی کوڕەکەم؟...

مامۆستا: ئارام بگرە... قوتابییەکان چی تر فێربوون؟...

قوتابییەکان: خەزان کە مرد بەهار دەبێتە هۆنراوە).

ئیتر دایک خواینیان - سەبریان - لەبەر بڕا ئارامیان لێ هەڵگیرا...

دایک: هەواڵ پرسین چی سەوز کرد... خێرا بڵێ وا خەریکە لە کراسەکەم دێمە دەرێ.

باوک: چیت پێ بڵێم هەر مەپرسە.

دایک: بۆ چی ڕووی داوە؟

باوک: بەڵام چی؟ قسە بکە؟

باوک: کوڕەکەی من

مامۆستا: بەڵێ کوڕەکەی تۆ تەنها بەناو قوتابی بووە نەک ئامادەی تاقیکردنەوەش نەبووە، بەڵکو لە ڕەشبەڵەکدا کوتاویەتی: پرسی چی؟... ئەنجامی چی؟...)

بەڵێ کوڕەکەی ئەو لە تاقیکردنەوەی خودی خۆیدا ئامادە نەبووە و ئاوڕی بەلای خۆیا نەداوەتەوە، هەر لە زەماوەندی ئەو و ئەمدا کوتاویەتی، لە شایی خەڵکدا سەرچۆپی کوتاوە، لە شین و چەمەری خەڵکدا قوڕی پێواوە و خۆی لە خوم ناوە، هەر پوازی داری خۆی بووە و خۆی بۆ خەڵک قڵیشاندووەتەوە، هەر کوتک و قامچی دەستی ئەو و ئەم بووە و ئەسپی سەرکەشی پێ دەستەمۆکراوە، کڵاشی خەڵک بووە کە تیرەکەی بەربووە فڕێ دراوە، سەرچۆپی کێشی ماڵی ئاغا بووە و چۆپی بەرنەداوە، قەت بیری لە زەماوەند و گۆڤەندی خۆی نەکردووەتەوە وا ئێستا لە مۆزەخانەی فایلەکاندا ناوی تۆمار نەکراوە و کەس نایناسێ و، خۆی بۆ خەڵک تاقی کردووەتەوە بۆیە بڕوانامەی نادرێتێ لە ناو ئەو هەموو فایلانەی قوتابخانەدا ناوی بەچۆپی کێش هاتووە، بۆیە قوتابییەکان نایناسن کە باسی دەکرێ وەک گوێزیان بۆ بژمێردرێ وایە...

ئای ڕەشبەڵەک   وای ڕەشبەڵەک
ئاخ ڕەشبەڵەک   داخ ڕەشبەڵەک

چەند سەرنجێک

١- بەڕاستی نووسەر بەزیرەکانە بابەتێکی گرینگی بۆ دراماکەی (وانەی ڕەشبەڵەک) هەڵبژاردووە و توانیویەتی بەشێوەیەکی درامی ناسک مالیجەی بکات، یان بابڵێین لەو قاڵبە درامیەدا بەرجەستەی بکات... بابەتەکە مەسەلەیەکی گرینگی نەتەوەی کوردە و ناسنامەی خۆی لە دەست داوە... کارتی قوتابییەکە... هێمایە بۆ ناسنامەی میللەتی کورد... قوتابییەکانی ناو قوتابخانەی ئەم گێتییە هەریەک بۆ خۆی کۆششی بۆ خۆی کردووە و ناسنامەی بۆ خۆی مسۆگەر کرد، بەڵام ئێمەی قوتابی ناو ئەو قوتابخانەی جیهانە هەر خەریکی ڕەشبەڵەک بووین و بۆ خەڵک سەمامان کرد هیچمان بۆ خۆمان سەوز نەکرد. لە کۆتایی ساڵدا هەموو قوتابییەکانی ئەو قوتابخانەیە بەئاواتی خۆیان گەیشتن و - کارت - ناسنامەی خۆیان وەرگرت، ئێمەیش دەسبەتاڵ گەڕاینەوە و دەستمان لە چۆکمان درێژتر، لەناو دۆسیەکانی قوتابخانەشدا ناومان وەک قوتابییەک تۆمار نەکرا، هەر تاقیکردنەوەیەکمان کردبێ، قۆپیە بووە و بۆ خۆمان نەبووە، ناومان لەناو ناواندا نییە، فایلەکان ناوی ئەفسەر ئەندازیار و فەیلەسوف و... تیایە، ناوی سەرچۆپی کێش و زوڕناژەنی ئەم و ئەوی تیا نییە... تائێستاش چۆپییەکەمان بەدەستەوەیە... لەوکاتەوە کە ئێمە بە سێ پێیی بۆ خەڵکمان دەژەند وڵاتەکەمان لەسەر خەڵک تاپۆکرا، پلەکانمان خرانەسەر پلەی قوتابییەکانی تر، قوتابخانەیەکی بێ سەروبەربوو، کێ هەڵپەی بکردایە ئەوە ناوی دەنووسرا، تاوانێکی گەورە ڕووی دا، تاوانی ئەو قوتابییە، زووخاوەکەی بۆ دایک و باوکەکەی بوو... دەست نیشانکردنی ئەم کارەساتە، کارێکی هێجگار جوان و پەسەندە...

٢- دەبوو نووسەر، ئەو قوتابخانەیەی ئەوسا... کە هێمایە بۆ دەزگای نەتەوە یەکگرتووەکان- بەقوتابخانەیەکی فاشیل بداتە قەڵەم، چونکە ئاگای لە قوتابییەکانی نەبووە... نەدەبوو دایک و باوکی ئەو قوتابییە کە کاتێ لەناو دۆسیەکانیدا بۆ ناوەکەی گەڕا – نائومێد بکات... هەر ئەوەندە بەس نەبوو دەستنیشانی کارەساتەکە بکات...

***

(کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) و هەڵکۆڵینەوەکانی خوێندنەوە

حەمید ڕێبوار (سلێمانی)

نیگاکانی دەق

ئەگەر بەسەرنجێکی وردەوە بڕوانینە ناوەڕۆکی شانۆنامەکە، ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە کۆمەڵێ ڕووداوی بەیەکداچووی نەتەوەیی و ئایینی بەپشت ئەستووریی چەندین سەرچاوەی مێژوویی و ئەدەبی، ئەو دەقە هونەرییە چنراوە و شاکارێکی ناوازەی لێ هاتووەتەبەر لێکدانەوە و هەڵسەنگاندن و ڕەهەندەکانی شی بکرێنەوە، چونکە ئەم بەرهەمە بێجگە لە خاڵە بەهێزەکانی ئەفراندن لە ڕووی ستاتیکای هونەری و (سایکۆ - سۆسیۆژی)ەوە لە جەوهەردا کاریگەرییەکی سەراسیمەی سەبارەت بەڕاکێشانی وەرگر هەڵگرتووە.

لە ڕاستیدا مامۆستا (ئەحمەد سالار) وەکو نووسەری دەق و سەربگیرییەکی (إستقراء) هێمانەی لە تەک بەها مێژووییەکانی ناو کەلەپوور کردووە ئەوجا هاتووە کێشە سەرەکییەکەی خستووەتە بەرچاومان و بەنەفەسێکی قووڵەوە چارەسەری کردووە. هەر بەئامادەکردنی دەقەوە نەوەستاوە، بەڵکو ئەو ئاقارەی جێدەهێڵێت و دەردەچێت، دەبێتە دانەرێکی (نووسەرێکی) ژیر و وشیار لە ئاست دارشتنەوەی ڕووداوەکان و بەیەکەوە بەستنیان، ئەویش بەبەکارهێنانی چەمکی (دەق هەڵکێش - التناص) و هێڵە گشتییەکانی لەسەر چەند تەوەرەیەک دادەمەزرێنێت:

یەکەمیان: تەوەرەی ئارای هزری (الواقع الفكري)، جا ئەو ئارایەش لەسەر بنەمایەکی نەتەوەیی بنیات نرابێت یاخود لەسەر بنەمایەکی ئایینی. ڕەنگدانەوەی بیری نەتەوەیی لە شیعر و هەڵوێستەکانی ئەحمەد موختاردا ئاشکرا و ڕوونە و بەچاکترین شێوە تەیارکراوە، بەڵام ڕەنگدانەوەی باوەڕی ئایینی دەبێ بگەڕێتەوە بۆ فەراهەمکردنی ئاکار و ڕێسا ئەخلاقییەکانی کۆمەڵانی خەڵک تا بزانیت چەند لە بەرزنرخاندن و ڕێزدانانی مرۆڤە. بڕوانە ڕێوڕەسمە جەنایزی و بەخاک سپاردنی شەهید و لە دەستچوونی کەسانی خۆشەویست... بڕوانە هۆکارەکانی لە سێدارەدانی کەسانێکی وەک حوسەین مەنسووری هەللاج و ئەو کاریگەرییەی جێی هێشت لەناو چینی زانایان بەتایبەتی و چینی خوێندەواران

و خەڵکی بەگشتی.

دووەمیان: تەوەرەی عەشق و ئەڤین و خەونەکانە، ئەم تەوەرەیەش لە ساغکردنەوەی مەسەلە کۆمەڵایەتییەکاندا کاری بۆ کراوە، بەمەبەستی پەردە لادان لەسەر بارە دەروونییەکان و هۆکارە ناوەخۆییەکانی ناو شانۆنامەکە، بەتایبەتی مەسەلەی دێوانە بوون لەلای عەباسی جەزیری و بەدواداچوون و گەشەسەندنی پەرۆشی و سۆز لەلای مەلا خدری نالی. هەروەها خەوبینین بە لە دایکبوونی کۆرپەلەیەکی دەم بەبزەی هیوا و شاگەشکەبوون بەهاتنەدیی دوارۆژێکی پرشنگدار (ئەویش کە دوارۆژی کوردە).

سێیەمیان: تەوەرەی ڕامیارییە. لەڕاستیدا لە بۆچوونێکی دییەوە ئەم تەوەرەیە پابەندە بەتەوەرەی دووەمەوە. گومان لەوەدا نییە کە ڕووداوەکان سەراپا هەر هەموویان تایبەتمەندی خۆیان هەیە لە ڕووی دەسەڵاتی گرفتەکانی سیاسەت لە هێنانەکایەی بونیادی پێکهاتەی کۆمەڵانی خەڵکی ناوچەکە.

دەستنیشان کردنی ئەم تەوەرانە و بەیەکەوە بەستنیان لە قاڵبێکی هونەری هاوچەرخدا مەدلوولێکی فرە گرنگی هەیە لەمەڕ وەرچەرخانەکانی هونەری شانۆدا و گەیاندنی پەیامە پیرۆزەکەی. گەرچی هەندێ جار لە ساتی ڕوودانی کارەساتەکاندا خەم و خەفەت باڵی بەسەر پانتایی و فەزای نمایشەکەدا دەکێشێت.

ئێمەی کورد ئەم دۆخە ناڵەبارەمان نەویستووە، ئیتر دەڵێی چی؟! ئەمە واقیعی حاڵە و هاتووەتە پێش، دەبێ باری قورسی هەڵگرین، بەڵام ڕووداوەکان - گەر ئارام هەبێت - زوو بەزوو باز دەدەن... دەگۆڕێن، گەشە و هیوامان پێ دەبەخشن و مۆژدەی دوارۆژێکی پرشنگدار و دەرکەوتنی خۆری سەرکەوتنمان پێ دەدەن، چاوە پڕ فرمێسکەکان... ڕووی ونبووی حەسرەت و ناسۆرەکان... دەسڕێنەوە... جەستەی کپ و سڕبووەکان زیندوو دەبنەوە. بۆیە دەبینین شانۆی چوست و چالاک هەمیشە حاڵەتی گەشبینی لە کرۆکی خۆیدا هەڵدەگرێت و ئەوەش مەبەستێتی. بەپێچەوانەوە شانۆی پووچگەرایی، خەسڵەتی ڕەشبینی و دارمانی مرۆڤ بەخۆیەوە دەبینێت و ئومێد نەبوون بەدوارۆژی پەیامیەتی. هەر لەبەرئەوەشە نووسەری دەق لە کۆتاییەکەی بەوە داخستووە کە کۆمەڵێ مەدلوولی پێویست بخاتە ڕوو تا لە کۆدەکانیدا ئەزموونی بڕوا بەخۆبوون وەرگرن و ناسنامەی تەواوی خۆیانی لێ هەڵهێنجن. با بەربەستەکان دژواریش بن... با حاڵەتە سەلبییەکانیش زۆر زەبەندە بن،

بەڵام هەڵگرتنی ئەو بارانە بەسەبر و ئارام پاڵ دەنرێت و خەونەکانی دێنەدی.

لەم تێڕوانینەوە دەگەینە ئەوەی نووسەر تەقەلایەکی زۆری داوە کە ئابڕووی سیستەمە چەوتەکانی ناو کۆمەڵگای کوردەواری ببات، بڕیارە ناڕەواکانی کۆمەڵەی دەوڵەتی (عصبە الأمم) داشۆرێ. لەبەرئەوە دەبینین بەچارەنووسی تاکە کەسییەوە ناوەستێت، بەڵکو بازدەداتە سەر چارەنووسی میللەتێک کە تا هەنووکە بۆی دیاری نەکراوە، بەواتایەکی دی هەردوو چارەنووسی تاک و بەکۆمەڵی بەیەکەوە بەستووەتەوە، بۆیە سەیر دەکەین پرسیارەکان گشتین، ڕووەو کەسانی دەستڕۆن، ئەوانەی چارەنووسی خەڵکیان بەدەستە و بێدەنگییان لێ کردووە، هەر ئەم بێدەنگییەشیانە بووە بەمایەی نادیاری دوارۆژ و هیوا و ئاواتی ئەو میللەتانەی مافیان پێشێل کراوە و بەچاری ناچارەوە شکستیان خواردووە.

شارەزایی و توانای مامۆستا (ئەحمەد سالار) لەوەدا دەردەکەوێت کاتێک کۆمەڵێ ڕووداوی لە کەلەپوورەوە هەڵێنجاوە و گرێکانی لە خاڵێکی سەرەکی و چەند خاڵێکی دیکەی لاوەکیدا چنیوە، پاشان ڕەهەندێکی درامییانەی کردووەتە بەر کە یەکێکە لە بنەماکانی دەقی شانۆیی، بەتایبەتی کاتێک بتەوێت کۆمەڵە ڕووداوێکی مێژوویی لە مۆرکی گێڕانەوە و سەرد دەربازکەیت و بیکەیتە کردەیەکی درامییانەی جوانکار. پێم وایە مامۆستا (ئەحمەد) هەر هونەرمەندێکی نوێخواز و داهێنەر نییە، بەڵکو لە بواری نووسینیشدا توانایەکی بەبڕشتی هەیە و بەزمانێکی بەسەلیقە و پاراو و تۆکمەی ڕەسەندا دای دەڕێژێت. جێگای خۆیەتی هەر هەمووومان وەکو سامانێکی نیشتمانیی دەوڵەمەند بڕوانینە مەزنایەتیی کەسایەتی و بەرهەم و دەستکەوتەکانی و کەڵک لە ئەفراندن و ئەزموونە بەنرخەکانی وەربگرین.

دەرهێنان... دیکۆر... نواندن

من لە نووسینێکی تردا ئەوەم ڕوون کردبووەوە کە دەرهێنەر (ئەرسەلان دەروێش) قوتابیی مامۆستا (ئەحمەد سالار) بووە و ئێستا بووەتە دەرهێنەری، مامۆستا ئەحمەد سالار-یش سەرباری ئەوەی نووسەری دەقیشە وەکو ئەکتەرێکی سەرەکی ڕۆڵی دراوەتێ. کارێکی زۆر پیرۆز و قەشەنگە بەخاکەڕاییەکی (تواضع) بێ پایانەوە مامۆستا ببێتە ئەکتەر و سەیری ڕێنماییەکانی قوتابییە دەرهێنەرەکەی بکات. لەڕاستیدا بەشارەزایی ئەزموون توانای هەردووکیان لەم بەیەکگەیشتنەدا دووانەیەکی یاخود وەکو بونیادگەرییەکان دەڵێن دوالیزمێکی (ثنائیة) گرنگیان لە ئاست پێشبینی و ئامانجەکانی

نمایشەکە پێک هێنا. گومان لەوەشدا نییە کە بەدیهێنانی ئەم دوالیزمە و تێکەڵبوونی هەردوو ئەزموون، دەبێ شتێکی لێ وەبەر بێت، بۆیە هەر لە سەرەتاوە چاوەڕوانی ئەوە دەکرا دەقەکە تێپەڕێندرێت و بەسەرکەوتوویی لێی دەرچن. ئاشکراشە ئەم چەشنە شێوازە لە لێکدانەوەی دەرهێنانندا کارێکی ناوازەی، لەبەرئەوەیە بەکارهێنانی دیکۆر و کەرەسەکانی سینۆگرافیا لە گێڕانەوە و سەردی ڕووداوەکاندا بۆ گوزارشت کردن لەسەر دۆخەکانی مەبەست زۆر سادە و ساکارن. گرنگییەکەی خۆی لەخۆیدا لێرە دایە، تۆ بتوانیت ئەو سادە و ساکارییە پڕ مەدلوول کەیت، بڕوانە ئەو دار و ئامراز و جوولانەی لە پێکهات و دیمەنە درامییەکاندا بەکاریان دەهێنا. یان لەبەرکردنی جلی کوردی زۆر شیاو و لەجێی خۆی بوو، هەستونەستی وەرگریان قوولتر دەکرد بەیادهێنانەوەی ڕووداوە نەتەوەییەکان. پاشان کەشێکی میللی ئاهەنگسازییان بۆ نمایشەکە دروست دەکرد. لەلایەکی دییەوە ئاوێتەکردنی مۆسیقا و ئاوازە ڕەسەنەکانی کوردەواری بەدەنگ و سۆز و بزۆزیی ئەکتەرەکان سروشتێکی جوانیان دەبەخشی، بەمەبەستی ڕێ خۆشکردن و گەیشتن بەکرۆکی ڕووداوەکان تا دەگاتە حاڵەتی تێکەڵبوون و توانەوە، دیارە ئەمەش بەرزترین پلەیەکە ئەکتەران لە ئەدایا پێی دەگەن. ئەمە و سەرەڕای ئەوەی نمایشەکە لەسەر تەختەی شانۆی هۆڵی ڕۆشنبیری پێشکەش کرا کە چێوەی پێکهاتەی شانۆی پاکەتی ئیتاڵی دەگرێتە خۆی، بەڵام لەم باوەڕەدام دەرهێنەر توانیبووی سنووری عولبەی ئیتاڵی تێپەڕێنێت. ئەگەر نمایشەکە لە ناوەڕاستی بینەرانیشدا یا لە پانتاییەکی ڕەها و فەزایەکی کراوەدا جێبەجێ بکرایە هەر ئەو سەرکەوتنەی بەدەست دەهێنا و ڕەنگە ڕەنگدانەوە و چێژەکەشی زیاتر بووایە.

ئەوەندە دەڵێم ئەم بەرهەمە چاکترین وەڵامە بۆ ئەو کەسانەی بەلا چاوەوە دەڕوانە توانای هونەرمەند (ئەرسەلان دەروێش) کە خاوەنی چەندین بەرهەمی سەرکەوتووی ترە، یاخود بەگومانەوە سەیری کارەکان دەکەن و چاویان بەرایی نایەت پلەی بەرز بکەنەوە و باسی ئیجابییاتی بەرهەمەکانی بکەن. ئەوانە هەمیشە تفەنگ بەتاریکە شەوەوە دەنێن و لە ئاوی لێڵدا ڕاو دەکەن و لە بڕیارەکانیاندا دانی ڕەوا بەڕاستیدا نانێن. هیچ بەرهەمێک نییە خەسڵەتی تەواو وەرگرێت یان کەموکوڕیی تێدا نەبێت، بەڵام ئەو کەموکوڕییانە لە ئاست داهێنان و سەرکەوتووی نمایشەکەدا ونن و هیچ نرخێکیان نییە، بەڵام ئەگەر ئەو کەموکوڕییانەش چارەسەر بکرایە ئەوا وەکو دەڵێن (نور علی نور).

خاڵی لاوازی سەرەکی لەم نمایشەی سلێمانیدا بەلای منەوە تەنیا لە ڕۆڵی خوشکە (ڕووبار)دا بوو. قورس دەجوولا... هەندێ جار زمانی تەتەڵەی دەکرد. پێدەچێ هیلاکیی سەفەر و بەرزبوونەوەی پلەی گەرما کاری تێ کردبێت، ئەم حاڵەتەش لە یەکێکەوە بۆ یەکێکی دی جیاوازە، هەروەها ئاپۆرای ئەو حەشاماتە جەماوەرییەش، بەتایبەتی جەماوەری سلێمانی سەنگی تایبەتی خۆی هەیە، کارێکی وای خستبێتە زەینییەوە و تەنگەتاوی کردبێت نەوەک سەرکەوتوو نەبێت. لەوانەیە لە نمایشەکەی هەولێردا وا نەبووبێت. بەپێچەوانەی هەردوو هونەرمەند (عەبدولقادر مستەفا و نیاز لەتیف) کە لە چەندین بەرهەمی سەرکەوتووی تردا جێ پەنجەیان دیارە و ستایش دەکرێت، لەم نمایشەشدا ڕۆڵیان نەخرابووە پەراوێزەوە، بەڵکو وەکو دوو ئەکتەری چالاک شان بەشانی ئەوانی دی پەییان بەگرنگیی ڕۆڵەکەی خۆیان دەبرد. ئەو هەستکردن و پەی بردنەشیان بەشتە خوازراوەکان لە گونجان و تێکەڵبوون و توانەوە و تێگەیشتنیان لە کۆد و مەسەلە بنەڕەتییەکەوە هاتووە، بۆ ئەوەی ڕێ بۆ خۆیان خۆش بکەن بتوانن شتی زۆری کەش بڵێن و بەپێی ئەزموون و توانای خۆیان شتی زۆری کەش بەرجەستە بکەن.

مەدلوولی ناونیشان

ئاشکرایە کاتێک نووسەر ناونیشان هەڵدەبژێرێت، ئەوا ئەو ناونیشانە دەلالەت و مەغزای خۆی پێ دەدات و دەبێت لەگەڵ ڕەوتی ڕووداوەکانی ناو دەقەکەدا بگونجێت. بەواتایەکی دی، نووسەر ناونیشان لە ناوەڕۆکەوە هەڵدەهێنجێت جا ئاخۆ دەبێ وشەی (کۆتەڵ) لەم شانۆنامەیەدا چی بگەیەنێت و لە چییەوە هاتبێ؟ لەڕاستیدا (کۆتەڵ) لە زمانی کوردیدا واتای زۆرە. بەدارستانێکی چڕوپڕ دەوترێ (کۆتەڵ) بەتایبەتی ئەگەر دارستانەکە داربەڕوو دارمازوو بوو. ڕەنگە ناوچەی (کۆتەڵ)ی لای دوکانیش هەر لەوێوە هاتبێت، کاتی خۆی داربەڕووی زۆربوو و بەهاران خەڵک بۆ سەیران و گەشت دەچوونە ئەوێ. هەروەها بەپارچە بنکەداریش دەوترێ (کۆتەڵ) - کۆتەڵە خەڵووز... کۆتەڵەدار-.

بەڵام ئەوەی نمایشەکەی دیبێت تێدەگا هیچ لەمانە ناگەیەنێت. بەڵکو مەبەست لەو شین و ڕۆڕۆیەیە کە لەسەر مردوو دەکرێت، بەتایبەتی ئەگەر لە دەستچووەکە جوانەمەرگ بوو، بەلای منەوە مادام شانۆگەرییەکە گەشبینە و ڕووحی ئەحمەد موختار لە ناوماندایە و هەر ماوە و نامرێ، چاکتر وابوو بگۆڕدرایە بەوشەیەکی وا بەرامی گەشەوەریی لێ بێت. بەهەرحاڵ دانەر خۆی خاوەن هەڵوێستە و بۆچوونی خۆی هەیە لە هەڵبژاردنی وشە و

ناونیشانی دەقەکەی. دیارە هەر ڕستەیەکیش چەندین هێما و مەدلوول و ئاماژەکاری هەڵدەگرێت و بینەریش سەرپشکە لە لێکدانەوەیان بەپێی بەدواداچوونی ڕووداوەکانی ناو نامەکە، هەروەها پابەندیشە بەئاستی خاوەندارێتی لە ڕووی ڕۆشنبیری و هۆشیاری وەرگر خۆی لە لێکدانەوەی چەمکەکاندا.

مۆسیقا و ڕیتم

گومان لەوەدا نییە کە پێکهاتەی وێنە ناگاتە وێناکردنی ئامانجی خۆی ئەگەر لەتەک ئاواز و ڕیتمی شایستەدا فۆرمەلە نەکرێت، چونکە وەکو پێشتر وتوویانە مۆسیقا و ئاواز وەک توخمێکی سەرەکی هەر لە کۆنەوە لە نمایشی شانۆییدا مامەڵەی لەگەڵ کراوە. بۆیە هاوتاکردنی جوولەی درامی لەگەڵ ڕستەی مۆسیقی گوزارشت خوازدا باشترین کەرەسەیە بۆ دەربڕینی حاڵەتی دەروونی و گفتوگۆی کەسایەتییەکان و ڕاکێشانی بینەر بۆ بەدواداچوونی ڕووداوەکان. لەم کۆتەڵەشدا ئاواز و بەستە و هۆرەی جافی - کە جۆرە مەقامێکی تایبەت بەخێڵی جاف و ناوچەی شارەزوور و گەرمیانە - ئامرازێکی پێوەندار بوون، مەبەستەکانیان دەگەیاند. هەر دیمەنێک هارمۆنیایەکی تایبەتی گونجاو بوون بۆ دەربڕینی بارە مرۆییەکان و هەستی بینینی جەماوەریان ڕاپێچ دەکرد...

کەسایەتییەکان بەدەم وتنەوەی سروودی نەتەوەییەوە و بەجلوبەرگی کوردییەوە سەرەڕای ئەوەی ڕووبەڕووی تەختەکەیان داگیرکردبوو، پەردەیان لەسەر خەبات و تێکۆشان و خۆڕاگری و بلیمەتیی مرۆڤی ئەم دەڤەرە لا دەبرد.

کاریگەریی ئامانج و قووڵی مەبەست و پەیامە مرۆییەکەی خۆبەختکردن و قوربانیدان گرنگییەکی بەبەهایان دەدایە ژیانی ڕۆژانەی خەڵکی. زەبری چەوساندنەوە گاه بەدەستی ئەم گاه بەدەستی ئەوەوە و جێبەجێ نەکردنی بڕیارەکانی عوسبە لە قوڕگ و ناڵەی ئاهەنگسازاندا خاوەن هەست و خاوەن ویژدانیان جۆش دەدا:

(ئەم قەرارەی عوسبە وا خەڵکی ئەڵێن بۆ کورد ئەبێ هەر قسەی ڕووتە و قسەش ناچێتە گیرفانەوە)

یاخود بانگەشەیان بۆ نەوەی داهاتوو و بڕوابوون بەدوارۆژ لەو گوتارە سوودبەخشانە بوو لە کردەیەکی درامی ستاتیکایی هزری و لە چێژێکی زەینی و بینیندا دەخرانە ڕوو:

(ئەمڕۆ با وابێ، بەڵام ڕۆژێ دێ ئەولادی کورد بێنەوە مەیدان بەعیلم و سەنعەت و عیرفانەوە).

هێنانەدیی پێکهاتەیەکی وەها ویستێکی زیندووی بەرز و بەنرخە، دەسکەوتێکی زۆر کەم و دەگمەنە، بەتایبەتی لە دۆخێکی وەک ئەمڕۆدا کە بەهاکانی ئەخلاقی تێدا لاواز و ونە. شایانی باسە لەم نمایشەی سلێمانیدا هونەرمەندی گۆرانیبێژ (بورهان محەمەد) هاوکات لە دەرەوەی وڵات هاتبووەوە، وەکو پەرۆشییەک بۆ نمایشەکە و سۆز و ئەمەک بۆ تیپەکەی تیپی شانۆی سالار کە تێیدا ئەندامە، بەچەند بڕگەیەکی گۆرانی بەشداریی کرد. پێم وایە ئەگەر لە سەرەتای پرۆڤە و پێشکەشکردنی شانۆگەرییەکدا بەشداریی بکردایە ئەوا بەدەنگە خۆشەکەش تاموبۆیەکی تری دەدا بەنمایشەکە.

میتۆدی شانۆی ئاهەنگسازی

بەپێی ئەو بەرهەمانەی شانۆی سالار پێشکەشی کردوون، ناوەندەکانی شانۆ و ڕەخنەگران زۆرجار خەسڵەتی ئاهەنگسازی دەدەنە پاڵ دەسکەوتەکانی ئەم تیپە. لای هەمووان ڕوونە کە شانۆی ئاهەنگگێڕ بەو چەشنە شانۆیە دەوترێت کە پرۆژە هونەرییەکان لە ڕێی ئاهەنگەوە کاریگەری و ڕەنگدانەوە مێژووییەکانی ڕاستەقینەی شارستانییەتی میللەتی تێدا دەخرێتە ڕوو، چونکە وەکو دەڵێن ئاهەنگ دیوانی میللی گەلە هەموو بوارە گشتییەکانی کۆمەڵگای تێدا دەردەکەوێت. ئەوەی من بزانم شانۆی ئاهەنگگێڕ سەبارەت بەوڵاتە عەرەبییەکان لە ساڵی (١٩٧٠) لە وڵاتی (مەغریب) دروست بوو و لە ڕێی بەرهەمەکانی (عەبدولکەریم برشید)یشەوە گەیشتووەتە لای ئێمە. جا ئاخۆ تا چ ڕادەیەک بەرهەمە کوردییەکان کەڵکیان لە کەلەپوور و ئاهەنگە میللییەکان و ئاهەنگە چالاکەکان وەرگرتووە و تا چ ئاستێکیش بەرگێکی هونەرییانەی جوانکاریی ئاهەنگگێڕییان کردووەتە بەر؟ لە وەڵامدا دەڵێین ئەمەیان پێویستی بەلێکۆڵینەوەیەکی مەیدانی و تۆژینەوەیەکی زانستییانەی ورد و چڕوپڕ هەیە. بەهەرحاڵ هەرچی چۆنێک بێت ئەم تیپە توانیویەتی سیمایەکی گەشی ئاهەنگسازی بۆ خۆی دروست بکات و لە ڕێی کارە ئەزموونگەرییەکانیەوە شانۆیەکی جیاواز و نوێ بۆ خۆی دابمەزرێنێت و وەکو سەرەتایەک بیکاتە بنەمایەک بۆ دۆزینەوە یاخود بۆ بنیاتنانی ناسنامەی شانۆی کورد، ئەویش بەکەڵک وەرگرتن لە بوارە بەرفراوانەکانی پڕ لە ئەزموون و خەون و خەیاڵ و ویست و ئاواتی ئاکارە میللییەکان و واقیعی کوردەواری وەکو خۆی بخاتە ڕوو و چێوەیەک بۆ شوێنکات دروست بکات و ڕەهەندە مرۆییەکان لەنێوانیاندا لە هارمۆنیایەکی ناسکدا گەڵاڵە بکات. ئێمە بڵێین و نەڵێین شانۆ لە ڕەمەکێکەوە دەست پێدەکات پێی دەڵێن

ڕەمەکی لاساییکردنەوە (غریزه التقلید)، بەڵام بلیمەتیی هونەرمەند لەوەدا دەردەکەوێت چۆن ئەو ڕەمەکە تێپەڕێنێت و سیمایەکی جیاواز و نوێ بۆ خۆی بهێنێتە کایەوە و خۆی بۆ ناوەندە کولتوورییەکان و بۆ مێژوو بسەلمێنێت کە ئەویش ناسنامەی تایبەتی خۆی هەیە. مایەی زانینە کە شانۆی ئاهەنگ ئامێز پانتاییەک و فەزایەکی بەرفراوانی هەیە، بۆیە لە تایبەتمەندیی تاکە کەسییەوە دەردەچێت، بەواتایەکی دی دەبێت تاک لە خودی خۆی دەرچێت، دەنا ئەو ئاهەنگسازییە جێبەجێ ناکرێت. شانۆی ئاهەنگگێڕ پێویستی بەکاری بەکۆمەڵی ڕاستەوخۆ هەیە و مەسەلەی هاوبەشەکانی کۆمەڵانی خەڵک بەیەکەوە دەبەستێتەوە و شوێنکاتی پێ داگیر دەکات، ئەویش لە سایەی سیحری ئەو سرووتانەدا دێتەدی کە زمانی جەستەی بەشداربووان و ئاماژەخوازییەکانی دەیگەیەننە وەرگر، ئەوانیش بەپێی پاشەکەوتی کولتووری خۆیان تایبەتمەندیی هەستۆکی (حساسیە) ئەو تێڕوانینە لێک دەدەنەوە. جا لە پێناو دۆزینەوەی ئاستەکانی ململانێی نووسەری شانۆیی دێت گرفتەکانی (میتا - شانۆ) لەناو بۆتەی شانۆدا لە پێکهاتەیەکی دەقێکی هونەرییانەی جوانکاردا دەخەملێنێت. ئەوجا دەرهێنەر و ئەکتەر لە ڕوانگەی فەلسەفیی خۆیانەوە چاودێری حاڵەتەکانی ڕوودواو و ململانێکانی دەکەن. گومانیش لەوەدا نییە کەهەر بزووتن و جوولەیەکی کۆڕاڵی لەم شانۆییەدا وەستاوەتە سەر ڕادەی نەرمونیانیی جەستەی ئەکتەران و زەمینەی ڕەخساو بۆ داماڵینی ڕووپۆشی تەمومژ و پەنهانەکان.

شانۆی ئاهەنگسازی کردەی داهێنانی هونەری و تەقەللای هونەرمەندە بۆ گەشەسەندن و ئەفراندن، بۆ ئەوەی دەقە ئەدەبییەکە لە بارە وشکییەکەی دەرکات و بیکاتە دەقێکی ئەدەبیی ناسکی خاوەن ڕوخسارێکی هونەرییانەی بەپێز.

دوا وتە

لە دوای ڕاپەڕینە مەزنەکەی گەلەکەمان لە ساڵی (١٩٩١) هیچ نمایشێکی شانۆییم بەقەد ئەم نمایشە نەدیوە بەو چەشنە جەماوەر بەپەرۆش و حیرسەوە ڕووی تێ بکەن، تەنانەت لە ئاهەنگەکانی ساڵانەی پەیمانگای هونەرەجوانەکاندا. توانای هونەرمەندانی گەورە (ئەحمەد سالار) و بەشداربووان دوای دابڕانێکی زۆر و خۆشەویستیی بینەران بۆی و بۆ تیپەکەی هۆکارێکی سەرەکی بوون بۆ لەسەرنانی ئەو تاجە مەزنە. هەروەها مەدلوولی دەق و هاوکێشەی تەواوی ئەدای بەکۆمەڵی بەشداربووان دەچێتە پاڵ ئەو موفارەقایە. هەر لەبەرئەوەش بوو ئەم بەرهەمە سەرەڕای ڕاپێچکردنی هەست و نەستی بینەران بۆ لای

خۆی، بووه مایەی سەرنج ڕاکێشانی ناوەندەکانی شانۆ و هونەرمەندان و نووسەران و ڕۆژنامەنووسانیش. چەندین وتاری ڕەخنەیی و ڕیپۆرتاژ لێرە و لەوێ لە هەولێر و لە سلێمانی لەسەری نووسرا و تیشکی ڕوئیایان خستەسەر و ئەوەیان سەلماند کە ئەم هونەرمەندە هەگبەکەی هێشتا هەر پڕە و زۆری پێ ماوە و توانای دەرهێنەر و ئەدای ئەکتەرانیش لە ئاستی ئەوەدا بوون کە پەنجەی ئافەرینیان بۆ ڕابکێشرێت...

هێما و ئاماژەکان لە کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جافدا

جوان حوسێن - (سلێمانی)

(١)

ڕۆژی (٩-١٠/٧/٢٠٠١) لەسەر بانگێشتی یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان، تیپی (شانۆی سالار) لە هەولێری خۆشەویستەوە هاتە سلێمانی بۆ پێشکەشکردنی شانۆیی (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف)، ئەم شانۆییە لە نووسینی مامۆستا ئەحمەد سالار و دەرهێنانی هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش بوو، کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف لەسەر هۆڵی شانۆیی بەڕێوەبەرایەتیی ڕۆشنبیریی سلێمانی پێشکەش کرا، لەم شانۆییەدا چەندین شانۆکار ڕۆڵی کارەکتەرەکەیان بەرجەستە دەکرد لەوانە هونەرمەندان (ئەحمەد سالار - ڕووبار ئەحمەد - ئیسماعیل قادر - قادر مستەفا - نیاز لەتیف - نازەنین عەبدولڕەحمان - ڕزگار سەعید - عەباس ژاژڵەیی - کۆچەر نووری - سروە عەباس - جەلیل سەعید - هونەر ئەحمەد سالار - دانا سەلاح - بەهمەن حاجی و...) چەند ئەکتەرێکی تر جگە لە کارە هونەرییەکان: بەڕێوەبەری بەرهەم: ئەحمەد سالار، کرۆگرافی: ڕووبار ئەحمەد، یاریدەدەری دەرهێنەر: نیاز لەتیف، سینۆگرافیا و جلوبەرگ: ئەرسەلان دەروێش، مۆسیقا: زاهیر محەمەد.

شایەنی باسە ڕۆژی چوارشەممە (١١/٧/٢٠٠١) کاتژمێر (١٠)ی بەیانی کۆڕی خوێندنەوەی ئەم نمایشە بۆ هونەرمەند (دانا عەلی سەعید) سازکرا و بەتێڕوانینی خۆی لەسەر نمایشەکە دوا، هەرچەند بۆ خۆم قسەم لەسەر خوێندنەوەکەی کاک دانا هەیە، دەکرێت لە درێژەی ئەم نووسینەدا، ئاماژەیەکی پێ بکەین.

(٢)

دوالیزم و جەدەلیەتی نێوان (بینەر و شانۆ) جەدەلیەتێکی دوورودرێژە، دەکرێت سەرەتاکانی بگەڕێتەوە بۆ سەردەمی گریگ و ئەو سەردەمانەی کە لەنێو کەژاوە و سرووتە ئاینییەکاندا تایبەتمەندێتی دادەنرا بۆ بینەران بۆ ئەوەی بێن بۆ بینینی ئەو نمایشانەی کە پێشکەش دەکران، بۆ نموونە ڕێگە نەدەدرا بەو کەسانەی کە گاڵتە بەشانۆ و هونەرە مرۆییەکان دەکەن، ئیدی ئەمە سەرەتایەکی گرنگە بۆ ئەو هاوکێشەیەی کە تا هەنووکە لەنێوان بینەران و شانۆدا هەیە.

شانۆ وەک دەزگایەکی فرە جەمسەر و فرە مەودا بەکۆمەڵێک ڕەهەند و مەودای جیاوازەوە ستراکتۆری خۆی دروست دەکات. دەکرێت بینەر وەک چەقی ئەو ستراکتۆرە ببینین!!

لێرەوە بەدرێژایی عەیامێکە قسەوباسی هەمەلایەن لەسەر پێگەی بینەران هەیە لە شانۆدا، ئایا تۆ کار بۆ بینەران دەکەی؟؟ نەخێر!! ئەی بۆچی خەڵکی بانگێشتی شانۆییەکانت دەکەی؟؟

بۆ ئەوەی هەست بەوجوودی بکەم!! کەواتە تۆ بۆ بینەران نمایش دەکەی؟؟ پێم وتی بینەر تێدەگات لە نمایشەکەدا یان تێناگات ئەوە مشکیلەی من نییە!!

ئەی بینەر چی بکات؟؟ پێم وتی من ئیش بۆ ڕۆحی خۆم دەکەم ئەمە دایەلۆگی نێوان ڕۆژنامەنووس و شانۆکارێکی خۆمان بوو، دەکرێت بیکەینە بانێژەیەکی باش بۆ قسەکردن لەسەر ئەرک و وەزیفەی شانۆکار.

شانۆکاران ئەمڕۆ دوو ئاڕاستەی جیاواز دروست دەکەن، ئاراستەی یەکەم مەسخی بینەر دەکاتەوە لەناو پرۆسەی شانۆدا، ئاڕاستەی دووەم دەیکاتە چەقی ئاڕاستەکەی.

لێرەوە دێینە پێگەی کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف لەناو ئەم باسوخواسەی کە دەمانەوێت لێی بدوێین، زەمەنێکە شانۆکاران ئەوە دەڵێن کە تازە بینەر ئامادەیی تێدا نەماوە بێتەوە بۆ گوێگرتن لە ئێمە، بەڵام هەوڵی جددیش هەبووە بۆ ئیشکردنەوە بەو ئاڕاستەیەی کە شانۆ بتوانێت بەگوتارێکی جددییەوە سەرلەنوێ بینەر بەهۆشیارییەوە بانگێشت بکاتەوە بۆ نمایشەکە. دەکرێ هەوڵی (هیوا فایەق و هۆرێن غەریب) لە شانۆیی «وێنەی هونەرمەند دوای تافی لاویدا» بەیەکێک لەو هەوڵانە دابنێین کە نووسەر ئەم بابەتە لە گۆڤاری ڕامان-دا و لە بەشی تیراژدا نووسینێکی لەسەر ئەو شانۆییە نووسی، کە هەوڵێکی جددی دابوو، پێویستی بە لەسەر وەستان و قسەکردن دەکرد، کە لە سلێمانی و هەولێریش نمایش کرا، ئەمە جگە لە یەک دوو هەوڵی تر ڕاستەوخۆ باس لە ساتەوەختی دابڕانی بینەر دەکەن لە شانۆ.

بوونی جەماوەرێکی یەکجار زۆر لەناو هۆڵی شانۆکەدا وای کردبوو بینەران جگە لەسەر کورسی لەناو هۆڵ و لەسەر زەوییەکەش دانیشن!!

نازانرێت ئەمە بۆ ئەو خۆشەویستییە دەگەڕێتەوە کە تیپی شانۆی سالار لای بینەران هەیانە، یان تامەزرۆ بوونی بینەرانە بۆ کاری جددی و ئەو ستایل شانۆییانەی کە

سەردەمانێک بوو پێگەی فراوانیان لە شانۆی کوردیدا هەبوو، یان بۆ خۆشەویستی گەورەیی ئەکتەرەکان و دەرهێنەری ئەم شانۆییە بەشێوازێک لەکاتی دەرکەوتنی ئەحمەد سالار هاتنە سەر تەختەی شانۆ و جەماوەر بۆ ماوەی دە خولەک هەڵدەستانە سەرپێ و چەپڵەیان بۆ ئەم پێشڕەوەی شانۆ لێدەدا، یان لە کاتی دایەلۆگ وتن و وتووێژی ئەکتەرەکاندا هەر ڕستەیەک کاری لە زهنی و یادەوەریی بینەران بکردایە، چەپڵە دەبووە ڕیتمی بەرزی هۆڵەکە!!

یان لە کاتی سڵاوکردنی کۆتاییدا بینەران بۆ ماوەیەکی زۆر بەچەپڵە ئەکتەرەکانیان سەربەرز کرد و بەیەکجار هورژمیان برد بۆ سەر تەختەی شانۆ بۆ دەستخۆشی کردن.

ئیدی نازانم ئەم عەشقە چی بوو و بۆچی بوو؟؟ ڕەنگە ئەوانەی بینەری شانۆییەکانی مامۆستا سالار بن چێژ و سوودێکی زۆریان بینیبێت، بۆیە ئاوا ئەو پێشوازییە نموونەییەیان لەم تیپە شانۆییە بەڕێزە کرد.

یان لەوە دەچێت بینەری ئێمە تامەزرۆبێت بۆ بینینی شانۆیەک کە لەگەڵ لێرەوە بۆ ئێرە بدوێت، یان پێدەچێت بینەران بێزار بووبێتن لەو شانۆییانەی کە پەیام و گوتارەکانیان ئاڕاستەی سایکۆلۆژیای دەرەوەی ئێرەیە، گەر زیادەڕۆیی نەبێت، بەدرێژایی ئەم چەند ساڵەی دوای ڕاپەڕین، ئەمە یەکەم جارە نمایشێکی شانۆیی ئەو ئاپۆرە زۆرەی بینەران لە خۆی کۆبکاتەوە.

(٣)

فۆلکلۆر ئامادەییەکی هەمیشەیی لەناو داستان و ئەفسانە میللییەکاندا هەیە، هیچ میللەتێکی سەر ڕووی زەمین ناتوانێت بێ ئەفسانە و بێ فۆلکلۆر بژی، بەشێوازێک فۆلکلۆر ڕەگێکی هەمیشەیی لەناو بیروباوەڕ و دابونەریتی میللەتاندا هەیە، بێ ئاگابوون لە فۆلکلۆر بێ ئاگابوونە لە ژیان و زیندەگی!! ڕابردووی مرۆڤ زۆرجار لەناو هەناوی فۆلکلۆردا، چەندین تیز و ڕوئیای تازە بۆ ژیان دەدۆزێتەوە، کەم نین ئەو بیریار و شانۆکارانەی کە گەڕاون لەناو ئەفسانە و داستانە میللییەکانی ڕۆژهەڵات، دەکرێت (ئارتۆو کرۆتوفسکی) وەک دوو نموونەی زۆر دیاری شانۆ ناوبەرین.

فۆلکلۆر پەیوەستییەکی ڕاستەوخۆی بەکەلتوور و ڕۆشنبیریی میللەتانەوە هەیە، چونکە فۆلکلۆر یەکێکە لە کۆڵەکەکانی کەلتوور. ئەمە جگە لەوەی فۆلکلۆر بەهەموو ئەو کەرەستە و جلوبەرگ و پێداویستییانە دەڵێن کە لە ڕابردووی میللەتاندا بەکارهاتووە،

بەڵام دەکرێت کولتوور بەباری ڕۆشنبیری و بیروباوەڕی مرۆڤ لە سەردەمەکاندا ناوبەرین.

ئەحمەد سالار لە زۆربەی شانۆییەکانیدا ئیشێکی زۆری لەسەر فۆلکلۆر و دابونەریتی کوردی کردووە بەوەش مێژووی کوردی ئامادەییەکی هەمیشەیی لەناو ئیشەکانیدا هەیە، ئامادەیی مێژوو، ئامادەیی چەندین کارەکتەر و شاعیر و سەرکردەی کورد، لەناو دەقە شانۆییەکاندا، دەکرێت شانۆییەکانی «کاتێک هەڵۆ بەرز ئەفڕێت» نالی و خەونێکی ئەرخەوانی و کێشەی چوون و نەچوون، لەژێر پەردەی سوورمەچن و (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) بەنموونەیەکی ئەم قسەیەمان ناوبەرین.

هێنانەوەی چەند کارەکتەرێکی وەکو (هەباسی جزیری و گوڵ خونچە و ئەحمەد موختار و نالی و حەبیبە و هەللاج و سەلما و میرزا فەرەج) لەناو چوارچێوەی دەقێکی شانۆییدا هەروا کارێکی ئاسان نییە، چونکە بەردەوام سنوورەکانی بەدەق بوونی هەر نمایشێکی شانۆیی، پێویستی بەپتەوییەکی بەهێز دەبێت لە ڕووی زمانەوانی و مێژوویی و لۆژیکیدا، لاوازیی هەریەک لەم ڕەگەزانە، دەق بە تەواوەتی تێک دەشکێنێ و لە هەموو بنەمایەکی مەعریفی بەتاڵی دەکاتەوە، بۆیە لەم ڕوانینەوە پێم وایە مامۆستا سالار لەم دەقەدا، زیاتر ڕووبەڕووی ململانێی (دەق وەک مادده دەق وەک پێکهاتە) بووەتەوە، چونکە کارێکی ئاسان نییە ئێمە بێین چەند کارەکتەرێکی مێژوویی لەناو دەزگایەکی زمانەوانیدا کۆبکەینەوە و ناوی بنێین دەقی شانۆیی... دەبێت بەدڵنیاییەوە هێڵی هاوبەش لەنێوان ئەو کارەکتەرانەدا بدۆزینەوە، کە پێم وایە مامۆستا ئەحمەد سالار توانیبووی بیدۆزێتەوە، بەڵام لە هەندێک ڕەهەندەوە لۆژێکی نووسینەکەی لاواز بوو، بەتایبەتی لەو ڕووەوە نەیتوانیبوو چڕکردنەوە بکات لەو مادده خامانەی کە ویستبووی بیخاتەڕوو، چونکە دەقی کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف ڕاستە باس لە کوشتنی ئەحمەد موختار دەکات لە چۆنیەتی کوشتن و هۆکاری کوشتن ئەو وەستانەی کە لە پشت ئەم کوشتنەوە هەبوو، بەڵام بەدڵنیاییەوە چەندان کێشە و گرفتی لاوەکی تر لەناو سیستەمی دەقدا ئامادەییان هەبوو، ئەگینا لە خۆڕا نالی و حەبیبە و جزیری و سەلمان نایەنە ناو دەق، لەگەڵ ئەوەی چڕکردنەوەی دەق زۆرکەم بوو، بەڵام کێشەکانیش زۆربوون، پێویستی ڕەخساندنی زیاتری کێشە و هۆکار و دەرەنجام دەبوو...

ئیشکردن و زیندووکردنەوەی ئەم کارەکتەرە کلاسیکییانەی نێو ئەدەبی کوردی بۆ خۆی قورساییەکی گەورەتری دابوو بەنمایشەکە، بۆیە خەڵکی لە هەردوو ڕۆژی نمایشەکە بەعەشق و حەماسێکی لە ڕادەبەدەر دەهاتن بۆ بینینی نمایشەکە، زۆرجار کە باس لەو

ستایلی نووسینەی مامۆستا سالار دەکرێت، ڕاستەوخۆ باس لە شانۆی ئاهەنگسازی دەکرێت بەتایبەتی لای شانۆکارە عەرەبەکانی وەک عەبدولکەریم برشید و تەیب سدیقی، بەڵام هەرچۆنێک بێت دەتوانین ئەم شێوازی نووسینەی سالار لە داهاتوودا وەک پرۆژەیەکی گەڵاڵەکراو بۆ بزووتنەوەی شانۆی کوردی ببێتە قوتابخانە و میتۆدێکی سەربەخۆ.

(٤)

هەرچەند ڕۆژی هەڵسەنگاندنی نمایشەکە هەندێ کەس پێیان وابوو کە کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف، جیاوازە لە کارەکانی تری مامۆستا ئەحمەد سالار، لە ڕووی نمایشەوە نەک دەقەکە، بەڵام من پێم وایە ئەم قسەیە لە سەداسەد پێچەوانەیە، چونکە پێویستە جیاواز بێت، لەبەرئەوەی ڕوئیای دەرهێنەر وەک نمایشێکی شانۆیی دروست دەکات نەک دەقێکی شانۆیی، ئەگەر سەیری دەقێکی وەکو شالیری شکسپیر بکەین پێدەچێت لە کوردستاندا چەندین دەرهێنەر خستبێتیانە سەر تەختەی شانۆ، بەڵام بەدڵنیاییەوە، هیچ نمایشێکیان لەوی دییان ناچێت، چونکە ڕوئیای دەرهێنەرەکان جیاواز بووە، بەڵام کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف لە ڕووی هێڵکاریی جوولەیی و پلانی دەرهێنانەوە هەر هەمان نمایشی نالی و خەونێکی ئەرخەوانی بوو، لەوە دەچێت بەبیانووی ئەوەی کاک ئەرسەلان دەروێش قوتابیی مامۆستا سالار بووە لە پەیمانگا و پێدەچێت کاریگەریی قسە و ئیشکردنی لەسەر هەبێت، بەڵام نەک لە سەداسەد بەیەک ستایل ئیشکردن، خۆ پێدەچێت کە مامۆستا سالار خۆی کارەکتەرێکی لەم نمایشەدا دەبینێ هۆکارێکی تر بێت بۆ باڵابوونی گوتار و ڕوئیای خۆی بەسەر ئەم نمایشەوە، بەڵام هەموو ئەمانە نابێت وا بکات دەرهێنەر نەتوانێت ستایل و شێوازی ئیشکردنی خۆی ون بکات و بەجارێک لە بەرامبەر بتوێتەوە، خۆ دەبێت دڵبەند بێت بەمیتۆدێکی ئیشکردن، بەڵام ناشبێت خۆی تێدا ون کات.

لە ڕووی پلان و هەڵبژاردنی ئەکتەرەکانەوە (ئەرسەلان دەروێش) هوشیارییەکی فراوانی هەبووە، هەر ئەمەش وای کردبوو بتوانێت بەشێوازێکی ڕێکخراو جوولە و کۆتەڵەی شانۆییەکە بۆ چەند یەکەیەکی گونجاو دابەش بکات، پاشان لە ڕووی سینۆگرافیا و جلوبەرگەوە توانیبووی تا ڕادەیەکی باش تەوزیفی ئەو شوێن و کاتە بکات کە دەقەکە پێویستی پێی بوو، بۆیە لێرەوە ئەرسەلان دەروێش وەک دەرهێنەر، دەسەڵاتی بەیان دەکرێت و دەتوانێت لەسەر تەختەی شانۆ ئامادەیی خۆی ڕاگەیەنێتەوە چ بۆ بینەران و چ بۆ

ئەو ئەکتەرانەی کە ڕۆڵی کارەکتەرەکان دەبینن. ئاسان نییە زیاد لە (٢٠) ئەکتەر بخەینە سەر تەختەی شانۆ و لە کەرنەڤاڵێکدا ڕۆڵ ببینن، بێگومان ئەمان ڕێکخستن و پەیوەست بوونیان پێویستە، هەر بۆیە دەرهێنەر لەسەر هێمای وێنە دەقییەکان ئیشێکی زۆری کردبوو، بۆیە دەبینین لەم نمایشەدا لەگەڵ ئەوەی ئیشێکی ئاهەنگسازی بوو، بەڵام تەشکیلە و وێنەی هونەریی جوان بەدی دەکران کە بەهۆی پێکهاتەی جەستەی ئەکتەرەکانەوە لەسەر تەختەی شانۆ دروست دەکران.

زۆرجاریش پشوویەکی کەمیان دەدایە بینەران و ئەگەر ئەکتەرێک ڕۆڵەکەی تەواو بووایە، لەولاوە دادەنیشت و دەبوو بەبەشێک لە بینەران و تەواوکەری شێوە گشتییەکە.

دیسانەوە هەڵبژاردنی چۆنیەتی جلوبەرگ و شێوازی ئەو جلوبەرگە، دەرهێنەر وریاییەکی زۆری هەبوو من هەرگیز لەو باوەڕەدا نیم کە جلوبەرگ بوون و نەبوونی شانۆی کوردی بسەلمێنێ، بەڵام بۆ خۆی شێوازی جلوبەرگی ئەو ئەکتەرانە ئەگەر تاک تاک وەرمان گرتنایە، دەمانتوانی هەریەکەیان بۆ خۆی پێگە مێژووییەکەی خۆی دەستنیشان کەین، ئەمەش دیسانەوە دەچووەوە چوارچێوەی ئەو هێڵە گشتییەی کە دەرهێنەر ویستبووی ئیشی لەسەر بکات. هەرچەند هەندێک لە ڕۆژی دانیشتنە ڕەخنەیەکەدا پێیان وابوو، دەرهێنەر ویستبووی هەنگاوبنێت بۆ نزیکبوونەوە لە میتۆدی شانۆکاری گەورەی ئەڵمانی برتۆڵد برێخت، ئەویش بەبیانووی شکاندنی دیواری چوارەم و گفتوگۆی نێوان ئەکتەر و بینەران کە ئەمڕۆ چەنی مانگە و مانگی چەندە و؟ ساڵی چەندە؟ بەڵام ئەم قسەیە و ئەو ئیشکردنە تەواو دوورە لە ئیشکردن بەمیتۆدی برێخت هەر بەوە نابێت تۆ پرسیار و وەڵام لەگەڵ بینەراندا بکەی، بەڵکو ئەرسەلان دەروێش وەک وتمان ویستبووی تەواوکەری ئەو شێوە ئیشکردنە بێت کە چەند ساڵێکە مامۆستا سالار ئیشی لەسەر دەکات، کە پێویستە ڕەخنەگر و خوێنەری نمایش ڕۆڵیان لە کەشفکردنی ئەمانەدا هەبێت.

خوێندنەوە بەتەنیا ئیشی ئەوە نییە لایەنە پۆزەتیڤ و نێگەتیڤەکانی نمایش دەرخات، لەوانەیە ئەمە کلاسیکیترین پێناسە بێت بۆ ئەرکی ڕەخنە!!

چونکە ڕەخنەگر دەتوانێت سەرتاپای (دەق، نمایش، کارێکتەرەکان، گوتاری دەرهێنەر) هەڵتەکێنێتەوە و هێما و ئاماژەکانی بخوێنێتەوە...

ڕۆژی (١١/٧/٢٠٠١) کاک دانا عەلی سەعید خوێندنەوەی بۆ ئەم نمایشە کرد، جگە لە هەندێک شتی زۆر سادە، نەڕۆیشتە قوڵاییەکانی گوتاری نمایش و گوتاری دەرهێنەر،

جگە لە هەندێک باسی کورتی ئیشەکانی مامۆستا سالار لە هیچی دی نەدوا، لەگەڵ ئەوەی کاک دانا عەلی سەعید یەکێکە لە دیارترین دەرهێنەرەکانی بزووتنەوەی شانۆی کوردی کە ناکرێت پێگەی لەسەر ئەم بزووتنەوەی نەبینین بەتایبەتی لە دوای دەرهێنانی شانۆی «دادگا و شێر عەلی»، هەرچەند خۆشی سەرەتای خوێندنەوەکەی ئەوەی باسی کرد کە ئەم وەرەقە ڕەخنەییەی بەماوەی دوو ڕۆژ لە سلێمانی نووسیوە، بەڵام دەکرا شتی زیاتری بنووسیایە، چونکە نووسینەکەی مامۆستا ئەحمەد سالار و دەرهێنانەکەی کاک (ئەرسەلان دەروێش)یش قسە دەخوازێت.

(٥)

نواندن پێگەیەکی تەواو فراوانی لە کاری شانۆ داگیر کردووە، ئەگەر سەیری میتۆدی زۆربەی بیریارە شانۆییەکان بکەین، دەبینین نواندن چەق و سەنتەری شانۆکەیانە، ئەکتەریش ئەو کائینەیە کە بەرجەستەکردنی نواندن ئەنجام دەدات. کاری شانۆیی بێ نواندن خورافەیە و نەمان بینیوە و نابێت کارێکی شانۆیی سەرکەوتوو بێت و نواندنی تێدا نەبووبێت، ئەو شانۆییانەی کە بەشانۆیی ئاهەنگسازی و بەشانۆی فرە ئەکتەر ناودەبرێت. توانای ئەکتەر و نواندن تەواو قورستر و بەهێزتر دەبێت، چونکە دەرهێنەر زیاتر پشت بەئەکتەر دەبەستێت بۆ بەرجەستەکردنی وێنەکانی یادەوەری.

لە کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف-دا ئەرسەلان دەروێش لەگەڵ ستافێکدا ئیشی کردبوو کە هەموویان لەخۆیەوە نزیک بوون، ئەمەش وای کردبوو توانست و بەهرەی ئەکتەرەکان بەتەواوەتی بناسێت و بەپێی توانا خۆیان ڕۆڵیان بۆ دابنێت.

مامۆستا سالار ماوەی دە ساڵ زیاتر بوو سەر تەختەی شانۆی نەبینیبوو ئەو ڕۆڵەی کە زۆر زۆر سەرسامی کردووم ڕۆڵی (دکتۆر ستوکمان) بوو لە شانۆی (دوژمنی گەل)ی (هنریک ئەیسن)دا دوای ئەوە شانۆی کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف کە دیسانەوە سالار لەسەر تەختەی شانۆ، سەلماندییەوە کە لەگەڵ ئەوەی پیربووە، بەڵام هێشتا لەسەر تەختەی شانۆ گەنجە و هەرگیز پیر نابێت.

بەتایبەتی بەو جەستە سووک و ئەسفەنج ئاسایەی کە دەتوت ئەکتەرێکی وریای (١٥ ساڵەیە) دیسانەوە ئەمە مژدەی ئەوەمان دەداتێ کە هەرگیز تەمەن ناتوانێت پۆلێنی داهێنان و بەهرەی هونەری بکات، وەک ئەمڕۆ هەندێک پۆلێن بەتەمەن و بەقژ سپی بوون دەکەن!

جگە لەو دەنگە بەهێزەی کە دەتوانم بڵێم زۆر کەمن ئەو ئەکتەرانەی دەتوانن بەو شێوازە یاری بەزمان و بەدەنگ و بەجەستەیانەوە بکەن، کەواتە مامۆستا سالار نەتەمەن و نەژیان و نەکاری ئیداری نەیانتوانیوە نواندنی پێ تەڵاق بدەن، لەبیرمان نەچێت سالار لەگەڵ ئەوەی دەرهێنەر و نووسەرێکی باڵایە، ئەکتەرێکی وریا و بزێوی شانۆشە.

(نیاز لەتیف و ڕووبار ئەحمەد) وەک ژن و مێردێکی شانۆکار، هەمیشە بەنووسین و نواندن لە شانۆدا ئامادەییان هەبووە، ڕووبار خاوەنی جەستەیەکی تەواو شانۆییە و بەو سەمایە سەلماندی گوڵخونچەی کوردە، توانی بەئێمە بڵێت کیژە کوردێک هەیە گەر بواری بۆ بڕەخسێت دەتوانێت بەهۆی جەستەوە دنیایەک هێما و مانا بەژیان و بەدەرەوە ببەخشێت، نیاز لەتیف-یش وەک ئەکتەرێکی بزێو و بەجوولە لەناو ئەم نمایشەدا ون نەبوو، بەڵکو بەردەوام دەی وت لەسەر تەختەی شانۆی پیاوێک ئامادەیە ناوی نیاز لەتیف-ە. ئیسماعیل قادر لە ڕۆڵی ئەحمەد موختاردا توانیبووی گەمەیەکی باش لەتەک کارەکتەرەکەیدا بکات، هەرچەند لە هەندێک حاڵەتدا ئەگەر هاوکاریی ئەکتەرەکانی تر نەبووایە هەستت بەڕاڕایی لای ئەم ئەکتەرە دەکرد، عەباس ژاژڵەیی و قادر مستەفا-ش هێندەی پێویستی دەرهێنەری دەقەکە توانیبوویان خۆیان لەگەڵ کەشی گشتی بگونجێنن، ئەکتەرەکانیش یەک تەواوکەری یەک بوون بۆ تەواوکەری ئەم خەونە باڵایەی ناو کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف بوون، بەڵام بەدەر لەم قسانە لە کەشی گشتیی نمایشدا هەموو ئەکتەرەکان قەلەقیان پێوە دیاربوو. من خۆم هەردوو نمایشەکەم بینی، هەردوو ڕۆژەکە ئەکتەرەکان جارجارە دیالۆگیان لەبیردەچووەوە، بێگومان ئەمەش بۆ خۆی لەناو چوارچێوەی پرۆسەی شانۆییدا، دەبێتە بۆشاییەکی گەورەی گەڵاڵەکردنی نمایشێکی سەرکەوتوو.

(٦)

قسەکردنی جیاواز لە سلێمانی و هەولێر لەسەر ئەم نمایشە مانای بەجێهێڵانی شتێکە لە یادەوەریی بینەردا، ئەمەش لە کۆنەوە تا ئێستا پەیامی شانۆ بووە. ئەو گفتوگۆ چڕوپڕەی لە دانیشتنەکەی کاک دانا و ڕۆژی هەڵسەنگاندنەکەدا مانای ئەوە بوو نمایشی جددی جێگەی لەسەر وەستان و دیالۆگە، زۆربەی ئەو کەسانەش لە دانیشتنە ڕەخنەییەکەدا بوون جیاواز قسەیان دەکرد و هەریەکە لە ڕەهەندی تایبەتییەوە لەم نمایشەی دەڕوانی جیاوازیش لە ڕوئیا و بۆچووندا گەورەترین پەیامی هونەرە، بۆیە دەکرێت

ئێمە هەریەکەمان بۆچوون و ڕوئیای جیاوازمان بۆ ژیان و بۆ دنیا هەبێت، ئەم جیاوازییەش بگوازینەوە بۆ ناو هونەر و شانۆ پەیامێکی مرۆڤایەتییە لە ڕوویەکی ترەوە ئەو گەرموگوڕییە گەورەیەی لەنێوان هونەرمەنداندا هەبوو مانای بوونی خۆشەویستییە دوور لە تێڕوانینی حزبی و ئایدیۆلۆژی کە دەکرێت بەم جیاوازییانەوە ماڵە گەورەکەی هونەر ئاوەدانتر بکەینەوە جگە لەمەش ڕیکلام و بانگەشەیەکی فراوان لە هەموو دەزگا (T.V) و ڕادیۆکانی سلێمانی مانای خۆشەویستی و بەوەفایی نێوان هونەرمەندان دەبێت، ئیدی سەندیکای هونەرمەندان و یەکێتی هونەرمەندان، ستراتیژ و تەکنیکی ئیشکردنیان لەسەر ئەساسی ئەم تێڕوانینە داڕێژن، چونکە دەتوانن ئەو خۆشەویستییە گەورەی بینەران بەدەست بێنن، دەبێت ئیدی چۆن ئاڵوگۆڕی سیاسی لەنێوان سیاسەتکارانماندا هەیە لەنێوان هونەرمەندانیشدا هەبێت.

ئەوسا دەتوانین دنیایەکی هونەری دروستکەین لە ڕوئیا و لە بۆچوون و لە هونەری جیاواز، هەریەکەشیان چێژ و ئیستاتیکای جیاواز ببەخشێت...

شانۆگەری ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ
سەرەتای شانۆیەکی ڕەسەن و هاوچەرخی کوردە

محەمەد نزار

لەگەڵ کۆتایی هاتنی کەرنەڤاڵە شانۆییییەکەی هەردوو هونەرمەند ئەحمەد سالار، ئەرسەلان دەروێش، ویستم هەروەک بەرهەمە شانۆییییەکانی دیکەی کە دیبووم بۆ شەوی هەمان ڕۆژ لەسەری بنووسم، بەڵام سەیرەکە لەوەدابوو کە هەرچەندەم دەنووسی پاشان لێی پەشیمان دەبوومەوە و سەرلەنوێ دەکەوتمەوە نووسین، هەڵبەتە ئەو دووبارەبوونەوەی نووسینەش پتر بەو ئاڕاستە نوێیەی مامۆستا ئەحمەد سالار و ئەو شێوازە نائاساییییەی دەرهێنانەکەی هونەرمەند ئەرسەلان دەروێشەوە بەسترابووەوە، چونکە لەنێوان کەڵە شانۆکارێکی وەک مامۆستا ئەحمەد سالار کە نەک تەنیا شوێن دەست و پەنجەکانی لەسەر شانۆی کوردی دیارە، بەڵکو بەبێ سێ و دوو بۆتە یەکێک لە ستوونە بنەڕەتییە سەرەکییەکانی شانۆی کوردی، تا ئەو ڕادەی کە بۆتە هێمایەکی ئاوێتە بوو لەگەڵ قۆناغە جیاوازەکانی شانۆی کوردیدا، چونکە مامۆستا سالار لەگەڵ قۆناغە جیاوازەکانی شانۆی کوردی، هاوچەرخییەکی بەردەوامی هەبووە بەبەرهەمە بەپێزەکانی و خاوەن ئەزموونێکی دوور و درێژە کە ڕاستەوخۆ بۆتە بەشێکی بنەڕەتی مێژووی شانۆی کوردی و لەنێوان هونەرمەندێکی لاوی بەتوانای وەک ئەرسەلان دەروێش کە گرفتی بەجەماوەرکردنی شانۆی کوردی کردۆتە ئەرکێکی سەرەکی و بەجۆرێکی ماندوو نەناسانە دەخوازێت ڕواڵەت و ناوەڕۆکێکی ڕەسەن و بەپێزی کوردەواری بەشانۆکەی ببەخشێت، زانیم کە نووسین لەنێوان ئەو دوو هێڵە شانۆییییەدا کارێکی ئەوەندە ئاسان نییە و پێویستی بەتێڕامانێکی قووڵ هەیە، چونکە (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) دوو قۆناغی شانۆیی گرتۆتە خۆی کە لە مامۆستای گەورەمان ئەحمەد سالار و برای بەتوانا و چالاکمان هونەرمەند ئەرسەلاندا بەرجەستە دەبن، سەرباری ئەوەی کە مامۆستا سالار و کاکە ئەرسەلان مەسەلەی هێنانە ئارای شانۆیەکی کوردی ڕەسەن و هاوچەرخییان کردۆتە ئەرکێکی پیرۆزی سەرشانیان و بەردەوام و بێ وچان هەوڵی بۆ دەدەن، هەر ئەمەش وامان لێ دەکات کە زێتر سەرنج و هەڵوەستە بکەین لەبەردەم ئەم بەرهەمەی کە ئەو دوو هونەرمەندەی کۆکردۆتەوە.

هەرچەندە کۆبوونەوەی ئەم دوو هونەرمەندە بۆ یەکەم جار و دواجار نییە، بەڵام ئەوەی کە

وامان لێ دەکات هەست بەجیاوازتری لە (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف)ی لە قەڵەم بدەین، ئەوەیە کە پێگەیین و ڕەسیوی ڕەهەندە جۆراوجۆرەکانی «ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ» بەئاشکرا هەستی پێ دەکرا، کاتێکیش کە نووسەرێکی شانۆیی بەئەوپەڕی توانا و دڵنیایی و باوەڕ بەخۆبوونەوە کارێکی درامی دەنووسێت و ئەزموونێکی دوورودرێژی خۆی لە میانەیدا بەوردبینانە و لێهاتووانە بەرجەستە دەکات و دەیداتە هونەرمەندێکی بەئەمەک و چالاکی وەکو ئەرسەلان دەروێش (کە قوتابییەکی گوێڕایەڵ و ڕەسەنی شانۆی سالارە) ئەوا پێویستە لەسەرمان لە هەردوو لایەنی هاوکێشە شانۆییییەکە، واتا ئەحمەد سالار و ئەرسەلان دەروێش بەوردی بکۆڵینەوە، لەبەرئەوەی کە دەیانەوێت (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) بکەنە سەرەتای ئەزموونێکی تازە لە شانۆی کوردیدا و هەموو بنەما ڕەسەنەکانی کوردەواری تێدا بنوێنن.

ئەحمەد سالار: خەونەکەی بوو بەڕاستی

شانۆنامەی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) کە مامۆستا ئەحمەد سالار بەشێوازێکی ئاهەنگسازی لە دیوەخانێکی کوردەواریدا لە ڕێگای دەستەیەک لە ئاهەنگ گێڕانەوە دەگێڕدرێتەوە، هەوڵێکی جیددی مامۆستای گەورەمانە لە ڕێگای هێنانەدی ئەو خەونە بەردەوامەی بەو جۆرە شانۆییییەوە، ئەوەیشی کە پتر سەرنجی ڕاکێشاین، ئەو بەکارهێنان و کەڵک وەرگرتنە (کوردانە) بوو لە نامۆبوونەکەی برێخت، چونکە لە دوای ئەزموونە بەپێزەکانی قاسم محەمەد و ئیبراهیم جەلال و عەونی کەڕومی سەبارەت بەتەوزیف کردنی شێوازی نامۆبوونی برێخت لە بەرهەمە جیاوازەکانیاندا و هەوڵدانیان بۆ داهێنان و گۆڕین و هەموارکردن لە هەر گۆشەیەکەوە بۆیان لوێت، ئەمە بۆ یەکەمین جارە دەبینرێت کە شانۆکارێکی کورد زۆر بە (وەستایانە) لە شانۆ داستانییەکەی برێختدا قووڵ بووبێتەوە و تێڕوانینە درامییەکانی بەجوانی بکوردێنێ. لە ڕاستیشدا ئەگەر لە دیمەنە جیاوازەکانی بەرهەمەکەی مامۆستا سالار وردبینەوە، دەبینین کە نامۆبوونەکەی بەجۆرێک بەکارهێناوە کە لە زۆر کاتدا (بەتایبەتی لە ڕێگای شێوازی سەرکەوتووی دەرهێنانەکەی ئەرسەلان دەروێشەوە)... وەک مونتاژکردنێکی پسپۆڕانە دەهاتە بەرچاو، هەڵبەتە ئەگەر لە ڕەهەندی نامۆبوون لە شانۆنامەکانی برێختدا وردبینەوە، بەتایبەتی لە (سێ خواوەندەکەی زیچوان)(١) و (بازنەی تەباشیری قەوقازی) و بۆنتیلا و پیاوەکەی ماتی)، دەبینین کە مەسەلەی نامۆبوون لەلای برێخت بریتییە لە بەرجەستەکردنی یاسا جیاوازەکانی

دیالەکتێکی ماددی، وەک کار و کاردانەوە و گۆڕانی چەندی بۆچوونی... تاد، کاتێکیش کەسێ خواوەندەکە لە شاری زیچوان لەگەڵ شانتی سۆزانیدا دەدوێن و ڕەهەندە مرۆییە ڕاستەقینەکانی مەسەلەکەیان بۆ دەسەلمێندرێت، دەبینین برێخت ئاوێتەکردنێکی لەنێوان ئەفسانەی (سێ خواوەندەکە) و لەنێوان واقیعدا (شانتی و دەوروبەرەکەی) ئەنجام دەدا و لە میانەی یاسای یەکێتی دژەکان (قانون وحده الاضداد)ی دیالکتیکییەوە دیمەنە بازنییەکانی شانۆنامەکەی داڕشتووە، بەڵام دەشبێت چەند لایەنێکی گرنگی دیکەی شانۆ داستانییەکەی برێخت ڕەچاو بکەین، لەوانەش فراوان بوونی ڕەهەندەکانی نامۆبوون، واتە نامۆبوون تەنیا بەشێوازی نووسینی دەقە داستانییەکەوە نەبەستراوەتەوە، بەڵکو ئەو لایەنە دەترازێنێت بۆ شێوازەکانی دەرهێنان و نواندنیش. مامۆستا سالار هەروەکو لە شێوازی نووسینی شانۆنامەکەیدا دەردەکەوێت، کاریگەرییەکی یەکجار گەورەی برێخت و شانۆ داستانییەکەی بەسەرەوەیە، بەڵام ئەوەی کە دەبێت لە هەمان کاتدا بەوردی تێبینی بکەین، ئەوەیە کە سۆفی شانۆی کوردی ئەو کاریگەرییەی بەهەمان تێڕوانین و مامەڵەکردنە باوەکەی ناوەندە شانۆیییە عێراقی و عارەبی و کوردی لای خۆمان نیشان نەدا، بەڵکو مامۆستا سالار ویستی لەمیانەی شێواز و تێڕوانینێکی تازەی جیاواز لەوانەی کە ئاماژەمان پێیان دا، ئەو کاریگەرییە بەرجەستە بکات، ئەوەشی لە شانۆگەرییە ئاهەنگسازییەکەی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)، مامۆستا هەوڵی بێ وچانی بۆی داوە، هەر لەبەر هەمان شێوازی برێخت جۆرە ئاوێتەکردنێکی لەنێوان ئەفسانە و واقیعدا کردووە، ئەوا لە هەمان ساتدا پێویستە ئاماژە بەوە بدەین کە ئەفسانەکەی مامۆستا ئەحمەد سالار دوو ڕەهەندی هاوتەریبی یەکتری لەخۆ گرتبوو:

یەکەمیان: خەوزڕانی شارێک و بەهۆی ئەوەش خەون نەمان و شێواندنی لێکدانەوەکان.

دووەمیان: لە دوای ئەو هەوڵە هەرەوەزییە بەردەوامەی ڕاکێشانی ئەو ماسییەی کە بووە بەتۆڕی کامەرانەوە، کەچی سەرئەنجام ئەو ماسییە لەناکاو دەبێتە کورگ.

هەڵبەتە ئەگەر هەوڵی دۆزینەوەی پێوەندی لەنێوان ڕەهەندی یەکەم و ڕەهەندی دووەمدا بدەین، ئەو کاتە واتا واقیعییە پڕ لە مەبەستەکەی سالار لە بەرکارهێنانی ئەفسانەدا ئاشکرا دەبێت، چونکە شانۆکاری کۆڵنەدەر ئەحمەد سالار گۆڕانی ماسییەکە بۆ گورگ، بەئەنجامێکی حەتمی خەوزڕانەکە دانابوو، یان بەواتایەکی دیکە هێڵە درامییەکانی ڕووداوە جیاوازەکانی ئەو شانۆنامەیە لە بوونی ماسی بەگورگدا، گەیشتە لووتکە، بەڵام

ئەوەی کە جێگای تێڕامانە مامۆستا سالار خەوزڕای بەردەوام (کە دیاردەیەکی فسیولۆژی تایبەت بەخودی ئادەمیزادە) و ئەو ئاکامە نەگەتیڤانەی کە لێی دەکەونەوە (خەون نەمان، شێواندنی لێکدان و پێوەرەکان) بەپاساوێکی درامی قەناعەت پێکار داناوە بۆ ئەفسانەی گۆڕینی ماسی بوو بەگورگ، هەرچەندە دەشکرێت لە گۆشەیەکی دیکەوە ئەو گۆڕانە بخوێندرێتەوە، چونکە شێواندنی پێوەرە ئاساییەکانی ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤ بەهۆی تێکچوونی هاوسەنگی پێوەندییە ئاساییەکانی نێوان خەڵکی شارەکە و دەسەڵاتەوە هاتۆتە ئاراوە و دەرئەنجامی گشتی ئەم شێواندن و تێکچوونە، ئاڕاستە ئاساییەکان (سروشتییەکان) بەرەو ئاڕاستە نائاساییەکان (ئەفسانە) دەبات، واتە ئەو گورگەی کە هاتە ئاراوە ئاکامێکی لۆژیکی تەداعی بوونی هۆ و هۆکارە دووبارەبووەکان بوو. مامۆستا سالار پێی وایە لە چاوەڕوانی نەگەتیڤانەی خەڵکی شارەکە لە بەرامبەر پەرەسەندنی ڕووداوەکاندا، هۆکاری سەرەکی خولقاندنی گورگ و دێو و درنجە، هەر ئەم مامەڵەکردنە تازەیە لەگەڵ بابەتی ئەفسانەدا، ئەو ڕاستییە دەخاتە ڕوو کە خەمخۆری دێرینی شانۆی کوردی ویستوویەتی تیڕوانین و مامەڵەیەکی فیکری تازە لەگەڵ ئەفسانەدا بێنێتە ئاراوە و بەوەش تایبەتمەندی تێڕوانینی (سالاری) دیاری دەکات و لە تێڕوانینی کەسانی وەکو برێخت و قاسم محەمەد و هی دیکەش خۆی جیا دەکاتەوە، چونکە ئەفسانە لە سەرەتادا لای ئەوانە هەبووە و پاشان تەوزیف کراوە. بۆ نموونە سێ خواوەندەکەی زیچوانی برێخت هەر لە سەرەتای شانۆگەرییەکەدا دێنە ئاراوە و بەشداری لە پێکهاتن و داڕشتنی ڕووداوەکان دەکەن، بەڵام (ئەو ماسییەی بوو بەگورگ) لە دوای تەداعی بوونی کۆمەڵێک ڕووداوی جیاوازەوە هاتە ئاراوە، بەمەش مامۆستا ئەحمەد سالار تەوزیفێکی یەکجار واقیعییانەتری ئەفسانە لە کاری درامیدا دەکات و بەوپێیەش تایبەتمەندی و سەربەخۆ بوونی بیروبۆچوونی لەو ڕووەوە ڕادەگەیەنێت سەرباری ئەوەی ئەگەر لە شێوازی نووسینی شانۆگەرییەکە وردبینەوە، دەبینین مامۆستا ئەحمەد سالار توانیویەتی بەجۆرێکی پسپۆڕانە لە شانۆی داستانی برێختدا، مەرجەکانی داڕشتنی شانۆی داستانی بەجوانی ڕەچاو بکات، ئەمەش لە چەند خاڵێکی گرنگدا ڕەنگیان داوە کە دەتوانین لەمانەی خوارەوەدا گەڵاڵەیان بکەینەوە:

١- بنیاتنانی کەسایەتی شانۆنامەکە نەک تەنیا بەپێی تێڕوانینی خودی برێخت، بەڵکو بەجۆرە ئیزافەکردنێک کە هەندێک جار لە داهێنانەوە نزیک دەبووەوە. بۆ نموونە ئەگەر سەرنج لە کەسایەتی پاشا و وەزیرەکەی و دادوەر بدەین کە نوێنەرایەتی هێڵی

نەگەتیڤی کارە درامیەکە دەکەن، دەبینین کە مامۆستا ئەحمەد سالار بەجۆرێکی گاڵتەجارِ و لەرزۆک و بێ بنەما بەرجەستەی کردوون و لە زۆر کاتیشدا جۆرە زێدەڕۆییەک لەو بەرجەستەیی کردنەدا بەدی دەکرا (تەنانەت هەندێک پێیان وابوو زێدەڕۆییەکی بێهودە بووە)، بەڵام لەڕاستیشدا شانۆی داستانی بۆ بنیاتنانی کەسایەتییەکان (بەتایبەتی لایەنی خراپ و نەگەتیڤ) پشت بەو شێوازە دەبەستێتەوە، پێشمان وایە مامۆستا سالار لەو زێدەڕۆییەدا دەیویست پەیامێک بەجەماوەر بگەیەنێت، سەبارەت بەبچووکی و بێ بەهایی دەسەڵاتی نارەوا لەبەردەم ئیرادەی خەڵکیدا، بەتایبەتی لە خستنەڕووی ورەی دارِماوی پاشا و وەزیرەکەی و لاوازبوون و نیگەران بوونی بەردەوامیان لەبەردەم ڕووداوەکاندا.

٢- لەکاتێکدا کە مامۆستا سالار جوولەی هێڵی پاشا - وەزیر - دادوەری بەجۆرێکی تاکڕەوی کە لە واقیع دابڕاوە، نیشان دەدا، زۆر بەوردی و بەپەرۆشەوە جەختی لەسەر جوولەی دەستەجەمی هێڵە پۆزەتیڤەکەی شانۆنامەکەی دەکرد.

٣- لە زۆربەی شانۆنامە داستانییەکان، کەسایەتی حیکاتخوان بەدی دەکرێت و هەمیشە وەک نمایندەیەکی کۆمەڵ یان ویژدانی مرۆیی یان شایەدێک قسە دەکات یان ڕاستییەکان دەگێڕێتەوە، بەڵام ئەوەی کە لە حیکایەتخوانەکەی ئەحمەد سالاردا بەدیمان کرد، جۆرێکی جیاوازبوو لەوانەی کە دیاریمان کردن، چونکە لە هەندێ دیمەنی گرنگ و چارەنووسسازی شانۆگەرییەکەدا، ئاهەنگگێڕان نەک تەنیا قسەیان بەحیکاتخوان دەبڕی و بواریان پێنەدەدا کە ڕێچکەی ڕووداوەکان بەو جۆرە بڕوات کە ئەو دەیخوازێت، بەڵکو لە هەمان کاتیشدا دەیانویست ئاڕاستەی ڕووداوەکان لەلای خودی کۆمەڵ و بینەرانەوە دوابڕیاری لەسەر بدرێت، ئەمەش دەتوانین بەخاڵێکی داهێنان بۆ مامۆستای گەورەمان دابنێین.

٤- کەسایەتی سەرەکی هێڵی پۆزەتیڤی شانۆگەرییەکە، کە کامەرانی ماسیگر بوو، مامۆستا ئەحمەد سالار ڕەچاوی دوو ڕەهەندی گرنگی تێداکردبوو:

أ- لە کارە گرنگ و چارەنووسسازەکاندا دەبووە یەکێک لە خەڵکی و تایبەتمەندییە خودییەکانی لە دەست دەدا. بۆ نموونە لە کاری تۆڕی ماسی ڕاکێشانەکەدا کە لە خودی خۆیدا دیمەنێکی ڕەمزی پڕ لە واتا و پەندی جیاواز بوو، کامەران بووە یەکێک لەو کەسانەی کە ئەو تۆڕە ڕادەکێشن و بەمەش دەیویست ڕەهەندی نائاسایی یان بەوشەیەکی

ڕوونتر (سوپرمان)ی لە کەسایەتی سەرەکی لەو جۆرە حاڵەتە گرنگانەدا وەربگرێتەوە و ڕاستی و بنچینە ئاسایی و سروشتییەکەی مەسەلەکە ئاشکرا بکات.

ب- کامەران کەسایەتی یەکجار ئاسایی بوو، واتە هیچ جۆرە ڕەهەندێکی نائاسایی یان دەستکردی تێدا نەبوو، بەم پێیەش سالار دەیەوێت سەرنجمان بەلای حاڵەتە گشتییەکەی خەڵکدا ڕابکێشێت، بەڵام ئەوەی کە لە هەموو ئەمانەش گرنگتر و جێگای تێڕامانە، ئەوەیە کە مامۆستا سالار لەو دەقەیدا و لەناوجەرگەی دیوەخانێکی ڕەسەنی کوردەواریدا، بەشێوازێکی پڕ لە واتای واقیعی ئەمڕۆی کوردستان دەخاتە بەر لێپرسینەوە و بانگەشەیەکی یەکجار ڕاشکاوانە دەکات کە هەموومان تا دەتوانین ئەم ئەزموونە بپارێزین و ڕێگا لەوە بگرین کە جارێکی دیکە پەنابەرینەوە بۆ (وەیس) کە شاخەکانی کوردستانە!

مامۆستا سالار توانی لەم بەرهەمەیدا بۆ هەموومان بسەلمێنێت کە ئەرکەکانی دیکەی، هەرگیز نەیانتوانیوە لە گەیاندنی پەیامە پیرۆزەکەی لەمیانەی شانۆی کوردییەوە ساردی بکەنەوە یان پەکی بخەن، سەرباری ئەوەی کە بەرهەمەکە ئیزافەیەکی تازەی پڕ لە ئومێد و شانازی بوو بۆ مێژووی شانۆی کوردی، چونکە لەم کارەیدا بەڕوونی سەلماندی کە ئاسۆی ئەقڵییەتی شانۆکاری کورد زۆر فراوانە و توانای ئیزافەکردن و داهێنانی لە ڕێبازە شانۆییە تازەکانیشدا هەیە.

ئەرسەلان دەروێش: من چیام

لەوانەیە کاک ئەرسەلان تۆزێک لێمان زویر بێت ئەگەر ڕێگە بەخۆمان بدەین کە پێی بڵێین کوڕە نەسرەوت و هاروهاجەکەی شانۆی کوردی! چونکە بەڕاستی سەلماندی کە گیانی یاخیبوون و چاوێکی نەترس و باوەڕێکی یەکجار لە ڕادەبەدەری بەخۆی هەیە، ئێمە لەگەڵ ئەوەی کە چاوەڕوانی شتی تازە و داهێنانمان لەم (کوڕە نەسرەوتە) چالاکە کردووە، بەڵام هەرگیز چاوەڕێی ئەوەمان نەدەکرد کە لە (گۆرانی تەنیایی)یەوە بازێکی لەم جۆرە بدات و هەموو پێشبینی و بۆچوونەکانمان بگۆڕێت، چونکە بەم ئەزموونەی دەرهێنانی شانۆگەری (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)، لاوە خوێن گەرمەکەی شانۆی کوردی توانی خۆی لە چوارچێوەی ئەو دەرهێنەرانەدا دەربکات کە تەنیا خەریکی ئیلتیزامێکی دەقاودەقن بەئەلفوبێی ئەم ڕێباز و ئەو قوتابخانە شانۆییە ئەرسەلان دەروێش لەم هەوڵە بوێر و گیانبازییەیدا، (گینۆس ناڤیۆس)ی(٢) شانۆی ڕۆمانی هێنایەوە یادمان، کاتێک کە کەوتە گیانی بنەماکانی شانۆی یۆنانی و بەدرێژایی ماوەیەکی زەمەنی دیاریکراو و

لەمیانەی چەندین بەرهەمەوە، توانی ڕواڵەت و بنەما یۆنانییەکە نەهێڵێ و بنەمایەکی سەرتاپا ڕۆمانی کرد بەبەردا، لەڕاستیشدا هەموو کارێکی تازە یان بەوشەیەکی ئاشکراتر، هەموو داهێنانێک پێویستی بەگیانێکی بوێرانە و چاوێکی نەترس هەیە، چونکە بەرەنگاربوونەوەی بنەما و چوارچێوە ئاساییەکان کارێکی ئەوەندە سادە و ساکار نییە و لەوانەشە ئاکامی یەکجار خراپی بەدواوە بێت، بەڵام دیارە ئەرسەلانەکەی کورد ئەوەندە خوێنی هاتۆتە قوڵییدان تا ئەو ڕادەیەی کە بێ سێ و دوو خۆی لە قەرەی ئەزموونێکی تازە و یەکجار جیاواز بدات، چونکە ئەگەر تەماشای شانۆ بازنەییەکەی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)مان بکردبایە، ئەوا بۆمان دەردەکەوت کە شانۆیەکی لەو جۆرەی لە شوێنێکی وا تەسکدا (هۆڵی دەزگای شەهید) و ئەو ژمارە گەورە ئاهەنگساز و ئاهەنگگێڕانەی کە لەو شانۆگەرییەدان و سەرباری دیکۆری پەرشوبڵاو، کارێکی ئەوەندە سادە و سانا نییە تا وەک شانۆ ئاساییەکانی دیکە کۆنترۆڵ بکرێت، بەڵام ئەرسەلان دەروێش توانای نائاسایی خۆی لەو بوارەدا بەجوانی بەرجەستە کرد، بەتایبەتی کاتێک توانی فیستیڤاڵێکی شانۆیی تازە و سەرنج ڕاکێش لە ناوەڕاستی دیوەخانێکی کوردەواری یەکجار قەشەنگدا پێشکەش بکات.

هەڵبەتە شێوازی جوولەی تاکەکان لەلایەکەوە و جوولە بەکۆمەڵەکان لەلایەکی دیکەوە، هەماهەنگییەکی بێ هاوتای نیشان دا کە لەڕاستیشدا بەتابلۆیەکی سەرتاپا بە ئیستێتیکییەت ڕازاوە دادەنرا. ئەرسەلان دەروێش هەروەک دیاربوو زۆر بەجوانی لە دەقە برێختییەکەی (پیری) شانۆی کوردی تێگەیشتبوو، هەر بۆیە لە گۆشەیەکی بوێرانەوە گیانێکی پراکتیکییانەی کردە بەر دەقی شێخی تەریقەتەکەیدا و بەئەوپەڕی باوەڕ بەخۆبوونەوە شان بەشانی یەکێک لە چیا مەزنەکانی شانۆی کوردی (کە مامۆستا ئەحمەد سالارە) وەستا.

ئەم بۆچوونەشمان ڕایەکی سەرپێیانە و ڕەمەکی نییە، بەڵکو لەسەر چەندین بنچینەی جیاواز تەنراوەتەوە کە بریتین لەم خاڵانەی خوارەوە:

١- هەروەک ئاماژەمان دا بەشێوازی نووسینی شانۆنامەکە کە سەرتاپا داستانی بوو، ئەرسەلان دەروێش پەرەی دا بەرەهەندە داستانییەکەی دەقەکە لە ڕووی دەرهێنانەوە، هەر بۆیە لە پێناو ئەو کارەشدا، لەنێوان دیمەنەکانی شانۆگەرییەکەدا پارچە مۆسیقا و گۆرانی جۆراوجۆری ئاخنیبوو، بەمەش توانی مەسەلەی نامۆبوون لە دەروازە

فراوانەکەوەی بخاتەڕوو، چونکە ئەو مۆسیقا و گۆرانییانە هیچ جۆرە پێوەندییەکیان بەڕووداوەکانەوە نەبوو (جگە لە سروودە بەکۆمەڵەکان و گۆرانی بابچینە سەر وەیس نەبێت) ئەمەش لەخۆیدا مەسەلەی پچڕاندنی تەرکیزی بینەری بۆ سەر ڕووداوەکانی شانۆگەرییەکەی جێبەجێ دەکرد.

٢- ئەرسەلان دەروێش کەڵکێکی ئەوتۆی لە دیکۆر و سینۆگرافیا و ڕووناکی دەنگ و مۆسیقا وەرگرت بۆ قووڵکردنەوەی ڕەهەندی داستانی شانۆگەرییەکە، بەتایبەتی ئەرسەلان لەکاتی نمایشکردنی دیمەنەکاندا پتر ڕووناکییەکی چڕ و تاریکتری بەکار دەهێنا، بەڵام لەکاتی گۆرانییەکاندا (کە ئیزافەیەکی خۆی بوو ڕووناکییەکی ئاسایی بەکار دەهێنا، هەڵبەتە بەلەبەرچاوگرتنی ڕەهەندی دەروونی تاریکی و ڕووناکی و کاردانەوەیان بۆ سەر بینەر، ئەوا ئەوکاتە لە ڕاستی گەیشتنی کاکە ئەرسەلان بەخودی نامۆبوونەکەی برێخت تێدەگەین، هەڵبەتە ئەگەر ئەوەش بڵێین کە نەخشەی دیکۆر و ڕووناکی لە ئەستۆی ئەرسەلان دەروێشدا بووە، ئەوا ئەوکاتە لە ئاستی ئەرک و ڕەنجی تێدەگەیشتین.

٣- ئەرسەلان دەروێش ویستی لەم ئەزموونە نوێیە گرنگەیدا وەک داهێنەرێک ڕۆڵ و تایبەتمەندی خۆی لە لایەنەکانی دیکەی جێبەجێکردنی بەرهەمەکە جودا بکاتەوە، کاتێک کە کاریگەرییەکی یەکجار دیاری خۆی نەک تەنیا لە دیکۆر و ڕووناکیدا بەجێ هێشتبوو، بەڵکو تەنانەت لە وردەکارییەکانی نواندنی تاکەکانەوە تاوەکو پرۆسەی هاوسەنگەکانی جوولە بەکۆمەڵەکانی لەژێر کۆنترۆڵی خۆیدا بوو. هەرچەندە زۆر لەوانەی کە لەگەڵ ئەرسەلاندا کار دەکەن گازندەی ئەوەی لێ دەکەن کە بوار بەکەسانی دیکە نادات خۆی لە هەموو شتێکدا (هەڵدەقورتێنێت)، لەڕاستیشدا دەرهێنان کە خوڵقاندن و بنیاتنانی کەرەستە خاوەکەی شانۆیە (دەقەکەش نوێیە)، پێویستی بەوە هەیە کە دەرهێنەر بەدوای هەموو درێژ دادڕینەکاندا بڕوات، چونکە ئەو نمایشە لەکۆتاییدا بەتێڕوانینی دەرهێنەر دادەنرێت، کاتێکیش کە ئەرسەلان دەروێش ئەم ڕاستییەی لە مێژەوە زانیوە، ئەوا گومان نییە لەوەدا کە زۆر بەپەرۆشەوە هەوڵ دەدات کە تێڕوانینەکەی دەرئەنجامی کارێکی تیۆری و پراکتیکی خودی خۆی بێت، هەر بۆیە لەم شانۆگەرییەشدا و لەمیانەی ئەو بەرجەستەکردنە دەقاودەقەی کارە درامییەکەی مامۆستا سالار و ئیزافانەی کە ئاماژەمان پێیان دا، کاک ئەرسەلان سەرکەوتوو بوو لە ڕاگەیاندنی تایبەتمەندی ئەو ئەرکەی کە پێی سپێردرابوو.

لەبەرچی شانۆی ئاهەنگسازی؟

لەوکاتەی کە هەموو دڵخۆش دەبین بەنمایشکردنی سەرکەوتووانەی شانۆگەرییەکی سێرڤانتس یان شکسپیر یان برێخت یان بیتەر برۆک، ئەوا نەک تەنیا دڵخۆشتر، بەڵکو شانازیش دەکەین کاتێک کە بەرهەمێکی شانۆیی نمایش بکرێت و تێڕوانینێک و مامەڵەیەکی کوردانەی لەگەڵدا ئەنجام درابێت و شتێکی تازە هاتبێتە ئاراوە کە زادەی هزری شانۆکاری کوردە.

شانۆی ئاهەنگسازی مامۆستا ئەحمەد سالار، هەوڵێکی یەکجار جددی و یەکلاخەرەوەیەتی لەپێناو ڕزگارکردنی شانۆکارانی کورد لە نمایشکردنی داهێنانی شانۆکارانی گەلانی دیکە، بەمەش دەیەوێت تایبەتمەندی شانۆی کوردی ڕابگەیەنێت، بەتایبەتی شانۆی ئاهەنگسازی سالار–ی ئەمجارە سەربووردەکانی لەناو دیوەخانێکی کوردەواریدا دەگێڕدرایەوە، بەهۆی ئەوەش کە ناوەڕۆکی شانۆگەرییەکە باسی لە گیروگرفتەکانی ئێستامان دەکرد، ئەوا دەتوانین بڵێین کە مامۆستا سالار ئەو دروشمە دێرینەی (لەپێناو شانۆییەکی کوردی ڕەسەن و هاوچەرخ)دا بەجوانی بەرجەستە کردووە، چونکە شێوە ڕەسەنە کوردەوارییەکە (دیوەخانەکە). ناوەڕۆکی بابەتی شانۆگەرییەکە کە پەیوەست بوو بەگیروگرفتەکانی ئێستای گەلی کوردەوە، هەردوو ڕەهەندی ڕەسەنایەتی و هاوچەرخییەتی لە شانۆگەرییەکەدا فەراهەم دەکات، ئەم هەنگاوە بوێرە بێ وێنەیەی مامۆستا سالار، جارێکی دیکە هەموو هیوا و خواستەکان زیندوو دەکاتەوە بۆ هێنانە ئارای ئەو شانۆ کوردییەی کە جێگای مەبەست و ئامانجمانە و لە هەمان کاتیشدا کۆتاییەک بەقۆناغی سستی و قەیرانی شانۆی کوردی دێنێت، چونکە کە دەڵێین قەیران یان سستی، بەواتای ئەوەیە کە داهێنان و چالاکییەکی ئەوتۆ لەئارادا نامێنن، بەڵام پێم وایە، بەرهەمێکی نائاسایی و سەرکەوتووی وەک (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) هەموو پێوەرە ئاساییەکانی ئەو شانۆییەی کە جاران هەمان بوو ترازاند و کۆمەڵێک چەمکی تازەی هێنایە کایەوە کە ئەرکی سەرشانی هەموو بەدواداچووانی شانۆی کوردییە کە بەوردی لێیان بکۆڵنەوە و بەلاپەڕەیەکی زێڕینی مێژووی شانۆی کوردی دابنێین، چونکە ئەمڕۆ بەدڵنیاییەوە باوەڕمان بەخۆمان هەیە ئەگەر شانۆکارانی وڵاتانی دیکەی جیهان سەرداممان بکەن، ئەوە شانۆیەکی کوردی تەنراو بەتایبەتمەندییەکانی ئەم گەل و خاکە دەبینن و ئەوکاتەش شانۆی کوردی لە حاڵەتی پاشکۆبوونی بێدەسەڵاتییەوە بۆ هاوتا و شان

بەشانی شانۆکانی دیکەی ناوچەکە و جیهان، بوونی خۆی دەسەلمێنێت. ئێمە پێمان وایە ئەم بەرهەمە ئەوەندە بایەخی تایبەتی خۆی هەیە کە ناکرێت وەک زۆر بەرهەمی ئاسایی دیکەی شانۆی کوردی بۆ، بڕواندرێت و لە هەمان کاتیشدا مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، چونکە لەم بەرهەمەدا بنەمای شانۆیی تازەی تێدایە، سەرباری گۆڕین و هەمواركردنی چەندین بنەمای شانۆیی ناسراوی ڕێبازێکی شانۆیی وەک داستانییەکەی برێخت.

ئاهەنگگێڕان: ئێمە کەرستە بنەڕەتییەکە بووین!

من ڕووی قسەم ناکەمە ڕۆڵی کامەران کە مامۆستای گەورەمان نواندی، چونکە ئەوەندە سەرکەوتوو بوو لە بەرجەستەکردنیدا تا ئەو ڕادەیەی کە دەتوانم بڵێم قەرزاریشی کردین! بەڵام زۆرمان پێ خۆش بوو کە ڕوو لە سێ ئاهەنگگێڕ بەتایبەتی بکەین کە عەبدولقادر مستەفا (پاشا) و ڕزگار سدیق (دادوەر) و جەلیل سەعید (وەزیر)ە، چونکە ئەم سێ ئەکتەرە توانییان کەسایەتی سێ لایەنی دەسەڵاتدار بەشێوازی برێختی گاڵتەجاڕ و ڕسوا بکەن. ئەکتەری ناودار و چالاک عەبدولقادر مستەفا بەهۆی ئەو منگنییەی زمان و تەتەڵەکردن لە هەندێ کاتدا، پاشای کردە مزەی پێکەنین و گاڵتە پێکردن، بەتایبەتی لەگەڵ ئەو ئاستە بەرزەی کە نیشانی دا لە نواندندا، ئەکتەری لاویش جەلیل سەعید توانی دیاردەی پاشکۆ بوون و ماستاو خاوکردنەوە بەجوانی بنوێنێت. لە ڕاستیشدا ئەوەی کە جێگای سەرنج بوو، پاشا چەند خاووخلیچک بوو، وەزیر ئەوەندە چوست و چالاک بوو، لەمەشدا ڕاستی پووچەڵ بوونی دەسەڵاتی نارەوا لە بەرزترین ئاستدا کە پاشایە دەردەکەوێت، چونکە پاشای جێبەجێکار وەزیرە کە ئەمیش خۆی کردۆتە سایەیەک لەژێر دیوارێکی وەهمیدا.

ئەکتەری بەتواناش ڕزگار سدیق توانی لاوازی و بێدەسەڵاتی گرنگترین بنەمای دەسەڵات نیشان بدات و لەمیانەی دەنگێکی لاواز و لەشێکی گرژبووەوە و ڕوخسارێکی بێ دەربڕینی مرۆییەوە، کەسایەتی ئەو دادوەرە گاڵتەجاڕەی نواند، بەڵام کە ئێمە ئەو بایەخە دەدەین بەو سێ کەسایەتییە واتای ئەوە دەگەیەنێت کە خاڵە حەمە (عەباس ژاژڵەیی) بەو هەموو ڕەنجەی کە دای لە نواندنی ڕۆڵەکەیدا لەوانی دیکە کەمتەرخەمتر نەبوو، بەڵکو بەپێچەوانەوە توانی بوونی خۆی لەنێو دیوەخانەکەی ئەحمەد سالار و ئەرسەلان دەروێشدا بسەلمێنێت. ئەوەی جێگای ستایش و ڕێزلێنانی تایبەتیشە خاتوو (کۆچەر نووری)یە کە ڕۆڵی (خەجاو)ی گێڕا و بەسەر توانا ئاساییەکانی خۆیدا

سەرکەوت و شان بەشانی کامەران بوونی خۆی سەلماند. شەهلا محەمەد (داپیرە) و نهایەت عوسمان (ئافرەت) هەردووکیان ڕۆڵی خۆیان بەباشی نواند. کاک سەردار شێخ سدیق، حیکاتخوانێکی باش بوو ئەگەر ئەرسەلان دەروێش بیویستبایە، بەڵام دیارە لەگەڵ ئەوەی کە بووە قوربانی بەرجەستەکردنی تێڕوانینی دەرهێنەر، تا ئەو ئاستەی کە پێویستە ئەرکی سەرشانی خۆی جێبەجێ کرد، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ئاستی لە شانۆگەرییەکەدا باش بوو...

پەراوێزەکان

(١) ئەو شانۆگەرییەی برێخت، ناوە ڕاستەقینەکەی (سێ خواوەندەکەی زیچوانە)، بەپێی وەرگێڕانی ڕاستەوخۆی لە زمانی ئەڵمانی بۆ سەر زمانی کوردی لەلایەن د. نامۆوە، بەڵام تا ئێستا چاپ نەکراوە.

(٢) تأريخ تئاتر جهان، اسكار -گ- براكت، جلد اول، تئاتر ڕومانی.

کۆتەڵەکەی ئەحمەد سالار لەناو ماچ بارانی عاشقانیدا

حەمید ڕێبوار (سلێمانی)

نامەوێ باسی پەیامە فێرکاری و ئاکارییەکانی شانۆ بکەم، یاخود بمەوێت ئەرکەکان و ئامانجەکانی دەستنیشان بکەم، کە بەڕۆحێکی زانستییانەوە دەیەوێت چێژێکی هونەری و عەقڵی بەدەست بهێنێت، بەقەد ئەوەی لێرەدا و لەم نمایشەی هونەرمەندی گەورە مامۆستا (ئەحمەد سالار) لەو دوو ڕۆژەی (٩-١٠/٧/٢٠٠١) خرایە بەر دیدی جەماوەری شاری سلێمانی پەیت بخەمە سەر دواندن و بەدوو هێنانی بینەرانە. بەڕاستی لەم ڕووەوە مامۆستا ئەحمەد لە نمایشەکەیدا سەرکەوتووانە ئامانجی خۆی پێکا و گۆڵی خۆی کرد. لەبەرئەوە دەڵێم ڕادەی ئامادەبوونی وەرگران و ئاستی هوشیارییان سەنگی مەحەکە و باشترین پێگەیەکی جەماوەریمان بۆ هونەری شانۆ پەیداکرد، بەتایبەتی لە شاری سلێمانی، بەڵام پاش ڕاپەڕین لە سەرەتای نەوەدەکانەوە لەجیاتی ئەوەی ئەو جەماوەرە فراوانەی شانۆ بپارێزین و زیاتر پەرەی پێ بدەین، کەچی بەپێچەوانەوە ئەو ئامادەبوونە ناوازەیەمان لە دەست دا. ڕاستە دوو چەشنە بینەر هەن دێنە ناو هۆڵی نمایشەکانی شانۆوە. جۆرێکیان بینەری سادە و ساکارن، تەنیا بەمەبەستی خۆشی و چێژ وەرگرتن هاتوچۆی شانۆ دەکەن. ئەمانە زیاتر ئامادەبوونیان لە نمایشە بازرگانییەکان دایە، لەو شانۆگەرییانەی هیچ مەبەستێکی هونەری و مەعنەوی بەدواوە نییە، جگە لە تەهریج و پێکەنینی بێ سوود و پارە نەبێت. جۆرەکەی دیکەیان لە بینەری هوشیار و ڕەخنەگر پێک هاتوون، ئەم جەماوەرەش جەماوەری دەستەبژێرن (جمهور النخبة)، دەیەوێت شت فێر بێت، لە کێشەکانی کۆمەڵ بگات، حاڵەتە مرۆییەکانی مەبەستە، لە هەمان کاتدا ڕەخنەش دەگرێت و ڕەهەندەکانی مەدلوول و فەزاکانی شانۆ شیتەڵ دەکاتەوە. ئەمەش لە شانۆگەرییە چوستەکاندا دەست دەکەوێت.

بۆیە دەتوانین (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) لە جۆری دووەمدا پۆلێن بکەین. جا وەکو دەڵێن ئەوەی نەخشی هێنا هەزاران جار پیرۆزی بێت گەرچی کاری شانۆییش بەری تەنیا عەقلێک نییە - هۆکارەکانی سەرکەوتنی ئەم شانۆگەرییە زۆرن، نامەوێ باسی هەموویان بکەم، چونکە زۆری دەوێ، بەڵام ئەوەی بەلای منەوە لە هەموویان گرنگتر و سەرنج ڕاکێش بووە، بەیەکگەیشتنی هەردوو کەسایەتی دەرهێنەر و ئەکتەر سەرەکی

شانۆگەرییەکە بوو. دەرهێنەر هونەرمەندی بەهرەدار (ئەرسەلان دەروێش) قوتابی دوێنێی پاڵەوانی سەرەکی مامۆستا (ئەحمەد سالار) مایەی دڵخۆشییە ئەو ڕۆحییەتە هەبێت لە نێوان مامۆستا و قوتابیدا. مامۆستا بەڕۆحێکی وەرزشکارانەوە گوێڕایەڵی ڕێنماییەکانی قوتابی دەرهێنەر بێت. بەڕاستی دوالیزمێکی هونەرییانەی قەشەنگیان پێک هێنا. هەر ڕۆحیەتی هاوکاری ئەو دوالیزمە بوو وای کرد نمایشەکە بەو ئەنجامە بگات و ئامێزی خۆشەویستی جەماوەریان بۆ بکرێتەوە دوا دیمەن لە دەرەوەی نمایشدا لە جوانترین وێنەدا، دیمەنی ئەمەک، وەفا بەدەست ماچکردنی مامۆستا لەلایەنی قوتابییەوە کۆتایی هات. دوالیزمی (دەرهێنەر ئەکتەر) بەسوود وەرگرتن لە ئەزموون و توانای ئەکتەرانی دی ئەم دەقە خۆماڵییەیان گەیاندە دۆخی پاگژبوون (التطهیر)، کە ئەرکێکی دی کاری شانۆییە بۆ حاڵەتێکی دەروونی، پێویستە هەر دەقێک و نمایشێکی شانۆیی پێی بگات.

ئەرستۆ بەو بارە دەروونییە دەڵێ (کاثرکیس) واتا: پاگژبوونەوەی دەروونی مرۆڤ لە گوناھ و خراپەکاریەکان دەرکەوتەی ئارەزووبازی ئەویش بەخستنەگەڕی دوو سۆزی سەرەکی (سۆزی بەزەیی و سۆزی ترس).

بۆیە بەدەستهێنانی دۆخێکی وەها لە ڕووداوێکی مێژووییدا وەکو شەهیدبوونی شاعیری جوانەمەرگ (ئەحمەد موختار جاف) لە هەرەتی لاویدا و لە بارودۆخێکی نادیاردا ماندووبوونێکی زۆری دەوێ و پێویستی بەکارێکی ژیرانە و چالاک هەیە، بەتایبەتی ئەگەر لەگەڵ ڕووداوەکانی سەردەمدا فۆرمەڵە بکرێت. (ئەحمەد سالار) دەیەوێت پێمان بڵێت ئەحمەد موختار هەرچەند شەست و ئەوەندە ساڵە بەجەستە نەماوە، بەڵام بەڕوح هەر لەناوماندایە... ئەحمەد موختار نامرێ... هەتا هەتایە هەر دەژی... هەر زیندووە و ڕۆژ لە دوای ڕۆژ نوێتر دەبێتەوە. بەپێی ڕێسای دوونای دوون (تناسخ الأرواح) ڕەنگە لە جەستەی یەکێکی دیکەدا بێت. (ما ننسخْ من آیةٍ أو ننسها نأتِ بخیر منها أو مثلها) باشە بۆ ئەو ڕوحە لە جەستەی (ئەحمەد سالار) خۆیدا نەبێت، هەمان ناوی هەیە... وەکو ئەو شاعیرە و بەپێی ئەوەی بڕوایەکی پتەوی بەجیهانی ڕوح و ڕۆژی زیندووبوونەوە هەیە و عاشقێکی دیوانەی ڕێبازی سۆفیگەرییە.

بۆیە دەبینین دانەر هەر بەئەحمەد موختارەوە نەوەستاوە، بەڵکو دوو ڕووداوی دیکەی لە کەلەپووری نەتەوەیی و ئیسلامی هەڵهێنجاوە و تێهەڵکێشی کردووە بەڕووداوێکی سەرەکی هاوچەرخەوە.

(عەباسی جزیری و لە سێدارەدانی حوسێن مەنسووری هەللاج) ئەمە سەرباری عیشقی بێ کۆتایی نالی بۆ حەبیبە و خاکی پیرۆزی وڵاتی شارەزوور. مانی ڕوحی ئەحمەد موختار جاف و تازەبوونەوەی مانی دەنگی میللەتە... تازەبوونەوە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردە... ئەگەر سەرکردەکانی دوێنێ جوامێرانە ڕۆڵی خۆیان بینی و ڕۆیشتن، ئەوا ئەمڕۆ سەرکردەی گەنج و لاوی خوێن گەرم هاتۆتە مەیدان، گڕوتین و گەشە دەدات بەبزووتنەوەی نەتەوەییمان.

گومان لەوەدا نییە ئەو ڕووداوە مێژووییانە هەردەم لە ویژدانی هەر کوردێکی خاوەن هەستە و بەهیچ شێوەیەک ناتوانێت لێیان دابڕێت، بەتایبەتی لەم قۆناغە ناسکەدا کە دەمانەوێت ناسنامەی خۆمان بپارێزین و بگەین بەکیانی نەتەوەیی ڕەوای خۆمان. لەبەرئەوە هونەرمەندی ڕاستەقینە و بەهەڵوێست دەبێ سروشت لە کەلەپوور وەربگرێت و لەتەک ڕووداوەکانی سەردەمدا یەکانگیری بکات و ئەزموون و دانەی لێ وەربگرێت ژیرانە بیگونجێنێت و هاوتەریب و بەئەرکی بهێنێت. دیارە دەبێ جەختیش بکاتە سەر بەها جوانکاری و دەروونی و هزرییەکان وەکو پێشتر گوتم من وتارەکەم زیاتر لەسەر دوان و بەدووهێنانی جەماوەرە، چەمکەکانی جوانکاری و هونەری هەڵدەگرم بۆ وتارێکی دیکە. هەر هونەرێکیش بیەوێت هەستی جەماوەر ببزوێنێت و بۆ لای ڕاکێشیانی بکات بەتایبەتی لە گرینگترین کاری هونەریدا ئەویش هونەری شانۆیە، ئەوا دەبێ متمانە بەچەند ئامرازێک ببەستێت، تابتوانێت گوزارشت لە ڕەهەندەکانی بکات و بینەران بخاتە ئەوپەڕی پلەی هەستیارییەوە، چونکە ئەوەی وەرگر وەری دەگرێت دەکەوێتە سەر ئاستی هەستکردن بەهەست و سۆز و چەمکەکان... دەکەوێتە سەر پلەی خاوەندارێتی ڕۆشنبیری بینەر خۆی یان ڕادەی شارەزابوونی چەندە لەمەڕ بارە مرۆییەکان؟ بۆ ئەوەی بتوانێت تای تەرازووی لاسەنگ هاوتا بکات، بەتایبەتی ئەگەر لاسەنگییەکە بکەوێتە نێوان ناوەوە و دەرەوەی خودی مرۆڤ خۆی، پاشان دەبێت لە خود و دەوروبەریشی بگات. پێ دەچێ بەدیهێنانی ئەم حاڵەتەش کارێکی زۆر سانا نەبێت، ئەمە سەرباری چالاکی و چوستیە هونەرییەکان کە پێویستیان بەشاڵاوی ڕاگەیاندن هەیە (لە بڵاوکراوەکان و دەزگاکانی بیستن و بینین) تا سەودا بۆ چەشنی شانۆگەرییەکە پەیدا بکرێت و بنکەیەک بۆ جەماوەرەکەی دروست بکرێت. لە هەمان کاتدا دەبێت پشتگیری دەسەڵاتێکیشی لەپشتەوە بێت چ لە ڕووی ماددیەوە بێت یاخود لە ڕووی مەعنەویەوە، دەنا کارەکە مەیسەر نابێت، یاخود لە ڕێی بنیاتنانی هێڵەکانی تایبەت بەشانۆوە ئەم ئەرکە بخرێتە

گەڕ وەک کـردنەوەی پەیمانگا و ئەکـادیمیـا هونـەریەکـان. هەروەها ڕەخنەش دەبێ ڕۆڵـێکی بابەتییانە و بنیاتنەرانەی هەبێت، بۆ پەرەپێدانی هونەری شانۆ لەلایەک و بەرزکردنەوەی هوشیاری جەماوەر و خۆشەویست کردنی ئەم هونەرە لەلایەکی دییەوە، تا دەگاتە ئەوەی شـانۆی بازرگـانی تەنیا مـەبەست چێـژ و نزم لە شـانۆ چوست و چالاک جیـا بکاتەوە واتا ڕۆڵێکی ڕەخنەگرانە لە ئاست ئەم هونەرە ببینێت.

تیپی شانۆی سالار لەوەتەی دروست بووە، هەر لە سـەرەتای هەشـتاکانەوە ئەو پـەیامە نەتەوەییـیەی هەڵگرتووە و توانیـویەتی جەمـاوەرێکی بەرفرەی تایبـەتیش بۆ خـۆی دروست بکات. بەتایبەتی دەقە هەڵبژێردراوەکانی هەمـوو دەقی خۆمـاڵین و زۆربەی هەرە زۆریشی لە نووسـینی مـامـۆسـتـا (ئەحـمـەد سـالار) خـۆیەتی. دەتوانم بلـێم تیـپی سـالار بووەتە قـوتابخـانەیەک یاخـود ئەزموونگەیەک تیـایدا توانیـویەتی پانتـاییـیەکی فـراوان بۆ خـۆی بڕەخسێنێت و لە سنووری دیار و باو (المألوف) دەربچێت، خەون و خەیاڵەکان بهێنێتە دی و ڕەوتی ئاهەنگسـازی بهـێنێـتـە ئارا. ئەم تیـپـە تەنیـا ڕابردوو ناگـەڕێنێـتـەوە، بەڵکو بەگـەرمـتـرین شـێـوە دەیخـەملـێنێت و دەڵێت: دەبێ لەگـەڵ سـەردەمـدا ئاوها بێت، لە فەزایەکی جیاواز و نوێ و سەربەخۆدا هەناسە دەدات.

– دوور لە پەردە و دیکۆر و ئەندازەی ئیـتاڵی – هەڵسوکەوت دەکات، کـە زۆرجار ئەم عولبەی ئیتاڵییە ئەو فەزایانە بەرتەنگ دەکات و بەها هونەرییەکان و ستاتیکای ئەفراندن دەکوژێت.

لە کـۆتاییـدا نامـەوێت نـاوی کـەس لە ئەکـتـەرەکـانی بهـێنم، چونکە هەر هەمـوویان لە ئاسـتی بەرپرسـیندا بوون، دەسـتی یەکـە بەیەکـەیان دەکـوشم و بەهیـوای سـەرکـەوتن و داهێنانی دی...

شانۆی سالار لە کۆتەڵە شانۆیییەوە بۆ شانۆی دیوەخان

لوقمان غەریب

هاوینی ساڵی ڕابردوو، تیپی شانۆی سالار لە درێژەی ئەزموونە شانۆیییە ئەفرێنەرەکانی خۆیدا، لە هەردوو شاری هەولێری پایتەخت و شاری سلێمانی کۆتەڵە شانۆیییەکی نوێی بەناوی کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف نمایش کرد. ئەو نمایشە جیا لەوەی کە خولڤاندنی تەرزێکی نوێی شانۆ و بەرجەستەکردنی فۆرم و ستایلێکی نوێ بوو لە هەمان کاتیشدا شڵەقانێکی گەورەبوو لە گۆمی مەنگی شانۆی کوردییدا، چونکە جگە لە ئاشت کردنەوەی جەماوەری شانۆ بەو هونەرە مەزنە توانیشی قەیرانی نمایشی شانۆیی کوردی کۆتایی پێ بهێنێ، بەوەی کە باشترین و باڵاترین دەقی خۆماڵی پڕ لە مانا و ڕەهەندی مێژوویی و کـەلەپووری بەشـانۆ پێشکەش کـرد... هەر لە درێژەی زنجیـرە هەوڵەکـانی ئەم گـروپە شانۆیییەدا کە مەودایەکی قووڵی زیندووکردنەوەی کەلەپوور و کەلتووری دەوڵەمەندی بۆ خۆی دیاری کردووە، ئێستا دوایین ئەڵقەی زنجیرەی شانۆیییە ئاهەنگسازییەکەی شانۆی سالار لە ئامادەکردندایە، ئەم جارەیان شانۆی سالار دیوەخانی پڕ سەربردە و بابەتی کۆنی کوردەواری کردۆتە سەکۆی گەیاندنی پەیامە پیرۆزەکەی هونەر... ماوەی نزیکەی دوو مانگە شانۆکارانی تیپی شانۆی سالار سەرقاڵی پرۆڤەکردن لەسەر دیوەخانە شانۆی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)... ئەم شانۆیییە چواردەمین هەوڵی هونەرمەند ئەحمەد سالارە کە لە بواری نووسینی دەقی شانۆیی ئاهەنگ ئامێزی خۆماڵیدا بە ئاکامی گەیاندووە، هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش سەرپەرشتی نمایشە ئاهەنگەکە دەکات و کاری دەرهێنانی ئەنجام دا و نیاز وایە لە کۆتایی ئەم مانگەدا پێشکەش بەجەماوەری شاری هەولێر بکرێ. ڕۆژنامەی برایەتی سەردانی شوێنی پرۆژەی شانۆیی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)ی کرد و ئەم ڕیپۆرتاژەی ئامادەکرد...

سەرەتا لە مامۆستای هونەرمەند ئەحمەد سالارمان پرسی بۆ ئەم جارەیان دیوەخانە شانۆییتان هەڵبژارد، ئەویش لە وەڵامدا وتی: دیوەخان واتا ئەو شوێنەی کە لە کوردەوارییدا لە دێرینەوە شوێنی بووە خەڵکی ڕووی تێ کردووە، لەوێ هەواڵ و باسوخواس و لاوک و بەیت و حەیران و هاقەیەتی سەیر سەیر گێڕراوەتەوە و شوێنی ئەفسانە و داستانەکان بووە. شوێنی هونەرمەندان بووە کە هونەریی خۆیانی تیا بنوێنن.

کەواتە چوارچێوەیەکمان بۆ خواستووە لە کەلەپووری دێرینی گرانبەهای کوردەوە، وەک داڕێژراوە. ڕووداوەکەش زادەی بیری خۆمە و سەرهەڵداوی واقعی ڕۆژگارەکەیە تێکەڵ بەخەیاڵێکی داستانی...

لە پرسیارێکی تردا لە مامۆستا سالارمان پرسی بۆچی ماسی بوو بەگورگ ئەویش لە وەڵامدا وتی...

ڕەنگە ناونیشانەکە سەرسوڕهێنەر بێت و مایەی تێڕامان بێ... بۆ ماسی دەبێ بەگورگ، بەڵێ کاتێ کە تیۆرەکان ئاڵۆز دەبن. واتا لە ئاستی دەستپاکی و سپاردەییدا نەمێنێ، کاتێ تای تەرازووەکان نەنگ بێ... لە دێرینەوە و لەو ڕۆژەوەی شانۆ سەری هەڵداوە، ئێستاش و بەردەوام لە ئایندەشدا بەدوای ڕاستکردنەوەدا گەڕاوە، شانۆ کە نەنگی و لەنگییەک دەبینێ دەستەوسان ناوەستێ و هەوڵی ڕاستکردنەوەی دەدات.

پاشان پرسیمان هێڵی درامی چۆن نەنگییەکان لە ڕووداوەکاندا بەرجەستە دەکات. هونەرمەند ئەحمەد سالاریش وتی: کاتێ کە خەو نەمێنێ، خەو بینینیش نامێنێ، شارێک گرفتاری دەردی بێ خەوی دەبێ و خەوزڕان دروست ئەبێ... واتا لێکدانەوەش ئاڵۆز دەبێ و لە جێی خۆیا نامێنێ، کەواتە خەونەکان سەرەوژوور دەبنەوە و ئاڵۆزەبار دێتە پێشەوە، کەواتە ئێمە دەمانەوێ نەنگی نەهێڵین و ڕاستە ڕێگاکە بدۆزینەوە... کاری شانۆش کۆششێکی بەردەوامە بۆ ڕاستکردنەوە، ئەمە ئەو شانۆییە کە خۆی لەبەرەی کێشە گەورەکەدا دەبینێ. واتا ئەمە جیاوازییەکە لە شێوە ڕاهاتووەکانی ڕەچەگرتووی شانۆییەکانی تر و مەلۆتکەیەکی نوێیە و بەکوردی لە دایک بووە...

لەم نمایشە ئاهەنگسازییەدا نزیکەی سی شانۆکار و دەنگ بێژ و مۆسیقاکار و هونەرکار بەشداری دەکەن. هەندێکیان ماوەیەکی درێژە سەرقاڵی کاری هونەرین و تیایشیاندا هەیە کە سەرەتای بەخششی کاری هونەرییەتی. لە پرۆڤەکەدا لە هونەرمەندی شانۆکار قادر مستەفامان پرسی سەبارەت بەم بەرهەمە نوێیەی شانۆی سالار ئەڵێی چی؟

– بێگومان ئەمەش یەکێکی ترە لە تەقەلاکانی مامۆستا ئەحمەد سالار کە ساڵانێکی دوورودرێژە بۆ پێناسەکردنی شانۆی کوردی سەرقاڵە بەهێنانەدییەوە... ئەم دەقە کوردییە کە کەلتوور و کەلەپووری بەشێوەیەکی ئەفرێنەرانە خستۆتە ژێر دەسەڵاتی خۆیەوە باس لە ئاڵۆزییەکانی سەردەم دەکات و لە شێوازی باسوخواسی ناو دیوەخاندا بەرجەستە دەکرێ، یەکێ لەو باسانەی ناو دیوەخان چیرۆکی پاشایەکی خۆپەرستە و تەنها لە خزمەتی دەست

و دایرەکەی خۆیدایە منیش ئەو ڕۆڵە دەگێڕم، هیوادارم تیایدا سەرکەوتووبم. سەبارەت بەم ئەزموونە شانۆییە هونەرمەند عەباس ژاژڵەیی کە ڕۆڵی کاکەحەمە دەبینێ وتی:

من ساڵانێکی دوورودرێژە لە شانۆدا کاردەکەم، بەڵام گەورەترین خەونی من ئەوەبووە کە لەگەڵ کۆمەڵە هونەرمەندێکی ئەفرێنەری وەک تیپی شانۆی سالاردا کار بکەم بەتایبەتی مامۆستای گەورە ئەحمەد سالار... بەڕاستی کاری شانۆیی تەنها ئەوە نییە کە گروپی دەقێک هەڵبژێرن و کاری لەسەر بکەن، بەڵکو شانۆ دەبێ لە خزمەتی دۆز و ڕۆژگارەکانی خۆیدا بێت و فاکتەری ڕاستکردنەوەی خەوش و هەوڵەکانی سەردەم بێت... ئەم ئەزموونەی ئێمە هەوڵێکە بۆ پەنجە خستنەسەر ئەو نالەبارییانەی کە وەک مۆتەکە سەرسنگی ڕۆژگارەکەیان گرتووە. هونەرمەند ئەرسەلان دەروێشیش بەسەلیقەی وردی هونەرییانەی خۆیەوە سەرپەرشتی ئاهەنگە شانۆییەکەمان دەکات ئومێدەوارین کە ئاستی بەرزی ئەو دەقە جوانە بەرجەستە بکەین.

پاشان هونەرمەند هەردی سەلاح کە یەکێکە لە مۆسیقاکارانی شانۆییەکە سەبارەت بەم ئەزموونەی شانۆی سالار و بەشداری ئەوان وەک کۆمەڵێ لە هونەرمەندانی شاری هەولێر وتی:

ئەمە یەکەمین جارە کاری مۆسیقا لە ئەزموونە شانۆییەکدا دەکەم، هەموو ئەو برادەرانەش کە پێکەوە کارە مۆسیقییەکان هەڵدەسووڕێنن قوتابی پەیمانگای هونەرەجوانەکانی هەولێرین... کارەکانی مامۆستا ئەحمەد سالار سیما و ڕەنگێکی تایبەتی هەیە کە شانۆی ئاهەنگ ئامێزییە، ئێمەش بەپێی توانای خۆمان بڕگە مۆسیقییەکان ئاوێتەی شانۆییەکە دەکەین، زۆربەی ئاوازەکان فۆلکلۆرین و هەندێ قەسیدەی شیعریش هەیە کە ئاوازمان بۆ داناوە. ئێمە زۆر خۆشحاڵین بەم بەشدارییە لەگەڵ ئەم کاستە هونەرییەدا بەهەموو ئەو خۆشەویستییەی لە تیپی شانۆی سالاردا بۆ هونەر بینیمان کە پێشتر لە دوورەوە بیستبوومان.

خاتوو کۆچەر نوری کە ئەکتەرێکی بەتوانا و دیاری ئەمڕۆی شانۆی کوردییە سەبارەت بەڕۆڵی خۆی لەم شانۆییەدا وتی:

من ڕۆڵی خەجاو دەبینم، ڕۆڵەکەم باس لە ئافرەتێکی قارەمان دەکات کە خێزانی کامەرانی پاڵەوانی شانۆییەکەیە... ئەم ئافرەتە ڕۆژانە لەگەڵ ڕووداوەکاندا دژی و هەڵوێستی دیاری خۆی هەیە، لە ڕاستیدا لەوەتەی لەم تیپە ئازیزەدا کار دەکەم ڕۆژ

لەدوای ڕۆژ کاری چاکتر و داهێنانی نوێتر دەبینم کە بۆتە مایەی دەوڵەمەندبوونی ئەزموونی هونەریم...

دواتر هونەرمەند نەژاد شێخ کامیل سەبارەت بەبەشداربوونی لەم شانۆییەدا وتی:

مامۆستا سالار زۆر بەجوانی توانیویەتی مامەڵە لەگەڵ ڕووداوەکاندا بکات شێوازێکی داهێنەرانە هەندێ دیاردەی نامۆیی ئەم ڕۆژگارە، بەشێوەی بەیت و چیرۆکی داستانیدا، ئاوێتەی یەکتر بکات و مێژوو و کەلتوور و کەلەپووری تیادا زیندوو بکاتەوە. ئەم شانۆییە ئێمەی هونەرمەندان لەوە ئاگادار دەکاتەوە کە لە ڕووداوەکانی ئەم ڕۆژگارە بەئاگابێین و خەوش و نالەبارییەکان بەم هونەرە مەزنە بەرجەستە بکەین. من یەکەم جار لەگەڵ تیپی شانۆی سالاردا بەشداری کارێکی شانۆیی دەکەم. دەتوانم بڵێم ئەزموونێکی نوێیە بۆ من و بگرە هەموو بەشداربووانی شانۆییەکە. بۆ نموونەی قسەکانم لە دیمەنێکدا مامۆستا سالار دەڵێ (لە ڕۆژی نیوەڕۆدا گورگ بەرۆکت دەگرێ، شەڕە ئیتر هاتووە نەیکەین خوا دەمانگرێ)...

ساتە چرکەکانی پرۆڤەی نمایشەکە دروست لە کۆڕ و دیوانی دیوەخانێکی گەرموگوڕی کوردەواری دەچێت لە چەند لاوە شەڕە شیعر و گێڕانەوەی داستانی پڕ لە ئەفسووسی بەتام و چێژ کە گوێگران و ئامادەبووانی دیوەخان واق وڕماو دەکات و لە دنیایەکی ئەفسووناوی دوور لە واقیعدا گێژەنیان دەدات... ئەمەش ئەو پرسیارەی لا دروست کردین کە ئاخۆ دەتوانین لەمەولا ئێمەی کوردیش لە کۆت و بەندەکانی شانۆی کلاسیکی و کاریگەرییەکانی شانۆی جیهانی و چوارچێوە باوەکانی شانۆی ئیتالی هەندێ خۆمان دوور بخەینەوە و مۆرک و خەسڵەتێکی تایبەتی خۆماڵی بەم هونەرە جوانە ببەخشین. لە وەڵامیشدا هونەرمەندی دەرهێنەر ئەرسەلان دەروێش وتی...

لەم شانۆییەدا لە تەقەللای ئەوەداین کە زیاتر لە ڕوخساری ئەو شانۆییە نزیک ببینەوە کە خەسڵەتەکانی شانۆیەکی کوردی خۆماڵی تیادا بەرجەستە دەبێت، هەڵبەتە مەبەستم لێرە تەنها ئەو پردە نییە کە ئەم ئاڕاستە شانۆییە لەنێوانی کەلەپوور و پرسەکانی ئەمڕۆی ژیانی کۆمەڵگای کوردەواریمان بەیەکەوە ببەستێتەوە، بەڵکو شێوازی نمایشەکە لە سرووتێکی ئاهەنگسازی خۆماڵیدا و لە دەستووری کۆبوونەوەیەکی کوردیدا پێشکەش دەکرێت کە بەتێکڕایی توخمەکانی ڕەسەنایەتی هونەرەکەمان و ناسنامەی نەتەوەییمان دەردەخات. ئەم شانۆییە کە لە دیوەخانێکی کوردەوارییدا و بەشێوەی شانۆی

بازنەیی نمایشەکەی داڕێژراوە، هەوڵێکە بۆ دەربازبوون لەو هەستی پاشکۆیەتییەی کە بەردەوام پرۆسە و دید و شێوەی پیادەکردنی کارەکانمان، لە دامێنی فەرهەنگ و کەلەپووری ڕۆژئاواییدا دەهێڵێتەوە. ڕاستە شانۆ زادەی مێژووی شارستانیەتی کورد نەبووە و ئێمە نەمان بەخشیوە بەوانی تر، بەڵام ئەوە ڕێگا لەوە ناگرێت کە لە فەرهەنگ و شێوە ژیانی خۆماندا مومارەسەی بکەین. کێ وتوویەتی بینەری کورد پێی خۆشە بەشێوەی ڕۆژئاوایی واتا لەو هۆڵی شانۆییەی کە بەپاکەتی ئیتالی (ناسراوە نمایشە شانۆییەکانمان پێشکەش بکەین. یان بوونیادی درامی دەقەکانمان بەشێوەی بینراو و بەش دابێژرێت... هتد)، بۆیە دەکرێ سوود لەو کەلەپوورە شانۆییە وەربگرین، بەڵام لە میانەی کەرەستە و بابەت و توخمە زیندووەکانی ژیانی کوردەواریمان، ئەمەش بەخۆ بواردن لەوەی کە هەوڵەکانمان بۆ پیرۆزکردنی کەلەپوور و سڕکردن و ئەتنۆگرافی کردن بێت، بەڵکو بۆ ئەکتیڤ کردنی ئەو کەلەپوورە لە پرسەکانی ئەمڕۆماندا، (شانۆی سالار) کاری بۆ دەکەین...

گومانی تیادا نییە کە لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا بزاڤی شانۆی کوردی لە بارێکی سستدایە، ئەم خەوشەش بەهەوڵی جددی و داهێنانی نوێ و تەقەللای هونەرمەندان کۆتایی پێدێت. تیپی شانۆی سالار ئەرکێکی گران و بەنرخی لەم بوارەدا خستۆتەگەڕ لە ڕۆژگارێکدا ئەزموون دوای ئەزموون بەنوێکارییەوە پێشکەش دەکات کە تا بڵێی پشتیوانی و هاندان کەمە بۆیە بۆ بووژانەوەی ئەم هونەرە مەزنە و جوانە پێویست بەپشتگیری و بەدەنگەوە هاتنی دڵسۆزانە... ڕۆژانی نمایشیش ئەفراندنێکی تری شانۆی سالار دەبینین.

ناسنامەی شانۆیەک لە گەڵاڵەبووندا

(ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)

چەند سەرنج و تێڕوانینێک

تاریق کارێزی

لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردووەوە هونەرمەند (ئەحمەد سالار) خەریکی گەڵاڵەکردن و دامەزراندنی تەرزە شانۆییەکی کوردییە، کە مۆرک و خەسڵەتی نەتەوەییانەی کوردی بەڕوونی پێوە دیار بێت. وەک هەر کارێکی دی پرۆژەی شانۆی کوردی هەر دەبێ بیرۆکەیەک بووبێت و ئەحمەد سالار وەک هونەرمەندێکی شارەزا و بەئەزموون خاوەنیەتی و کار بۆ پیادەکردنی دەکات.

هەڵبەت شانۆ وەک هونەرێکی سەرەکی و ناسراو لەسەر ئاستی جیهان مێژووی گەشەکردن و سەرەتای پەیدابوونی دیار و ئاشکرایە، هەردوو گەلی گریک و ڕۆمان لە چەند سەدەیەکی بەر لە زایین ئەم هونەرەیان خەملاند و پێشکەش بەکەلتووری جیهانیان کرد.

ئەم بیرۆکەیەی گەڵاڵەکردنی تەرزە شانۆیەکی کوردی لە ڕووی پراکتیکەوە هەرگیز کارێکی ئاسان نییە، بۆ ئەوەی مۆرکێکی کوردانە هەمبەر بەناسنامەی شانۆیەک بەڕەوا بزانین، دەبێ چەند توخمێکی هونەری شانۆ مۆرکێکی تایبەتمەندی کوردانەیان پێوە بێت، بەخشینی تایبەتمەندی و خۆجێییانەش بەهونەرێک کە ڕەگوڕیشەی بۆ نزیکەی (٢٥) سەدەی بەر لە ئێستا دەگەڕێتەوە، کارێکی ئاسان نییە. لەگەڵ ئەوەشدا دەرگای ئەزموون و داهێنان و وەگەڕخستنی توخم و ڕەگەزە کارا و بەرجەستەکانی هەر کەلتوورێک دانەخراوە، کە ئەم فاکتەرانە تێکڕا یان دانە دانە سوودیان لێ وەربگیرێت لە پێناو تاقیکردنەوەی مۆرک و تایبەتمەندییەکانی کولتووری نەتەوەیەک لە پانتایی یەکێ لە هونەرە دێرینەکانی مرۆڤایەتیدا.

لە هۆڵی نمایشەکەدا

وا باوە نمایشی شانۆیی لە هۆڵێکی لاکێشەییدا بکرێت، گەر لە دەرودەشتیشدا نمایش پێشکەش بکرێت، هەمان بنەماکانی نمایشی شانۆیی ڕەچاو دەکرێن، دیارترین بنەمای هەر

نمایشێک ئامادەبوونی دوو ڕووبەر و دوو پانتایی، ڕووبەرێک بۆ نمایش (تەختە شانۆ) و ڕووبەرێک بۆ بینەران (کورسی و سەکۆی دانیشتن).

(ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) نمایشێکی شانۆیی بوو لە ڕۆژانی (١٤/٢/٢٠٠٢) بەدواوە ماوەی چەند ڕۆژێک لەلایەن (تیپی شانۆی سالار) لە هۆڵی دەزگای شەهید لە شاری هەولێردا پێشکەش کرا.

ڕۆژی (٢/١٧) کە چوومە هۆڵی نمایشەکە، یەکەمین شت کە سەرنجی ڕاکێشام تێپەڕاندنی بنەمای دوو ڕووبەری (تەختەی شانۆ + بینەران) بوو.

هۆڵێکی ئاسایی و مام ناوەندی بوو، بینەران و تەختەی شانۆ تێکەڵ بەیەکدی ببوون، هێڵ و دابڕێک لەنێوان بینەران و نمایشکاراندا نەبوو، سێ ڕیزە کوردی لەمبەر و لەوبەری هۆڵەکە بەدرێژایی ڕیزکرابوون. نمایشکاران لە ڕووبەری ناوەڕاستی هۆڵەکەدا نمایشیان دەکرد، کە ڕۆڵیان نەدەما هیچ پەردە و کەوالیسێک نەبوو تا بچنە پشتییەوە، بەڵکو هەر تێکەڵ بەجەماوەر (بینەران) دەبوون و لە پەراوێزی شوێنی دانیشتنی ئەواندا دادەنیشتن.

تێپەڕاندنی بنەمای دوو ڕووبەری لە نمایشی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) زەمینەیەکی وای سازکرد، کە گۆڕانێکی گشتی بەسەر سینۆگرافیا و ئەتمۆسفیری نمایشەکەدا بێت، تێکڕای بنەما و ڕەگەزەکانی شانۆ و نمایش کەوتنە دۆخێکی تازەوە، کە ئەوەی فەرزکرد سەرلەنوێ بیر لە ڕێکخستنەوە و گونجاندنیان بکرێت لەگەڵ ئەو گۆڕانەی لە ئاکامی تێکەڵبوونی هەردوو ڕووبەرەکەدا هاتە ئاراوە.

دیکۆر لە نمایشەکەدا

وەک ئاشکرایە دیکۆر یەکێکە لە ڕگەزەکانی شانۆ، دیکۆر هەوڵ دەدات شوێنی نمایشەکە لەلای بینەر وەک شوێنی دراماکە و شوێنی ڕووداوی دراماکە پیشان بدات، دیکۆریست بەو دیکۆرەی بۆ نمایشەکەی ئامادە دەکات، ڕۆڵێکی کاریگەری هەیە لە سەرخستنی نمایش. هەمیشە وا باوە کاری دیکۆریست لە ڕووبەری تەختەی شانۆدایە، هیچ ئامادەبوونێکی لە ڕووبەری بینەراندا نییە، چونکە کاری ئەو لە چوارچێوەی کردەی نمایشکردندایە نەک کردەی بینین و تەماشاکردن، تەنانەت ئەم کاتەش لەنێو شانۆدا وا باوە شوێنی هەریەک لە کردەی نمایش و کردەی تەماشاکردن جیاوازە.

جا بۆیە لەم نمایشەدا کە هەردوو شوێنەکە بوون بەیەک، کاری دیکۆریستیش کەوتە بەر

گۆڕانێکی بنەڕەتی، بەپێی بنەما باوەکانی شانۆ دیکۆریست لە ڕووبەرێکی کەمدا کاری دەکرد، ئەو ڕووبەرەی ئەو کارەی تێدا دەکرد تەختەی شانۆ بوو، واتە شوێنی نمایشکردنەکە (ڕووبەری نمایشکردنەکە) بوو. هەروەها ئەو لە گۆشەیەکی (١٨٠) پلەییدا کاری بۆ بینەرێک دەکرد کە هەر بەیەک ئاڕاستە تەماشا دەکات.

بەڵام لەم نمایشەدا دیکۆریست ناچار بووە لە تێکڕای هۆڵەکەدا کار بکات و جوگرافیای کاری ئەو سەرلەبەری هۆڵەکەی گرتووتەوە، چونکە لەو نمایشەدا هێڵێکی دابڕ لەنێوان ڕووبەری نمایش و ڕووبەری بینەراندا نەماوە، هەردوو ڕووبەرەکە تێکەڵ بەیەکدی ببوون و دەکرێ بڵێین ببوون بەیەک ڕووبەر.

لەو یەک ڕووبەرییەدا هەر چوار دیواری هۆڵەکە و سەرلەبەری میچی هۆڵەکە و زەویی هۆڵەکە ڕووبەرێک بوون بۆ کارکردنی دیکۆریست و سەرنج و تەماشای بینەران. هەڵبەت گۆشەی تەماشاکردن تەنیا بۆ یەک لا و لە سنووری (١٨٠) پلەدا نەبوو، بەڵکو گۆشەی تەماشا بەشێوەیەکی بازنەیی و بۆ هەموو لایەکان بوو، بۆیە دیکۆریست ناچاربوو لە هەموو ئاڕاستەکاندا کار بکات، زەویی هۆڵەکە و میچەکەشی و هەر چوار دیواری هۆڵەکەش ڕووبەر بوون بۆ کاری دیکۆریست و دیکۆر سەراپای هۆڵەکەی داگرتبوو.

ڕووناکی و مۆسیقا

لەم نمایشەدا ڕووناکییش سنووری دوو ڕووبەری بڕیبوو، چونکە هەر لە بنەڕەتدا نمایشەکە لە یەک ڕووبەردا بەڕێوەچوو، هەرچۆنێ ئەکتەر دەهات و دەچوو لەمسەر تا ئەوسەری هۆڵەکە، ڕووناکی دەبوو ئامادەبوونی هەبێت.

بەم جۆرە بۆ کەسێکی کە ئەرکی جێبەجێکردنی ڕووناکیی دەکەوێتە ئەستۆ لە نمایشێکی لەم جۆرەدا، ناچارە ئەرک و زیرەکییەکی زۆری تەکنیکی و تیۆری بکێشێ تابتوانێ ڕووناکی پێویست بۆ نمایشەکە دەستەبەر بکات. واتە کاری ڕووناکی لە ڕووبەرێکی بەربڵاو و لە مەزندەی پێش وەختە بەدەردا ئەنجام بدرێت. هەر بۆیە خودی دەرهێنەر (ئەرسەلان دەروێش نەخشەی دیکۆر و ڕووناکی جێبەجێ کراون، واتە لەبەر فراوانیی ڕووبەری دیکۆر و ڕووناکی، لەم شانۆییەدا هەریەک لە دانا سەلاح، ڕزگار ئیبراهیم، شۆڕش عەبدولڕەحمان، کاروان ڕەشید، بەختیار ئیبراهیم و محەمەد ئەحمەد دیکۆر و ڕووناکیی نمایشەکەیان جێبەجێ کرد.

بەپێچەوانەی شانۆی ئاسایی، مۆسیقای نمایشەکە لە پشتی پەردە و پەنامەکییەوە نەدەهات، بەڵکو گرووپی مۆسیقا لەسەر سەکۆیەکی نێو هۆڵەکە و بەردەمی بینەران مۆسیقایان دەژەنی و گۆرانییان دەگوت و لەم بەڕێزانە پێک هاتبوو؛ هەردی سەلاح-ی گۆرانیبێژ و کەمانچەژەن، چالاک ڕەزا-ی گۆرانیبێژ، عەلی حوسێن-ی سەنتوورژەن، چیایی کەمال-ی عوودژەن، ئارام کەریم-ی دەفژەن.

شانۆی سالار و شانۆی لالش

هونەرمەند ئەحمەد سالار و تیپی شانۆی سالار ساڵانێکە کۆشش دەکەن بۆ گەڵاڵەکردنی شانۆیەکی مۆرک کوردانە، لەو شانۆیەدا زۆر بەچڕی هانا وەبەر کولتووری کورد براوە. بەهەمان شانۆی لابووری لالش کە لەسەر دەستی هونەرمەندان شەماڵ عومەر و نیگار حەسیب قەرەداغی کە هاوسەری یەکن، دامەزراوە، ئەو دوو هونەرمەندە لە ڤیەننای پایتەختی نەمسا لابووری لالشیان دامەزراندووە، کار بۆ بەرپاکردنی شۆڕشێک دەکەن لە بواری شانۆی باو، هەوڵ دەدەن گشت چەمک و بنەما و توخمەکانی ئەو شانۆیە بگۆڕن. بۆ بەدیهێنانی ئەو مەبەستە (مانیفێست)ێکیان ڕاگەیاندووە و لە نەمسا و وڵاتانی ئەورووپا و وڵاتانی دیکەی جیهان نمایش پێشکەش دەکەن.

شانۆی سالار لە نمایشی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) لە ژمارەیەک خەسڵەتدا لەگەڵ شانۆی لالش لە یەکدی نزیک بوونەتەوە، دەکرێ لە چەند خاڵێکدا هەندێ لە بنەماکانی ئەو لەیەک نزیکبوونەوەیەی نێوان هەردوو شانۆکە بخەینە ڕوو:

١- هەردووکیان هۆڵی نمایش وەک یەک ڕووبەر تەماشا دەکەن نەک، دوو ڕووبەری لە یەکدی جودا.

٢- ئەکتەر (نمایشکار) ئازادییەکی زۆری هەیە لە پرۆسەی نمایشکردندا.

٣- هەردوو شانۆکە بەربەستێک لەبەردەمی بینەراندا ناهێڵنەوە، کە ئەگەر جورئەت بکات و بیەوێت بێتە نێو نمایشەکەوە.

٤- چەمکە باوەکانی بەشداربووانی نمایش و ناو و پێناسەکانیان لەهەردوو شانۆی سالار و لالش دەگۆڕێن، لەمەشدا ڕەچاوی گۆڕان لە ئەرک و پەیوەستییەکاندا کراوە.

٥- لە هەردوو شانۆدا دەق تێکوپێک دەشکێندرێت.

شیعر و دەق لە نمایشەکەدا

گەلی کورد دوو کولتووری هەیە، کولتوورێکی نووسراو کە شیعر بڕبڕەی پشتییەتی، کولتوورێکی زارەکی کە بەفۆلکلۆر ناسراوە، کولتووری دووەمیان زۆر گەورە و دەوڵەمەند و هەمەڕەنگە. کولتووری نووسراوی شیعری کوردی، نەمازە شیعری شاعیرانی کلاسیکی کورد، یەکێکە لەو ڕەگەزانەی کە دەقەکانی شانۆی سالار پشتیان پێ دەبەستێت، خۆ هەر دەبێ وابێت، چونکە شانۆی سالار لە بنەڕەتدا شانۆیەکی ئاهەنگسازە و پشت بەڕستە و دەستەواژەی پڕ لە ڕیتم و ئاواز دەبەستێت، هیچ دەقێکیش هێندەی شیعر لێوان لێوی ڕیتم و ئاواز نییە.

جا دەبێ ئەوەش بڵێین کە دەق لە بۆتەی شیعردا چەشنی برووسکە وایە، بەزمانێکی چڕ و هێماگەرانە واتا بەدەستەوە دەدات، زۆرجار ئەو زمانە قابیلی ڕاڤە و تەئویل کردن دەبێت، کە هەرچەندی بەلای تەئویل و هێماگەریدا بچێت، ئەوەندە لە ئاواز نییە.

لە نمایشی (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف)دا کە تیپی شانۆی سالار لە هەولێر و سلێمانی نمایشی کرد، دەقی شانۆییەکە بەڕادەیەکی زۆر پشتی بەشیعرەکانی ئەحمەد موختار بەگی جاف بەستبوو، لەو نمایشەدا بەڕادەیەک سیمای دەق و ناوەڕۆکی بۆ بینەران ڕوون دەبووەوە، نەمازە کە ژیان و بەسەرهات و شیعرەکانی ئەحمەد موختار بەگی جاف لەنێو ئەدەب دۆستان و ڕۆشنبیراندا نامۆ نییە و ئەم نامۆنەبوونە یارمەتیدەر بوو بۆ ئەوەی لە دیالۆگی نێو نمایشەکە و هێماکانی بگەن.

بەدیدی من خاڵی لاوازی لە نمایشی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) ونبوونی دەق بوو، نازانم... دەشێ ئەم ونبوون و نادیاربوونەی دەق بەشێک بێت لەو هەوڵەی هونەرمەند ئەحمەد سالار و تیپی شانۆی سالار دەیدات بۆ گەڵاڵەکردنی شێوازە شانۆیەکی کوردی، هەرچۆنێکی بێت بۆ منی بینەر کارێکی نامۆ بوو. لەو نمایشەدا بەیتە شیعر دەهات و کەچی زۆر کەم تێکەڵ بەئەتمۆسفیری نمایشەکە دەبوو، دیالۆگی کارەکتەرەکان بەسەر ڕایەڵی هێڵێکی دراماییدا ڕێچکەیان نەدەبەست، بۆ ئەوەش ناچم کە جەستەی پێکهاتەی دراما لەم جۆرە نمایشەدا مەبەست بێت کە تێکوپێک بشکێندرێت،... بۆ نا؟ دەسا ئەوە ئەزموونێکە هەموو بیرۆکەیەک ئەوە هەڵدەگرێت بخرێتە واری پاراکتیکەوە، هیچ نا هەر بۆ یەکلاکردنەوەی بیرۆکەکان و ساغکردنەوەی ڕادەی شیان و نەشیانیان بۆ جۆشدانیان لەنێو دنیای شانۆیەک کە بەڕێوەیە لە دایک بێت.

ئەحمەد سالار چی دەڵێ؟

شانۆکاری ناسراوی کورد ئەحمەد سالار، کە شانی داوەتە بەر بەجێگەیاندنی ئەم پرۆژە گەورەیە (پرۆژەی دامەزراندنی شانۆی کوردی)، ناکرێ باسەکەمان بەدەر بێت لە بیروڕاکانی ئەو لە بارەی پرۆژەکەی.

لە ژمارە (٣٦٢٠)ی ڕۆژی (٢٠/٢/٢٠٠٢)ی ڕۆژنامەی (برایەتی)دا. ئەحمەد سالار لە بارەی نمایشەکە وتوویەتی: (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ، دوا هەنگاو و دوا هەوڵمە بۆ هێنانەدیی ئەو شانۆ کوردەوارییە ئاهەنگسازییە کە ئاواتمە، ئەمجارەیان لە شێوازی دیوەخانیدا سەرگوزشتەیەک لە ڕێگای دەستەیەک لە ئاهەنگ گێڕانەوەی دەگێڕدرێتەوە. سەربوردەی شارێکە گرفتاری پەتای خەوزڕاندن دەبن، ئەوەدەمە هاوتاکان ناهاوتا دەبن و پێوەران ئاڵۆز دەبن و دەشێوێن، هەرچۆن کە خەو نەما، خەوبینینیش نامێنێ و ئەوەدەمە لێکدانەوەکانیش لە شوێنی خۆیاندا نامێنن.

کەواتە کار بۆ هێنانەوەی دادوەری، ئەو دادوەرییەی کە بەکۆشش پارسەنگی نەنگییەکان دەداتەوە. ئەوەی دەمەوێ وەک دیاردەیەکی نوێ ئاماژەی بۆ بکەم ڕەنگ ڕشتنە... بەو شێوەیەیە کە پتر لە شێوازی داستانە خەیاڵییەکاندا خۆی دەنوێنێ، ئەمەش جۆرە خواستنێکە بۆ ئەو شانۆیەی کە دەبێ بەپردێکی زێڕینی توندوتۆڵ).

ئەدی دەرهێنەر چی دەڵێ؟

هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش شانۆکارێکی چالاکی نەوەی نوێیە، یەکێکە لەو شانۆکارانەی بەردەوام لە پێوەندیدایە لەگەڵ کاری شانۆیی و دنیای بینەراندا. ئەرسەلان دەروێش نەخشەی دیکۆر و ڕووناکیی نمایشەکەی جێبەجێ کردووە، هەروەها دەرهێنەری نمایشەکەشە.

هەروەها لە هەمان ژمارەی ڕۆژنامەی (برایەتی)دا ئەرسەلان دەروێش دەڵێ: (دەمێک ساڵە شانۆکارانی کورد لە هەوڵی داڕشتنی شێوازە شانۆییەکی کوردەوارین، کە سیما و ڕوخساری نەتەوەیی و ژیاری ئەم گەلە بەدیار بخات. شانۆی «ئاهەنگسازی»ش ڕەنگە دیارترین تەقەللای ئەو پێناو و مەبەستە بێت، بۆیە هەر دەبوو لە دەستووری شێوازی نمایشیشدا بگەڕێین بەشوێن ئەو تایبەتمەندێتییەی کە زیاتر ڕواڵەتی ئەو شانۆ کوردەوارییە بەرجەستە دەکات، کە دەمانەوێت «شانۆی دیوەخان» گونجاوترین شێوازە شانۆییەکە لەگەڵ ئەو تەرزە ئاهەنگسازییە بگونجێت).

دەرهێنەری (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) لە بارەی کردەی دەرهێنانی نمایشەکە درێژەی دەداتێ: (... من بۆ ئەوەی نمایشێکی لەم جۆرە ئامادە بکەم پێویستە هۆڵێکی ڕووتەنی کۆبوونەوەی یەکێک لە فەرمانگە و دەزگاکان بگۆڕم بۆ دیوەخانێکی شانۆیی و تەواوی کەلوپەلی ڕووناکی و شوێنی نمایش و شوێنی دانیشتنی جەماوەر و... تاد، ئیدی لەو فەزا دەستنیشانکراو و تەنراوە بەبینەرەدا، جوولاندنی زیاد لە (٢٠) ئەکتەر کە زۆربەی هەرەزۆریان پێشتر بەو شێوەیە کاریان نەکردووە، ئەرکێکی ئاسان نەبووە، بەڵام دڵسۆزی و بڕوابوون بەو پایەمە پیرۆزەی کە هونەرمەندی کورد پێی سپێردراوە، گرفتەکانی لە پێش ئاسان کردین...).

کەسانی نمایشەکە

لە بەشێکی پێشووتری ئەم نووسینەدا گوتمان کە شانۆی سالار هەر بەچەشنی شانۆی لالش، کۆشش دەکات گۆڕانی بنەڕەتی لە تێکڕای خەسڵەتەکانی شانۆدا بکات.

لە نمایشی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)، لەبری (ئەکتەر) زاراوەی (ئاهەنگگێڕان) بەکارهاتووە، بەتایبەتی کە مەبەست ئەوەبوو نمایشە شانۆییەکی لە کەشێکی دیوەخانانەی کوردەواریدا بەرجەستە بکرێت. ئەکتەریش لە دیوەخانی کوردەواریدا جێی نابێتەوە، بەڵکو خانەخوێ و میواندۆست و پیاوماقووڵ خاوەنی دیوەخانن، ئەو بەزمورەزمەی بۆ کات بەسەربردن لە دیوەخاندا پێشکەش دەکرێت هەر دەبێ لە چوارچێوەی ئاهەنگدا بن، ئەو کەسەی ئاهەنگیش پێشکەش دەکات پڕ بەپێستی زاراوەی (ئاهەنگگێڕ)ە.

لە نمایشەکەدا ئاهەنگگێڕ و کارەکتەران ئەمانە بوون (ئەحمەد سالار – کامەران، عەبدولقادر مستەفا – پاشا، عەباس ژاژڵەیی – خاڵە حەمە، کۆچەر نووری – خەجاو، نەژاد شێخ کامیل – هاوڕێ، ڕزگار سدیق – دادوەر، دانا سەلاح – دانا، جەلیل سەعید – وەزیر، سەردار شێخ سدیق – حیکایەتخوان، شەهلا محەمەد – داپیرە، ڕزگار عەلی – نیاز، نیهایەت عوسمان – ئافرەت، وەلید عارف – مامۆستا، سۆران جەمال – قوتابی، دیلمان عەبدولڕەحمان – قوتابی، شکار عوسمان – قوتابی، چیا محەمەد – منداڵ، شەنگە ئەحمەد سالار – منداڵ، کەنار عەبدولڕەحمان – منداڵ).

خاتوو (ڕەمزیە قادر)یش جلوبەرگ و ئیکسسواری نمایشەکەی جێبەجێ کرد...

وەرزێکی شانۆیی لە نەخشە و پلانێکی نوێدا...

جەلیل سەعید

گەرچی ماوەی چەندساڵێکە تەواوی ڕۆژنامە و گۆڤار و کەناڵە تەلەفزیۆنی و ڕادیۆییەکان، هەر ساتە ناساتێک باس لە قەیرانی شانۆ دەکەن، گوایە لەم قۆناغەدا شانۆ لە قەیراندایە، هەر بابایە و بەمەزەندەی خۆی پابەستی دەکات بەدیاردەیەکەوە کە زۆربەی دیاردەکانیش، بەڕۆژگار و قۆناغەکانی ژیانی سیاسییەوە دەبەستێتەوە، بەڵام ناشێ هەر بوترێت قۆناغی ژیانی سیاسی بەڵکو ئەوەندەش پەیوەندی بەهونەرمەندان و شانۆکاران و پسپۆرانییەوە هەیە، بەو مانایەی ئەگەر شانۆ دەکرێت، با فاکتەری هەرە سەرەکی بەرهەمهێنان و پێشکەشکردنی شانۆکاران تەنیا پێشکەشکردن و ژمارەی کار نەبێت بەڵکو پێویستە هێندەی ئەوەش کە بیر لە پێشکەشکردن دەکرێتەوە، با بیر لە ئاستی بەرزی هونەری و بیری ئەو کارە درامییەدا بکرێتەوە، بەو ئەندازەی کە پێویستە لە سەرەتای نمایشەوە ئەو کارە بینەری ئامادەبوو سەراسیمە بکات لەگەڵ ئاست و ناوەندە هونەرییەکانیدا هەڵ بکات و کارێکی ئەوەندە شانۆیی بێت کە بتوانێت، ئەو بینەرە یاخیبووە بەهۆڵە شانۆییەکان ئاشنا بکاتەوە، کە بۆ ئەم مەبەستەش دەشێ ئەو کارانە لە ڕووی هونەری و بیر و کەلتوور و نەریتە کوردەوارییەکاندا بگونجێت بەپلەی یەکەم. ئینجا دوای حەق پێدانی ئەم بوارانە بیر لە ئاستە جیهانییەکەش بکەینەوە، بەو مانایەش نا کە کارە شانۆییەکانمان بیانی بێت، بەڵکو دەشێ کارەکان سەراپای کوردی و کوردەواری بێت، بەڵام لە هەمان کاتدا، پسپۆرانی شانۆ سوود لە هێڵە شانۆییەکانی جیهانی وەربگرن بۆ بەهێزکردنی کارەکەی خۆی و دانەبڕانی لە نەخشە و شێوازە باوە جیهانییەکان لەسەر نەریتی خۆمان و ئاشناکردنی جیهان بەنەریت و فەرهەنگی کوردەواری، ئەزموونەکەمان وەکارێکی ئاسایی و شیاو سوود لە پێشکەوتن و ئاستە جیهانییەکان وەرگرین بۆ خزمەتی دامەزراندنی شانۆی کوردی، بۆیە دەتوانم بڵێم ئێمەی کورد ئەگەر واز لە وشەی (بزوێنەوەی شانۆ)ی کوردی بهێنین و بەهیوا و بڕواوە لە ئایندەی شانۆکەمان بڕوانین، ئەوە ئێمەش لە چاو زۆربەی زۆری وڵاتانی دەوروبەر هیچمان کەمتر نییە، هەر لە دەقی شانۆیی و دەرهێنەر و زۆر بواری دیشەوە هەر بۆیە هەچ میللەتێک ئەگەر (دەق، دەرهێنەری بەتوانا و خاوەن ئەزموون، ئەندازیاری دیکۆر، ڕووناکی (ئینارە)، مۆسیقا،

ئەکتەر)ی هەبوو ئەوە بەبێ سێ و دوو کردن و دوودڵی، ئەو میللەتە شانۆی خۆی هەیە، ئێمەش گەر بەووردی و بەویژدانەوە لە دەقە خۆماڵییەکانی مامۆستا (ئەحمەد سالار و تەلعەت سامان) و هەندێک لەو نووسەر و هونەرمەندانەی ناو بەناو دەقی خۆماڵی دەنووسن بڕوانین ئەوا ئێمەش خاوەن هەگبەیەکی پڕ لە دەقی خۆماڵی و ڕەسەنین. لە ڕووی سەرجەم بوارەکانی دیکەی شانۆشەوە وەکو دەرهێنەر و ئەکتەر و ئینارێست و دیکۆرێست و... هتد ئەوا هێشتا کوردستان پڕیەتی لە خەڵکی بەتوانا و پسپۆر و بەئاواتەوە لە شانۆی کوردی دەڕوانن، بەتایبەتی لەم ساڵدا، ئەو پلانەی بەڕێوەبەرایەتی سینەما و شانۆ، داینا بۆ کردنەوەی ئەم وەرزە شانۆییە، دەتوانم بڵێم پلانێکی جوان و ئەکادیمی و پڕ سەلیقە بوو کە توانی چەند کارێکی شانۆیی جوان لە ئاستێکی بەرزدا لە وەرزێکی گەرم و ناوازەدا فەراهەم بهێنێ، و توانی بینەر بەڕێژەیەکی باش بەهۆڵی شانۆ ئاشنا بکاتەوە، و خەڵکێکی زۆر لە هەواڵ و کات و شوێنی نمایشە شانۆییەکان پرسیار بکات و بەئومێدەوە بڕواننە سەر تەختی شانۆی هۆڵەکان، نامەوێت بەشان و باڵی کەسدا یا هیچ گروپێکی هونەریدا هەڵبدەم، بەڵام ئەوەی بەرچاو بوو لەم وەرزە گەرمەدا و بەرهەمهێنانی وەرزێکی شانۆی لەم جۆرە کە بەئەندازەیەکی باش سەرکەوتنی بەدەست هێنا لە ڕووی کارە شانۆییەکان و ڕاکێشانی بینەرێکی باش بۆ هۆڵەکان، ئەمەش خۆی لەخۆیدا هەواڵێکی چاک و پلانێکی گونجاوی سینەما و شانۆ بوو کە توانی لە نەخشەیەکی گونجاودا ئەم وەرزە شانۆییە بکاتەوە و، چەند مەرجێکی لە پێشکەشکردنی دەقە شانۆییەکاندا دانا بوو کە فاکتەرێکی سەرەکی بوون بۆ سەرکەوتنی وەرزەکە و کارە شانۆییەکان، سەرەڕای ئەمانەش هەوڵ و کۆششی هەندێک لە هونەرمەندان و پسپۆڕان، کاریگەری هەبوو لەگەڵ دەست لە ملانێکردنەوەی شانۆ لەلایەن مامۆستا (ئەحمەد سالار) کە ئەمەش توانی هیوایەکی دیکە بخاتەوە دڵ و دەروونی شانۆکاران ئینجا بینەرانی تینوو بەشاکارەکانی مامۆستا سالار. لەگەڵ کارەکانی دیکەی ئەم وەرزە بەهەوڵ و کۆششی هەمووان و ئەو بەرنامەی سینەما و شانۆ دەتوانم بڵێم توانرا ئەساسێک دابنرێت. بۆ چۆنیەتی پێشکەشکردنی کارە شانۆییەکان و ئاشناکردنەوە و کۆکردنەوەی بینەر بەهۆڵە شانۆییە چۆڵ و تۆز لێ نیشتووەکان.

شانۆگەری (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)

کارێکی کوردی نوێی شانۆی سالار

جەلیل سەعید

تیپی شانۆی سالار یەکێکە لەو تیپانەی وەکو پێشڕەوایەتی لە مەیدانی بزاڤی هونەری کوردیدا بەشانۆ و شاکاری جوان، لە دید و هزری جەماوەردا ناسراوە و توانیویەتی بەشێوازێکی ڕاستەوخۆ لەمیانەی کارە هونەرییە بەنرخەکانیەوە تەوزیفی کەلتووری و کەلەپوور و نەریتی بەرزی کوردەواری بکات، بەردەوام ئەو نەریتە ڕەسەن و پڕ سۆزە بەدیدی خەڵکی کورد ئاشنا بکات و لە نەمان و لە یادچوونەوە بیان پارێزێت.

لەمیانەی بەکارهێنانێکی هونەری و فیکری ئەوتۆوە کە واقیعی گەلەکەی و پرسەکانی ئەو ساتەوەختانە بدوێنێت کە ئەو نمایشانەی تێدا پێشکەش کردووە. ئەمەش شتێکی بەڵگەنەویستە ساڵەهایە ئەم شێوازە شانۆییە کوردەوارییە ڕەسەنە لە کارەکانی مامۆستا سالاردا بەرجەستە دەبێت و قۆناغ بەقۆناغ لە مەیدانی شانۆدا کاری بۆ دەکرێت، بەهاوکاری و هەوڵی هاوەڵی ئەو ڕەوتە هونەرییەی (ئەرسەلان دەروێش) لە هەشتاکانەوە توانیویەتی وەکو دەرهێنەرێک شوێن دەست و هزری خۆی بەدیار بخات و ئەم تیپە لەسەر ویست و بیری کوردانەی سالار و دەروێش و هاوەڵەکانیان توانیویانە لەسەر شێوازێکی نوێی کوردی ڕێچکەیەک یان بڵێین تەرزێکی شانۆیی کوردی لە خۆبگرێت و سات بەسات لەگەڵیدا بژین.

سەرەڕای هەوڵ و بەردەوامیان لە کارە شانۆییە جیاجیاکانی دیکەی جیهاندا، لە هەوڵدان بۆ پاراستن و زیندووکردنەوەی کەلتووری کوردەواری، ئەوەتا ئەمجارەیان لە کارێکی دیکەی نوێی سەرتاپا کوردیدا کۆبوونەتەوە و وێستگەیەکی هونەرییان دروست کردووە.

هەر بۆیە ماوەیەکە سەرقاڵی کاری پرۆڤەی شانۆیی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ)ن کە نووسینی مامۆستا ئەحمەد سالار و دەرهێنانی هونەرمەند (ئەرسەلان دەروێش)ە و لە نواندنی هونەرمەندانی خاوەن ئەزموون و بەتوانا وەکو: (ئەحمەد سالار عەباس ژاژڵەیی، قادر مستەفا، کۆچەر نوری، نەژاد کامیل، ڕزگار سدیق، شەهلا محەمەد، دیلمان عەبدولڕەحمان، سۆزان، وەلید، دانا، و چەند جگەرگۆشەیەکی وەکو شەنگە و چیا و

شیکار) و لەگەڵ چەند هونەرمەندێکی دیکەدا. ئەم تیپە شانۆییە وەکو وێستگەیەکی هونەری تیپێکی مۆسیقای خنجیلانەیان (چالاک ڕەزا و هەردی) بەگۆرانی و چیایی و (عەلی و ئارام و هەردیش) هەر یەک بەجۆرە ئامێرێکی مۆسیقا بەشداری لەم کارە دیوەخانە شانۆییە ئاهەنگ ئامێزە دەکەن.

شانۆیی (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) یەکێکە لە شاکارە نووسینە تازەکانی مامۆستا سالار و شێوازێکی نوێی لەخۆ گرتووە کە (دیوەخانە شانۆییە)کە دیسان ئەم شێوازە کارەش پاراستنی نەریتێکی کۆن و باوی کوردەواری ڕەسەنە. هەوڵێکە بۆ زیندوو ڕاگرتن و خزمەتی کەلتووری کوردیمان و لەمیانەی ئەم شێوازە کارە شانۆییەشەوە تەوزیفی کێشە و گرفتەکانی خەڵکی کورد دەکات لە قۆناغەکانی ژیانیدا باس لە خەو و خەوزڕان دەکا، باس لە هەراسان بوونی خەو دەکات، کە خەویش نەما ئەو کاتە لێکدانەوەش نامێنێ، کە لێکدانەوەش نەما خەڵکی لە ئاکامی هەمیشە بەردەوامی و ژیان لەگەڵ کێشە و گرفتەکاندا تووشی هەڵدێری و نەهامەتی دەبێت. چونکە هەروەکو دەفەرموویت زۆرینەی هەرەزۆری خەڵکی هەژار و بەشمەینەتن بەخەون و خەیاڵ دەژین، ئەی ئەگەر خەو و خەوبینین نەما دەبێ ئەو هەژارانە چی بکەن، کە هەموو هیوا و ئاواتەکانیان لە قووڵایی خەوێک یان خەیاڵێکەوە بەدی دەکرا و چەند چرکەیەک بەبێ ئاگایی فەرامۆشی بەگیان و دەروونیاندا دەهات؟!؛.

ئەم دەقە شانۆییە بەکردەی دەرهێنان و هزری نووسەر و نهێنییەکانی نواندن لە بیری ئەکتەرەکاندا زۆر باس و لێکدانەوەی بەپێز و چڕوپڕتر هەڵدەگرێت نامەوێت بەر لە نمایش زیاتر لەسەر بیر و هونەرییەکانی بدوێم. بەئومێدی زیاتر بەندی و سەرکەوتنی هونەری کوردیم بۆ شانۆی سالار و ئەوانەی پەیامی ڕاستەقینەی کوردایەتی و پاراستنی ناسنامەی مرۆڤی کوردیان کردۆتە ئامانج...

کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف

نمایشێکی پڕ لە پرسیار و پڕ گوڵاوی کوردەواری

ڕێبوار محەمەد

دەمانێکە مامۆستای پایەبەرز ئەحمەد سالار فێری کردووین کە ناوە ناوە بەبەرهەمێکی قەشەنگ هەموومان بەجۆش بهێنێتەوە خوێنی گیانی کوردەواری جارێکی تر بەدەمارەکانماندا بخاتەوە گەڕ و لەنێو شانۆییەکی پڕ دەلالەت و پڕ ئاماژە و جوانیدا سەرسامان بکات، هەم جارێکی تر ڕوحمان بەتەختەی شانۆوە وابەستە بکاتەوە.

ئەرسەلان دەروێشی دەرهێنەریش بەهەمان شێوە چ وەک ئەکتەر و چ وەک دەرهێنەر، ناوەناوە بەکارێکی پڕ داهێنان و ئەزموونێکی نوێ ڕامان دەچڵەکێنێ.

ئەم دوو بەڕێزە کە جارجارە یەک دەگرن و لە یەک نمایشی دەقێک بەرهەم دێت، داهێنانێکی جوان، بەرهەم دێت، کە لەوانەیە سیحری سەرەکی لەوێوە بێت کە هەردووکیان وێڵن بەدەوری داهێناندا.

کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف کە ئێوارەی ٦/١٢ لەسەر شانۆی هۆڵی گەل نمایش کرا زۆر مانا و دەلالەی جیاوازی پێشکەش کردین.

هەر لە سەرەتاوە قەرەباڵغی و حەجمی هۆڵەکە لە ئامادەبووان و ئەو حەسرەتی بەڕوخساری ئامادەبووانەوە دەبینرا بۆ نمایش کە بۆ خۆی مانای ئەوە بوو کە نمایش تانوپۆی سەرنجی هەمووانی بەلای خۆیدا کێش کردووە.

هەرچەندە شارەزاییم لە بواری شانۆدا هێندە نییە کە ڕێگام پێ بدات نووسینێکی ئەکادیمی زانستی لەسەر شانۆگەرییەکە بنووسم، بەڵام بینینی نمایشەکە کۆمەڵێک ئاماژەی لا بەجێ هێشتم کە بەپێویستی دەزانم لەم چەند دێڕەدا بیاننووسمەوە.

لەوانەیە بەلای منەوە سیحری سەرەکی نمایشەکە لەوەدا خۆی ببینێتەوە کە پانتایی ئەو کاتژمێرەی لەسەر شانۆ جووڵە و دایەلۆگ هەبوو، بەردەوام پرسیار دەکرا، بەردەوام پرسیارێک بەرۆکی هەمووومانی گرت: ئەحمەد موختار جاف بۆچی کوژرا؟ ئەم پرسیارەیە کە بەردەوام لەنێو ڕۆشنبیرانی کورد و لەنێو خوێندەوارانیدا دەکرێتەوە.

هەر هەمان پرسیار ئەو پرسیارەیە کە لەنێو وەڵامەکاندا چەندین دژە ئاراستە و دژە

بۆچوون هەیە، ئەحمەد سالار لەلایەک دەیەوێ لەکۆی سەرجەم ئەو وەڵامانەی هەن لە ڕێگای ئەم نمایشەوە بڕوا بەهەموومان بهێنێ کە پەنجە بۆ تەنها وەڵامێک ڕابکێشین و هەموو وەڵامەکانی تر فەرامۆش بکەین، بێجگە لەمە پرسیارێکی تر هەر بەدووی پرسیاری یەکەمدا دەهێنرایە گۆڕێ، بۆچی پاش پتر لە (٧٠) ساڵ گەڕایتەوە لای ئەحمەد موختار جاف و لە هۆکاری شەهیدبوونەکەی دەپرسین؟ وێڕای ئەمە لە تەواوی نمایشەکەدا لەگەڵ بوونی پرسیاری سەرەکی کە هۆکاری شەهیدکردنی ئەحمەد موختار جافە بەردەوام کۆمەڵێک پرسیاری لاوەکیش دەهاتنە گۆڕێ و لەنێوان گەمەکردن لە کاتەکانی ڕابردوو و ئێستادا کۆمەڵە پرسیارێکی نوێ دەهێنرایە گۆڕێ، گەڕانەوە بۆ لای نالی... حزووری بەردەوامی ئەحمەد موختار جاف ڕاوەستان لەسەر ئێستا و سەرلەنوێ وورووژاندنەوەی پرسیاری بۆچی ئەحمەد موختار جاف کوژرا؟ ئەمانە هەمووی تامەزرۆییەکی سەیری لای ئامادەبووان دروست کردبوو کە هیچ کام لە نمایشە شانۆییەکانی ئێستادا بەرچاو ناکەون.

وێڕای ئەمانە باڵادەست بوونی ئاهەنگسازی بەسەر تەواوی نمایشەکەدا بۆ خۆی هەر ئەو ڕێچکە هونەرییەیە کە ئەحمەد سالار لە هەموو کارەکانیدا بەکاری دەهێنێ.

ئەوەی کە دەمێنێتەوە و بەلای منەوە مایەی ئاوڕلێدانەوەیە ئەو بۆن گوڵاوە کوردەوارییە بوو کە لە تەواوی نمایشەکە دەهات، ئەحمەد سالار دەمانێکە بەم بۆنە کوردەوارییەی ڕاهێناوین، کارەکانی پێشتری بەتایبەتی ئاهەنگێک لە هەوارگەی یاراندا هەموویان بۆنێکی کوردەواریی ڕەسەنیان لێ دێ، بەشێوەیەک کە مرۆڤ لەم نمایشانەدا جۆش و خرۆشێکی کوردەواری نوێ هەستەکانی دادەگرێ، ئاهەنگەکان... جلوبەرگی کوردەواریی ... دیالۆگە کوردییە ڕەسەنەکان. زمانی شیرین و بێ گرێ و گۆڵی کوردەواریی ئەو مامەڵە کوردییەی لەگەڵ کێشەی سەرەکی دەقەکەدا دەکرا، هەموو ئەمانە وایان کردبوو کە مرۆڤ بەتەواوی هەستەکانی خۆیەوە لەوە بگات وەک کوردێک لە شارێکی کوردی و لەنێو هۆڵێکدا تەواوی هەستەکانی خۆی داوەتە دەست نمایشێکی تەواو کوردییانە کە دواجار لە کێشەی شەهیدبوونی شاعیرێکی کورد دەکۆڵێتەوە.

دواجار ئەوەی بمەوێ باسی بکەم ئەوەیە کە ئەرسەلان دەروێشی دەرهێنەریش لەم نمایشەدا لەگەڵ هێنانی کۆمەڵێک ئەکتەری گەنجدا توانیبووی سەرلەنوێ هەست و جوولەی گەنجانەی هەریەک لە مامۆستایان ئەحمەد سالار و عەباس ژاژڵەیی و قادر مستەفا بەجۆش بهێنێتەوە، بەشێوەیەک کە لە ماوەی یەک سەعاتی تەواوی نمایشەکەدا کەسێک

نەبوو هەست بکات ماندووبوون جوولە و ڕوخساری ئەو بەڕێزانەی سست کردۆتەوە.

کەواتە سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز کە جارێکی تر هۆڵی شانۆتان بۆ پڕکردینەوە لە تەماشاکەران، سوپاس بۆ وورووژاندنی هەموو ئەو پرسیارانە، سوپاس بۆ جوولە و بزاوت و دەرهێنانی نوێیان، سوپاس بۆ بۆنی ئەو گوڵاوە کوردەوارییە.

سلێمانی پێشوازی لە (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) دەکات

شاکار

کرانەوەی دەرگاکان لەبەردەمی هونەردا و ڕمانی ئەو دیوارە وەهمیانەی لەنێوان هونەرمەنداندا شەڕ بنیاتی نابوون بەیەکێک لە گرینگترین هەنگاوەکانی پرۆسەی ئاشتی دادەنرێت دەبێتە سەرەتایەک بۆ سارێژبوونی برینەکان و لێک نزیکبوونەوەی ئەو دووبەشەی نیشتمان لە ڕێگەی ئەو چالاکییە مەدەنیانەی دەتوانن تاڕادەیەکی زۆر لە زووترین کاتدا فەراهەم بێن.

بۆیە لە دەستپێشکەرییەکدا یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان وەک جێبەجێکردنی یەکێک لە ڕاسپاردەکانی سێهەمین کۆنگرەی یاداشتێکی ئاڕاستەی سەندیکای هونەرمەندانی کوردستان لە شاری هەولێر کرد و تێیدا ئامادەبووانی خۆی بۆ سەرلەنوێ پێکهاتنەوە و لابردنی سەرجەم ئاستەنگ و لەمپەرەکانی بەردەم تێکەڵاوبوونی ئەو ڕێکخراوەی ڕاگەیاندووە ئەمەشی بەجۆرێک بوێری و ئەرکی نیشتمانی لە قەڵەم داوە کە هەنووکە نیشتیمان لەوپەڕی پێویستیدایەتی.

سەندیکای هونەرمەندانی کوردستان ئەم هەڵوێستەیان زۆر پۆزەتیڤانە هەڵسەنگاند و وایان لە مەسەلەکە ڕوانی کە بەرژەوەندییەکی سەد دەرسەدی هونەر و هونەرمەندانی کوردە و گەلی کوردیش ئەم هەنگاوە دەپیرۆزێنێ. بۆیە لە وەڵامی ئەو یاداشتەدا تیپی شانۆی سالار لە هەولێری دێرینەوە (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف)یان هێنایەوە سلێمانی و لەنێو ئامێزی گەرمی جەماوەردا پشووی دا.

(کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) نمایشێکی ئاهەنگ ئامێزە لە نووسینی مامۆستای هونەرمەند (ئەحمەد سالار) و دەرهێنانی هونەرمەند (ئەرسەلان دەروێش) و نواندنی (ئەحمەد سالار، نیاز لەتیف، ڕووبار ئەحمەد، ئیسماعیل قادر، قادر مستەفا، عەباس ژاژڵەیی و چەردەیەک هونەرمەندی تر بوو).

لە ڕۆژانی ٢٠٠١/٧/٢٥ لە هۆڵی ڕۆشنبیری سلێمانی پێشکەش کرا. هەوڵی ئەمجارەی مامۆستا سالار لە دەقدا پەڕینەوەیە لە دنیای میراتەوە بەرەو جوڵاندنی چەند بونیادێکی جیاواز لە دنیای کەلەپووردا، هێنانەگۆی سرووتێک و جارێکی تر وێناندن و تاڕادەیەک گیان بەبەرداکردنەوەی بواری ئەوەمان پێ دەدات کە بتوانین ئەم هەنگاوە

بەجیاواز لەوانەی ڕابردوو تەماشا بکەین. (کۆتەڵ گێڕان) سرووتێکی کوردانەیە و عەشرەتی جاف بەداهێنەر و پەیڕەویکەری ناوبانگیان دەرکردووە کە بریتییە لە دروستکردنەوەی تاڕادەیەک سیمای کاراکتەری کەسی مردوو لە جلوبەرگەکانیا و دانی بەسەر ئەسپەکەیدا و گێڕانی ئەسپەکە بەنێو ئاواییدا و زیادبوونی شین و گریانی کەسوکار و هاوڕێیانی ئەو کەسە. ڕەنگە لەهەر ناوچەیەکیشدا بەشی خۆی داهێنانی خرابێتە سەر.

کارکردن لەسەر ئەم کەلەپوورە ئەو مافە دەدات بەمامۆستا سالار کە بڵێت لەم ساتەدا من جارێکی دی ئەزموونی خۆم لەگەڵ کەلەپووردا زیندوو دەکەمەوە و دەتوانم هەنگاوێکی جیاوازتر هەڵبێنم.

دووبارەکردنەوەی هەندێک کاراکتەر و ڕووداوی ڕابردوو بۆ زیندووکردنی دەق هەوڵێکی تری نووسەرە و بەشی خۆش ئاکام لەلای وەرگری ئاسایی بەدەست دەهێنێت بەڵام ڕەنگە ئەم کردەیە لای دەستبژێر هەروا سانا تێ نەپەڕێت و بەزۆر پڕکردنەوەی بۆشاییەکانی نێو دەقی تێبگات.

نمایش هەوڵێکی تری (ئەرسەلان دەروێش)ە بۆ دووپاتکردنەوەی خۆی لەنێو پانتایی ئەو بزووتنەوە شانۆییەی دەچێتە پێش خولقاندنی سرووتێکی ئاپۆرایی بەو مانا زاراوەییەی تەواو بەرامبەر (حفل)ی عەرەبی بێت زرنگی ئەو هونەرمەندە دەردەخات لە ناسینی جۆری شانۆکەی لەسەر ئاستێکی دروست و گونجاو بۆیە دەزانێ دەشێت بەدەر لە دووبارەکردنەوەی هەنگاوەکانی مامۆستاکەی جۆرێک لە شانۆی سرووت ئامێز بێتە کایەوە و هەمان کاریگەری لەسەر دەروونی وەرگریش جێ بهێڵێت و نەترسێت لەوەی دەتوانێ پەیوەندییەکی تۆکمە و توندوتۆڵ دروست دەکات. بەکارهێنانی سرووتەکانی شین کە لە کەلتووری کورددا تا ڕادەیەکی زۆر جێگیرن بەڵام لە ئێستادا ڕەنگە لە هەندێک ناوچەی زۆر تایبەت و سنورداردا هەبێت نموونەی (چەمەری) کە جوڵەیەکی شین ئامێز و لە ناوچەکانی لوڕستان و هەوراماندا گەشەی کردووە و کەم سنووری ئەو ناوچانەی بڕیوە. دروست کردنی کۆمەڵێک پێکهاتەی کۆمەڵی بەجەستەی ئەکتەر و هاوڕێیەتی کردنی ئەو جوڵانە بە(مفردە)ی دارێک کە چنگێکی خوێناوی پێوەیە بەهەموو ئیحالەکانی ئەو ئاماژەی چنگە خوێناویانەوە هێندەی تر سروتەکان پڕتر و سەرنج بەرتر دەردەخات.

هەڵبژاردەی جلوبەرگ بەشی خۆی ڕۆڵی لە بەخشینی مۆرکی کوردانە بەنمایش دا هەیە هەرچەندە بوونی جلوبەرگی کوردی جێی گفتوگۆیەکی زۆرە و دەشێت لە لێکۆڵینەوەیەکی

تیروتەسەلدا قسەی لەسەر بکرێت بەڵام گەڕان بەدوی دۆزینەوەی ستایلێکی بەرگی جیاواز هەنگاوێکی بوێرانەیە.

هیچ کات نمایشێکی تەواو نایەتە بەرهەم کە بەشی خۆی بواری قسە لەسەرکردنی تێدا نەمابێتەوە بەڵام لە ناساندی هەنگاوێکی وادا جێی ئەو هەموو گفتوگۆیە نابێتەوە.

نواندنی مامۆستا سالار و گەڕانەوەی دوای یانزە ساڵ دابڕان بۆ نێو شانۆکەی بەرامەیەکی تری بەخشیە نمایش. توانای هەریەکە لە (ڕووبار ئەحمەد، نیاز لەتیف، ئیسماعیل قادر)یش نکۆڵی لێ ناکرێت و دەبێتە جێی سەرنج. ئەزموونی درێژخایەنی هونەرمەندان (قادر مستەفا، عباس ژاژڵەیی) هێندەی تر بەرهەمەکە دەوڵەمەند دەکات و سەرجەم ئەو توانایانەی تر توانیان پێکرا بەشداری لەو سروتە مەزنەدا بکەن.

لەم دەرفەتەدا هێندمان پێ دەکرێت وەک هەموو ئەو بینەرانەی تر پیرۆزی ئەم هەنگاوە بەرز بنرخێنین و بەو گەورەییە لێی بڕوانین کە ڕەنگە هەوێنی زۆر کاری زیندووتری داهاتوو بنێت کە لە ڕاژەی هونەری کوردی و بەرژەوەندییەکانی گەلەکەمان دەبێت.

ئەحمەد موختار جاف لە هەولێرەوە گەڕایەوە سلێمانی

هەفتەنامەی گوڵان

* دەگوترێ هونەر زمانی میللەتە، ئاوێنەی ژیانە، هونەر هەندێ جار لە گەورەترین سوپا بەهێزترە و هەموو سنوورە حاسێکان دەبەزێنێ.

هونەرمەندی مەزن ئەحمەد سالار کە سەراپای تەمەنی خۆی لەگەڵ شانۆدا بەسەربردووە و لەم بوارەشدا توانایەکی بێ هاوتای هەیە و نەک هەر لەسەر ئاستی کوردستان، بەڵکو لەسەر ئاستی هەموو عێراقیش. مامۆستا ئەحمەد سالار دەنگ و ڕەنگێکی ناسراو و مەزنە.

لەم ڕۆژانەشدا تیپی شانۆیی سالار شانۆی «کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار بەگی جاف»یان لە شاری سلێمانی کە زێدی مامۆستا ئەحمەد سالارە و ماوەی حەفت ساڵە لێی دوورە جارێکی دیکە هونەر هەستایەوە سەرپێ و شانۆ کڵاوەکەی داگرت و بۆ گەورەیی سالار نوشتانەوە.

بەپێی ئەم هەواڵانەی کە پێمان گەیشتوون سالار و تیپەکەی لەلایەن جەماوەری شاری سلێمانییەوە پێشوازییەکی ئەوتۆ کراوە کە ناکرێ بەنووسین باسی بکرێ، هاوکات هەزاران کەس لەبەر دەرگای هۆڵی نمایشەکە بەبێ ئومێدی گەڕاونەتەوە و شوێنیان نەبووەتەوە شانۆیییەکە ببینن. مامۆستا (ئەحمەد سالار)یش لە نزیکەوە هەست و سۆزی خۆی بەرامبەر پێشوازییەکە دەربڕی و دەڵێ:

پاش دابڕانێک لەنێوان هونەرمەندان ئەوەبوو وەک هەنگاوێکی گونجاو لە کاتی خۆیدا کە ئاشتبوونەوە و یەک ڕیزی و یەک دڵی و یەک گیانی لە ئارادایە، بڵێین و نەڵێین وەکو خواستی گەلەکەمان کە هونەر دەربڕیەتی ئەو هەنگاوەمان نا (ئەحمەد موختار جارێکی دیکە لە هەولێرەوە گەڕایەوە بۆ سلێمانی)، چوونەوەی بۆ سلێمانی خۆی لەخۆیدا چەند واتایەک دەگەیەنێ، یەکەمیان دەست پێکردن چەند هەنگاوێکە کە بەدوایدا دێت لەوکاتەشدا کە ئاگادارین، یاداشتنامەش لەلایەن (ی.ھ.ک) ئاراستەی سەندیکای هونەرمەندانی کوردستان کراوە، و چەند بەرهەمی شێوەکاری لە شاری سلێمانییەوە ڕووی کردۆتە هەولێر، بەڵام ئەمجارە وەک بەدەنگەوە هاتن و بەتەنگەوە هاتنێک تیپی شانۆی

سالار کە تیپێکە زۆربەیان خەڵکی شاری سلێمانین لەو کەسانەن کە پسپۆڕن لە بواری شانۆدا و خاوەن ئەو ڕێبازە تایبەتی و شێوازەن کە ئاهەنگسازی کوردەوارییە، گەڕانەوە بۆ سلێمانی، لەوەدا پشتگیری بوو لە پرۆسەی ئاشتی وەکو لایەنی سیاسییەکەی ئەتوانم بشڵێم هەرگیز سیاسەت و هونەر لەیەکتر دابڕ نەبوون ئەگەر دابڕ بن واتە کێشە و ململانێکان لە ژیان دابڕ دەبن، ئایا شتی وا دەگونجێ؟ بۆیە دەڵێم هەرگیز لە یەک دابڕ نابن، واتە هەستکردنە هۆشیارییە بەسەردەم و بەکاتەکە، بەتایبەتیش من بەش بەحاڵی خۆم وەک هەموو مرۆڤێک کە شارەکەی و هەوارەکەی زۆر ئازیزە و زۆر گرانە و زۆر نازدارە، حەزم ئەکرد گەڕانەوەم بۆ شارەکەم کە وەک هونەرمەندێک لێی هاتوومەتە دەرێ وەکو هونەرمەندێکیش ئەڕۆم و چەپکە گوڵێکیشم پێ بێت بۆ جەماوەرەکەی کە ئاشنای یەکتربن و چەندین ساڵە و لە سەدان بەرهەمدا لە ڕۆژانێکەوە کە ئەو ڕۆژانەش هونەرمەندانی کورد هەموویان یەک ڕیز بوون، واتە بەراوردکارییەک هەیە لەنێوانی دوو کاتدا سەردەمێک کە هەڕەشە و مەترسییەک لەسەر بوونی نەتەوە هەبوو هەموو هونەرمەندان یەک ڕیز بوون بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو ڕۆژە، ئێستاش هەرچەند بیانەوێ هەڕەشەیەک بکەن لەم ئەزموون و دەسکەوتەی کە هێنانەدی خەون و ئاواتێکی دێرینە، دەبێ لێرەشدا گیانی یەک ڕیزییەکە لە جاران بەهێزتر بێت چونکە ئەمە دەستمایەیە و دەسکەوتە و زۆر شتی گەورەیە، لەبەرئەوە ئێمە چەند یەک بین ئەوەندە بەهێز دەبین و ئەوەندەش دوژمنانمان ڕەنگە پێی سەخڵەت بن و بەتایبەتی لەو کاتەی کە ئێمە پێویستیمان بەیەک دەنگی و یەک بڕیاری هەیە، بۆیە شانۆیەکەیش هەڵبژێردراوە کە لەم ڕۆژگارەدا پێشکەشی بکەین (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) کە ئاوڕدانەوەیە لە دوو شت یەکەم کۆتەڵ لەبەر شێوازەکەیە کە کۆتەڵ دابونەریتێکی دێرینەی کوردەوارییە کۆتەڵ بەواتای پەیکەر بەواتا کەلوپەلی جەنگی بەواتای بەسەرکردنەوەی کەسێکی سەردار و سەرخێڵ و ئازیز کە کوژرابێ یاخود کۆچی ناوادەی کردبێ بۆ ڕێزلێنانی و بۆ پەرۆشی خەڵکەکە هەموو شین و چەمەرە و کۆتەڵی بۆ ئەکەن و لەم کۆتەڵەدا بەتایبەتی کۆتەڵی جاف و لەناو زۆر عەشیرەتی تردا هەیە بەتایبەتی کۆتەڵی جاف بەناوبانگە، لەوێدا وێرد و بابەت و سروودی تایبەتی هەیە واتە تقوسێکی تایبەتی ئەکرێ بەجوولانەوە و بەهەڵسوکەوتەوە کە جارێکی دیکە ژیاندنەوەی ئەو کەسەیە لەو کاتەدا بڵێین، ئەسپەکە و تفەنگ و ڕەخت و فیشەکی و شەدەی سەری و کەلوپەلەکانی بەسەر ئەسپەکەی دەنێن و لەو شوێنی چەمەرگەریا ئەیهێنن و ئەیبەن و بەسەریدا هەڵدەڵێن و شیعری تایبەتی و

ئاوازی تایبەتی دەگوترێت و هەندێ ئامێر لە هەندێ ناوچەدا وەکو جۆرەکانی دەف و تەپڵ و زوڕنا بەکار دەهێنرێت و زوڕنا چۆن بۆ شایی بەکاردەهێنرێت لە شین و چەمەرەشدا بەکاردەهێنرێت، بۆیە کۆتەڵ هەندێ توخمی تیایە لە بارە کە بەکاری بهێنم بۆ شانۆ ئەو شانۆیەی کە من دەمەوێ، شانۆیەکی کەلەپووری کوردەواری، خاوەن توخم و سیمای تایبەتی بۆیە کۆتەڵیش وەک کار و کردەیەکی میللی نیمچە درامی کە دەڵێم نیمچە درامی واتە هێندێ توخم و بەهای هەرەگرنگی درامای تیادایە، بەڵام بارودۆخی بۆ نەڕەخساوە کە ببێتە دراما، حەزیش دەکەم بڵێم یەکێکە لەو دابونەریتانەی کە زۆر کۆنە و ئەگەڕێتەوە بۆ هەزاران ساڵێک بەر لە ئیسلامیش، لەگەڵ برا شیعەکاندا جۆرێک هەیە لە عاشورا ئەوەی ئێمە جۆرێکی دییە، شێوەی ئاواز و جوولانەوەکان دەری دەخات لە ڕووی زانستەکانی دێرینزانییەوە یان سوسیۆلۆژییەوە یا ئەتنۆگرافییەوە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمێکی زۆر دێرین کە خەیاڵێکی داستانی یان هێمایەکی یان جۆرە ئاوازێکی سەرەتایی خۆی تیا دەبینێ، ئەمە لایەنی ئەوەی کە بۆ کۆتەڵ بەکاردەهێنرێت گرنگترن لەو بەهایانەی کە لە کۆتەڵدا هەیە بریتین لە لایەنی لاساییکردنەوە یاخود گێڕانەوە. واتە گێڕانەوەی شتێک کە ڕووی داوە، ئەو محاکاتایە کە (ئەرستۆ) بنیادی تیۆرە گرنگەکەی لەسەر هونەر و دراما داناوە کە پێی دەڵێن تیۆری لاساییکردنەوە، ئەمە جەوهەرە لە کۆتەڵدا.

ئەحمەد موختار جافیش لەبەرئەوەی خۆی لەخۆیدا وەکو ئەوەی کە هەیە بەرهەمەکانیان کە دەبینین وەک سروود، شیعرەکانی، وەک بیروبۆچوونی سەردەمەکەی وەکو ژیانی خۆی وەکو مەسەلەی ویژدانی کە نووسیویەتی لە هەموویاندا هەست دەکەی کابرایەکی خاوەن بیرێکی ئازاد و لە ساڵی ١٩٣٥دا لە تەمەنێکی هەرە تافی هەڵچوون و گەنجیدا شەهید بوو لەگوێی ڕووباری سیروان و لە دامێنی کەژینەوەردا، ئەمە خۆی لای من بۆتە هێمایەک چونکە من کەسایەتی تایبەتیم نییە لە شانۆکەم دا بەڵام بۆتە هێمای کێشەیەک و کێشەکە لەم ڕووەوە بەردەوامە بۆ ئەمڕۆ، شانۆکەش دەیەوێ وەڵامی ئەو پرسیارە بداتەوە بۆچی ئەحمەد موختار جاف کۆتەڵەکەی بۆ ئەکرێت؟ لەبەرئەوەیە کێشەکە گەیشتۆتە ترۆپی بەرهەم و ئەبێ وریابین جارێکی دیکە خوێنی بەخۆڕا ڕژاوی کێشەی کورد و کەسی کورد نەبیندرێ، ئەمە کەرەستەیە لەم ڕۆژەدا کردوومانەتە دیاری دەسکە گوڵمان بۆ شارەکەی هەڵمەت و قوربانی، شاری هونەر و جوانی سلێمانی.

مامۆستای هونەرمەند (ئەحمەد سالار) دەربارەی پێشوازیکردنی خەڵکی سلێمانی لە شانۆگەریەکەیان دەڵێت:

– بەر لە پێشوازی، کەشە دەروونییە تایبەتییەکەی لەلای ئێمە بەتایبەتی ئەوا بۆ نزیکەی ١٠ ساڵ دەچێت دوورم لە شارەکەم، بەڵام بەگیان لە شارەکەم دام و بەگیانیشی دەستەونەزەرم بەرامبەر سەیرانەکەی کە بن هەر دار ئەرخەوانێکی سەدان باڵابەرزی داهێنان و ڕۆشنبیری کورد و کوردایەتی تیایدا ڕاکشاوە کە پیرۆزگەیەکە سەلام لە گیانی هەمووواندا کەسانی گەورەی تیادا ڕاکشاوە. ئەوە شیرینە، کە گەڕانەوە، دەتوانم بڵێم، کە من خۆم لام گرفت بێت پێم ناخۆش بێت بەڵام ئەو سەفەرەم زۆر پێ خۆش بوو، هەستم دەکرد لەناخمدا شتێک دەبزوێت و شتێکی نوێ سەرهەڵدەدات جارێکی دیکە دەستەوملانێ، بەڵام لە چ کاتێکدا جارێکی دیکە بەرهەمێک دەبردرێتەوە، ئەتوانم بڵێم ئەو پەرۆشییەی کە پیرەمێرد ساڵەهایەک لە ئەستەمبوڵ گەڕایەوە، لەگەڵ جیاوازی زۆر لە سەردەم و لە کات و شوێنەکاندا چونکە هەولێر کوردستانە و پایتەختیەتی، بەڵام هەمان هەست، هەرچۆن بەو شێوەی کە نالی مەلا خدری شارەزووری میکائیلی قوربانی بادەکەی دەبێت و هەروا و هەوارگەکەی دەباتەوە و بۆ شارەزوور هەمان هەست و جۆش بوو لە ڕێگا نەماندبوونێک هەستم دەکرد ئاوازێکی جوانی دەهۆڵ و زوڕنا لە گیانمدا لێی دەدا چونکە چاوەڕوانی بەیەکگەیشتنێک بووم و بەیەکگەیشتنەوەیەک دەستەملانێ بۆ لە پێشوازییەکی زۆر گەرم لە پێش هەموویانەوە، هونەرمەندانی کوردستان بەتایبەت برایانم لە ی.ھ.ک دەستەی باڵایان لە پێشەنگی پێشوازیکاراندا بوون و لەوێ جەماوەرێکی زۆر لەسەر ڕکیفەکانی سیاسی و حکومیشی هەر لە چوارچێوەی دۆستایەتی هونەرمەندان، لە پێشوازیدا بوون و ڕێزێکی تایبەتیان لێ ناین، دەتوانم بڵێم ئەو ساتانەی کە بۆ یەکەمین جار لەسەر شانۆ چراکە داگیرسا و ڕووناک بووینەوە بەرامبەر ئەو خەڵکە زۆرەی کە هۆڵەکەی سیخناخ کردبوو چ بەپێوە چ بەدانیشتنەوە چ ڕاڕەوەکانیش پڕ ببوون جمەی دەهات بەڵام هەمووی سۆزێک بوو هەستێک بوو لە کاتی نمایشەکەدا دەرزیشیان فڕێ دابووا گوێت لە دەنگی دەبوو، بەڕێزێکەوە هەمووی لە چوارچێوەی تقوسێکی تایبەتیدا لە هۆڵی ڕۆشنبیری کۆبووینەوە لە دەرێ شانۆکەش و ئەودیو دەرگا و ئەودیو حەسارەکەشی نەک سەدان لە ڕۆژی دووەم بگرە هەزاران کەسێک لە خۆپیشاندانێکی گەورە بۆ کەرنەڤاڵێکی خۆشەویستی دەستە لەملانێی خەڵکەکە هاتووینە پێشوازی و بەگەرم و پەرۆشەوە تامەزرۆی بینین بوو بۆ ئەو دە بەرهەمەی کە پێشکەشمان کرد، پاشان ئەوەی کە لەیاد ناچێت لەگەڵ دەستپێکردن و چرا هەڵکردندا کە بۆ پێشوازی چووم کە سەرەتای شانۆیەکە بوو بەئاهەنگی تایبەتی لە چەپڵەڕێزان و لە گوڵباران و هەڵسان و سەرپێی لە

ڕێزگرتن بۆ ماوەیەک کە ئەتوانم بڵێم (١٠) دەقیقە زیاتر دەبوو، پاشان لە کۆتایی نمایشەکە جۆرە شتێکی دیکە ڕووی دا سەر شانۆکە بەهەموو بیروبۆچوونێکەوە بەتایبەت سەدان لەوانەی کە ڕۆژانێ هاوەڵم بوون و قوتابی هونەر بوون و مەشق دادوەریان بووم لەسەر شانۆیان لە پۆلەکانی خوێندن و هەموو هەموو ئەگریان و دەستەوملانێ ئەگریان و خۆزگە و ئۆخەی تێکەڵ ئەبوو، خۆزگەی و ئۆخەی دەستەملی بوون لەم ڕۆژەدا. ئەمە وابزانم خۆی لەخۆیدا بۆ دەنگێکی گەورە، بوو بەهاوارێک بۆیە هێندە سوورم لەسەری و دووپات و سێپاتی دەکەمەوە لەبەرئەوەیە وا لە دڵ و کەللەمدا چەسپا، کەوا هەستە لەهۆشمدا دەرنەکات، چونکە دڵ دڵی ئەدواند و لەناخەوە شتێک، کۆمەڵێک ئاوازی ئەچریکاند، ئەوانە ئەوساتانە بوون، هەستت دەکرد سەرتەختەی شانۆ پاش نمایشەکەی لە هەردوو ڕۆژدا ببووە چەمەرگەیەک و گوڵی ڕەنگاوڕەنگ لە بەرۆکە گیرا. بینەران و هونەرمەندان هەردووکیان لە گوڵدانی یەک ڕەنگ و یەک خۆشەویستی یەک بۆندا بوون یەک ئاوازیش بولبولێک بوو دەیخوێند ئەوەشە کە ئاواتی هەموومانە کە کوردستانێکی ئازاد کوردستانێک هیچ جۆرە بەربەست، ڕێگرێک لەبەردەم هەنگاوی هیچ کەسێکدا نەبێت. بەتایبەت هونەرمەندان، چونکە هونەرمەندان زیانبەخشی گەورەبوون و زیانی گەورەیان لە دابڕبوون پێشی تواناکان دابەش بوون لەباتی ئەوەی هێزی برەو پەیدا بکەن بوونە ئەوەی خۆیان بخۆنەوە، ئەمە گرفتی دابڕبوون و شەڕی ناوخۆیە، بەپێچەوانەی ئەوەوە کە میللەتەکە بەر هەڕەشە و هێرشی بێگانەیەک دەکەوێ لەو کاتەدا هونەر و شاکاری باڵا سەرهەڵدەدا و بەرەنگاربوونەوەی گەورە ڕۆژ ڕۆژی هونەری دەبێت بەڵام لەکاتێکدا کە ناوخۆ بێت وەک ئەو کرمەیە کە دەیداتە دار و لەناخەوە دەیخواتەوە و ئەیکاتە کۆتەڵ.

پاشان دەرهێنەری نمایشەکە هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش گوتی:

لەم بەرهەمەدا هەوڵمان دا زیندوویێتی شانۆ بەرجەستە بکەین، توانای لە ڕادە بەدەری ئەم جەماوەرییە لە سەنگ بدەینەوە و سەبارەت بەکاریگەریی لە پرسە سەرەکییەکانی ئەم ساتە وەختەی ژیانی گەلەکەمان. لەلایەکی دیکەشەوە برەو بەدۆزینەوەی ئایینددا لە ڕابردوودا بدەین و کار لەناو مێژوو و کەلەپووردا بکەین، نەک بەمەبەستی مۆمیا کردن و پیرۆزکردنی میراتەکان بەڵکو بەگەڕانەوەی بۆ ڕەچەڵەک و ژیان و بەبەراکردنەوەی ساتە مێژووییەکانی وەستانمان لەبەردەم دووڕییانەکاندا و گرێدانی کاکڵەی پەندەکانی ئەزموونەکانی دوێنێی دوور و نزیک بەئەمڕۆمانەوە، دڵسۆزیمان بۆ یادگاری خۆمان پەیوەست بوونمانە بەناسنامەوە ئەوەش بەو مەبەستە نا کە بەندی توخووبەکانی ئەو

یادگاریە بی، چونکە ئەوەیان لە قاڵبمان دەدا و لە بازنەی خۆ دووبارەکردنەوەدا بەجێمان دێڵێت. شانۆ کە گەڕانێکی ئارکیۆلۆژیانەی پشت ڕووداو و هەڵوێست و هەڵچوونەکانە لە توانای دایە واقیع و ناواقیع... ڕابردوو و ئێستا و داهاتوو... ئامادە و نائامادە لەو گوتارەدا بخولقێنێت کە لە فەزای شانۆکەدا بەزمانێکی زیندوو، بەزمانی جەستە و توخمە پێکهێنەرەکانی کەشە درامییەکە لە بەیەکداچوونێکی نێوان نمایشەکە و گروهی تەماشاکاراندا بەرجەستە بکات.

لەم ئەزموونە نوێیەدا ویستوومە بەهاوشانی ئاڕاستەی نەتەوەییەکەی مامۆستا سالار لە داڕشتنی سیما و خەسڵەتی خۆماڵی بۆ شانۆیەکی کوردەوارییانە، بەشێوازێکی هەندێ جیاواز و بەهاوکاری و یەکخستنی توانای هاوەڵەکانم مامەڵە لەگەڵ کەلەپووردا بکەم و زمانی جەستە و پێکهاتەی وێنەیی ئەکادیمی و کارکردن لەناو سرووتێکی ڕواڵەت درامی دێرینی کوردەواری کە (کۆتەڵە) بکەمە داڕشتەی ئەو گوتارە شانۆییەی کە فەزای نمایشەکە ئەیخولقێنێت.

سەبارەت بەنمایشکردنی ئەم بەرهەمەش لە سلێمانی ناکرێت بەبێ ڕۆڵی جەماوەرە عاشقەکەی شانۆ و هاوبەشی کردنی یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان لەو سەرکەوتنەدا باس بکرێت و هەرگیز ڕۆڵی پۆزەتیڤانەی ڕاگەیاندنیش لەیاد ناکەین.

بەشی سێیەم

باس لە شانۆی سالارەوە بەزمانی عەرەبی

مرثية (احمد مختار الجاف) وحفريات القراءة

حميد ريبوار

الفنان احمد سالار :

يعد الأستاذ (احمد سالار) ذات قابليات ثقافية عدّة، فيده الطولي جليّة في كلّ منها، إذا تركت كتاباته سواء أكانت بحثاً أم نصّاً مسرحياً أثرها الفعّال على تمتين المفاهيم الجديدة للمسرح الكردي. أمّا من حيث كونه شاعراً فعلى الرغم من قلة نشر نتاجاته الشعرية، الاّ أنّه لايقلّ بعداً وجمالاً عن الآخرين. فلا يختلف إثنان على أنّ الفنان الكبير الأستاذ (احمد سالار) أضفى الكثير الكثير على المسرح الكردي إخراجاً وتمثيلاً، فإحتلّ بذلك الصف الأمامي بين زملائه الرواد. وروائعه الإخراجية تشهد على ذلك (نالي والحلم الارجواني، عندما يحلق الصقر عالياً والجزيري يلقي دروس عشقه،... و... الخ) نتاجات أضافها الى أعماله الإبداعية، أستخدم فيها أدواته المسرحية بحركة فنية متقدمة، حيث أتى الى هذا الوسط بحالة جديدة للممثل وجمهور المشاهدين معاً، لم يسبقه أحد من قبل، فجاء بالضرب الإحتفالي على خطه العريض إلى فضاءات المسرح الكردي. إنّنا نرى الأستاذ أحمد سالار مفتوناً بالتراث بعشق لامثيل له. لاسيّما الأدب والتأريخ القوميين لأمتنا ويوفقهما مع أحداث العصر وفق قيم التجديد والحداثة. إنّ صفة الأنانية معدومة لديه، فيتجاوز الذات ويدخل في إستدراكات شعورية وفكرية عجيبة التي هي إحدى ركائز إستخدامات المجتمع المدني، أمّا من حيث كونه ممثلاً فهو يعرف كيف يتحرك؟ فهو ينمو خطوة فخطوة، الى أن يصل الى حد الإبداع. ليس هناك أحد من شاهد عروضه الممتعة في (المعطف والبخيل والمفتش وخمسة أشخاص في الفندق والفانوس) وغيرها أن ينسى أدواره المشوقة، فحينما يتقمص الشخصيات ينسى نفسه، ومن الجدير بالذكر أنّه عندما يروم تأسيس عمله السينوغرافي يستخدم أدوات في غاية السذاجة والبساطة، لكنّ مدلولاتها عميقة هادفة. أنه يعرض مفاهيمه بكل صراحة ووضوح. يودّ أن يدخل الى صلب مواضيعه بتلك البساطة أيضاً. لذا ترى خطواته هادئة. وذكية في عين الوقت ومع أن أدواته كما قلنا ساذجة وبسيطة، بيد أنها جادة حريصة، يوصل بها الصراعات الى مواضعها اللائقة والمنسجمة بكلّ وعي وإدراك... إنّ هذا المنطلق يعدّ عاملاً أساسياً من عوامل الفن الحقيقي الاصل المتدفق من

ثنايا المجتمع فإن مرّ الأستاذ (أحمد سالار) بمراحل المسرح التقليدي، لكنه وجد نفسه تحت ظلال أخذ العبر والإفادة منها في عمل درامي جديد وهو المسرح الإحتفالي. إذ يعثر على تركيبه الفلسفي من تكوينه الثقافي (الفكري – الفني) في هذا الموقع من هذا المنهج ثم يقدم عمله الإبداعي بعد توظيف تلك المفاهيم – كهدية جميلة – الى المشاهد الكريم. مصادره الرئيسية هي التراث واللغة وأحداث العصر، هذه المرجعيات تتطور لديه شيئاً مع البروفات والتدريبات والتجارب اليومية. لذا يجب أن تكون صياغاته موائمة مع عطاءات العصر ويأخذ الإبعاد النفسية والتاريخية والفكرية بنظر الإعتبار. فإذا كانت مساحات السرد في (شيرين وفرهاد ويوسف وزليخا والربيع دائماً وممي آلان) لم يتجاوز الجوامع والمقاهي، غير أنه جسّدها في فضاء فني شاسع معاصر متخطياً خشبة المسرح أيضاً، فأعطى الفرجة ابعاداً درامية أخرى. هذا كمبادرة منه من أجل إيجاد هوية للمسرح الكردي. وهكذا نرى أن الأستاذ أحمد بين جوهر الأحداث حاضر، متذكر الكوارث التاريخية والاخفاقات القومية... الخراب والتدمير... الإعتقالات... التشرد والترحيل... تغيير الواقع القومي، الأنفال والجينوسايد، حتى يصل الى المشاكل الإجتماعية.

كل هذه المفاهيم حاضرة في ذهنه، تعيش في أعماقه، يتأملها بأمعان كيف يمكنه التعبير عنها، فهو لايقف في الحد الذي يقول فيه للمشاهد: افهم... هذا هو واقع الأحداث... لا ليس هذا... هلم معنا للمساهمة في المعاناة. تعال معنا للمشاركة في أخذ العبر والدروس ثم خذْ قرارك الأخير... هات الموقف الجازم وأرفض هذا الواقع ولاترض به. هذه هي تفاعلات الأستاذ أحمد سالار مع الحالات الإنسانية والبيئية وما حوله، فهي وظيفة مهمة لديه حتى يتمكن صهرها في بوتقة فنية (النظرية منها والتطبيقية). هذا هو السعي المثابر لكل فنان وفي، عندما يريد بأدواته ومفاهيمه وإبداعاته أن يعثر على هويته وهوية أمته من جهة وهوية فنه من جهة أخرى.

بين قبلات عشاقه :

لاأريد التطرق الى رسالة المسرح التعليمية والأخلاقية أو الإشارة الى وظيفته وأهدافه التي تريد أن تحقق بنفس علمي متعة فنية وعقلية، بقدر ما تكون النية الحقيقية هنا في هذا العرض في يومي (٩-١٠/٧/٢٠٠١) ووضع أمام مشاهدي المسرح في السليمانية وجمهوره التواق الى الإبداع الفني، هو التركيز على مخاطبة وإنطاق المتلقي

في آن واحد، في الحقيقة أنّ الأستاذ أحمد في هذا العرض إستطاع أن يبلغ مقصده بنجاح ويسجّل هدفه المرام. لذا أقول أنّ نسبة حضور المتلقي ومستويات وعيهم هي المحك الأساس والقياس الانجح لنجاح أي عرض مسرحي. إنّنا نحن الكرد تمكننا خلال الثمانينيات من القرن السابق أن نجد أفضل قاعدة للفن المسرحي وخاصة في السليمانية. لكن هذه القاعدة أخذت بالتذبذب والضمور، فبدلاً من أن نحافظ على هذه المساحة العريضة لجمهور المسرح. كان العكس هو الصحيح، حيث فقدنا ذلك الحضور النادر لمعشر مشاهدي المسرح. صحيح هناك نوعان من المشاهدين الذين يختلفون الى قاعات عروض المسرح، النوع الأول أناس عاديون أو سذج، لم يكن ترددهم إلاّ من أجل التمتع أو الإبتهاج، ولم يكن حضورهم قائماً إلاّ في العروض التجارية عادة، تلك العروض التي لم يكن وراءها مرام فني ومعنوي سوى التهريج والهزل غير الهادف والربح المادي، أمّا النوع الثاني فهم يتألفون من المشاهدين الواعين... النقاد. وهذا الضرب من الجمهور وهو جمهور النخبة. يريد أن يتعلم ويأخذ ما هو مفيد. يفهم مشاكل المجتمع أو بالأحرى يروم الحالات الإنسانية المؤثرة. وفي الوقت عينه ينتقد ويحلّل ابعاد المدلولات وفضاءات المسرح. وهذا مايتضح عادة في المسارح الجادّة. لكن يمكن أن نصنّف (مرثية أحمد مختار جاف) في النوع الثاني، هناك مثل عامّي يقول (من يجيب نقش عوافي).

ومع أنّ العمل المسرحي لم يكن نتاج عقل واحد، لكنّ أسباب نجاح هذه المسرحية كثيرة أهمها الذي كان مجلباً للنظر هو إلتقاء شخصيتي المخرج والممثل الأول. فالمخرج هو الفنان الواعد (أرسلان درويش) الذي كان بالأمس طالباً للبطل الرئيسي الأستاذ (أحمد سالار). شيء مفرح جداً أن تنشأ مثل هذه الروحية بين الأستاذ وطالبه. حيث ترى الأستاذ يسترق السمع بروح رياضية الى الإرشادات والتوجيهات الفنية لطالبه المخرج. لقد كوّنا حقاً ثنائية فنية جميلة، إنتابتها روح تضامنية متأصلة، أوصلت العرض الى تلك النتيجة، بل فتح الجمهور لهما أحضان الحب والمسرة. فكان المشهد الأخير بعد إنتهاء العرض هو قبلة الطالب ليد أستاذ في منظر رائع بديع يعكس صفتي الحب والوفاء. فثنائية (المخرج – الممثل البطل) مع الإفادة من تجارب وقدرات الممثلين الآخرين جعلت هذا النص المحلّي أن يبلغ حالة (التطهير) وهي من الوظائف النفسية التي يجب أن يصل إليها كلّ نص وعرض مسرحيين. ويسمّى أرسطو في هذه الحالة بـ(كاثريكس) أي: تطهير نفس الإنسان من الآثام أو الذنوب وظاهرة الفعل الشهواني.

وذلك بتحريك عاطفتين أساسيتين وهما (عاطفة الرحمة وعاطفة الخوف). لذا فإنّ حصول مثل هذه الحالة في حادثة تاريخية كإستشهاد شاعر مأسوف لشبابه (أحمد مختار جاف) في ريعان شبابه في ظروف غامضة بحاجة الى جهد حثيث وعمل ذكي جاد، يريد أحمد سالار أن يقول لنا: صحيح أنّ أحمد مختار ورغم مرور أكثر من ستين عاماً على مقتله لم يكن حاضراً بجسده بيننا، لكنه مازال حيّاً بروحه، ولم يمت أبداً، إنّه حي يتجدّد يوماً بعد يوم، وحسب تناسخ الأرواح قد يحتمل أن تكون روحه الزكية قد دخلت في جسد شخص آخر (ماننسخ من آيةٍ ننسها نأت بخير منها أو مثلها). لم لاتكون هذه الروح هي روح (أحمد سالار) نفسه؟ يحمل نفس الأسم، وهو شاعر مثله أيضاً. ووفق إيمانه الراسخ بعالم الأرواح ويوم الإنبعاث فإنه عاشق مفتون بالطرائق الصوفية. لذلك نرى أنه لم يكتف بتجسيد شخصية أحمد مختار جاف فحسب، بل إستنبط حوادث من الموروث القومي والإسلامي ووظّفها مع الحادثة الرئيسية المعاصرة. (عباس الجزيري، محاكمة حسين منصور الحلاج وشنقه) بالإضافة الى العشق السرمدي لـ(نالي) الى (حبيبة) وأرض شهرزور المقدسة.

إن بقاء روح أحمد مختار جاف يعني بقاء صوت الأمة وتجديد روحها... فهو تجديد للحركة التحررية الكردية. فإن أدّى قادة الأمس بكل بسالة وإقدام دورهم ثم ذهبوا الى دار البقاء. فقد جاء الى الساحة قادة شبان متحمسون، تسري في عروقهم، حرارة الدم الدافق، فيبثون روح الحماس والنمو في حركتنا القومية. إن الحوادث التاريخية هذه تكمن في وجدان كل كردي ذي مشاعر ولاريب، فلايمكنه أن ينقطع عنها أبداً، ولاسيما في هذه المرحلة الحساسة التي نودّ أن نحافظ فيها على هويتنا، ونصل فيها الى كياننا القومي العادل. لذلك أنّ الفنان الحقيقي ذا الموقف الثابت يجب أن يستلهم أفكاره وثيمة من التراث ويأخذ منها العبر والتجارب ويوائمها بكل ذكاء وفطنة ثم يوظفها مع الأحداث المعاصرة للأمة بتواز وتؤدة وتوازن. ومما لاشك فيه أنّه ينبغي أن يركز على القيم الجمالية والنفسية والفكرية أيضاً، وكما قلت فيما سبق أنّ مقالي هذا بادئ ذي بدء يتناول مخاطبة وإنطاق المتلقي أمّا ما يتعلق بالمسائل الجمالية والفنية سنأتي إليها لاحقاً. فكلّ فنٍّ إذا ما أراد أنْ يحرك مشاعر المشاهد ويجذبه إليه وخاصة لدى أهم الفنون عراقة وهو الفن المسرحي، عليه أن يعتمد على بعض الأدوات من أجل أن يتمكن على التعبير عن الإبعاد المرامة ويجعل المتلقين في ذروة الإحساس، لأنّ ما يأخذه المتلقين يقف على نسبة الإحساس بالمشاعر والعواطف والمفاهيم... يقف على درج مُلكة

المشاهد الثقافية، أو بمعنى آخر كم هي مديات خبرته في مجالات تلك الحالات الإنسانية، كما يتمكن أن يعيد التوازن، إذا ما كان في الميزان إختلال لاسيما إذا كان الإختلال قائماً بين داخل الإنسان وخارجه ومن ثمَّ ينبغي أن يطيق ذاته وما حوله معاً، يبدو أنّ إيجاد مثل هذه الحالة لم يكن تناوله ميسوراً، هذا بالإضافة الى النشاطات الفنية التي هي بأمس الحاجة الى الحملات الإعلامية من المطبوعات والمؤسسات السمعية والمرئية، لإذاعة الخبر والحصول على ذلك الصيت الذي يعطي نوعية العرض حقها. إنّ هذا النجاح لم يتحقق بلاشك مالم يكن وراءه دعم مادي ومعنوي، لاسيّما من قبل السلطة والاّ يكون إنجاز العمل صعباً عسيراً، أو يحرّك هذه المهام عن طريق الخاصة بالمسرح كإفتتاح المعاهد والأكاديميات الفنية، وكذلك لابدّ أن يكون للنقد دور موضوعي بنّاء وتسخير كافة المناهج لتهذيب وتنمية النصوص والعروض الفنية. لذا فإنّ ترقية الفن المسرحي من جهة وتغذية وعي الجمهور وتحبيب هذا الفن لديه من جهة أخرى يجب أن تصل الى الحد الذي يمكنه تمييز العرض التجاري الذي يهدف الى الربح المادي عن طريق إشاعة المتعة الرخيصة عن الفن الجاد. أي يجب أن يكون دور المتلقي في هذه الحالة ازاء مشاهدة العرض إنتقادياً إصلاحياً. إنّ فرقة سالار للمسرح منذ تأسيسها في بداية الثمانينات من القرن الماضي إستطاعت أن تحمل رسالتها القومية وتستميل لنفسها جمهوراً شاسعاً خاصاً بها، وخاصة إن النصوص المختارة هي نصوص محلية، أغلبها من تأليف الأستاذ أحمد سالار نفسه، وهكذا يمكننا الزعم بأن فرقة سالار أصبحت مدرسة أو مختبر تحتذى بها. حيث تمكنت أن تهئ تلك الأرضية التي يمكن أن تتجاوز حدود المألوف وتحقق تلك الأحلام التي طالما كانت ترنو إليها، وتختار لنفسها المنهج الإحتفالي لإبلاغ رسالتها القومية. إن هذه الفرقة لن تعود الى الماضي القريب والبعيد فحسب تبلوره بأسلوب متحمس وتقول: لابد أن يكون مع الحاضر المعاصر والمستقبل الآتي هكذا، ويتنفس في فضاء مختلف جديد مستقل. إنّها تتحرك بعيداً عن ستائر وديكورات الهندسة الإيطالية التي تضيف في علبتها فضاءات التعبير الدلالي والقيم الفنية، بل تقتل جماليات الفن الإبداعي.

رؤى النص :

لو أمعنّا النظر في مضمون المسرحية لوجدنا هذا النص الفني محبوكاً من مجموعة أحداث قومية ودينية متداخلة، إعتماداً على عدة مصادر تاريخية وأدبية أثمرت منها

رائعة نادرة، جديرة بأن تعرض مفاهيمها للتفسير والتقويم وأن تحلل إبعادها وفق مناهج النقد المعاصر. لأنّ هذا النتاج الإضافة الى مواضع قوة الإبداع فيه من حيث الجماليات الفنية و(السايكو – سوسيولوجية) يحمل في طياته تأثيراً سحرياً حول شد المتلقي إليه. حقّاً أنّ الأستاذ (أحمد سالار) بإستقراء دقيق بين القيم التاريخية ومن ثمَّ أتى بالمشكلة الرئيسية ووضعها أمام انظارنا وبالتالي أخذ بها نحو الإنفراج بنفس عميق. إنّه لم يكتف ببلورة تلابيب النص وحضورها فحسب بل ترك المواقع تنحدر عفوية ليتحول الى كاتب (مؤلف) ذكي واع إزاء صياغة الأحداث وربط بعضها بالبعض وذلك بالإضطلاع القيام بعملية تناصٍ محكم وتأسيس خطوطها العاملة على عدة محاور.

أولهما: محور الواقع الفكري، سواء أتمَّ بناء هذا الواقع على قاعدة قومية أو على نهج ديني. ومن الواضح أن إنعكاس الفكر القومي تمَّ إعداده بين قصائد ومواقف (أحمد مختار) بأنجع الصيغ. أمّا إنعكاس المبدأ الديني فلابدّ من العودة الى تعامل الناس مع التقاليد والقيم الأخلاقية، كما تعرف إلى أي حد تسمو الفرجة بالإنسان وتقدر حالاته العصبية وكذلك الرجوع الى ما تقام في المراسيم الجنائزية وتشييع الشهداء وفي فقدان الأحبة والأعزاء. أنظر الى شنق شخصيات مثل حسين منصور الحلاج والأثر الذي تركه بين معشر العلماء خاصة، والطبقة المتعلمة والناس عامة.

وثانيهما: هو (محور العشق والحب والأحلام) ويتجلّى هذا المحور من خلال فرض المسائل الإجتماعية، وذلك لرفع الوشاح من على الحالات النفسية والأسباب الكاملة داخل المسرحية، وخاصة مسألة الإفتتان والتجنّن عند عباس الجزيري ومسألة المتابعة ونمو الحميّة والحنين والإشتياق لدى الملا (خضر نالي)، وكذلك الرؤيا بميلاد رضيع الأمل المبتسم المنتشي، وذلك بتحقيق مستقبل مشرق وهو (مستقبل الأمة الكردية المنتظر).

ثالثهما: وهو (المحور السياسي): في الحقيقة أنّ هذا المحور ومن رؤية أخرى مرتبط بالمحور الثاني. فالأحداث عامة لها وبلاشك خصائصها ومزاياها من حيث سلطة إشكاليات السياسة في تحقيق البنية التركيبة للناس في المنطقة. إنّ تعيين هذه المحاور وربط بعضها بالبعض في قالب فني معاصر له مداليله المهمة جداً أمام تحولات فن المسرح في إيصال رسالته المقدسة. كما وأنّ هيمنة أجواء الحزن والهموم على فضاءات العرض أثناء وقوع الحوادث كانت إحدى السمات التي رافقت تلك الحوادث. نحن

الكرد لم نرغب في وقوع مثل الحوادث السلبية ولكن ماذا نفعل؟ هذا هو واقع الحال المفروض علينا يجب علينا حمل أعبائه الثقيلة. إلاّ أن الأحداث – إن كان صمود وصبر – تمّر بسرعة وتتغير. وتبعث فينا الأمل وتبشرنا بمستقبل مشرق، حيث تنبثق شمس الفلاح والإنتصار حينئذ تمسح حسرات ونواسير الوجوه الضائعة والملاحظ دامعة... وتنبعث الحياة في الأجساد الخامدة المسبتة. لذا نرى أنّ المسرح الجاد يحمل في طيّاته روح التفاؤل التي هي نهجه المنشود، والعكس هو الصحيح في مسرح العبث واللامعقول الذي يتسم بالتشاؤم والسوداوية. والإحباط المصيري هو رسالته الأساسية. لذلك عمد كاتب النص على تقفيل نهايته بتلك الروحية التي تحمل عدة مداليل ضرورية في تبيانها. لكي تأخذ السبل السياسية مستقبلاً الثقة بالنفس في رموزها وتنال الهوية الحقيقية لها، وإنْ كانت العثرات شاقّة جداً والحالات السلبية كثيرة، لكنّ حمل تلك الحالات تدفع بالصبر والتحمل وتتحقق الأحلام. من هذه الرؤية يتبين لنا أنّ الكاتب سعى سعياً حثيثاً وراء فضح الأنظمة المتتابعة، وإهانة الأسس والمبادئ المهزوزة السائدة بين المجتمع، وكذلك يذلل القرارات غير المنصفة لـ(عصبة الأمم). لذا أنه لم يقف عند المصير الفرد للإنسان الكردي فحسب، بل حاول أن يتجاوز ذلك (مصير أمة) بأكملها مازالت له يحدد لها ذلك المصير. بمعنى آخر أنه يربط كلا المصيرين (الفردي والجماعي) بعضهما بالبعض لذا جاءت الأسئلة عامة شاملة موجهة نحو أشخاص متنفذون الذين تقع مصائر الناس بأيديهم، بيد أنهم صامتون ومتجاهلون التطرق إليها. فهذا الصمت بعينه كان السبب الأول لمجهولية آمال وأماني تلك الامم التي هضمت حقوقها، وأجبرت رغماً عنها على الهزيمة والإندحار.

إنّ خبرة وقدرات الأستاذ (أحمد سالار) تتجلى في إستخلاص مجموعة حوادث من التراث، حينما إضطلع بنسج عقدها في نقطة رئيسية وعدة نقاط رئيسية وعدة نقاط ثانوية أخرى ثم أعطاءها بعداً درامياً، وهو من أركان النص المسرحي أيضاً ثانوية أخرى ثم أعطاءها بعداً درامياً، وهو من أركان النص المسرحي أيضاً وخاصة إذا نويت أن تحرّر تلك الأحداث التاريخية من طابعها الحكائي أو السردي وتحوّلها الى فعل درامي ذي بعد جمالي. بإعتقادي أن الأستاذ (أحمد) لم يكن فناناً حداثوياً مبدعاً فقط/ إنّما هو ذو موهبة فذّة. يمتلك قدرة وخبرة في مجال الكتابة أيضاً – كما أسلفنا يصيغ عباراته بسليقة ولغة رصينة. من الأجدر بنا أن ننظر اليه كثروة وطنية ثرّة وشخصية سامية. ونتابع أعماله وعطاءاته للافادة من إبداعاته وتجاربه الثمينة.

الإخراج... الديكور... التمثيل :

سبق وأن أوضحت أن المخرج (ارسلان درويش كان طالباً للأستاذ أحمد سالار) أمّا الآن فقد أصبح هو الآخر أستاذاً في مجال إختصاصه الفني. فبالإضافة الى أعماله الناجحة في مجال التمثيل فقد جرّب إمكاناته في مجال الإخراج أيضاً. فجاء بعدد من الأعمال الإخراجية الجيدة، فإستحال الآن في هذا العرض مخرجاً لأستاذه المؤلف الممثل. أمّا الأستاذ (أحمد سالار) فزيادة على كونه مؤلفاً للنص، أنيط إليه الدور الرئيسي في المسرحية. شيء رائع ومقدّس أن يصبح الأستاذ ممثلاً ويتبع بتواضع منقطع النظير إرشادات طالبه المخرج. مشكلاً كلاهما بخبراتهما وتجاربهما وقدراتهما في هذا اللقاء ثنائية مهمة كما يزعم البنيويون – إزاء الإرهاصات وأهداف العرض. وهذه الثنائية في تشكيلتها تعني توشيج خبرات أو تجارب فنانين، أعمالها شاخصة للعيان. لابدّ أن يأتيا بنتاج تتّسم بالجدية والحيوية. وهكذا ومنذ اللحظة الأولى كان المتلقي مترهصاً تجاوز النص ويخرج المساهمون من العرض غانمين، تنتابهم نشوة النجاح والفلاح. ومن الجدير بالإشارة أنّ هذا الضرب من أساليب التأويل الإخراجي عمل فريد نادر، لأن إستخدام الديكور وأدوات السينوغرافيا خلال السرد والتحكي للتعبير عن الظروف المرامة كان في غاية السذاجة والبساطة.

إذن أنّ الأهمية بحد ذاتها تقع في هذه النقطة... في هذا التوجّه الفني، لاسيّما أن هذه البساطة تحمل مداليل متعددة ورموزاً دالّة. فإستخدام العصى والأدوات الأخرى خلال تشكيل اللوحات والحركات المقامة كان من أجل بناء المشاهد الدرامية والاتيان بالصورة الفنية المعبّرة. حتى أن إرتداء الملابس الكردية من قبل المشاركين كان في محله، بأن يعمّق مشاعر المتلقي وذلك بتذكير للأحداث، وخاصة الأحداث القومية، ثم أنه أعطى بعداً إحتفالياً شعبياً للعرض ومن جهة أخرى أوجدت الألحان الشجية والموسيقي الكردية الأصيلة بأصوات الممثلين وحركاتهم طقساً جميلاً، وذلك بهدف التمهيد والبلوغ الى جوهر الأحداث ثم الوصول الى حالة الإمتزاج والإنصهار التام. يبدو أن هذه الأخيرة هي أسمى مايصل إليها الممثلون في أدائهم، هذا وبالرغم من أنّ العرض تمّ على خشبة قاعة الثقافة التي تؤطر بإطار مسرح العلبة الإيطالية، أرى أن المخرج استطاع أن يتجاوز تلك العلبة بالحركات المختلفة، فلو عرضت المسرحية وسط المتفرجين أو في فضاء مفتوح أو مساحة مترامية الأطراف لنال نفس النجاح، إن لم تكن إنعكاساتها

التذوقية أكثر، بقي أن أقول بهذا الصدد أنّ هذا النتاج كان أفضل جواب للذين ينظرون بعين الشك والخفّة الى أعمال الفنان (أرسلان درويش) الذي أثبت حضوره بجدارة في العديد من الأعمال الجيدة الأخرى له. أو أنه أفضل ردّ على أولئك الذين لايودّون أن يعلوا من منزلته ويتحدثوا عن أعماله الجيدة – هؤلاء يطلقون النار في ظلام الليل الدامس دائماً، ويصيدون في الماء العكر، بل يغضون الطرف عن حقيقة العمل العادلة ولايعترفون بها، أقول: ليس هناك نتاج يتسم بالكمال التام. أو لم تتوفر فيه مواطن النقص والضعف. غير أنّ هذه المواطن غير ظاهرة للعيان... مختفية أمام تحقيق الإبداع والنجاح للعرض بل ليست لها تلك الأهمية التي تؤثر بها على جدّية العمل. فما كان أجمل في هذه المسرحية لو عولجت فيها تلك النواقص! حينئذ أنطبق القول المأثور على العرض (نور على نور). ونقطة الضعف الرئيسية برأيي في عرض السليمانية كانت في دور الأخت (روبار)، حيث كانت تتحرك بثقل وتلثغ في تلفظ العبارات أحياناً. يبدو أنّها انتابها الأعياء بسبب السفر أو أثّر عليها إرتفاع درجة حرارة الجوّ. وهذه الحالة تختلف دون شك من شخص الى آخر. وكذلك الحشد الهائل لجمهور المشاهدين وخاصة جماهير السليمانية التي لها وزن خاص، فهي أكثر من غيرها توّاقة الى مشاهدة العرض المسرحي قد أدخل هذا الحشد في ذهنها شيئاً من الخوف والحراجة ظنّاً منها أنّها لاتفلح في أداء دورها، وقد يحتمل أنها لم تكن هكذا في عرض أربيل. على العكس من الفنانين (عبدالقادر مصطفى ونياز لطيف) اللذين يشار إليهما بالتفوق في العديد من الأعمال الجيدة ويثنى عليهما. فلم يكن دورها في هذا العرض هامشياً. بل كانا كممثلين جادّين يستدركان مع الآخرين المهام الفنية لدورهما وهذا الإحساس بالأشياء المستعارة من المواءمة والإمتزاج والإنصهار والفطنة نابع من الرموز والمسائل الأساسية التي تحملها عناصر، الثيمة، لكي يمهدوا لأنفسهم السبيل للتمكن من أن يقولوا أشياءً كثيرة أخرى وأن يجسدوا بقدراتهم وخبراتهم وتجاربهم أيضاً أشياء كثيرة أخرى.

العنوان ومدلوله :

حينما يختار المؤلف عنوان النص، فلم يكن ذلك الأمر شيئاً إعتباطاً من غير غاية، بل ينبغي أن يكون لهذا العنوان مداليله ومغازيه الكامنة. ولابدّ أن يتواءم مع مجاري الأحداث داخل النص بمعنى آخر أنّ الكاتب يستنبط عنوانه من خلال ما تهدف إليه مفاهيم المضمون: فماذا تعني كلمة (كۆتەل) في هذه المسرحية إذن؟أو بتعبير آخر علام

تدل هذه الكلمة؟ ومن أين أخذها الكاتب؟ لكلمة (كۆتەڵ) معان كثيرة منها ما تدلّ على الغابة الكثيفة. وبالأخص إذا كانت الغابة هي غابة البلّوط أو العفص. يبدو أنّ منطقة (كۆتەڵ) القريبة من سد (دوكان) جاءت من هذا الإستدلال، حيث كانت تتكاثر فيها أشجار البلوط والعفص فيما سبق وكان أهالي مدينة السليمانية ومما حولها من قصبات وقرى يلجأون إليه للتنزة والإصطياف. ومن معانيها الأخرى (كۆتەڵە دار كۆتەڵە خەڵووز) أي (قطعة خشب - قطعة فحم). لكنّ الذي يرى هذه المسرحية يتضح له أنها لاتدل على كلّ هذه المعاني. وإنما يقصد منها ذلك الذكاء والنواح والمقام على الميت، وخاصة إذا كان المفقود شاباً يافعاً مأسوفاً عليه. فما دامت المسرحية تحمل روح التفاؤل. وإنّ روح أحمد مختار حاضرة بيننا، وبلغ هو مرحلة المجد والخلود، فهو حي لايموت إذن لذا كان من الأجدر أن تبدل هذه الكلمة بكلمة أخرى يتوضع منها عبق التفاؤل. على أية حال أنّ المؤلف هو صاحب القرار، له رأيه ومفاهيمه في إختيار الكلمة وعنوان النص. هذا وأنّ كلّ جملة أو عبارة تحمل العديد من الرموز والمداليل والإشارات السينمائية القابلة للتحليل والتأويل. والمتفرج مخيرٌ في طرح تفسيراته وفق توالي الأحداث داخل النص. ثم إنّ هذه التحاليل معلقة بمستوى مايملكه المتلقي من الخزين الثقافي والوعي الفكري.

- الموسيقى والإيقاع :

لاريب أنّ تركيبة المشاهد لاتبلغ مرام تصويراتها الفنية ما لم توظّف معها الألحان والإيقاعات التي تصطحبها الموسيقى الملائمة للواقع المطروح، لأنها وكما قيل أنّ الموسيقى والالحان عوملت كعنصرين أساسيين مع العرض المسرحي منذ القيام. لذا فأنّ الحركة الدرامية مع الإيقاع الموسيقي المعبّر أفضل وسيلة للتعبير عن الحالات النفسية ومحادثات الشخصيات من جهة وجلب إنتباه المشاهد لمتابعة الأحداث من جهة أخرى. ففي هذه المرثية كانت الألحان والأغنيات والمواويل الخاصة بقبيلة الجاف في منطقتي شهرزور وگرميان أدواتاً ذات علاقات دالّة على الغايات المنشودة. فكان لكلّ مشهد إيقاعه الهارموني الخاص في شدّ نظر المتفرج، للتعبير عن الحالات الإنسانية. فالشخصيات حينما كانت ترددّ الأناشيد القومية مرتديةً الملابس الكردية بالإضافة الى إحتوائها وتغطيتها لساحة الخشبة كانت تزيل الستار عن نضال وكفاح وصمود وعبقرية هذه المرابع.

إن أثر الغاية وعمق القصد والرسالة الإنسانية المستوحاة من التضحية والفداء كانت تعطي الأهمية القيمة للحياة اليومية للناس. (كانت قسوة الإضطهاد بيد هذا تارة وبيد ذاك تارة أخرى) و(عدم تنفيذ قرارات عصبة الأمم) تتردّد على حناجر المحتفلين وتتهيج ثم تثلج صدور كلّ ذي مشاعر ووجدان.

(هذا هو قرار العصبة يزعم الناس أنّه يخص الكرد، أنه كلام فارغ مجرّد من الصحّة، والكلام المجرّد وغير الصحيح لايدخل في الجيوب). أو كانت مناشدة الشخصيات للجيل اللاحق مع الإيمان الراسخ بالمستقبل، في خطاب مغني يعرض في فعل درامي جمالي يخاطب الفكر والذهن بصيغ لامتناهية، (ولنكن هكذا اليوم، فلابدّ أن يأتي اليوم الذي يعود فيه أولاد الكرد الى الميدان مسلحين بعلومهم وصناعاتهم ومعارفهم).

إنّ تحقيق مثل هذه التركيبة مطلب حيّ ثمين متعال. عطاء قليل ونادر جداً وخاصة في ظرفنا الحالي الذي تتضاءل فيه القيم الأخلاقية وتختفي.

ومن الجدير بالذكر أنّ الفنان المطرب (برهان محمد) الذي عاد تواً من خارج الوطن ساهم مع إخوته الفنانين بصوته الشجي في هذا العرض بروح حماسية ببعض من المقاطع الغنائية، وذلك حنيناً للمسرح وإشتياقاً ووفاءً لفرقته (فرقة مسرح سالار) حيث كان عضواً فعّالاً فيها. أرى أنّه لو كانت الفرصة سانحة له المساهمة منذ بداية العرض لأعطى بصوته الصدّاح المسرحية نكهة أخرى.

منهج المسرح الإحتفالي :

وفق النتاجات التي قدمتها فرقة سالار، ترى الأوساط المسرحية وجماهير النقاد أن تضع عطاءات تلك الفرقة في خانة الإحتفالية.

ومن المعلوم لدى الجميع أنّ المنهج الإحتفالي ضرب مسرحي تعرض المشاريع الفنية خلال التأثيرات والإنعكاسات الحقيقية لتأريخ حضارة الأمة عن طريق الاحتفال، إعتماداً على المهرجانات والمراسيم الموروثة والمعاصرة لأنه وكما يقولون: أنّ الاحتفال هو ديوان شعبي للأمة، تظهر فيه الفسحات العامة للمجتمع وفضاءاته المترامية. الذي أعرفه عن هذا المنهج بالنسبة للمسرح الاحتفالي في البلدان العربية، هو أنه تأسس سنة (١٩٧٠) في بلاد المغرب، ووصل إلينا من خلال أعمال الفنان (عبدالكريم برشيد). فيما ترى الى أي حدّ إستفادت النتاجات الكردية من التراث والاحتفالات الشعبية

والاحتفالات الجادة إذن؟ والى أي مدى أزدانت برداء الفن الجمالي للاحتفال أيضاً؟ نجيب ونقول: أنّ هذه الفرقة إستطاعت قدر الإمكان أن تضع لها سيماءً احتفالياً مشرقاً. ومن خلال أعمالها التجريبية تمكنت أن تؤسس لنفسها نهجاً مسرحياً مختلفاً، وذلك كبداية أو جعله أساساً لبناء المسرح الكوردية وإيجاد هويته الخاصة به. وذلك بالإفادة من المجالات الشاسعة المليئة بالتجارب والعبر والأحلام والمطاليب الحقّة والآمال والأماني المستهدفة للتقاليد الشعبية، ثم عرض الواقع الكردي كما هو كائن. وبالتالي تأطير (الزمكان) بإطار متين جميل لتتبلور خلاله الابعاد الإنسانية بإيقاع رقيق متواز. فالمسرح شئنا أم أبينا يبدأ من غريزةً تسمّى بـ(غريزة التقليد) كما يقولون، لكن إمكانيات الفنان تظهر عندما يتجاوز هذه الغريزة، ويخطّ لنفسه ملمحاً مختلفاً، أو يأتي بسيماء جديد يميزه عن الآخرين. ويثبت للتأريخ والأوساط الثقافية أنّ له هويته الخاصة. علماً أنّ للمسرح الاحتفالي مساحة وفضاء واسعتين. لذا يخرج العرض من خصوصية الفرد الواحد، حتى في العرض المونودرامي ذي الممثل الأحادي ارى البطل يتحدّث مع نفسه أو مع أشخاص لاوجود أو غائبين عنه.

بمعنى آخر يجب أن يخرج الفرد من ذاته والاّ لم يؤدّ الاحتفال كما يرام. فالمسرح الاحتفالي أحوج مايكون الى العمل الجماعي المباشر ويربط المسائل المشتركة للمجتمع بعضها بالبعض ويملأ بها حيزات الزمكان. ويتحقق ذلك خلال أسحار تلك الطقوس التي توصل لغة أجساد المساهمين وإشاراتهم الى المتلقي وهم خلال خزينهم الثقافي الخاص بهم، يحلّلون مديات خصوصية حساسية تلك الرؤى، ومن أجل العثور على مديات الصراع، يأتي المؤلف بتخمين إشكالات (الميتا - مسرح) في أثر ذي تركيبة فنية ذات بعد جمالي، ثم يقوم المخرج والممثل من وجهة نظرهما الفلسفية بمراقبة حالات الأحداث والصراعات. لاريب أنّ أية حركة (كورالية) في هذه المسرحية وقفت على مستويات مرونة أجساد الممثلين والأرضية المتاحة لإزالة أو شحج الغموض وإسرارها. فالمسرح الاحتفالي فعل إبداعي فني وسعي متواصل للفنان للتطوير والايجاد والخلق الجديد. حتى يخرج النص الأدبي في حالته الجافة ويغدو نصاً أدبياً رقيقاً ذا سيماء فني عروي.

الكلمة الأخيرة :

أقولها بكلّ صراحة أنني ومنذ الإنتفاضة العظيمة لأمتنا في آذار (١٩٩١) لم أرَ عرضاً مسرحياً كهذا يتوجه إليه الجمهور بكل حرص وتلهف، حتى في المهرجانات السنوية لمعهد الفنون الجميلة أيضاً سوى هذا العرض كما وكانت لقدرات الفنان الكبير (أحمد سالار) والمساهمين معه، بعد إنقطاع طويل وحبّ المشاهدين له ولفرقته الأهمية الكبرى لتتويجهم بذلك التاج الثمين. هذا وزيادة على ذلك ينضمّ مدلول النص وتوازن الآداء الجماعي للمشاركين الى هذه المفارقة، وللسبب نفسه بالإضافة الى شدّ مشاعر المشاهدين إليه أصبح هذا النتاج مبعثاً لجلب إنتباه الأوساط المسرحية والفنانين والكتاب والصحفيين. حيث كتب عنه العديد من المقالات النقدية والتحقيقات هنا وهناك، في أربيل والسليمانية، والقيت عليه الأضواء البيّنة. بل أثبت أنّ في جعبة هذا الفنان الكثير كما وكان لمستوى إمكانات المخرج وأداء المساهمين ذلك الإستحقاق وتلك الجدارة بأن توجّه إليهم أصابع الثناء والإحسان.

في مسرحية (اليوم الذي تحول فيه السمك الى ذئب)

أرسلان درويش يدغدغ الحواس الخمس للجمهور...

لطيف نعمان

يوحي للمتلقي في الوهلة الأولى عندما يعلم بوجود عرض مسرحي في (مؤسسة الشهيد) بأن المسرحية تحمل مضامين عن الشهادة والشهداء، ولكن إختيار الفنان ارسلان درويش لهذا المكان الذي لم يمت بصلة من بعيد أو قريب بموضوعة مسرحيته ربما جاء من باب خلق المفارقة والتغريب، وهو أسلوب حداثوي مستمد من مدرسة بريشت في المسرح الملحمي، وأعتقد أنه وفق في ذلك لاسيما عندما نعلم أن جغرافية المكان تلائمت تماماً مع طريقة الإخراج التي أعتمدها المخرج، وهي طريقة أو أسلوب الذي توقعناه قبل أن نشاهد العرض المسرحي، وهو الأسلوب الذي تبناه الفنان أحمد سالار في المسرح الكردي متأثراً بطريقة المسرح الاحتفالي للفنان العراقي قاسم محمد، حيث أن المسرح الكردي هو جزء من المسرح العراقي تأثر به وتفاعل معه. يقول الفنان أحمد سالار في إحدى لقاءاته: «إن المسرح الكردي هو ضمن المسرح العراقي نتيجة عوامل مشتركة تاريخية، إجتماعية، ثقافية»... إلاّ في العقد الأخير الذي أبتعد فيه المسرح الكردي عن المسرح العراقي بحكم الظروف السياسية والحصار الذي تفرضه الحكومة المركزية على كردستان. إن المسرح العراقي أستمد هذا النوع من المسرح العربي. حيث على الصعيد العربي عرف المسرح الإحتفالي في مصر، لبنان، سوريا، المغرب، وتونس وغيرها... ففي المغرب نشأ على يد الفنان عزالدين المدني، والفنان والكاتب عبدالكريم برشيد. وفي فلسطين على يد أميل حبيبي، وفي مصر وفلسطين على يد يوسف أدريس، والفريد فرج، أما في تونس فقد نشأ المسرح الاحتفالي على يد الفنان المنصف السويسي، والمنجي إبراهيم. وهناك رأي يعزي نشوء هذا النوع من المسرح بسبب تأثره بالمسرح الملحمي لدى «بريشت».

أما أهم مايتميز به المسرح الإحتفالي فهو الفرح المتجسد بالغناء والرقص، وبهرجة الألوان وما الى ذلك، بالإضافة الى استغلال الفلكلور في الملبس، والمنظر، والغناء، وشخصية الحكواتي كما وردت في هذه المسرحية. وهي مجمل الصفات التي تتميز فيها مسرحيات أرسلان درويش وجميع المسرحيات التي شاركه فيها الفنان أحمد سالار

سواء تأليفاً وتمثيلاً فقط... وليس من شك أن المسرح الاحتفالي لايقف عند هذا الحد فهو قد عرف في الدول العربية، تطرق الى الاحتفالات الدينية، وحلقات الذكر، وظاهرة المداحين، الطقوس التي تمارس في مناسبات المولد النبوي الشريف، وما الى ذلك ... جمع الفنان أحمد سالار في مسرحية (اليوم الذي تحول فيه السمك الى ذئب) بين الأسطورة والرمز والحكاية والواقع - ستكون لي معها وقفة فيما بعد - الا أن مجمل الأحداث قدمت بطريقة المسرح الواقعي تأليفاً وتمثيلاً و إخراجاً وهي طريقة التي يميل الى التعامل معها أحمد سالار كاتباً كان أم مخرجاً ويؤمن بملائمتها مع الظرف الحالي للمجتمع الكردي، وأنا شخصياً أشد على يده لأن هذا النوع من المسرح هو أقرب الى الجماهير منه الى مسرح آخر.

ربما أستطاع المؤلف والمخرج في هذه المسرحية أن ينتزعا بعض الأعجاب من المشاهد الاعتيادي ألا أنني أرى أنهما وقعا معاً في تكرار نفسيهما إخراجاً وتأليفاً بالرغم من تمرد المخرج على المألوف في بعض جوانب العمل مثلما ورد في إستثمار الحواس الخمس.

- التي ستكون لي معها وقفة فيما بعد لكننا شاهدنا الكثير من المسرحيات لكل من الفنانين أرسلان درويش وأحمد سالار تبدأ بالغناء وتنتهي به، وتتخلل المسرحية ديالوگات واغان على لسان المجموعة، أو إنفراد مغنى أو ممثل، حتى أن العديد من هذه الأغاني تكررت في عدة مسرحيات! الى الحد الذي يكاد يقترب فيه العمل الى الأوپريت... أي أن أرسلان درويش يسعى الى أن يستثمر الفنان في المسرح الاحتفالي الى أقصى درجة لدغدغة ذوق وإذن المتلقي مقتفياً أثر مسرح سالار بهذا الصدد. وإن كان قد أستخدم الألوان والبهرجة في فضاء العرض المسرحي بواسطة الأشرطة والبسط الفلكلورية الكردية وهي الأخرى مكررة في العديد من مسرحيات المخرج والمؤلف...

وقد تصب هذه المسرحية في بعض جوانبها في مصب المسرحيات «التصفيقي» أو الأغنية «التصفيقية».

إن وجود عناصر مشتركة في الفن التشكيلي والمسرحي من حيث التكوين والكتل، والإضاءة، والظلال، والمساحات سواء على منصات العرض أو في فضاءاتها عملت متحدة لخلق الجو النفسي العام للعمل. لكن الفضاءات بالرغم من إزدحامها بالأشرطة والألوان لم تستنطق، وظلت غير مستثمرة وغير مسخرة من أجل الحركة، إنما بقيت على

حالها ساكنة الى الحد الذي لم نرى في هذا العمل ممثل يرفع رأسه الى الأعلى لينظر الى ما فوق رأسه أو يكلم تلك الفضاءات. بإختصار شديد أن المخرج لم يوضف فضاءات المسرح لغرض الخطة الإخراجية، وأكتفى ببهرجتها.

وعودة الى إستثمار المخرج أرسلان درويش الحواس الخمس للإنسان، وإستنطاقها عند المشاهد والممثل معاً والواقع شعرت بأنه وضفها بشكل عفوي وإنسيابي بعيداً عن الإفتعال... نحن نعلم أن المشاهد في المسرح يستخدم حاستين فقط بواسطة أذنه وعينه وعن طريقهما يلتقط صوت الممثل والمؤثرات الموسيقية والصوتية، وحركة جسده وتحولاته وحركات الإضاءة والمنظر والملابس وما الى ذلك. اما في هذا العرض فقد أستخدمنا نحن المشاهدين كافة حواسنا، فمنذ أن أقتربنا من بناية مؤسسة الشهيد (مكان العرض) أستقبلنا المخرج مع الفنان أحمد سالار (المؤلف والممثل) وبقية الممثلين والممثلات وصافحونا مرحبين – أي أن المشاهد والممثل أستخدما حاسة اللمس – ولم نعلم في البدء أن هذه المصافحة هي ضمن العمل المسرحي وأن مسرحية قد بدأت منذ الآن –مد أن تعانقت الأكف –... وقبل أن ندخل صالة العرض – في الممرات المؤدية اليها أستقبلنا رائحة «البسمة» التي أشبه ما تكون برائحة البخور وتستخدم في الكنائس، أما القاعة وهي مكان العرض أيضاً فقد كانت تفوح برائحة البخور وهكذا أنتزع أرسلان حاسة ثانية من جمهوره، أما الثالثة والتي لم نكن نتوقعها فهي حاسة التذوق، حيث الممثلين يقدمون الجوز والزبيب للمشاهدين، وإن إختيار هذه النماذج لم تكن إعتباطاً ذلك كون منشأ هذا الطعام كوردستان التي أشتهرت به منذ مئات السنين وهي تعد من المحاصيل المهمة التي لها علاقة بالتراث (إن أجاز التأويل).

وهكذا بإتحاد الحواس الثلاث آنفة الذكر مع السمع والبصر يكون ارسلان قد أفلح في أستنطاق جميع الحواس عند المشاهد، وهي سابقة جميلة في المسرح. في كل عمل مسرحي يجمع سالار بدرويش نرى البصمات الفنية الواضحة للأول على الأخير وعلى نطاق واسع للحد الذي لو رفع أسم أرسلان عن الإخراج ووضع كاكه أحمد بدلاً عنه لما شعر المشاهد المعتاد على متابعة أعمالها بالفرق الكبير. فما بالك لو كان الفنان أحمد سالار يشغل عدة مهام في هذا العمل أبتداءً من كاتب ومروراً بالممثل، ومدير الإنتاج، ومخرج مساعد (غير معلن)، وإنتهاء باليد الطولي له ليس في مجال الإخراج، حتى على صعيد الديكور، المناظر، الملابس وكل مايتعلق بسينوگرافيا المسرح إضافة

للموسيقى وإختيار الأغاني والإضاءة والماكياج وما الى ذلك...

في هذا العمل كما في أغلب المسرحيات التي يمثل فيها الفنان أحمد سالار والذي تجاوز الـ(٥٥) سنة من عمره يسعى أن يبدو شاباً يانعاً سواءً بملبسه أو حركاته وربما وفق في ذلك وأعجب مشاهديه.

كما أعجبني أداء الفنان عباس ژاژلةيي بعفوية تمثيلية وقوة شخصيته وحضوره الجميل على منصات العرض.

ومن بين الممثلات أجهدت الفنانة كوچر نوري بدور خةجاو نفسها في إنجاح شخصيتها وأعتقد أنها أفلحت في ذلك بحدود طيبة.

أغلب الأصوات التي أدت الأغاني في هذه المسرحية لم تكن تخلو من نشاز، كما لم يكن العزف يخلو منه أيضاً.

أهم ما لفت إنتباهي في هذا العمل وجود الأسهاب والخوف في التفاصيل الزائدة ربما بولغ فيها، حيث كان بالإمكان إختصار مدة العرض الى مقارب الساعة بدلاً عن ٥٠ , ١ وبذلك كان يوفر المخرج لنفسه بعض الهفوات التي رافقت العمل، ويركز في إبداعه على جوانب عديدة مهمة في العمل...

مشهد الدمى «البرقي» الذي نفذته الطفلتان جاء ضعيفاً ومفتعلاً. دمج المؤلف محاور عدة في مسرحيته هذه أمتدت من الأسطورة، والملحمة، والحكاية، والواقع، والحلم، وربطها بالواقع الكردستاني المعاش. اما الحكاية فهي نقلت أما على لسان الراوي أو شاهدناها كحدث واقع تجري مفرداته التمثيلية أمامنا. اما أستخدام الراوي في هذه المسرحية فهو مألوف ومتداول وعرفت به بدايات المسرح العربي مذ كان القصخون أو الحاكواتي في بلاد الشام ومصر والعراق قبل المئات السنين يحكي قصص وبطولات من التراث في المقاهي وتتطرق موضوعاتها عن قصص وحكايات ألف ليلة وليلة، وأبو زيد الهلالي، وعنتر بن شداد، وما الى ذلك. وجميعها كانت البدايات الحقيقية للتمثيل في المنطقة.

وعودة لمسرحيتنا التي غاب فيها النوم عن أعين الناس، وداهمهم الأرق والقلق وغاب عنهم الحلم، وبغياب الحلم غاب الأمل أو بغيابهما تنذر الأحداث بالخطر يعمد الراوي – أن يحكي حكاية من عمق التراث لكن يقاطع مراراً من قبل حشد الممثلين سعياً منهم للخلاص من القصص والغور في سبر أحداث الحاضر وإستلهام الدروس والعبر من

مجرياتها... الصياد كامران وهو البطل (أحمد سالار) الذي رأى الكثير في سفر حياته يتحول السمك الذي يصطاده من البحر الى ذئب شرس ومفترس! تتداخل الأحداث لتنقلنا الى مكان تواجد الأمير أو الملك الذي جسد شخصيته الفنان عبدالقادر مصطفى وأعتقد واجه صعوبة في تجسيد دوره ووزيره الفنان جليل سعيد الذي لم يفلح في إستثمار قصر قامته بالقياس لطول الملك لإنتزاع أو الأحرى إستثمار حالات الكوميديا والاثارة والإستفادة من المتناقضات... الملك والوزير بالرغم من كارتوينتهما تحيط بهما أعداد من المتألفين والإنتهازيين والمتملقين من أرباب السوابق.

في جانب آخر تلفت غايتنا الحقيبة المعززة بجوازات السفر والتأشيرات والممتلئة بالدولارات والكنوز تنذر بالخطر نتيجة تغيير الإنتماءات والظروف السياسية، وتترك الجماهير أمام خطر مخالب الذئب الذي يتربص وينتهز الفرص المؤاتية للإنقاض على الفريسة!! أما الأحفاد (الأطفال والذين أدوا أدوارهم أفضل من الكبار وكانوا عفويين وجميلين فقد جمعوا حول جدتهم التي تسعى لشحذ خيالاتهم وتحويلها الى لعبهم وفرفشاتهم يرصدون من خلالها ما آلت إليه مصائر الناس، ويندهشون بما أبتلى بها الصياد وسنارته...

ينتصب المعلم الفنان وليد عارف في مكان آخر ساعياً لإعادة درسه، يتوجه الى الجمهور بين الفينة والفينة ويناقشهم عن بديهية حاصل ١+ ١=٢ ولكن عندما تختلف الحقيقة والبديهية ولايصبح الحاصل أثنين فإن أثنين لن يكونا مجموعاً لـ ١+١!! وليس من شك هي سفسطة مقصودة يراد بها الاثارة.

يتجمع الناس لإنتخاب الشخص المناسب للدفاع عن قضيتهم يصار الى تهيئة أجواء المحكمة ويحضر الشهود والقضاة. ولكن يعود المعلم مع طلابه الى إدراجهم (الدرس الأول)... يدخل الصياد بملابسه الجميلة الفلكلورية وبقامته المستقيمة وكأنه قد حضر حفلة عرس ينادي حبيبته ويجمع الموجودين ليلقي درساً في العشق ويدعو للعودة الى الكدح والنضال لغد مشرق ليعود فيه الحلم يدغدغ مخيلة الناس وليناموا بعيداً عن القلق والأرق ويبتعدوا عن الخطر.

هكذا تتداخل الأحداث وتنقلنا من حالة الى اخرى، من درس الى آخر، ومن موقع الى آخر، وكلها تصب بالمال في الواقع المعاصر الذي تعيشه كردستاننا وتحذر من مغبة وجود خلل ما في تجربتها التي يتربص الذئب بها ويحلم للإيقاع بها لينقض عليها في

حال أختلت الموازين وهرب (الحلم) بعيداً برموزه الواضحة من أعين الناس... كما أن الظلام لو أسدل ستاره على المكان افقدت الألوان جمالها ورونقها وموسيقيتها...

أعتقد أن تعامل أرسلان المخرج مع سالار المؤلف في العمل المسرحي شراكةً يكون مصدر نعمة ونقمة في آن واحد. فهو نعمة لأنه يوفر الوقت ويختصر الزمن وشراكتهما تسهل في التعمق في الأحداث وتحليل الشخصيات وفلسفة العمل وما الى ذلك، إضافة للدعم الفني بما توجد به قريحة سالار كمؤلف ومخرج وممثل... وهو نقمة لأن مرافقة سالار المؤلف والأستاذ والمربي لأرسلان المخرج والطالب يقيد أرسلان، وقد يحرجه في حال أراد أن يتمرد على أفكار أستاذه، وعلى هذا الأساس لابد أن نعرف أن أرسلان سيكون بالمآل أسير ملاحظات سالار، الأمر الذي يحول دون تطوير إمكاناته ويضعف خياله وإبداعه وربما يقيده الى حدٍ كبير، لاسيما عندما تلعب المجاملة والدبلوماسيات أدوارها في العلاقات وأمام الممثلين والممثلات، وبالتالي سيبقى أرسلان ملاحقاً ومتهماً من قبل أقلام النقاد في مسرحياته بأن لأحمد سالار الحصة المهمة في التحرش في مجال المهام الإخراجية وسينوگرافيا المسرح.

وأنا شخصياً أرى من الضروري بمكان ترك ارسلان لوحده في الساحة ليطلق العنان لأفكاره وخياله بعيداً عن التأثيرات الخارجية على الأقل لكي لايعزى جهده للآخرين ويكون في منآى من إتهامات الإعتماد على غيره.

من جانب آخر لو أبتعدت قليلاً عن الموضوع لابد من القول أن كانت أعداد كبيرة من الفنانين المسرحيين أبتلعتهم القنوات السمعمرئية في جوفها الواسع لكن أرسلان تحدى ذلك، لا بل أستطاع أن يوفق في تواصله مع المسرح وعمله في قنوات التلفاز المختلفة دون أن تبتلعه، وقد سجل بذلك تميزاً عن أغلب المسرحيين. ولكن لابد من التنويه: اليس من المغامرة بمكان أن يقوم بإخراج ثلاث مسرحيات خلال ستة أشهر، وهي مسرحية (جنائزية أحمد مختار جاف) تأليف أحمد سالار، و (أغنية التم)، والمسرحية الأخيرة موضوعة بحثنا هذا؟ وما مدى النجاح الذي حققه أرسلان في هذه المسرحيات؟ اليس حري به أن يقلل من نشاطه لكي يركز على إبداعه؟ هل جنح الى الكثرة بدافع الشهرة؟ أم لتفعيل الحركة المسرحية الراكدة؟ أم...؟ لماذا أقتصر الإخراج في هذه الفرقة على أرسلان تحديداً؟ لماذا حجبت فرص العمل أو الإخراج المسرحي عن الكثير من الفنانين خارج هذه الفرقة؟ أسئلة كثيرة تطرح نفسها وسأعمد الى جعلها مفتوحة.

إن فرقة مسرح السليمانية التي سميت فيما بعد بفرقة أحمد سالار تثميناً لخدماته الجليلة في المسرح الكردي، ولكونه أحد أهم روادها كاتباً ومخرجاً وممثلاً ومربياً للأجيال هذه الفرقة التي تدفقت نشاطاتها المستمرة في الآونة الأخيرة والتي تميزت عن خواتها من الفرق لتبعث على الغبطة والسرور وتخفف من الاسى الذي يشعر به جمهور المسرح في المنطقة في العقد الأخير من هذا الزمن لانطفاء بريقها وخفوت إبداعها والكلام يتعلق بالفرق المسرحية الباقية...

وليس من شك أن لدعم وزارة الثقافة والمديرية العامة للثقافة والفنون الجيد الدور المهم في تفعيل نشاطات هذه الفرقة، إضافة لدعم السادة المسؤولين.

بالوقت الذي نأمل أن نشاهد المزيد من الإبداع من هذه الفرقة النشطة في عطائها نمني النفس أن تلتفت وزارة الثقافة والجهات ذات العلاقة الى بقية الفرق، والأخذ بيدها الى بر الإبداع وإنقاذها من سباتها العميق، ونتمنى نحن الفنانين أن تدعم جميع الفرق المسرحية دون مفاضلة أحدها على الأخرى لهذا السبب أو ذاك...

مرثية الشاعر أحمد مختار الجاف

تحز الضمير الجمعي للمجتمع الإنساني

سائد المعروف

إن أي عمل فني أو أدبي جيد، يدخل القلب بدون جواز، يوقظ العقل، وينعش النفوس، ويغذي الأرواح، خصوصاً إذا كان جمال ذلك العمل تحفة فنية خارقة الجمال ومتكاملة الأتقان. وقد توافر كل ذلك في المسرحية البكائية (لأحمد مختار جاف) فالمنهج الوصفي والوعي التاريخي الجمالي، ربطه بأحكام مؤلفها الأستاذ (أحمد سالار) بالماضي القومي للشعب الكردي إرتباطاً فيه يتبادل كل من الحاضر والماضي صلات خصبة تتجدد بها قيم الماضي، وتقوّم بها جهود الحاضر ذلك أن الماضي ذو سلطان دائم عن طريق الوعي والإحاطة به، ثم إتخاذ موقف منه سلباً أو إيجابياً، والحاضر كذلك لايكون ذا شأن لا بتجاوزه ذلك (الماضي في جانب من جوانبه، على زن يكون -الحاضر- ذا سلطان على الماضي إذا أضاف جديداً يحملنا على معاودة النظر في تقويم تراثنا الماضي تقويماً جديداً، بل ربما يحملنا على تقويم نظرتنا الى التراث.

وإذا توافرت الأسس السابقة لابد أن ينتهي بنا النظر في كل عمل أدبي -من جوانبه المختلفة- الى النتائج التركيبية للنظرات التحليلية الخاصة بكل مسرحية وهكذا فعل الفنان (أحمد سالار) في مسرحيته الرائعة (مرثية الشاعر أحمد مختار الجاف) فهو -أحمد- ومنذ عشرين عاماً يحاول إيجاد صيغ جديدة من الموروث الشعبي الكردي وتراثه الثر وصياغتهما بيد معلم مقتدر من صنعته، في دراما تصاعدية تحمل في طيّاتها الفعاليات الشعبية القديمة الشبيهة بالدراما وتوليفها مع الحاضر المعاصر المعاش فعلياً بكل اشكالاته وتعقيداته. وإحترام (ديالوجات) -حوارات- داخلية فيها عبق الماضي الموروث، مختلطاً بوهج العصرنة بكل اشكالاتها وأزماتها الإنسانية. فبكائية الشاعر الشهيد (أحمد مختار جاف) (١٩٠٢-١٩٣٥) الذي جسدها (سالار) في لوحات فنية رائعة، صاحبتها أشعار (الجاف) الخالدة عن الحرية والمعاناة القومية للشعب الكردي، ضجْت بها المؤثرات الصوتية التي أبتدعها (سالار) لينبت الوجع الإنساني الذي كابدة (الجاف) الذي أستشهد في عزّ شبابه، في سويداء قلب الإنسان الكردي المعاصر، وليحصد بعد ذلك فعل التأثير المباشر في نفوس المشاهدين الذين

أصطفقت أياديهم لـ(سالار ولمسرحيته) الخالدة. قد أستشعر المشاهدون بعذاباتهم على مدى التاريخ الإنساني لشعبهم الكردي العريق الأصل والفصل وبعذابات إنساننا المعاصر في عالمنا -النائم- عفواً النامي، المسمى بالعالم الثالث!!... فقد عثر مخرج ومعد وممثل المسرحية -أحمد سالار- على صلات وثيقة مابين الماضي والحاضر وربطها بحبكة شديدة، سمّرت الحضور من المشاهدين في كراسيهم على مدى ساعة ونصف رغم حرارة جو -قاعة الشعب- وصراخ أطفال الفنانين الذين جلبتهم أمهاتهم جهلاً بقيمة المسرح وقدسيته.

بديكور بسيط فيه أياد ملطخة أكفها بالدماء، مرفوعة فوق أسنة الرماح، ذكرنا -سالار. بمأساة الطف والحسين شهيد كربلاء، وتراجيديا الحلاج، وثورة الزنج. فزرع في أعماقنا -كمشاهدين- بذور الرهبة والخوف من تلك الحياة التي عاشها شاعرنا الخالد -أحمد مختار جاف- وحصد فناً راقياً فيه روعة الإبداع وجمالية العرض وبأنارة متواضعة -بسبب ضعف التيار الكهربائي- بهربها إنظارنا حين سلطها على زوايا المسرح المعتمة، فأنطق الظلام، مزاوجاً الأنارة مع البناء الدرامي للمسرحية، تزاوج الماء بالطين، وقاد جموع الممثلين الذين فاق عددهم على خمسين، قيادة القائد البارع، الا أنه -سالار- فاقهم تمثيلاً وأداء وإخراجاً، ولأول مرة في أربيل وفي هذه المسرحية بالذات أرى أكثر من عشر ممثلات تفوقن على زملائهن من الممثلين وهذا فخر عظيم للفنانة الكردية، إن مسرحية -الشاعر أحمد مختار جاف- كسب متميز للمسرح الكردي وإضاءة وضاءة لماضيه وحاضره، ومستقبله.

ملاحظة:

المسرحية من تأليف وتمثيل الفنان أحمد سالار ومن إخراج ارسلان درويش.

في مسرحيتهما الإحتفالية

سالار ودرويش يخلعان عن الفراشات ثياب أحزانها

سائد المعروف

بعد أن ابكانا، وأدمى قلوبنا، في (مرثية أحمد مختار جاف) مسرحيته قبل الأخيرة، والتي شاهدناها أواخر العام الماضي، قدم لنا قبل مدة الفنان الكبير (أحمد سالار) من المسرح الإحتفالي مسرحية - يوم تحولت السمكة ذئباً - بعد أن أستل خيوط نسيجها من الموروث الكردي العريق. ومن الفلكلور الكردي الثرّ، فالف ثيمتها والبسها ثياب الواقع المعاش اليوم، وبصراحة معهودة فيه، وبسخرية لاذعة، لاتصل حد التجريح، أخرجها لنا الفنان أرسلان درويش هذان الثنائيان -سالار ودرويش- ومعها أعمدة المسرح الكردي الأساتذة الرواد الأوائل (طلعت سامان) و(فرهاد شريف) تتعكز على عطاءاتهم (صحة) المسرح الكردي الموجوع بالكثير من الهموم والشجون والأتراح، لكون جميع نتاجاتهم المسرحية جادة وهادفة تبنت فكراً، وتربي ذائقة، وتزرع جمالاً وإحساساً شفيفاً في نفوس مشاهديها، وبالآخر تحصد فناً وأعجاباً منهم.

من نافلة القول، وفي المثل الدارج، من أن فلان من الناس مثل: (السمك مأكول مذموم!!) بل هو محبوب جداً لفائدته العظيمة لمن يأكله، وبنفس الوقت (زفيراً) رائحته كريهة بعد الإنتهاء من أكله!! فيا ترى كيف حول -سالار- سمكة وادعة -مأكولة أبداً- الى ذئب عدواني مفترس؟؟ على مسرح (مؤسسة الشهيد) الدائري، كان ذلك اليوم، الذي تحولت فيه السمكة الى ذئب، بفرقة موسيقية مؤلفة من خمسة عازفين - بضمنهم مغني- وثلاث ممثلات، وعشرة ممثلين رئيسيين، وثلاث فتيات صغيرات، وأربعة طلاب وأستاذهم.

وبعد نهاية العرض الأول للمسرحية في ٢٠٠٢/٢/١٥، وتحديداً الساعة الخامسة والنصف مساءً من يوم الخميس، عرفنا بأننا -كمجتمع- بكل تلاوينه الموزائيكية والأثنية وبسلطته ومؤسساته وأحزابه وحركاته ومنظماته. فينا -السمك والذئاب- المُستغل والمستغِل.

الضعيف والقوي، إلا أن أكثرنا شراً، هو ذلك الضعيف الفقير -السمكة- الذي خدمته الظروف والحظ، فتسامق للأعلى فتحول من -سمكة الى (قرش) ومن ثم الى

ذئب- ناسياً قضية وطنه كردستان، وشعبه وقضيته الملحة في التآزر والأخوة والتضامن. ومن ثم حق تحقيق المصير، نعم -الذئب- موجود فينا -فلا يخلو (زور من واوي)- كما هو في المثل السائد على السنة الناس، إلا أننا بوحدتنا وبتآخينا نحد من تكاثر ذلك الذئب -حتى لاتصبح ذئاباً عدة. فتأكل ما حققناه من مكاسب بعد إنتفاضة آذار العارمة عام ١٩٩١، من پرلمان وحكومة للإقليم وديمقراطية ومطالبتنا الملحة لفدرالية ضمن عراق تعددي ديمقراطي موحد، لقد وخز كل من -سالار ودرويش- البيروقراطية والروتين والمحسوبية والمنسوبية والتعالى على الناس البسطاء والإنتهازية والديماغوجية مجسدين ذلك بشخصية -الباشا- (عبدالقادر مصطفى) ووزيره النفعي (جليل سعيد)، من المعروف عن المسرح الدائري من أن بلا ستارة -حاجز- مابين جمهرة المشاهدين لزيادة التأثير والتأثر، وإن ديكوره، السقف والجدران، وهذا توظيف صحيح لخدمة النص والإخراج وذلك بأدماج المشاهدين بين حيطان المسرح الأربعة وتحت ديكور المسرحية الأعلى وفي الجوانب.

ساعة من الوقت قضيناها في (يوم تحولت السمكة ذئباً) مابين الموسيقى والغناء وعشرات اللوحات المعبرة والموحية لـ(فراشات) بعمر الورد هن (شنگه أحمد سالار، چيا محمد، كنار عبدالرحمن) والثلاث سيدات تميزت بأدائها بينهن (نهاية عثمان) وبزت قرينتيها (كوچر نوري) و(شهلا محمد) وأكثر من خمسة عشر ممثلاً، بزهم جميعاً بحضوره المسرحي وبصوته الجهوري لمخارج الألفاظ (أحمد سالار) قام بدور كامران - و(عبدالقادر مصطفى) بدور -الباشا- الذي جهد نفسه في أن -يتأتي ويتلعثم- وهو ينطق بكلمات النص المسرحي حتى يظهر لنا مقدار تفاهة -الباشا- تمثيلياً.

وتبقى السيدة (رمزية قادر) حساسة وذكية جداً في تصميم الأكسسوارات والملابس، وخاصة في إختيارها للألوان الزاهية التي زينت بها (فراشات) المسرحية وممثلاتها، وتبقى إحتفالية (يوم تحولت السمكة ذئباً) نقيضة، البكائية (أحمد مختار جاف) الدرامية، والتي أراد أن يقول لنا من خلالها من أنهما قادران على خوض جميع صنوف المسرح ومدارسة واتجاهاته وأقصد بهما (سالار ودرويش) رغم أن رائد المسرح الإحتفالي في العالم العربي هو المغاربي (عبدالكريم رشيد)، فهو المسرح الإحتفالي بلا حدث ولا قصة، بل مسرح القائي ولوحات راقصة تعبيرية وغناء وموسيقي توصل جميعها ما يريد قوله المؤلف والمخرج من خلال شخوص المسرحية على رغم كثرتهم.

ولنا كلمة أخيرة نسربها همساً في آذان (سالار ودرويش) من أننا بحاجة ماسة جداً الى نصوص محلية كردية فيها (نفس درامي) أكثر من حاجتنا الى (مسرحيات إحتفالية)، فما زالت صدورنا مثخنات الجراح تنز وجعاً وتئن هماً، وبـ(الدراما) المتصاعدة الى ذروة المأساة، نصل الى قمة التفاؤل بالمستقبل.

الخشبة لما تزل فاعله

تشخيصية تحولت الى كرنفال

بيان احمد سعيد

رغم كل ما قيل ويقال عن المسرح، ورغم ظهور نزاعات حداثوية وآراء فلسفية، ووجهات نظر متعددة بصدد موضوعة المسرح، فإن الحقيقة تبقى بأن لهذا الفن رواده، وعشاقه ومريدوه بل أن البعض قد أرتبط به وجدانياً فأضحى يتحدث عنه ويملأ أيامه طرباً به، ولاعجب فهو ساحر جذاب، عملاق حين يتحدث، طفل يغفو ساعة يسدل الستار.

وها هي مسرحية (تشخيصية أحمد مختار جاف) تتحول الى كرنفال فغصت القاعة المخصصة للعرض بالعاشقين، فجلس من جلس وظل واقفاً أو جالساً على الأرض من سعى بقدميه لمتعة الحواس وهنا سجلنا لقاءً مع فرقة مسرح (سالار) القادمة من مدينة أربيل والتي أتحفتنا برائعة (التشخيصية).

* الفنان (أحمد سالار) كاتب العمل ومؤدي أحد أهم أدوارها أهلاً بك، ما شعورك بعد كل هذا الغياب عن مدينتك السليمانية؟

- حواسي أنفتحت هنا، التربة هنا، والوجود هنا، فالسليمانية هي الكل وأنا الجزء، ماالذي يقوله الإنسان في لحظة لاتتكرر كثيراً وسعادة ترقص لها الروح وتحلق.

* كيف ترون الفن المسرحي في إطار التجربة الكردستانية؟

- الفن المسرحي الكردي استطاع أن يثبت وجوده أيام النضال السري وأدى واجباته بشكل يفتخر به، دافع عن حق ووجود شعب وعزز من المعنويات العامة لدى الكرد.

الآن الفن الكردي يمر بمرحلة أخرى ويتجه الى مجرى جديد والنتيجة هي الأعمال الجميلة التي نشاهدها الآن على الساحة المسرحية الكردية.

* من هو المبادر لتقديم هذا العمل في السليمانية؟

- يوجد شعور وإحساس متشابه بين الفنانين في كل مكان المبادرة جاءت من قبل اتحاد فناني كردستان، ولاأقول هم ولانحن، لأن هذه التسميات لايوجد لها أي أساس، علينا أن نقدم ماهو أفضل وأجمل. والعمل هذا (تشخيصية أحمد مختار جاف)وردة

مهداة الى صدر مدينة السليمانية.

* ما رأيكم بالعمل التشكيلي الذي قام به الفنان (أسماعيل خياط) والذي يتمثل برسم أرضية للسلام في كردستان في منطقة پيرر؟

- كرنفال لوني، شعور جميل، وتنفيذ هذا العمل وفي هذا المكان أنما هو البديل عن السلاح وإستعماله لغة اللون، إنه حسن ربيعي جميل للكرد، نتوقع من (خياط) المزيد من العمل الفني الهادف.

* كما تحدثنا مع الفنانة (روبار أحمد) والتي تعد من نجوم العمل، هل بإمكانك الحديث عن دورك في (تشخيصية أحمد مختار جاف)؟

- شاركت كمصممة حركة العمل، أما دوري من ناحية التمثيل فقد أديت دوراً صغيراً أمام العملاق (أحمد سالار) وهذا فخر لي، كما كنت بديلة عن شخصيتين لأملأ الفراغ في العمل وهذا واجب فني وأملنا أن نرضى المتلقي.

* الفنان (أرسلان درويش) هل ترى أن هناك إختلافاً من الناحية الإخراجية بين هذا العمل وأعمالك الإخراجية الأخرى؟

- حاولت في (تشخيصية أحمد مختار جاف) أن أوجد مجموعة من المعطيات الإخراجية الجديدة، كما حاولت أن أعمل بقدرة أكاديمية لصنع تشكيلات وإنجاز ترتيبات العمل الإخراجي، هذه الإحتفالية للأستاذ (أحمد سالار) حاولت أن اتعامل معها بشكل أكاديمي كإحتفالية كردية، هذا العمل يأتي بعد إنقطاع وإبتعاد عن الأجواء الفنية في السليمانية، كذلك فهو بعد أكثر من ثلاثين تجربة فنية عملت فيها على مسرحيات عراقية وعربية وأعمال كلاسيكية.

كما أن هذا العمل هو الرابع للأستاذ (أحمد سالار) الذي نفذته إخراجياً قبل وبعد الإنتفاضة.

* كيف تقيم وجودك في مدينتك السليمانية؟

- إبتعادي عن السليمانية ترك حنيناً في قلبي لها ولجمهورنا وأصدقائنا.

الفنانون هم أنوار الطريق أستطاعوا أن ينجزوا الكثير وأن يفعلوا الكثير، ياللأسف بعض الظروف في كردستان خلقت حواجز وهي حواجز وهمية، ونحن واثقون أنها لن تبقى وستزول ونحن قمنا بخطوات عملية لإعادة لحمة ووحدة كردستان خدمة للحركة التحررية لشعب كردستان.

مخرج المسرحية التي جذبت جمهور أربيل والسليمانية :

معين خطابنا المسرحي مرتبط بحركة تحرر شعبنا (الكوردايەتی)

أعده: درسيم توفيق

يعتبر الفنان المسرحي المعروف أحمد سالار أحد أعمدة الحركة المسرحية في كردستان العراق، مسار حضوره المسرحي تمثيلاً وإخراجاً وتأليفاً يرجع لثلاثة عقود خلت. أسس في ثمانينات القرن الماضي (فرقة مسرح سالار) وتبنى إتجاهاً في العمل المسرحي عرف بالغنائي أو الإحتفالي.

بعد مباشرته العمل كعضو في أول برلمان كردستاني منتخب منذ عام ١٩٩٢ أبتعد الفنان أحمد سالار عن المسرح وجمهوره، في مبادرة جريئة منه عاد منذ عامين الى الوسط الفني وشارك في عدة أعمال مسرحية شكل زخماً جديداً ودفعاً قوياً لتنشيط الحركة المسرحية في أربيل العاصمة. وتبعه أخيراً إعلان إعادة تشكيل (فرقة مسرح سالار) من جديد ضم نخبة ممتازة من فناني المسرح من الجنسين ومن جيلي المخضرمين والشباب ليشكل رافداً ثرياً يصب في مسار الحركة المسرحية الكردستانية.

آخر نشاط مسرحي لهذه الفرقة جاء ضمن موسم مسرحي اقامته مديرية السينما والمسرح التابعة لوزارة الثقافة في أربيل. عرضت خلاله (فرقة مسرح سالار) مسرحية (مأتم أحمد مختار جاف). وهو عبارة عن نص كولاجي -إن جاز التعبير- أعده الفنان أحمد سالار عن حادثة إغتيال الشاعر الكردي الراحل أحمد مختار بگ جاف، موظفاً هذه الحادثة للتعبير عن الموقف الواجب إتخاذه من قبل كل فرد كردستاني أزاء هذه المرحلة الإنتقالية الحساسة من حياة شعب إقليم كردستان العراق.

عرضت المسرحية لمدة ثلاثة أيام متتالية في أربيل وحضره جمهور غفير، بعدها عرضت المسرحية في الاونة الأخيرة في السليمانية لمدة يومين متتاليين وشهدت أقبالاً منقطع النظير أيضاً. شارك في الأداء عدد كبير من أعضاء وعضوات الفرقة وتم تقديم العرض بالنسق

الإحتفالي المعروف والمعتاد لمسرح سالار، اخرج هذا العمل المسرحي الفنان أرسلان درويش.

وللوقوف على حيثيات هذا العمل المسرحي وتبادل أطراف الشجون حول واقع الحركة المسرحية، كان لنا هذا اللقاء مع مخرج (مأتم أحمد مختار جاف) الفنان أرسلان درويش:

- إن هذا النهج ليس مرتبطاً بمرحلة نضالية بعينها، وإنما تمتد معطياته كما رسخها نضال (البارزاني الخالد) لتشمل المراحل اللاحقة، وتغدو نهجاً لحياتنا، خاصة وهي تبلور مقياساً أولياً لتقييم صحة المسار وجدوى المعطى الحقيقي لأي جهد إبداعي كردي في إرتباطه بقضية شعبنا العادلة ومساهمته في دفع العجلة الى الأمام ونحو الأفضل.

إن إتساع الوعي والفهم المدرك للتعامل الجاد والمسؤول مع طبيعة المرحلة السياسية والتأريخية التي تمر بعيداً عن المباشرة المستهلكة. وبطبيعة الحال فهذا النهج متناسق مع جماهيرية الفن المسرحي في تكوينه، ودوره الفاعل قبل الإنتفاضة وبعدها (رغم إختلاف المرحلتين) في أذكاء وعي الإنسان الكردي أمام مهامه الوطنية. ولعل هذا ما يجعلنا واضحين في تأكيد نهج الكوردايەتي ورسالته في (تشخيصية أحمد مختار جاف) كما في سابقاتها وفي ما تليها أيضاً.

* ولكن اليس من بديل لهذا النهج في المسرح؟

- لقد أفرزت حركتنا المسرحية حتى قبل الإنتفاضة أشكالاً مختلفة من التوجه، قدمت عن طريقها صورة ما تزخر به تجربتنا المسرحية من تنوع وتكامل يجسد حالة صحية لحركة مسرحية ناهضة، ولكن كانت بعضها موغلة في التيه والغموض الفكري بدعوى التجريب والتحديد والنخبوية المتحجحة بالفذلكات الشكلية.

ولكن ظل خطابنا المسرحي الرصين يستقي من النهج الأصيل المرتبط بالحركة التحررية الكردية ليستمر مؤثراً وفاعلاً في تثوير الروح المعنوية للإنسان الكردي في مقاومته ودعمه للتمسك بهويته القومية وعدالة قضيته أمام سياسات النظام الوحشية في قمع وإبادة هذا الشعب والنيل من روحه الثورية. إذاً فباستطاعة هذا النهج أكثر من غيره الماضي المرير وحمل حلمه معه وهو يعرف جيداً كيف يستخلص العبر من هذا الماضي ليحاور به الحاضر، أن هذا النهج لديه الجرأة التي قاوم بها العدو ليصارح بها سلطته الوطنية في كل مايراه ناقصاً أو سلبياً في أدائه، ليؤدي بذلك ما على عاتقه من

مسؤولية ثقافية وتأريخية.

- بالطبع أن مسألة الفن والسياسة يجب أن تترابط في وحدة متفوقة الإستهداف والإصابة، وبأعتقادي لايمكن أن نتصور عملاً فنياً أو أدبياً دون خلفية سياسية. لذلك فالنظرة التي لاتأخذ في الإعتبار وعي الشرط السياسي، من شأنها في النتيجة تكريس هيمنة ماهو سائد من في حياة مجتمعنا ومكاشفة السلطة بإنتقاداتها وطروحاتها الواعية لإمكانيات هذه السلطة وسياسته وأيضاً لايمكن أن نتحدث عن مجتمع متقدم آت دون أن نتحدث عن الطرائق والكيفيات، أي عما يختزنه الواقع نفسه من إمكانيات تؤهله لأحداث النقلة المتوخاة.

من خلال ربط لوحاتها (العقد) فيها بشكل واضح وبالتالي الحصول على الحرية الذهنية لتكوين أحكامه الخاصة، تجاه مايراه من شخصيات وأحداث ومواقف. وقد أثر بالمضي قدماً بهذه التقنية في هذا العرض الذي امتاز بتوليف بعض الشخصيات والمشاهد المسرحية من نصوصه السابقة بهدف تعميق وأثراء الخط الدرامي والفكري للحدث الأساسي في المسرحية.

* كيف تم إستقبال عرضكم المسرحي هذا في مدينة السليمانية؟

- أستقبلنا ومسرحيتنا بكل حب وحفاوة، ولعل الإستقبال الجماهيري الكبير الذي لاقاه هذا العرض يعكس فاعلية النهج وصحة المسار الذي نحن عليه. فجمهورنا المسرحي رغم ما يقال حول إعتكافه وإبتعاده عن دور العرض المسرحية، لايترك أية فرصة سانحة إلا ويعبر فيها عن عشقه وتجمعه حول مايؤثره من عروض مسرحية ترتبط بوجدانه وتعبر عن الأمة وآماله، وبالفعل هكذا فعل جمهورنا المسرحي في مدينة أربيل، حيث غضت قاعة ثقافة السليمانية وممراتها بالمشاهدين كما تحشد قسم آخر كبير في يومي العرض خارج القاعة وأمطرونا بحبهم الصافي وولعهم بمشاهدة رائدنا المسرحي أحمد سالار. وهو يقف على الخشبة ممثلاً، وفناناً شامخاً غاب سنيناً عدة عن مدينته الحبيبة، ولاننسى ما لمسناه من مودة أخوية نابضة بكل معاني الإحترام من زملائنا في (اتحاد فناني كردستان) الذين يسروا لنا كل أسباب الراحة والنجاح ولقد كان لوسائل الإعلام دوراً بارزاً في منح هذا العمل مايستحقه من إهتمام.

* لم كل هذا الحضور الكبير للعناصر الإحتفالية في العرض؟

- بالطبع، فالمسرحية أعتمدت طقساً إحتفالياً كوردياً هي (كوتڤل) أو التشخيصية

التي تجتمع فيها عناصر الفرجة وتشكلها نوع من التظاهرة الشعبية المتشبعة بالموسيقى والحركات التعبيرية والتكوين في الفضاء، إضافة الى مرجعيتها في الذاكرة الكردية، ولا أظننا قد أدخرنا جهداً لكي نقدم عرضنا مسرحياً كردياً يتصل بكل الوسائل.

في الهم المسرحي...

لكي لانحرث البحر°

أرسلان درويش

إن القيمة الحقيقية للفن تكمن بلاشك في المضمون في الجوهر والمدى ومايحقق هذا الفن من فعل، والعمل الدرامي، الذي يتوفر له المضمون الناضج والتجربة الناضجة سيكون هو الأفضل بكل تأكيد، فلا يمكن تصور أعمالاً جيدة دون وضوح ونضج في الرؤية الفكرية للإنسان وللمجتمع، ولهذا كان من الطبيعي أن لايعيش الفنان الكردي منسلخاً عن تراثه الثقافي والإنسلاخ عن التراث هو أول المراحل التي يمر بها الفنان نحو الإغتراب، ولهذا كان على مبدعينا الربط بين مفاصل العملية الإبداعية، من جذرها الأول، جذرها الحامي (الموروث الحضاري والتراثي) ولو رجعنا الى تأريخ حركتنا المسرحية لوجدنا حالة الإنتماء هذه بدأ بعنوان أول مسرحية كردية للمرحوم عبدالرحيم رحمي هكاري(مي ئالان) مروراً بمحاولات النابغة (پيرەميرد) في (فرسان مريوان الاثنى عشر) و(محمود آغاي شيوەكەل) و (مەم و زين) وتعضيداً بعشرات المسرحيات ذات المضامين الكردية المستقاة من التراث والملاحم الكردية لكتاب ومسرحيين تواصلوا مع عطاءات تجربتنا المسرحية، لعل أبرزهم رائدنا المسرحي (أحمد سالار) الذي بلور طابعاً مسرحياً كوردياً عرف بالمسرح الإحتفالي الكردي منذ منتصف الثمانينات... واليوم ونحن نشهد حالة النكوص التي تمر بها حركتنا المسرحية لجملة من العوامل التي أنا لست بصدد الخوض فيها الآن، حيث تناولتها كتابات أخرى عديدة بات ملحاً أن نبوتق جهودنا، كُتاباً ومخرجين وممثلين، رواداً ومخضرمين وشباب، نحو العمل والبحث عن صيغة كردية للمسرح، توجد الحلقة المفقودة بيننا وبين الجمهور. والتراث لن يكون عائقاً إذا تحررنا في فهمه ووعينا دوره الحقيقي ونزعنا القدسية السلفية عنه، وتعاملنا معه بحرية وفق مقايس العصر ومعطياته.

حينها تتصلب الأرضية التي نقف عليها، ولاأعني هنا بالطبع أن يتلون الجميع بلون واحد وأن نتبنى نسقاً أو أسلوباً واحداً في أعمالنا المسرحية، لأن هذا الضرب من الهراء وعدم التنوع التي لايتكامل بدونها مشهدنا المسرحي. فالفن تجربة مستمرة ومتقدمة بإستمرار لكن ماينبغي التأكيد عليه هو أن يكون هناك مسرحاً مضمونه كردياً بمعنى أن

يعكس مشاكل هذا المجتمع ومايصبوا اليه، ودمج القومي بالإنساني لكي يكون أداة تغيير وبناء، فالحوار وتفاعل التجارب والتأثير والتأثر، هو بحث في سبيل ظهور مسرح كردي كامل الملامح، يستطيع أن يكون طاقة تفجر وتقدم وبناء في المجتمع الكردي الباحث عن هويته على مستوى جميع الأصعدة... ولكن بعيداً عن التخبط والضياع والتقمص الخائب لما هو ليس متناغم مع حاضرنا ولاينتمي لماضينا ولايرتقي لمستقبلنا، بل يضع أصحابها في هامش التبعية (للآخر) وفي موقع من يحرث البحر!! فكم من جهود وأعمال ضاعت وتبخرت كفقاعات الماء رغم ما طبل لها، لأنها لم تدرك ذاتها وإصالتها وما منوط بها من مسؤوليات تبتغي منها أن تكون في الطليعة تحمل مشاعل النور المستمدة من مواقدنا الكردية الأصلية ونارها الخالدة، لا أن تتذيل المسيرة مستفقدة مسارها، إذن لابد من فهم المشهد الشمولي التأريخي العريض للإبداع... ليس مبدعاً من لايفهم المناخ الفكري والحضاري لشعبه وأمته، ومتى وثقنا بذاتنا وتحررنا من عقدة (الخواجة) وحاورنا همومنا ومشاكلنا الكردية وتناولناها بصدق وجرأة ووضوح، عندها نستطيع أن نفتح نافذة مشرعة على العالم... بهواء حر وطليق وخاص، ونحرث في أرض خصبة...

أحمد سالار. فن وأخلاق

شاني

لن أنسى يوم ٢٠٠١/٦/١٢، وسيظل محفوراً في ذاكرتي، لأنني شاهدت في هذا اليوم الكبير أحمد سالار، ولأول مرة في حياتي، يمثل على خشبة المسرح، في مسرحية (كڵتەئەكەي أحمد مختار جاف) من تأليفه، وإخراج الفنان أرسلان درويش.

منذ عرفت سالار كمخرج في منتصف الثمانينات، كنت أتمنى أن أشاهده كممثل أيضاً، ألا أنه لنجاحه في ثلاثيته المعروفة، (نالي وحلم أرجواني، الصقر يحلق عالياً، وأحمد الجزيري)، وإتباعه أسلوب المسرح الإحتفالي الذي أقترن بأسمه، جعله يعزف عن التمثيل، وينصرف الى الإخراج، لتأصيل المسرح الكردي في هذا الأسلوب.

ولعل إنتخابه بعد الإنتفاضة عضواً في برلمان كردستان، أبعده عن الإخراج ولم يقدم خلال عشر سنوات سوى عمل واحد، غير كمؤلف ظل يرفد المسرح الكردي بنتاجاته. هذا الركود الذي أصاب سالار، فسر الى أنه بداية قطيعته مع المسرح. ولكن عودته اليه، كممثل وليس مخرجاً، أدحض هذا التفسير.

قبل أن أشاهد أداء سالار، كنت أعتقد أن هناك قلة من الممثلين الكرد يجيدون أداء طريقة ستانسلافسكي وفاختانكوف، أمثال كامران روؤف، سمكو عزيز، وآزاد جلال، ولكن عندما شاهدت أداء سالار، عرفت أنه أفضلهم أداء لهذه الطريقة. لا أقول هذا مجاملة، وإنما إنصافاً لفناننا الخجول الكبير.

فليس من السهولة بعد قطيعة ربع قرن تقريباً من التمثيل، وتجاوز الرابعة والخمسين، إن يتألق المرء في أداء هذه الطريقة التي ينبغي أن تتوفر لدى أصحابها بالإضافة الى قدرة الالقاء المرونة الجسمانية، ليستطيع فناننا هذا في تجسيد هذين العنصرين، لتقمص الشخصية والتركيز بمهارة فائقة، ولا أغالي إذا قلت أن الدقائق الخمس التي أداها كانت بحد ذاتها مشهداً منودرامياً كافياً، لتعليم طلبة معهد الفنون الجميلة، كيفية تمثيل طريقة ستانسلافسكي وفاختانكوف.

لقد ابكيتنا ياسالار، لأنك أعدتنا الى شبابنا، ولأنك عدت الى شبابك، وقدمت درساً رائعاً في الفن والأخلاق، لهذا الجيل والجيل السابق، عندما عدت الى المسرح أولاً، وعندما أبدعت فيه ثانياً...

مقطع من قصة (علي مردان ينفجر بدموع في حصى وحجر)

محي الدين زنگنه

وقطع عليه أسترساله في الحوار الذي يجري مع باكوري، أحادياً ومن جانب واحد حسب. دخول رجل شامخ، أخرجه من نفسه، وسرق كل إهتمامه. يقيناً أعرفه. أسعفيني أيتها الذاكرة المنخورة؟...

لم يطل به البحث في ثنايا ذاكرته. هتف سريعاً «سالار» أنه سالار الفنان المسرحي... أو... أو... «سيرانو» كما كان الظرفاء يدعونه، وقد صدق. فالرجل في شاعرية «سيرانو» وشفافيته وعلو روحه. وقد استطاع خلال فترة وجيزة أن يفرض إحترام الفن، حد التقديس في زمن وفي واقع كان الكثيرون يزدرون الفن، وينظرون الى الفنان نظرة أستصغار.

مازلت أذكر تلك الواقعة التي جرت له في السبعينات، حيث كانت الفوضى تضرب بأطنابها في مدينة السليمانية. والأمن مفقوداً. وكان هو عائداً إلى منزله، ذات ليلة، فتصدى له ثلة من اللصوص ليسلبوه. ولكن ماكادوا يقتربون منه حتى تعرف عليه أحدهم. فصرخ «كوڕینە... مامۆستا سالارە» فأسقط في أيديهم، وشلهم الخجل، فأحاطوا به، بأعتزاز بالغ، سوراً. يحرسونه ويحمونه، حتى أوصلوه إلى منزله، وألسنتهم لاتكف عن الأعتذار والاستغفار...

تلك قوة السلطة الفن وعظمته، التي ينفرد بها الفنان الأصيل، تفرض إحترامها وطاعتها، طوعاً، حتى على الفئات المنحرفة، وتربيهم وتعلمهم.

إن سالار، والحمدلله اضاف وهو ما يزل يرنو إليه، لم يفرض إحترامه على اللصوص حسب بل على الزمن أيضاً، الذي لايجرؤ حتى الان أن يلعب به كما لعب بنا جميعاً. وعاد بذهنه القهقري إلى أيام كان سالار يتردد عليه في بغداد، يجالسه ويستمع إلى نبرات صوته الرجولي العريض. ترى ماذا لو غنى أو قرأ المقام بصوته الأوبرالي الضخم، أما كان حقق لنفسه فيها شأناً لايقل عن شأنه في المسرح، أخ... أخ...

بەشی چوارەم

نرخاندن و ڕیپۆرتاجی ڕۆژنامەیی

«کاک ئەحمەد سالار باوکی شانۆی کوردییە، ئەحمەد سالار، ئەگەر کورد نەبوایە حیسابی تری بۆ ئەکرا، ئەحمەد سالار فیعلەن فەنانێکی گەورە و ماندووە، بیرەوەری سەیرم لەگەڵ کاک ئەحمەد سالار هەیە»
(شەماڵ سایب – ساڵی ١٩٨٤ هەولێر)

– عەبدولڕەحمان بێلاف – گۆڤاری هەرێم ژمارە (٢٦٩) (٢٦)ی نەورۆزی ٢٧٠١ی کوردی.

بەخێر بێن دەنگی ئاشتی

ڕووناک ڕەئوف

لەو ڕۆژەوە کە مامۆستای مەزن (فوئاد ڕەشید بەکر) بەردی بناغەی شانۆی کوردیی لە کوردستانی عێراقدا دانا، کە ئەمڕۆ دەکاتە ٧٥ ساڵی تەواو تا ئێستا کاروانی ئەم هونەرە ڕەسەنە لە برەودایە، هەرگیز لە خزمەتی داگیرکەر و چەوسێنەردا نەبووە، لە ڕۆژانی سەخت و دژواردا ناوەڕۆکی شانۆنامەکانمان بەربەرەکانی و بەگژداچوونەوە بوون، هونەرمەندانی کورد شایەتی سەردەم و ویژدانی گەل بوون.

لەم ڕۆژانەدا (تیپی شانۆی سالار) کە لەم شارەدا گەشەی کرد و چەندین شاکاری پێشکەش کرد، لە شاری هەولێری ئازیزەوە بەتەدارەکێکی نوێوە بەدڵی پڕ لە خۆشەویستییەوە، بەعەزمی ئاشتیخوازانە و سۆزی یادگارە شیرینەکانەوە بەعەشقی هونەری کوردیی ڕەسەنەوە، سەردانی شارە خۆشەویستەکەیان کرد و لەگەڵیاندا بەشداریی کۆتەڵەکەی (ئەحمەد موختار جاف)یان کرد، خەڵکی شاری سلێمانیش بەخۆشحاڵییەوە پێشوازیان لە هونەرمەندی گەورە کاک (ئەحمەد سالار) و هاوڕێکانی کرد، دەست لەناو دەست و بەئیرادەیەکی پتەوەوە بۆ چەسپاندنی ئاشتی.

هونەرمەندان کە هەمیشە ئاڵای ئاشتی و ئازادی و دیموکراتییان بەرز ڕاگرتووە، ئەمجارەش دەبێ بیسەلمێنن کە لە پێناوی لابردنی خاڵە دەستکردەکاندا دەبێ ببینەوە بەو کوردەی کە هەمیشە لە تاڵی و لە شادیدا پێکەوەبووین، دەستمان لە یەک کەلەپچەدا بوو، لە یەک سەنگەریشدا بۆ

ئازادی دەجەنگاین، هونەرمەندانی سلێمانی بەدڵێکی بێگەردەوە بەڵێنیان تازەکردەوە کە دەبێ لەگەڵ هونەرمەندانی هەولێری قەڵا و منارەدا ببنە شوورەی پۆڵایین بۆ پاراستنی ئاشتی.

* ڕۆژنامەی ڕێوان، ژمارە (٦)ساڵی یەکەم، چوارشەممە ٢٠٠١/٨/١

هونەرمەند ئەحمەد سالار
شادبوونەوە بەخۆزگەیەک پڕ بەسینە

مەریوان عەلی

تیپی شانۆی سالار بەبانگهێشت و میوانداری یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان و بەمەبەستی نمایشکردنی شانۆیی (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) لە شاری هەولێرەوە هاتنە شاری سلێمانی، ئەم نمایشە لە ڕۆژانی (٩-٧/١٠) لە هۆڵی ڕۆشنبیری سلێمانی نمایش کرا و لەلایەن هونەرمەند ئەحمەد سالار-ەوە نووسراوە و هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش کاری دەرهێنانی ئەنجام داوە.

لە دیدارێکدا لە مامۆستا ئەحمەدمان پرسی لە دوای ١٢ ساڵ هاتنەوە سەر شانۆ؛ ئایا چ هەستێک بوو، بەڕێزتان چۆن لەمە دەدوێن واتە لە دوای ئەو ماوەیە لەگەڵ بینەردا لەسەر تەختەی شانۆ پێک شادبوونەوە؟

- شادبوونەوەی ئۆخەی بەچەشنەها خۆزگە، شادبوونەوەی ئۆخەی بەکامی دڵ بەخۆزگەیەک پڕ لە سینە، وەنەبێت من دابڕابووبم لە شانۆ لەو چەند ساڵەدا یا لە کاری هونەری بەڵکو لە سینەمادا وەکو دەرهێنەر کارم کردووە، وەک نووسەر و بەچەندەها کتێب بەردەوام بووم، بەڵام وەک ئەکتەر ڕاستە بۆ سەر تەختەی شانۆ ماوەی ١٢ ساڵێکی پێچوو پاش گەڕانەوەیەک بەتایبەتی لەم بەرهەمەدا کە یەکێکە لەو هەوڵانەی کە داومە لە پێناوی ئەوەی شانۆیەکی کوردەواری نەک تەنها ڕەنگ و ڕواڵەت بەڵکو بەگیان و ژیان و پانۆراماکەیەوە کوردیی و کوردەواری بێت ئەمەش یەکێکە لەو هەوڵانە و گەڕانەوەیە بۆ کەشی کۆتەڵ، کۆتەڵ بەسەرکردنەوەیە

بەتایبەتی کۆتەڵی جاف لەناو کوردەواریدا بەسەرکردنەوەی شتێکی ڕابردووە و دەیژێنێتەوە لێرەدا کە کراوە بۆ کەسێکە کە شایستەی ڕێزێکی تایبەت بوو لەناو خێڵ و عەشیرەتەکەیاندا لێرەدا چەند توخمێکی سەرەکی هەیە لە توخم و بایەخە هەرە بنەڕەتیەکانی هونەری دراما، لەپێشیانەوە هونەری گێڕانەوە یا دووبارە ژیانەوە و لاسایی کردنەوەی، ئەوەی ئەرستۆ تیۆرە سەرەکییەکەی هونەری لەسەر بنیات ناوە ئەوە لە کۆتەڵدا توخمێکی سەرەکییە، پاشان لە قسەکاندا وێردی جیایە بەیت و بالۆرەی جیایە، گۆرانی و پیاهەڵدانی تیایە، شاعیر شیعر دەخوێنێتەوە بەسەریدا، کەلوپەلی کەرستەکانی دێتە ئارا بۆ کۆتەڵ، ئەمە لەخۆیدا ئەو توخمە سەرەکییانەی شانۆی تیادایە کەواتە لەبارە بۆ ئەوەی کە ببێتە دراما، چونکە خۆی لە شێوەی دابونەریتێکی کوردەواری نیمچە دراما دایە، کە چەند هەنگاوێکی ماوە ببێتە دراما دەنا خۆی درامایە.

٧٧ ساڵ لە مێژووی شانۆی کوردی
لە گەورەترین پێشانگەدا... بۆ ڕۆژی جیهانیی شانۆ
هونەرمەند ئەحمەد سالار (بەشی شێر) دەبات!

- پێشانگەکە هونەرمەند و شانۆگەرییەکانی نێوان ساڵانی (١٩٢٦-٢٠٠٢) دەگرێتەوە، واتە مێژووی(٧٧) ساڵی شانۆی کوردی دەگرێتە خۆ.

* چ هونەرمەندێک زۆرتر بەرهەم و ئامادەیی هەیە لەو مێژووەی تۆ دەستنیشانت کردووە؟

- ئەو هونەرمەندەی زۆرترین ئامادەیی و بەشداری هەیە لەو بەروارەی دیاریم کردووە، هونەرمەند (ئەحمەد سالار)ە، کە (بەشی شێر)ی بەردەکەوێت لە زۆریی بەرهەم و زۆری خزمەت.

* (بەدرخان) ژمارە (١٨) ٢٠٠٢/٢/٢٢ هونەرمەند سەردار خدر.

سلێمانی لە پێشوازیی هونەرمەندانی تیپی شانۆی سالاردا

کاتژمێر (٧)ی سەرلەئێوارەی ڕۆژی هەینی ٢٠٠١/٧/٦ یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان لەژێر سێبەری دروشمی (هونەر پەیامی ئاشتی و پێکەوە ژیانە) لە دەروازەی شاری سلێمانی پێشوازی لە هونەرمەندانی تیپی شانۆی سالار کرد کە لە شاری هەولێری خۆشەویستەوە هاتوون بۆ شارەجوانەکەی خۆیان شاری سلێمانی دڵگیر؛ مەبەست لەم سەردانەی تیپی شانۆی سالار پێشکەشکردنی شانۆیی کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جافە کە لە نووسینی مامۆستای هونەرمەند ئەحمەد سالار و لە دەرهێنانی هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش-ە شایانی باسە وا بڕیارە ڕۆژانی ٩-٢٠٠١/٧/١٠ ئەم شانۆییە لە هۆڵی ڕۆشنبیری شاری سلێمانی نمایش بکرێت.

* کوردستانی نوێ، ژمارە ٤٢٩٨، شەممە ٢٠٠١/٧/٧

ئەحمەد سالار:
ئێمە هەمیشە دژی شەڕبووین

ئا/ ئاسۆ ڕەحیم

لەسەر بانگهێشتی (یەکێتی نووسەرانی کوردستان) ڕۆژانی ٩-٢٠٠١/٧/١٠ لە هۆڵی ڕۆشنبیری سلێمانی (تیپی شانۆی سالار) لە شاری هەولێرەوە بوونە میوانی شاری سلێمانی و شانۆگەری (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف)یان نمایش کرد، کە لە نووسینی (ئەحمەد سالار) و لە دەرهێنانی (ئەرسەلان دەروێش) بوو، سەرەتا لەلایەن مامۆستا فەرەیدون دارتاش سەرۆکی (یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان)ەوە بەخێرهاتن کران و هیوای خواست هونەرمەندان ببنە سەرقافڵەی ئاشتی لە کوردستان. پاشان لەگەڵ دەست پێکردنی شانۆگەرییەکە و دەرکەوتنی هونەرمەند مامۆستا ئەحمەد سالار لەسەر تەختەی شانۆدا جەماوەری هونەردۆستی سلێمانی بەشەوقەوە هەستانە سەرپێ و هۆڵەکەیان پڕ چەپڵەڕێزان کرد:

١- ئەحمەد سالار ٢- ڕووبار ئەحمەد ٣- ئیسماعیل قادر ٤- قادر مستەفا ٥- نیاز لەتیف ٦- نازەنین عەبدولڕەحمان ٧- ڕزگار سدیق ٨- عەباس ژاژڵەیی.

شایەنی باسە ڕۆژی چوارشەممە ٧/١١ سەعات ١٠ی سەرلەبەیانی کۆڕێکی خوێندنەوەی نمایشەکە بۆ هونەرمەند (دانا عەلی سەعید) سازکرا. هەفتەنامەکەمان لە کۆتایی نمایشەکەدا سەبارەت بەم سەردانەیان چەند پرسیارێکی ئاڕاستەی هونەرمەند مامۆستا (ئەحمەد سالار) کرد.

* پاش دابڕانێکی زۆر لە گەڕانەوەتدا بۆ شارەکەت هەست بەچی دەکەی؟

- هەست بەخۆشی و ئاسوودەبوونێکی زۆر دەکەم، بوونی ئەم جەماوەرە زۆرەی شانۆ لە سلێمانی مایەی خۆشحاڵییە.

* پێتان وانییە ئەم سەردانەتان درەنگ وەخت بوو، نەئەکرا وەک هونەرمەندان ئەم هەنگاوەتان پێش ئاشتبوونەوەی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار بێت؟

- ئێمە هەمیشە وەک هونەرمەندان هاودەنگ و هاوسۆز بووین ئەتوانم بڵێم لە کاتی شەڕیشدا دڵ نزیک بووین لەگەڵ هونەرمەندانی ئێرە، ئێمە هەمیشە دژی شەڕ بووین، هیوام وایە ئەمە هەوڵێکی تر بێ بۆ ئاشتی و پێکەوە ژیان.

* ئاوارەبوونت لە سلێمانی چی لێ سەندی و چی پێ بەخشیت؟

- من هەست ئەکەم ئاوارە نیم، لە هەولێربم یا لە سلێمانی؛ هەموو کوردستان ماڵی خۆمە.

* هاوڵاتی، ژمارە (٣١) یەکشەممە ٢٠٠١/٧/١٥

ئەحمەد سالار:

پێشکەشکردنی کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف لە سلێمانی ڕووخاندنی دیوارە ڕێگرەکان و دەنگدانە بۆ ئاشتی

ڕاپۆرت: بۆتان جەلال

چۆن هونەرمەندانی کوردستان لە ڕۆژە هەرەتاڵ و شەبەیخوونە دژوارەکاندا خاوەن هەڵوێستی دڵسۆزانەی خۆیان بوون و دژ بەشەڕ و تەشەنەکردنی شەڕی براکوژیدا دیواری قەدەغەکردنی بوون، ئەمڕۆکەش کە ئاشتی لە کوردستاندا بەرقەرارە و هەنگاوی پێشکەوتووی ناوە، هونەرمەندانی کوردستان بەهەمان شێوە هەڵوێستی دڵسۆزانەی خۆیان بۆ چەسپاندنی ئاشتی و تەبایی دووپات دەکەنەوە، ئەوەتا لە هەنگاوێکی دەستپێشخەریانەی ئاشتەواییدا، لەو ڕۆژانەی ڕابردوو تیپی شانۆی سالار لە هەولێرەوە گەیشتە شاری سلێمانی. لەوێ چەند چالاکییەکی هونەرییان پێشکەش بە جەماوەری سلێمانی ئازیز کرد.

سەبارەت بەم سەردانەی تیپی شانۆی سالار بۆ ئەوێ و تیشک خستنەسەر ئەو گەشتەیان، چاومان بەمامۆستای هونەرمەند (ئەحمەد سالار) کەوت، لە سەرەتا لێمان پرسی:

* لە سلێمانی چیتان پێشکەش کرد؟

– بۆ ماوەی دوو ڕۆژ شانۆگەری (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) کە لە دەرهێنانی هونەرمەند (ئەرسەلان دەروێش)ە نمایش کرا.

* چۆن پێشوازیتان لێ کرا؟

– پێشوازییەک لەسەر هەموو جۆرە ئاست و ڕکێفەکان بوو، لەگەڵ میواندرییەک کە بۆ هیچ تیپێک و دەستەیەکی هونەرمەندان تا ئەمڕۆ لە سلێمانی نەکراوە، هەر لەگەڵ هەڵدانەوەی پەردەی شانۆدا دەکەوتینە ژێر نوقڵ و چەپڵە و گوڵ بارانێک کە تەختەی شانۆکە دەبووە کەرنەڤاڵێکی ڕەنگاوڕەنگی خۆشەویستی و دڵنەوایی.

* ئەو دەست پێشخەرییە هونەرییە چ خزمەتێک بەبرەودان بەپرۆسەی ئاشتی دەگەیەنێت؟

– وابزانم ئەو هەستەی کە پڕ بوو لە خۆشەویستی و ڕێزلێنان، خۆی لەخۆیدا فیستیڤاڵێکی گەلێک نازدار بوو کە جەماوەری شاری سلێمانی پیشانیان دا، بەر لە هەموو شتێک ڕووخاندنی دیوارە ڕێگرەکانە کە باشترین دەنگدانە بۆ ئاشتی و تەبایی بۆ میللەتەکەمان، ئەگەر ئەو پێشوازییەی جەماوەری سلێمانی بۆ ئێمە پێشوازییەکی هونەری بوو، بەڵام لە کاتێکی ناسکدا چوارچێوەیەکی سیاسی هەرە حەساسی هەیە.

* لە ئایندەدا نیازتان نییە لەو جۆرە ئاڵوگۆڕییە هونەرییانەدا بەردەوام بن؟

– بەڵێ نیاز وایە ئاڵوگۆڕی ئەزموونەکانی سەردان و بەرهەمی هاوبەشی هەردوولا پتر بکەین، هەندێ پرۆژەی هونەریی گەورە لەسەر ئاستی کوردستان لە ئارادایە بەتایبەتیش کە لەم نزیکانە خەریکین پێشانگایەکی شێوەکاری بۆ سەرجەم هونەرمەندانی شێوەکاری شارەکانی کوردستان ساز بکەین.

لە درێژەی ڕاپۆرتەکەماندا پرسیارێکمان ئاڕاستەی هونەرمەندی دەرهێنەر (ئەرسەلان دەروێش) کرد و لێمان پرسی:

* نمایشی شانۆگەرییەکەتان لای بینەر و هونەرمەند و ڕەخنەگرانی شانۆیی لە سلێمانی چۆن هەڵسەنگێندرا؟

– کارکردن لەو جۆرە نمایشە واتە لە شانۆی ئاهەنگسازیدا، تایبەتمەندییەکی خۆی هەیە، چونکە ئەو تەرزە ڕێبازە کە بەشانۆی ئاهەنگسازی کوردی لە ناوەڕاستی هەشتاکانەوە ناسراوە و زادەی ئەزموونی هونەریی دەوڵەمەندی مامۆستا ئەحمەد سالارە، زەحمەت بوو بۆ دەرهێنەرێکی تر کاری تیا بکات و بەو نیازەی کە جیاوازی هەبێت لەگەڵ شانۆگەرییەکانی دیکە و لە هەمان کاتیشدا گیانی ئەو شانۆیە بەرجەستە بکات، بەهەر حاڵ توانیمان بیرۆکەی شانۆگەرییەکە بەمیتۆدی هونەریی ڕێکوپێک بگەیەنینە بینەران، جەماوەریش چ لە هەولێر و چ لە سلێمانی

زۆر لە نمایشی شانۆگەرییەکە ڕازی بوون، پێویستیشە ئاماژە بەوە بکەین دوا بەدوای نمایشی شانۆگەرییەکە لە سلێمانی، کۆڕێکی هەڵسەنگاندنی ڕەخنەیی بۆ هونەرمەند (دانا عەلی سەعید) سەبارەت بەکارە هونەرییەکانی شانۆگەری (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) سازکرا و، دەستەیەکیش لە شانۆکارە ناسراوەکانی کورد سەرنجی خۆیان لەسەر ئەو بەرهەمە دەربڕی.

* برایەتی، ژمارە (٣٤٣٩) شەممە ٢١ی تەمموز ٢٠٠١

لە سلێمانی بینەرانی شانۆ
ئامێزیان بۆ شانۆیی کۆتەڵەکەی (ئەحمەد موختار جاف) کردەوە

ئەدەب و هونەر

دوای ئەوەی ڕۆژی هەینی ٢٠٠١/٧/٦ لەسەر داوای یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان و لەژێر دروشمی (هونەر پەیامی ئاشتی و پێکەوە ژیانە) تیپی شانۆی سالار لە هەولێرەوە گەیشتنە شاری سلێمانی و لەلایەن هونەرمەندانەوە پێشوازییان لێ کرا و ڕۆژانی ٩-٢٠٠١/٧/١٠ کات (٧)ی ئێوارە ئەم تیپە لە هۆڵی ڕۆشنبیری بەئامادەبوونی بینەرێکی زۆری شانۆیی (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف)یان نمایش کرد ئەم شانۆییە لە نووسینی مامۆستا (ئەحمەد سالار) و دەرهێنانی (ئەرسەلان دەروێش) بوو، کۆتەڵگێڕانی نمایشەکەش بریتی بوون لە (ئەحمەد سالار، ڕووبار ئەحمەد، ئیسماعیل قادر، نیاز لەتیف، قادر مستەفا، نازەنین عەبدولڕەحمان، ڕزگار سدیق، عەباس ژاژڵەیی، کۆچەر نووری، سروە عەباس، جەلیل سەعید، هونەر ئەحمەد، دانا سەلاح، بەهمەن حاجی، زانا سوعاد، شەهرام نامیق، سەعدون عومەر، شاخەوان مستەفا، شۆڕش عەبدولڕەحمان، عەلی ڕەزا، هەڤاڵ سەلاح)، هەروەها چەند هونەرمەندێکی مۆزیکی هاوکاری ئەم نمایشەیان کرد کە ئەوانیش (زاهیر محەمەد، نیاز محەمەد، لوقمان سابیر، بورهان محەمەد)ی گۆرانیبێژ بوون.

ئەم ئەزموونە نوێیەی تیپی شانۆی سالار و هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش درێژەپێدەری چەند کارێکی شانۆیی مامۆستا ئەحمەد سالارە کە بۆ خۆی

لەنێو شانۆی کوردیدا شێوازێکی ئاهەنگسازی تایبەتە بەسوود وەرگرتن لە کولتوور و کەلەپووری کوردی و بەرفرمان خستنی ئەو دوو لایەنەیە بەشێوازێکی شانۆیی نوێ و ئەزموونی.

(کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف) سوود وەرگرتنە لە شانۆیی (کاتێ هەڵۆ بەرز دەفرێ، جەزیری وانەی ئەڤین دەڵێتەوە، کە ئەڤین مەزنتر دەبێت، نالی و خەونێکی ئەرخەوانی) و بنیادنانەوەی دەقێکی نوێ لەگەڵ ڕووداوی شەهیدکردنی شاعیری نیشتمانپەروەر ئەحمەد موختار بەگی جاف، ئەم شانۆییە هەوڵێک بوو بۆ لابردنی دەمامکەکانی سەر بکوژانی و هەڵایسێنەرانی شەڕ لە هەموو سات و سەردەمێکدا، و بانگەشەیەکیش بوو بۆ دۆزینەوەی دروستکەری نەهامەتییەکانی کۆمەڵگە و داکۆکی کردن بوو لە بەها جوانەکانی کوردستان و کوردایەتی و گەورەیی ئاشتی و ئاسوودەیی و تەبایی نێو کۆمەڵگەی کوردی، بەزۆریش ئەم ئاماژانە لە زاری ئەحمەد موختار جاف-ەوە دەدرا بەگوێی ئامادەبوواندا، کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف هەوڵێکی جددی و کاریگەر بووە بۆ بەگەڕخستنی کەلتووری کوردی بەشێوازێکی ئیستاتیکی لە بەرجەستەکردنی جوولە و سەما و بەکارهێنانی دەنگ بەمۆرکێکی کوردانە لە سەراپای نمایشەکەدا.

شایەنی باسە دوێنێ چوارشەممە کات ١٠ی سەرلەبەیانی کۆڕێک بۆ خوێندنەوەی ئەم نمایشە بۆ هونەرمەند (دانا عەلی سەعید) سازکرا.

* ئەدەب و هونەر، کوردستانی نوێ، ژمارە (٢٥٠٣) پێنج شەممە ٢٠٠١/٧/١٢

هارمۆنیا

بەرهەم عەلی

ئیتر ئەمە هونەرە بەرز و جوانەکەی ئەحمەد سالاری پیری شانۆکارانی کوردە، هەموو جارێ جەماوەر لە هۆڵەکانی شانۆ زیز دەبن و ئەحمەد سالار بەنەغمەیەکی نوێ، بەئاهەنگێکی تازە... بەئامێزێکی هونەری گەرمتر باوەشیان بۆ دەکاتەوە و سەرلەنوێ ئاشت دەبنەوە... جارێکی دی قەرەباڵغی هۆڵەکانی شانۆ سیخناخ و گەرم دەکاتەوە.

ئێوارەی ڕۆژی ٢٠٠١/٦/١٢ لە هۆڵی گەل لە هەولێری پایتەختدا، سەرلەنوێ عاشقانی شانۆ و هونەردۆستان و تینووانی نمایشە قەشەنگەکان، کورتە ژوانێکیان لەگەڵ ئەحمەد سالار و ئەرسەلان دەروێشدا هەبوو، ئەو دوو هونەرمەندەی دوو سێ ساڵێک لەمەوبەر، هەر لە هەولێر ژوانی (لەژێر تارای سورمەچنا) و (ئاهەنگێک لە هەوارگەی یاران)یان بۆ بەستین... ئەمجارەیان لە (کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف)دا یەکیان گرتەوە... ئەوان هاتبوون هۆکارەکانی مەرگی ئەحمەد موختار ساخ کەنەوە بۆ جەماوەر، بەڵام خەڵک پاش بینینی نمایشەکە، زۆر ڕاستی تری بۆ ڕوون بۆوە، ئەوان لەو نمایشەدا پێیان گوتین کێ هۆڵەکانی شانۆی ساردوسڕ کردۆتەوە! پێیان گوتین کامەیە ئەو بەرهەمەی جەماوەر بەتاسەوە ڕێز بۆ بینینی دەگرن! خودی ئەحمەد سالار بەو نواندنە بەرزە و بەو جموجۆڵە گەنجانەیەی، بۆی ساغ کردینەوە کە کێ توانا و تاقەتی ئەفراندنی ماوە و کێ نەیماوە!... هونەرمەندە بەئەزموونەکان... کچەکان... منداڵەکانی نێو کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف. ئەو ئێوارەیە بەتێکڕا و پێکڕا ماندووبوون... گەلێ ماندووبوون، تاوەکو خەمی ئێمەیان سڕیەوە، ئاخر سالار و دەروێش ئەمە سێیەمین جارە ئەم گۆرانیانەمان لە هەولێر بۆ دەچڕن و پەیامە پیرۆزەکەی شانۆی کوردیمان بەڕوودا دەدەنەوە، هەر لە خۆشیدابن ئەی ئەو جەماوەرەی بەسەروسیمای پڕ تەوس و حەزەوە ڕێز لە هونەری بەرز دەگرن، سەرکەوتوو بن کچان، کوڕان، هونەرمەندان کە ئەو ئێوارەیەش تینوویێتیتان شکاندین، دەستخۆش ئەرسەلانی دەرهێنەر بۆ داهێنانت. ماندوو نەبی ئەحمەد سالار کە پاش ئەو هەموو تەمەن خزمەتە و ئەو چەندین ساڵ دابڕانە، ئێمەت هەستاندەوە سەرپێ بۆ ئەوەی چەپڵەبارانت بکەین، هەر ئاوەدان بێ هۆڵەکانی شانۆ.

* برایەتی -ئەدەب و هونەر- ژمارە (٢٣١) هەینی ٢٠٠١/٦/١٥

بەشی پێنجەم

وێنە و بیبلۆگرافیای کارەکانی هونەرمەند و ژیاننامە

بیبلۆگرافیای کارە هونەرییەکانی هونەرمەند

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
١	خەبات			✓			✓				١٩٧٠	بەغدا	✓
٢	سیزەرت لەبیربێ			✓			✓				١٩٦٨	بەغدا	✓
٣	رومیو و جولێت			✓			✓				١٩٦٩	بەغدا	
٤	مانگ هەڵهاتن		✓				✓				١٩٧٠	بەغدا	
٥	لەژێر خۆڵەمێشەوە		✓				✓				١٩٧١	بەغدا	
٦	ئەوانەی لەژێرەوەن		✓				✓				١٩٧١	بەغدا	
٧	من مرۆڤم		✓	✓			✓				١٩٧٠	بەغدا	
٨	قبووڵ		✓	✓			✓				١٩٧١	بەغدا	✓
٩	گەلۆر		✓	✓	✓		✓				١٩٧٠	بەغدا	✓
١٠	کاوەی ئاسنگەر		✓	✓			✓				١٩٧٠	بەغدا/سلێمانی	✓
١١	نەفرەت لێکراو			✓			✓	✓			١٩٧٠	بەغدا	✓
١٢	جەنابی موفەتیش		✓	✓		✓	✓	✓			١٩٧١	سلێمانی/بەغدا	✓

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
١٣	ئوتومبیلچی		✓				✓				١٩٧٢	سلێمانی	
١٤	کیچ			✓			✓	✓			١٩٧٠	سلێمانی	
١٥	پێنج کەس لە نوتێلێکدا		✓				✓	✓			١٩٧٠	سلێمانی	
١٦	پیسکەی تەڕبیر		✓	✓			✓	✓			١٩٧٢	سلێمانی/هەولێر	✓
١٧	چاڵی جەرگی پیرێژن		✓	✓			✓				١٩٧٢	بەغدا/هەولێر/ سلێمانی	
١٨	گوڵی خوێناوی/ ئۆبەریت		✓				✓				١٩٧٢	بەغدا	
١٩	بەزۆر بوو بە دکتۆر		✓				✓				١٩٧٦	سلێمانی	
٢٠	زیانی تووتن		✓	✓			✓	✓			١٩٧٣	سلێمانی	✓
٢١	دوا گۆرانی		✓				✓		✓		١٩٧٣	سلێمانی	✓
٢٢	شاعیر روبنیول		✓	✓			✓				١٩٧٠	بەغدا	✓
٢٣	بازرگانی شەر		✓	✓			✓	✓			١٩٧٠	بەغدا	✓
٢٤	لانەوازان		✓					✓			١٩٧٣		

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
٢٥	چەخماخە			✓		✓	✓	✓			١٩٧٣	سلێمانی	
٢٦	پالتۆ			✓				✓			١٩٧٦		✓
٢٧	ئابلووقە			✓			✓				١٩٧٦	سلێمانی	✓
٢٨	رەجەب و پیاو خۆران		✓				✓				١٩٧٥	سلێمانی	
٢٩	سەلەی نانکەر			✓			✓				١٩٨٣	سلێمانی	✓
٣٠	راپۆرت		✓				✓				١٩٧٧	سلێمانی	
٣١	ئۆتێللۆ		✓	✓		✓	✓		✓		١٩٧٧	سلێمانی	✓
٣٢	خەج و سیامەند		✓			✓	✓				١٩٧٨	سلێمانی/موصل	
٣٣	لالۆ کەریم		✓	✓		✓		✓			١٩٧٧		
٣٤	وانەی رەشبەڵەک	✓	✓				✓				١٩٧٧	سلێمانی	
٣٥	پردی وڵات	✓	✓			✓	✓				١٩٧٤	بەغدا	
٣٦	دلداران باران	✓									١٩٩٠	سلێمانی	

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
٣٧	تەنەکە		✓			✓	✓	✓			١٩٨٧	سلێمانی/هەولێر	
٣٨	هاملێت		✓					✓			١٩٨٤	سلێمانی	
٣٩	ئەفگینیا لە ئۆلیس		✓		✓		✓				١٩٨٢	سلێمانی	
٤٠	کالیگولا				✓		✓				١٩٨٦	سلێمانی	
٤١	ئۆتێللۆ دەگەرێتەوە				✓		✓						
٤٢	بەردو خۆر		✓			✓	✓				١٩٨٦	سلێمانی	
٤٣	چایکا		✓		✓	✓					١٩٨٧	سلێمانی	
٤٤	دوژمنی گەل			✓							١٩٨٦	سلێمانی	✓
٤٥	گیانی گۆران		✓	✓		✓	✓				١٩٧٢	بەغدا	✓
٤٦	روبار		✓			✓	✓				١٩٨٠	دهۆک	
٤٧	نالی و خەونێکی ئەرخەوانی	✓	✓			✓	✓				١٩٨٧	سلێمانی/بەغدا	
٤٨	ملوانکەیەک لەهلێت				✓						١٩٨٧	سلێمانی	
٤٩	کاتێ هەڵۆ بەرز ئەفرێ	✓	✓			✓	✓				١٩٨٨	سلێمانی/بەغدا	

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
٥٠	جەزیری وانەی ئەڤین دادەدات	✓	✓			✓	✓				١٩٨٩	سلێمانی/بەغدا	
٥١	لەیادی مەحوی‌دا	✓	✓				✓					سلێمانی	
٥٢	سلێمانی‌یادی دووسەد ساڵە	✓	✓				✓					سلێمانی	
٥٣	جەنابی موفەتیش		✓	✓			✓	✓			١٩٧١	سلێمانی/بەغدا	✓
٥٤	مەم و زین		✓						✓		١٩٧٩		
٥٥	بلیت وزاو			✓				✓			١٩٧٣		
٥٦	بەرێوەبەری نوێ			✓				✓			١٩٧٣		
٥٧	کێشەی چوون و نەچوون	✓	✓			✓	✓				١٩٩٠	سلێمانی	
٥٨	نێرگز بووکی کوردستانە			✓		✓				✓		عیراق/ئەورووپا	✓
٥٩	شیرۆ			✓	✓	✓				✓		عیراق/ئەورووپا	✓

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
٦٠	مۆڵەت		✓			✓	✓	✓			١٩٧٦	سلێمانی	
٦١	شەهێن لە سەختەندا هێلانە دەکات	✓									١٩٩٤	هەولێر	
٦٢	ئەو دەمەی ئەڤین مەزنتر دەبێ	✓									١٩٩٣	هەولێر	
٦٣	گەمەی پاشا			✓			✓				١٩٨٨	سلێمانی	✓
٦٤	لەژێر تارای سوورمەچندا	✓				✓	✓	✓			١٩٩٧	هەولێر	
٦٥	ئاهەنگی لەهەوارگەی یاراندا	✓				✓	✓	✓			١٩٩٨	هەولێر	
٦٦	دە چیرۆکی تەلەفزیۆنی		✓	✓				✓			١٩٨٢		✓
٦٧	قولاپی چاودکان		✓			✓	✓				١٩٧٩	بەغدا	
٦٨	مۆڵەت		✓			✓	✓	✓				سلێمانی	
٦٩	لالۆڤانیا		✓			✓	✓				١٩٨٠	سلێمانی	

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
٧٠	کەوەکانی قەرەچوغ			✓				✓					
٧١	دڵنیایی	✓	✓	✓				✓					✓
٧٢	سەرەتا لە کۆتایدا			✓	✓	✓	✓				١٩٨٧	سلێمانی	✓
٧٣	گەمەی شارو پاشای گەمە	✓	✓			✓	✓	✓			١٩٩٩	هەولێر	
٧٤	شەرفی شارێک		✓					✓			١٩٩١	سلێمانی	✓
٧٥	هبط الملاک فی بابل			✓			✓				١٩٧١	بغداد	✓
٧٦	ساعە صفر			✓						✓	١٩٧٠	بغداد	✓
٧٧	زانکۆکەمان	✓	✓			✓				✓	١٩٧٦	سلێمانی	
٧٨	گاڵتەجار	✓	✓				✓				١٩٧٤	چیا	
٧٩	کاتێ وێنە دەدوێ		✓		✓	✓	✓				١٩٧٤	چیا	
٨٠	چاڵی جەرگی پیرێژن		✓		✓	✓					١٩٧٤	چیا	
٨١	کوێر ئۆغڵی				✓	✓					١٩٨١	سلێمانی	

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
٨٢	پانورامای هەڵەبجە	✓			✓	✓					١٩٩٢	هەڵەبجە/سلێمانی/ قەڵادزێ	
٨٣	قەوانێکی یەک روو	✓									١٩٧٠		
٨٤	پرسیارێکی بێ وەڵام	✓									١٩٧٠		
٨٥	ئەو دەمەی خۆر بەئاگا دێتەوە	✓									١٩٧١		
٨٦	گەروی پۆستاڵ	✓									١٩٧١		
٨٧	هبط الملاک فی بابل		✓				✓				١٩٧٠	بەغدا	✓
٨٨	چارەنووسی ئادەمیزاد					✓	✓					سلێمانی	
٨٩	شانۆییەکی تەواو نەبوو	✓									١٩٧٦		
٩٠	وەرزی نوێ	✓					✓				١٩٨٣	سلێمانی	
٩١	(٨٠) ئەڵقە دەردەکانی کۆمەڵ	✓	✓	✓		✓			✓			بەغدا	

ز	ناوی بەرهەم	نووسین	دەرهێنان	نواندن	وەرگێڕان	کاری هونەریی	شانۆ	تەلەفزیۆن	رادیۆ	سینەما	مێژوو	شوێن	قارەمانی بەرهەم
٩٢	زنجیرە درامای مەمی ئالان			✓						✓	٢٠٠٢	هەولێر	
٩٣	کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف	✓		✓			✓	✓			٢٠٠١	هەولێر – سلێمانی	✓
٩٤	ڕۆژانی گوڵ ڕەنگ	✓				✓					٢٠٠٠	هەولێر	
٩٥	ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ	✓		✓			✓				٢٠٠٠	هەولێر	✓
٩٦	فلیمی ژیان			✓						✓	٢٠٠٢	کوردستان – ئەوروپا	
٩٧	ماکبێت		✓			✓	✓				٢٠٠٢	هەولێر	

ناوەڕۆک

– هونەرمەند ئەحمەد سالار – حەمید ڕێبوار 5

بەشی یەکەم

– شانۆییەکان 7
ڕۆژانی گوڵ ڕەنگ 9
کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف 63
ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ 81
ئەوانەی توونی بابا چوون 121

بەشی دووەم

– باس لە شانۆی سالارەوە 145
چەمکی ئاهەنگ لە شانۆی سالاردا – نیهاد حاجی 146
شانۆی سالار – مێژوویەک بۆ شانۆی کوردی – محەممەد نزار 153
زمان لە شانۆی سالاردا – لوقمان غەریب 159
نموونەی کاریگەری کەلەپووری کوردی لە شانۆی کوردیدا – م. ئیبراهیم ئەحمەد سمۆ 167
شانۆیی (وانەی ڕەشبەڵەک)ی ئەحمەد سالار – حەمە کەریم هەورامی 180
کۆتەڵەکەی (ئەحمەد موختار جاف) و هەڵکۆڵینەوەکانی خوێندنەوە – حەمید ڕێبوار 187
هێما و ئاماژەکان لە کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف – جوان حوسێن 196
شانۆگەری ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ، سەرەتای شانۆیەکی ڕەسەن – محەممەد نزار 207
کۆتەڵەکەی ئەحمەد سالار لەناو ماچبارانی عاشقانیدا – حەمید ڕێبوار 205
لە کۆتەڵە شانۆییەوە بۆ شانۆی دیوەخان – لوقمان غەریب 220
ناسنامەی شانۆیەک لە گەڵاڵەبووندا – تاریق کارێزی 225
وەرزێکی شانۆیی لە نەخشە و پلانێکی نوێدا – جەلیل سەعید 232
شانۆگەری (ئەو ڕۆژەی ماسی بوو بەگورگ) کارێکی... – جەلیل سەعید 234
کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف نمایشێکی پڕ لە پرسیار – ڕێبوار محەممەد 236
سلێمانی پێشوازی لە کۆتەڵەکەی ئەحمەد موختار جاف دەکات – گۆڤاری شاکار 239
ئەحمەد موختار جاف لە هەولێرەوە گەڕایەوە سلێمانی – گۆڤاری گوڵان 242

بەشی سێیەم

– باس لە شانۆی سالارەوە بەزمانی عەرەبی 249
مرثية (أحمد مختار جاف) وحفريات القراءه – حميد ريبوار 250
مسرحية (اليوم الذي تحولت فيه السمك الى ذئب) – لطيف نعمان 263
مرثية الشاعر أحمد مختار الجاف – سائد المعروف 270
في مسرحيتهما الإحتفالية – سائد المعروف 272
تشخيصية تحولت الى كرنفال – بيان أحمد سعيد 275
معين خطابنا المسرحي مرتبط بحركة تحرر شعبنا – أعداد درسيم توفيق 277
لكي لانحرث البحر – ارسلان درويش 281
أحمد سالار – فن وأخلاق – صباح هرمز 283
كلمات من قصة (علي مردان ينفجر بدموع من حصى وحجر) – محي الدين زنگنه 284

بەشی چوارەم

– نرخاندن و ڕیپۆرتاجی ڕۆژنامەیی 285

بەشی پێنجەم

– وێنە و بیبلۆگرافیای کارەکانی هونەرمەند و ژیاننامە 287